

Váz. za Kč 12.40

**Dvořák • katolický
dějepis církevní**

**učebnice pro školy měštanské
a vyšší ústavy dívčí**

Nákladem Československé grafické Unie a. s. v Praze

KATOLICKÝ
DĚJEPIS CÍRKEVNÍ
UČEBNICE PRO ŠKOLY MĚŠŤANSKÉ
A VYŠŠÍ ÚSTAVY DÍVČÍ

NA ZÁKLADĚ OSNOVY,
PŘEDEPSANÉ NEJDŮST. ARCIB. KONSISTOŘÍ
A ORDINARIÁTEM

SEPSAL
XAVER DVOŘÁK

S 36 obrazy a 4 mapami

ŠESTÉ, DOPLNĚNÉ VYDÁNÍ

Schváleno výnosem ministerstva školství a národní osvěty
ze dne 26. června 1935, č. 80.644/35-I/1, jako učebnice pro měšťanské školy
s československým jazykem vyučovacím v znění českém

Váz. za Kč 12-40

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKOSLOVENSKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S.

1935

Veškerá práva vyhrazena

Tiskem Unie v Praze

ÚVOD.

1. Pojem a přehled katolického dějepisu církevního.

Katolický dějepis církevní vypisuje soustavně, jak církev katolická od Ježíše Krista byla založena, jak se šířila mezi národy a jaké bylo její působení a osudy od počátku až na naše časy. Co je katol. dějepis cirk.

Katolickému dějepisu církevnímu předchází úvodem dějepis biblický; vypravujeme, jak lidstvo bylo připravováno na vykoupění a přijetí do církve (Starý zákon), a o životě Vykupitele a spolu zakladatele církve samého (Nový zákon) — podle bible.

Dějepis církevní rozděluje se na tři doby: Jak se dělí.

I. **Starý věk.** Počíná se založením církve a sahá až po Karla Velikého, prvního císaře křesťanského na západě a spolu mocného ochránce církve (t. j. do 8. století). I. Starý věk.

Tato doba líčí: 1. Děje od založení církve až do císaře Konstantina Velikého a milánského ediktu, zápasu to církve s židovstvím a pohanstvím (— 313); 2. děje od Konstantina Velikého až do Karla Velikého, zápasu to církve s mnohými bludy (— 8. stol.).

II. **Střední věk.** Počíná se Karlem Velikým a sahá až do velikého rozkolu na západě, Lutherem způsobeného (t. j. do 16. století). II. Střední věk.

Tato doba líčí: 1. Děje od Karla Velikého až do papeže Řehoře VII., mocného to rozvoje církve v Evropě (— 1073); 2. děje od Řehoře VII. do Bonifáce VIII., nejvyššího to rozkvětu moci papežské (— 1303); 3. děje od Bonifáce VIII. až do Luthera, úpadku to moci papežské (— 1517).

III. **Nový věk.** Počíná se Lutherem a sahá až na naše časy (t. j. do 20. století včetně). III. Nový věk.

Tato doba líčí: 1. Děje od Luthera až do míru vestfálského, velikého to rozkolu v církvi západní (— 1648); 2. děje od míru vestfálského do světové války, nového to rozkvětu církve (— 1914); 3. světovou válku a následky její, církve uhazuje svého prvenství (1914—).

Naučení: Dějiny jsou učitelem života, a to zvláště dějiny církve svaté. Přesvědčují nás o božském jejím původu, o její mateřské péči pro naše spasení, a předvádějíce nám vzory křesťanských ctností, rozněcují nás k životu ctnostnému a křesťanskému.

Dějepis biblický.

I. Děje Starého zákona.

Období první.

Nejdávnější dějiny lidstva.

Od Adama k Abrahamovi (asi od r. 4000 do r. 2000 př. Kristem Pánem).

2. Stvoření a prvotní stav prvních lidí.

Stvoření světa.

1. Na počátku Bůh stvořil nebe a zemi. Nebe rozumíme svět neviditelný neboli nebeské duchy. Zemi rozumíme svět viditelný vůbec a naši zemi zvláště. Všichni **andělé** byli dobří a blaženi. Ale všichni nestrvali v dobrém, nýbrž mnozí těžce pýchou zhřešili. Pyšné anděly neboli ďábly Bůh na věky zavrhl a do pekla odsoudil. Věrné anděly odměnil věčnou blažeností v nebi.

Naučení.

N a u č e n í: Andělé dobří nás milují a k spasení nám napomáhají; poslouchejme vnuknutí jejich! — Duchové zlí nám závidí a ke zlému nás svádějí; odpírejme jejich pokušení!

Uspořádání země.

2. **Země** byla ještě pusta a prázdna, vody ji přikrývaly a tma byla nad propastmi. Tu Bůh ji pouhou vůlí všemohoucí uspořádal, jak to Písmo svaté v šesti obrazech zjevuje: stvořil světlo; dal vzniknouti vodu a vzduch; uspořádal vodu a vzduch na zemi a vyvedl rostliny ze země; dal vzplanouti na nebi slunci, měsícům a hvězdám a upravil střídání dnů a nocí, měsíců, počasí a let; oživil vody rybami a ptáky vzduch; naplnil zvěř a ty také suchou zemi a stvořil člověka.

Naučení.

N a u č e n í: Bůh jest pánem všeho světa — kořme se jemu!

Stvoření člověka.

3. Prve však než stvořil člověka, Hospodin Bůh řekl: „Učiňme člověka k obrazu a podobnosti mému: ať panuje nade všemi zvířaty i nade vši zemí.“ Učinil pak Bůh z hlíny země tělo člověka a vdechl v tvář jeho duši nesmrtelnou. Tak povstal první člověk a Bůh dal mu jméno **Adam** (t. j. muž ze země). Adam byl ještě samotný na zemi. Bůh učinil mu tedy pomocníka podobnou jemu. Adam nazval jméno její **Eva** (t. j. matka všech živých).

Prvotní stav prvních lidí.

Adam a Eva jsou prarodiči všeho pokolení lidského. Tělo jejich bylo krásnější než jiných tvorů na zemi; duši nesmrtelnou, rozumem a svobodnou vůlí obdařenou, stali se přirozeným obrazem Božím. Nadto Bůh dal jim milost posvěcující, kterou stali se i nadpřirozeným obrazem Božím (podobnostvím Božím); byli dětmi Božími, měli

nároky na nadpřirozenou blaženost v nebi; byli obdařeni velikými vědomostmi a vůlí nakloněnou k dobrému; žili v ráji, byli prosti všeho utrpení a také podle těla nesmrtelní.

N a u č e n í: Bůh jest nejvyšší dobrotivý; milujme jej, neboť on prve miloval nás!

Naučení.

3. Hřích prvních lidí a zhoubné jeho následky pro potomstvo.

Bůh stvořil lidi, aby ho poznávali, ctili, milovali a jemu sloužili. Tak měli na věky býti spaseni a potomkům zachovati prvotní dary Boží.

1. Aby je zkusal, Bůh dal prvním lidem příkázání: „Se ve velikém ostromu rajského jezte, ale se stromu prostřed ráje ať nejíte; nebo v kterýkoli den byste s něho jedli, smrtí umřete.“

Hřích a trest prvních lidí.

Ale první lidé ve zkoušce neobstáli. Řekl totiž had, jehož ďábel použil, Evě: „Nezemřete, když s něho jísti budete, nýbrž otevrou se oči vaše a budete jako Bůh, vědouce dobré i zlé.“ I jedli první lidé se stromu zapověděného a tak těžce zhřešili. Hřích ten nazývá se **prvotním**.

První lidé stali se hříchem svým nešťastnými na duši i na těle: ztratili milost posvěcující a tak přestali býti nadpřirozeným obrazem Božím, dětmi Božími, dědici království nebeského a stali se hodnými věčného zavržení; rozum jejich se zatemnil a vůle se naklonila ke zlému; ztratili ráj a byli podrobeni všelikým utrpením a smrti.

2. Adam a Eva jako prarodiče byli zástupci všeho lidstva; hřích jejich byl proto **hříchem** všech lidí a přechází na ně se všemi zlými následky. Sluje hříchem **dědičným**. Následky hříchu dědičného u nás jsou tytéž jako hříchu prvotního u prarodičů.

Následky pro potomstvo.

3. V tomto stavu lidé nemohli dojíti blaženosti věčné ani sami si pomoci. Ale Bůh nezavrhl člověka, protože se v hříchu nezavrdil jako pyšní andělé, nýbrž slíbil mu **Vykupitele**. Privil ke svůdci: „Nepřátelství položím mezi tebou a ženou a mezi pokolením tvým a jejím; onať potře hlavu tvou, a ty úklady činiti budeš patě její.“

Zaslíbení Vykupitele.

Ženou tou jest **María Panna**; jako Eva, nápomocna byla při hříchu, tak **María** má býti nápomocna při vykoupení. Pokolení její — **Ježíš Kristus** — zničí moc ďáblu a vysvobodí lidstvo z moci jeho. Za to ďábel způsobí mnoho hořkosti mateřskému srdci jejímu. (První evangelium.)

Vykupitel však neměl přijíti hned, aby lidé poznali bídu hříchu, po Vykupiteli toužili a pak ochotně jej přijali. To stalo se teprve po 4 tisících let. (Čtyři neděle adventní.)

N a u č e n í: Bůh je nejvyšší spravedlivý; bojme se hřešiti!

Naučení.

4. Kain. Potopa. Stavění věže babylonské. Modlářství.

Kain a Abel. 1. Smutné následky hříchu dědičného ukázaly se hned v rodině Adamově. **Kain a Abel**, nejstarší synové, obětovali Hospodinu. Obět Abelova líbila se Bohu, ne pak obět Kainova. Z toho rozhněval se Kain na bratra svého. Hospodin napomínal Kaina: „Přemoz zlou žádost a panuj nad ní!“ Kain však neuposlechl, povstal proti Abelovi a zabil jej. I zlořečil mu Bůh a učinil ho poběhlíkem na zemi až do smrti.

Abel jest **obrazem** Krista-Vykupitele: 1. byl nevinně usmrčen od bratra svého; 2. krev jeho volala do nebe.

Zkáza mravů. 2. Také potomci Kainovi (**Kainité**) byli bezbožní a mysl jejich tíhla k věcem tohoto světa. Písmo svaté nazývá je **syny lidskými**.

Z nich **Jubal** vynalezl hudební nástroje; **Tubalkain** zpracovával kovy; **Abel** hotovil sobě stany. Nešlechtný byl zejména **Lamech**, jenž se vraždou ještě vychloubal.

Náhradou za Abela Bůh dal Adamovi syna **Setha**. Ten byl zbožný a také potomci jeho (**Sethité**) sloužili věrně Bohu. Písmo svaté nazývá je **syny Božími**.

Z těchto vynikl zbožností zvláště **Henoch**, jenž za živa vzat byl do „ráje“.

Noe a potopa. Avšak obcováním s Kainity i mysl jejich obrácena byla ke zlému. Jediný **Noe** zůstal spravedlivým. Z rozkazu Božího stavěl archu před očima všech a hlásal pokání. 120 let popřál Bůh lidem na polepšení; ale potom poslal potopu na zemi a vyhladil lidstvo i zvířata se země (asi 2570 př. Kr.). Jediné Noe zůstal a rodina jeho a zvířata v korábě, jak to byl Hospodin s ním umluvil.

Když vody opadly, vyšel Noe z korábu se všemi svými i se zvířaty a obětoval Bohu na poděkování obět zápalnou. Bůh požehnal jemu i synům jeho a slíbil, že již nebude potopy na vyhlazení člověka. Znamením úmluvy byla duha na obloze.

Pověsti o potopě udržely se i mimo Písmo svaté mezi národy; na př. pověst o Deukalionovi a Pyrrre.

Synové Noemovi. 3. Noe měl tři syny; jmenovali se **Sem, Cham a Jafet**. Ale hřích ukázal se opět mezi nimi. Cham posmíval se otci svému a otec vynesl nad ním kletbu: „Zlořečený Cham, služebníkem bude bratřím svým.“

Stavění věže a rozptýlení lidí. Potomci Noemovi se velmi rozmnožili a bydlili v krajině Sennaar mezi středním Eufратem a Tigridem. Od potomků Chamových pokazili se i potomci Semovi a Jafetovi. Poněvadž nemohli již na jednom místě spolu přebývat, řekli v pýše své: „Vystavme sobě město a věž, jejíž vrch by dosahoval k nebi, a oslavme jméno své!“ Ale Bůh zmátl jazyk jejich a rozptýlil je v různé země. Místo zmatení nazváno **Babel**.

Potomci Semovi (**Semité**) zůstali v Asii (národové semitští, z nich národ **israelský**); potomci Jafetovi (**Jafetité**) odešli ponejvíce do Evropy (národové indoevropští) a potomci Chamovi (**Chamité**) ponejvíce do Afriky.

4. Od té doby lidé zapomínali víc a více na Boha pravého; rozum Modlářství. jejich se zatemňoval, takže věci stvořené: slunce, měsíc, hvězdy, zvířata a lidi za bohy měli, ano i věcem rukou lidskou udělaným (obrazům a sochám) jako Bohu se klaněli. Stali se **modloslužebníky** neboli pohany. Vůle jejich poddávala se zlým žádostem, takže bez ostychu páchali zlé, ano domnívali se, že tím bohům svým službu prokazují.

Původní zjevení Boží, ač porušeno, zachovávalo se i potom v jejich mytech a bájích.

Naučení: Bůh jest nejvyšš shovívavý; neodkládejme s pokáním! Modleme se za obrácení pohanů! **Naučení.**

Období druhé.

Vyvolení národa israelského.

Od Abrahama k Roboamovi (asi 2000—975 před Kristem Pánem).

5. Abraham.

1. Mezi množstvím bezbožných žil muž velmi nábožný a ctnostný. **Vyvolení Abrahama.** Jmenoval se **Abraham**. Toho vyvolil Bůh za praotce (**patriarchu**) národa, v němž by se víra v pravého Boha a naděje v zaslíbeného Vykupitele udržovala a v pravý čas mezi ostatní národy (pohanské) rozšířila.

Abraham pocházel z Mesopotamie. Otec jeho slul **Thare** a bratří sluli **Nachora** a **Arán**. Bydleli nejprve v **Uri** (jižně), později přestěhovali se do **Haran** (severně); jako pastýři vedli život kočovný. Když i v rodině otce jeho a bratří modloslužba se rozšířila, Bůh rozkázal Abrahamovi, aby opustil rodinu i vlast a odešel do země, kterou mu ukáže. A přislíbil mu: „Učiním tě arciotcem národa velikého a požehnám tobě. A v tobě požehnána budou všechna pokolení země.“

V tobě, t. j. v jednom z potomků tvých. Potomkem Abrahamovým podle těla jest Pán Ježíš: on měl snít hřích s lidstva a zjednat mu milost a požehnání.

I vyšel Abraham ihned z Haran a vzal s sebou manželku **Sáru** a **Lota**, syna bratra svého Arana, čeleď i stáda. Konečně přivedl jej Hospodin do země **kananejské** (Palestiny) a řekl jemu: „Tuto zemi dám tobě i potomkům tvým.“ Proto sluje země ta též zemí zaslíbenou. **Země zaslíbená.**

Ctnosti
Abrahamovy.

2. Abraham jako arciootec vyvoleného národa byl muž **veliké víry a krásných ctností**. Byl m í r u m i l o v n ý. Aby nebylo svárů mezi pastýři Lotovými a jeho, postoupil bratrovi svému krajinu krásnější a úrodnější v údolí Siddim s městy Sodomou a Gomorrhou a sám usadil se u Hebronu. Byl n e z i š t n ý. Vysvobodil Sodomské a Gomorrhské ze zajetí nepřátelského, ale odměny nepřijal. Král salemský M e l c h i s e d e c h obětoval Bohu chléb a víno na poděkování za vysvobození a požehnal Abrahamovi.

Obět Melchisedechova jest **obrazem** oběti mše svaté, kterou Ježíš ustanovil a která přináší požehnání všemu světu.

Byl p e v n ě v í r y. Když bylo Abrahamovi 99 let, Bůh učinil s ním úmluvu: „N e b u d e š v í c e s l o u t i A b r a m (tak se byl posud jmenoval), a l e n a z v á n b u d e š A b r a h a m (t. j. otec množství). Z a v í r á m s t e b o u ú m l u v u t u t o: Z p ů s o b í m, ž e b u d e š m í t i p o t o m k ů m n o h o, a b u d u s t e b o u a s n i m i; a l e z a t o v y m i v ě r n i b u d e t e. N a z n a m e n í t ě t o ú m l u v y o b ř e z á n b u d e k a Ź d ý p a c h o l í k o s m ě h o d n e p o n a r o z e n í. N a d ů k a z, ž e ú m l u v u s p l n í m, o b d r Ź í m a n Ź e l k a t v á S á r a j e š t ě s y n a a n a z v e š j m ě n o j e h o I s á k.“ I u v ě r i l A b r a h a m B o h u.

Byl p o h o s t i n n ý. Sám Hospodin v podobě cizince se dvěma anděly k němu přišel a u něho pohoštěn byl. Tehdy slíbil mu Hospodin: „Z a r o k b u d e m í t i S á r a s y n a.“ A b r a h a m m i l o v a l i n e š l e c h e t n ě b l i Ź n í s v ě a p ř i m l o u v a l s e z a S o d o m s k ě a G o m o r r h s k ě u H o s p o d i n a. H o s p o d i n s l í b i l p r o d e s e t s p r a v e d l í v ý c h z a c h o v a t i m ě s t a j e j i c h. A l e ž e n e b y l o v n i c h n a l e z e n o a n i d e s e t s p r a v e d l í v ý c h, z h y n u l a m ě s t a p r o n e š l e c h e t n o s t s v o u. T o l i k o L o t a r o d i n a j e h o b y l i z a c h o v á n i.

Obětování
Isákovu.

3. N a d e v š e c k o m i l o v a l v š a k A b r a h a m H o s p o d i n a. Když mu rozkázal Hospodin: „O b ě t u j m í s y n a s v ě h o j e d n o r o z e n ě h o, k t e r ě h o m i l u j e š, n a h o ř e M o r i a,“ a n i n a c h v í l i s e n e r o z m ý š l e l. A l e B ů h h o t o l i k o z k o u š e l a o d m ě n i l p o s l u š n o s t j e h o t í m, ž e m u o b n o v i l p ř i s l í b ě n í o V y k u p i t e l i: „A v j e d n o m z p o t o m k ů t v ý c h p o Ź e h n á n í b u d o u v š i c h n i n á r o d o v ě z e m ě.“

Abraham zemřel v 175 letech a pochován byl v M a m b r e u H e b r o n u.

Isák byl **obrazem** Krista-Vykupitele: 1. byl jednorozený syn Abrahamův; 2. nesl sám obětní dříví, na němž měl býti obětován; 3. byl obětován na hoře (Moria).

6. Isák a synové jeho.

Isák.

1. **Isák** byl jednorozený syn Abrahamův. Řízením Božím stala se manželkou jeho **Rebeka**, dívka ctnostná z příbuzenstva Abrahamova.

Bůh daroval jim dva syny, **Esaua a Jakoba**. Esaua miloval více otec, Ja-

Synové jeho.

koba více matka jeho; jí zjevil Bůh, že mladší nad staršího bude povýšen.

2. Esau byl prvorozený, ale v lehkomyšlnosti prodal Jakobovi prvorozenství své. Jakob uchvátil z návodu matky své lstivě i požehnání jeho otcovské. Od té chvíle Esau pomýšlel zabít bratra svého. Ale Jakob prchl k strýci svému Labanovi do Haran. Na cestě ukázal se mu ve snách Hospodin a přenesl naň příslibení o Vykupiteli: „Z e m i, n a k t e r ě s p í š, d á m t o b ě a p o t o m k ů m t v ý m. B u d o u j a k o p r a c h z e m ě a v j e d n o m z p o t o m k ů t v ý c h b u d o u p o Ź e h n á n a v š e c k a p o k o l e n í z e m ě.“

Útěk
Jakobův.

3. U Labana Jakob sloužil po 20 let a pásł stáda jeho. Pojal za manželku dceru jeho Rachel. Příkoří od Labana zušlechtila povahu Jakobovu. Z rozkazu Božího vracel se do domova svého, bohat velikými stády. Na hranicích země kananejské pojala jej bázeň před Esauem, ale Bůh ho potěšil skrze anděla, který s ním zápasil v modlitbě. „N e p u s t í m t e b e,“ p r a v i l m u J a k o b, „l e č m i p o Ź e h n á n í d á š!“ O d p o v ě d ě l a n ě l: „N e b u d e š u Ź s l o u t i J a k o b, a l e I s r a e l (t. j. bojovník Boží).“ A požehnal mu.

Návrat
a smíření
s Esauem.

Hned ráno po tom zjevení Jakob setkal se s bratrem svým Esauem. Pozdravili se srdečně a smířili se. Jakob se navrátil k otci svému, který potom, když se byl zase shledal se synem svým, rád umřel, maje věku 180 let.

N a u č e n í: Neštěstí zušlechtuje člověka. Budme smířliví!

Naučení.

7. Josef a jeho bratři.

1. Jakob neboli Israel měl dvanácte synů. Nejlepší byl **Josef**; otec jej také zvláště miloval. Koupil mu pěknou sukni (svrchní oděv) a té mu bratři záviděli. Více se hněvali, když žaloval otci, že se při pasení stáda zlého dopouštějí. Tato nenávisť vzrostla ještě, když jim vyprávěl podivuhodné sny své o budoucím povýšení. Proto, když ho jednou otec poslal za nimi daleko od domova, strhli s něho roucho, otcem darované, a uvrhli jej do studnice, na štěstí prázdné; na radu Judovu prodali jej za 20 stříbrných cizím kupcům, jdoucím právě tudy do Egypta.

Josef
od bratří
prodán.

2. V **Egyptě** koupil Josefa za otroka P u t i f a r, náčelník královského vojska strážného. Josefovi bylo tehdy 17 let. Brzy naklonil mu Bůh srdce Putifarovo, i stal se správcem domu jeho. Ale po čase přišla těžká zkouška na Josefa. Na křivou žalobu manželky Putifarovy byl nevině odsouzen a do žaláře uvržen.

Josef
v Egyptě.

A zase Bůh naklonil mu vladaře nad žalářem, že jej učinil dozorcem nad vězni. Tam z vůle Boží vyložil pravdivé sny dvěma vězňům, vznešeným to úředníkům dvora královského. Jeden z nich, nejvyšší číšník,

Josef
v žaláři.

Josefovo
povýšení.

dosazen jsa opět na úřad svůj, upozornil po dvou letech na Josefa i faraona (tak nazývali Egyptští panovníky své). Faraó (A p a p i II.) měl totiž podivné sny, jichž mu nedovedl nikdo vyložit. Když Josef s pomocí Boží faraonovi sny moudře vyložil o budoucí úrodě a neúrodě země egyptské, byl od něho povýšen za místokrále egyptského.

Deset bratří
do Egypta.

3. Josef spravoval moudře zemi v letech úrody, a když přišla léta neúrody, opatřil celou zemi chlebem. I z okolních zemí přicházeli nakupovat obilí.

Tak přišlo i deset bratří Josefových do Egypta, aby nakoupili obilí. Josef je poznal ihned, ale oni ho nepoznali. I zkoušel je, zdali se polepšili a vespolek se milují. Kázal jim tedy, aby se navrátili k otci a přivedli nejmladšího bratra B e n j a m i n a, kterého pak vyznamenal před nimi. Potom přikázal správci domu, aby tajně vložil stříbrný koflík jeho do pytle Benjaminova.

Smíření
s Josefem.

Když se bratří navraceli domů, dal je stíhati a prohledati pytle jejich. Koflík nalezen byl u Benjaminu. I navrátili se s Benjaminem bratří k Josefovi a Juda prosil, aby směl zůstatí zaň otrokem. Vida polepšení jejich a lásku bratrskou, Josef zaplakal radostně a dal se jim poznati. Všem srdečně odpustil a otce dal k sobě přivésti. Jakob z vůle Boží sestoupil se syny svými do Egypta a Josef vykázal jim k obývání krajinu krásnou v zemi Gessen.

Jakobova
cesta do Eg.

4. Jakob byl živ ještě 17 let. Před svou smrtí přijal syny Josefovy, E f r a i m a a M a n a s s e s a, do počtu synů svých; na **Judu** pak přenesl právo prvorozenství a požehnal mu zvláště v duchu prorockém: „N e b u d e o d ě n a t a b e r l a o d J u d y, d o k a v a d ě n e p ř i j i d e, k t e r ý ž m á p o s l á n b ý t í, a o n b u d e o č e k á v á n í n á r o d ů.“ Zemřel u věku 147 let a pochován byl po svém přání v Hebronu vedle otců svých.

Jeho posl.
slova.

Svým proctvím Jakob naznačil dobu příchodu V y k u p i t e l o v a, totiž že se narodí, až vlada nad národem israelským přejde z rukou potomků Judových v ruce panovníka cizího.

Smrt
Josefova.

Josef dožil se 110 let. Umíraje, předpověděl, že přijdou na Israelské v Egyptě doby zlé, ale hned potom že vyvede je Bůh a uvede do země otců jejich. Tam měli vzítí kosti jeho s sebou.

Josef byl **obrazem** Krista-Vykupitele: 1. milován od otce svého, byl od bratří svých prodán za 20 stříbrných; 2. byl nevinně odsouzen a mezi dvěma zločinci držen, z nichž jednomu předpověděl, že bude přijat na milost, druhému, že bude k smrti odsouzen; 3. byl ze žaláře povýšen na místokrále; 4. zachránil Egyptské i národy kolem od smrti tělesné.

Naučení.

N a u č e n í: Důvěřujme v prozřetelnost Boží! Bůh i neštěstí k dobru našemu obrací.

8. Mojžíš.

Narození
Mojžíšovo.

1. Během několika set let vzrostli Israelští v Egyptě u veliký národ. I báli se jich Egyptští, aby se v době války nespojili s nepřáteli. Proto faraó (R a m s e s II.) vydal zákon na potlačování Israelských a konečně i krutý rozkaz, aby každé pachole, které se Israelským narodí, bylo vhozeno do řeky (Nilu).

Tehdy narodilo se jedněm rodičům (A m r a m a J o c h a b e d) krásné pachole. Matka vložila dítě v ošitku, vymazanou klím, a položila ji do rákosí u břehu řeky. Řízením Božím dcera faraonova (T h e r m u t i s) dítě nalezla a dala vlastní matce jeho na vychovanou. Od ní vyučeno bylo v pravém náboženství a v lásce k národu svému. Když pachole poodrostlo, dcera faraonova přijala je za své a dala mu jméno **Mojžíš** (t. j. z vody vytažený).

Útěk
Mojžíšův.

Na dvoře královském Mojžíš byl vyučen ve všech vědách; ale zůstal věren Bohu i lidu svému. A když se krajanů svých ujímal proti Egyptským, faraó uložil jej zabítí. Ale Mojžíš utekl na poušť Madianskou, kde zůstal 40 let u knížete J e t h r a a pásal stáda jeho. Jethro dal mu za manželku dceru svou S e f o r u.

Poslání jeho.

2. Jednoho dne ukázal se Mojžíšovi Hospodin uprostřed hořícího kře na úpatí hory Horebu a poslal jej, aby vyvedl lid israelský z Egypta do země zaslíbené. Spolu s bratrem **Áronem** vešli tedy do Egypta, oznámili lidu poslání své od Boha a potvrdili je zázrakem.

Potom předstoupili před faraona (M e n e f t u I.) se vzkazem Hospodinovým: „Propusť lid můj, ať mi obětuje na poušti!“ Ale faraó odpíral vůli Boží a tím více kázal utlačovati Israelské. I stihl Bůh faraona a celou zemi jeho — až na krajinu Gessen — desíti hroznými ranami; teprve rána poslední, když totiž zahynulo jedné noci všechno prvorozené v Egyptě, obměkčila srdce jeho, že propustil lid israelský.

Beránek
velikonoční.

Té noci zvečera Israelští zabili podle rozkazu Božího b e r á n k a bez poskvrny, nezlomivše v něm kostí, a krvi jeho potřeli veřejně domů svých, aby tam nevešel anděl smrti. Maso připravené jedli spolu s chleby nekvašenými, uchystáni jsouce na cestu (přepásaná bedra, hole v rukou).

Vyjítí
z Egypta.

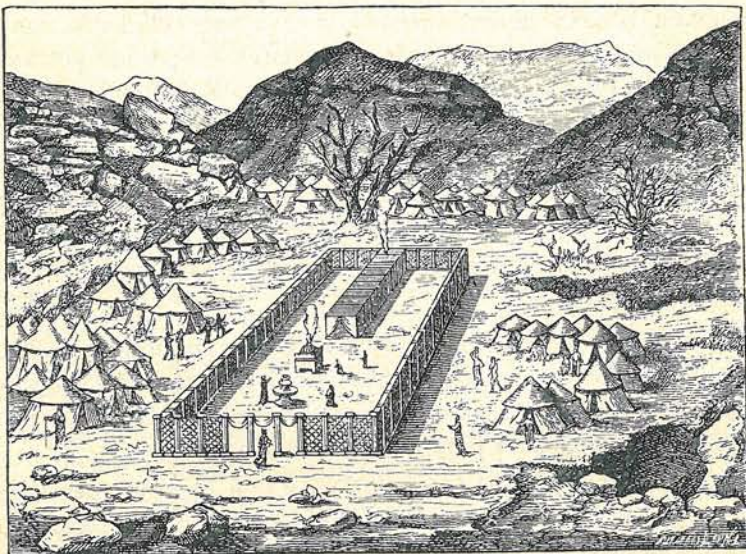
I vyšli té noci z Egypta a bylo jich kolem dvou milionů; z nich bojovníků 600.000. Kostí Josefovy vzali s sebou. Bůh předcházal je ve dne ve sloupu oblakovém, v noci ve sloupu ohnivém, ukazuje jim cestu. Faraó sice litoval povolení svého a pronásledoval je až k Rudému moři; ale Bůh převedl Israelské mořem, které se rozestoupilo, vojsko pak faraonovo zahubil ve vodách jeho.

Beránek byl **obrazem** Krista Vykupitele: 1. byl bez poskvrny; 2. kosti v něm nebylo zlámáno; 3. zachránil krví svou prvorozené od smrti tělesné; 4. byl pokrmem na cestu do země zaslíbené.

Israelští
u hory Sinai.

3. Israelští táhli pouští; Bůh je živil mannou s nebe a napájel vodou, ze skály zázračně vyvedenou. Počátkem měsíce třetího po vyjítí z Egypta přišli k hoře Sinai. Tam Bůh uzavřel s nimi úmluvu a dal jim **desatero přikázání**. Také nařídil Mojžíšovi, jak má upravit svatostánek a bohoslužbu.

Mojžíš zřídil tedy **svatostánek** skládací ku přenášení a do něho postavil archu úmluvy, nad níž v obláčku spočíval Hospodin (obr. 1.). Usta-

Obr. 1. Pohled na stánek Boží.

novil též **oběti**: krvavé a nekrvavé; **svátky a slavnosti**, zvláště: slavnost velikonoční na památku vyvedení z Egypta, slavnost letnic na památku dání zákona a slavnost stánků na památku prodlévání na poušti, se slavným dnem smíření.

Ke stavu duchovnímu na místě prvorozených, jak bylo až potud, povoláno pokolení Levi. Áron pomazán za velekněze a synové jeho za kněze, ostatní pak za služebníky při svatostánku (levité).

Putování po
poušti.

4. Po roce Israelští hnuli se od hory Sinai. Brzy přišli až na hranice země zaslíbené; ale na zprávu vyzvědačů, že obyvatelé jsou tam jako obři a města pevně hrazená, vzbouřili se proti Bohu a Mojžíšovi. I potrestal je Bůh, že nikdo z dospělých neměl vejít do země zaslíbené kromě Josue

a Kaleba, kteří těšili lid důvěrou v Boha; teprve nové pokolení mělo tam vejít, a to po čtyřicetiletém putování na poušti.

Když Israelští opět souzeni byli žízni a reptali, Mojžíš vyvedl z rozkazu Hospodinova zase vodu ze skály. Ale prve než udeřil holí ve skálu, maličko pochyboval. Za to neměl ani on vejít do země zaslíbené.

Mojžíšova
pochybnost.

Na konci putování Israelští pro-
hřešili se znova; za trest poslal na ně Bůh jedovaté hady. Kajícím však Bůh odpustil na přimluvu Mojžíšovu a poručil mu, aby udělal hada měděného a zavěsil jej na kůl. Kdo by se k němu s důvěrou obrátil, jsa uštknut od hada jedovatého, měl býti uzdraven.

Měděný had.

Měděný had byl **obrazem** Krista-Vykupitele: 1. byl upevněn na kůl; 2. kdo popatřil naň se srdcem důvěrným a zkoušeným, byl uzdraven od uštknutí hada jedovatého.

5. Když se Israelští dostali až na hranice země moabské, král moabský Balaak povolal proroka Balaama proti nim, aby jim zlořečil. Ale Balaam z rozkazu Božího požehnal lidu israelskému a prorokoval o něm řka: „Vidím jej, ale ne nyní, hledím naň, ale ne zblízka. **Hvězda** vzejde z Jakoba, **berla** povstane z Israele.“

Proctví
Balaamovo.

T. j. až se ukáže hvězda, tehdy narodí se král israelský, Vykupitel. Proctví to rozšířilo se mezi pohany.

Obr. 2. Michel Angelo: Mojžíš.

I zmocnili se Israelští veškeré krajiny východně od Jordánu. Tehdy nebylo už nikoho ze staršího pokolení kromě Josue a Kaleba; i nastal čas, kdy vejít měli do země zaslíbené a kdy umřít měl Mojžíš. Z vůle Boží ustanovil tedy Josue za svého nástupce, napomenul lid ku věrnosti k Bohu a posílil naději jeho ve Vykupitele proroctvím: „Proroka jako mne vzbudí vám Hospodin, Bůh váš; toho poslouchejte!“ Potom vystoupil na horu Nebo, pohleděl do budoucí vlasti národa svého, a pln jsa díky, zesnul u věku 120 let (1447 př. Kr.; obr. 2.).

Mojžíšova
posl. slova.

Mojžíš byl **obrazem** Krista-Vykupitele: 1. v útlém věku ušel ukrutnosti faraonově; 2. byl poslán od Hospodina k vysvození Israelských z otroctví faraonova; 3. uvedl lid poušti do země zaslíbené; 4. hlásal vůli Boží lidu israelskému a potvrzoval poslání své zázraky; 5. byl prostředníkem zákona Starého.

Naučení.

N a u č e n í: Spravedlnost zvyšuje národ, hřích bídné činí národy.

9. Josue. Soudcové.

Josue.

1. Po smrti Mojžíšově uvedl **Josue** Israelské do země zaslíbené. Přešli suchou nohou Jordán. Potom položili se táborem u města Jericha a jedli z úrody země, neboť manna přestala. Město Jericho Bůh vydal beze všeho boje do rukou jejich, aby posilnil jejich důvěru v sebe.

Po mnohých bojích Josue zmocnil se celé země a rozdělil ji podle dvanáctera pokolení, v něž se Israelští podle dvanácti synů Jakobových rozestoupili. (Byla to pokolení: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Dan, Neftali, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Josef, které se rozestoupilo na dvě pokolení Efraim a Manasses podle synů jeho, a Benjamin.) Jediné pokolení Levi neobdrželo žádného podílu. Vykázáno mu 48 měst po celé zemi a ostatní pokolení měla odváděti pro ně desátky z úrody zemské; neboť podílem jejich měla býti toliko služba Boží.

Soudcové.

2. Dokud žilo pokolení, které vyrostlo na poušti a vidělo všechny zázraky Boží, Israelští sloužili věrně Bohu; ale nové pokolení dávalo se svést od sousedních pohanův a upadalo v modlářství. Proto je Bůh vydával v ruce nepřátel, kteří je soužili. Když pak se kajícně obraceli k Hospodinu, vzbuzoval jim nábožné reky, kteří je vysvobozovali z rukou nepřátel. Ti sluli **soudcové**. Byli to na př. Gedeon v boji proti Madianským; Jefte proti Ammonitům; Samson proti Filištinským; pak i Heli, velekněz. Za Heli archa úmluvy upadla do rukou nepřátel; on pak sám, tou zvěstí ohromen, spadl se stolice, zlomil vaz a zemřel.

Posledním soudcem byl velekněz Samuel. Za něho Filištinští navrátili archu úmluvy a Israelští činili pokání. Než synové jeho pohoršovali lid a proto Israelští žádali Samuele, aby jim ustanovil krále, jako mají okolní národové. Na rozkaz Boží vyhověl jim Samuel.

N a u č e n í: Bůh jest ve slibech svých věrný. „Království Boží trpí násilí, a jen kdo násilí činí, dobývají ho.“

10. Králové israelští před rozdělením říše.

Saul.

1. Prvním králem stal se z vůle Boží **Saul** (1095). Lid jej radostně pozdravil; vynikal krásou těla i vysokostí postavy nad ostatní. Ale brzy zpyšněl a nedržel se rozkazů Božích; proto zavrhl ho Bůh, aby nebyl

králem od něho ustanoveným. Za krále místo něho pomazán jest David, nejmladší syn Isaie, vnuka zbožné Ruth.

Hned nato ve válce s Filištinskými David podstoupil boj s obrem Goliášem a zvítězil. I záviděl mu Saul a hleděl ho zahubiti; ale David ukázal se šlechetným k nepříteli svému. Když Hospodin vydal jednou Saula v ruce jeho, David zapověděl služebníku svému, aby nevztahoval ruky své na pomazaného Páně. To pohnulo Saula, že se smířil opět s Davidem. Brzy potom padl Saul i synové jeho na hoře Geliab v novém boji s Filištinskými; Saul v zoufalství nad porážkou svou sám se probodl.

2. Po smrti Saulově uznán byl **David** za krále ode všeho lidu. Jím přešla vláda na pokolení **Judovo**. Za hlavní město říše zvolil **Jerusalem**; na hoře Sion vystavěl svatostánek pro archu. Kněží rozdělil na 24 třídy, aby se střídali v bohoslužbě po témdni, a ustanovil z levitů 4000 zpěváků, kteří střídavě hudbou a zpěvem slavili Hospodina.

David

Jeho péče o bohoslužbu.

Sám složil mnohé krásné žalmy, v nichž opěvoval dokonalosti Boží a vyjadřoval kajicnost nad hříchy svými. V těchto žalmech předpověděl mnoho o budoucím Vykupiteli: že vyjde z rodu jeho; že to bude Syn Boží; že králové přinesou mu dary; že bude bičován, posmíván, ukřižován, o roucho jeho že budou metati los; že vstane z mrtvých, vstoupí na nebesa, sedne na pravici Boží; že bude knězem podle řádu Melchisedecheva a j.

David panoval 40 let a dobyl mnohých vítězství nad nepřáteli. Před svou smrtí (1015) ustanovil syna svého Šalomouna za nástupce a jemu uložil vystavěti dům Hospodinovi.

David byl **obrazem** Krista-Vykupitele: 1. narodil se v Betlemě; 2. ve mladosti žil v skrytosti a v chudobě; 3. přemohl hrozného nepřítele lidu svého; 4. byl prorokem a králem; 5. konal strastiplnou cestu přes potok Cedron; 6. po svém vítězství nad Absalomem vracel se u vítězoslávě do Jerusalema.

3. **Šalomoun** vynikl zvláštní moudrostí, kterou mu propůjčil Bůh, tak, že mu rovného nebylo dříve ani později.

Šalomoun.

Moudrost svou projevil zejména: 1. v knize „Příslloví“, 2. v knize „Kazatel“, kde líčí marnost věcí pozemských, a 3. v knize „Píseň písní“, v níž básnicky obrazně líčí lásku duše lidské k Bohu a Krista Pána k církvi.

Ve čtvrtém roce panování začal stavěti **chrám** a v sedmi letech jej dokonat. Chrám podobal se vnitřním rozdělením svatostánku, ale lišil se od něho velikostí a nádherou. Byl zbudován z kamene a vnitř obložen deskami cedrovými a zlatem; i podlaha byla přikryta plechem zlatým. Stál na hoře Moriá, k tomu zvláště upravené (obr. 3.).

Stavba chrámu.

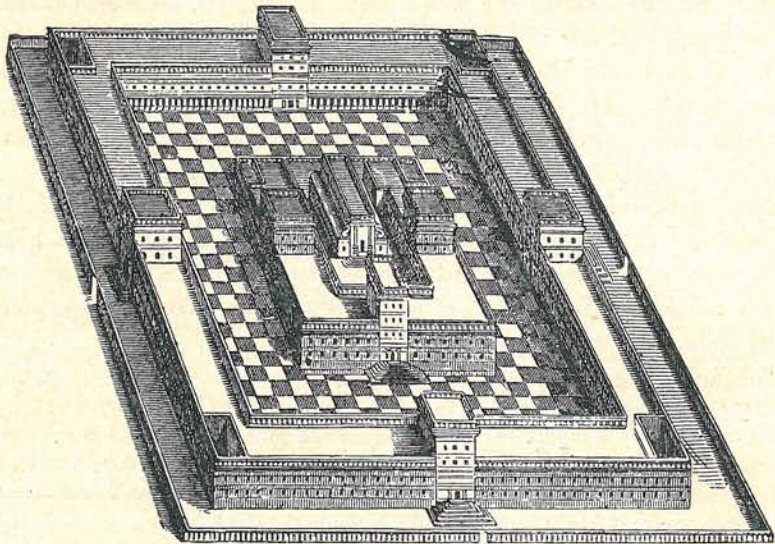
Ale Šalomoun nesetřval v dobrém až do konce. Na sklonku života svého moudrý Šalomoun klaněl se i modlám a stavěl jim chrámy. Proto Bůh odvrátil se od něho a oznámil mu, že říše jeho se rozpadne a větší část země

Konec Šalomounův.

že ovládne služebníky jeho. I lid, utlačován jsa daněmi, bouřil se proti Šalomounovi; a uprostřed rozbrojů těch zemřel Šalomoun (975 př. Kr.).

Naučení.

N a u č e n í: Kdo setrvá ve ctnosti do konce, ten dochází bezpečně spasení.

Obr. 3. Pohled na chrám Šalomounův.

Období třetí.

Úpadek říše.

Od Roboama ke Kristu Pánu (od r. 975 do narození Krista Pána).

11. Rozdělení říše. Proroci.

Rozdělení říše.

1. Nástupcem Šalomounovým byl jeho syn **Roboam**. Když nechtěl polehčiti lidu, odtrhlo se od něho deset pokolení a zvolilo si za krále **Jeroboama**, bývalého služebníka Šalomounova. Toliko dvě pokolení, Judovo a Benjaminovo, zůstala Roboamovi věrna. Tak rozdělen jest národ israelský na dvě říše, **israelskou** (severní) s hlavním městem **Šichemem**, později **Samařím**, a **judskou** (jižní) s hlavním městem **Jerusalemem**.

Následky.

Následky toho byly velmi smutné; oba králové bojovali proti sobě a zeslabovali říše své. Jeroboam zavedl lid svůj k modloslužbě po způsobu egyptském. Také králové judští opouštěli Hospodina, oddávali se modlářství a sváděli k tomu i poddané.

Vzbuzení proroků.

2. Proto Bůh vzbuzoval **proroky**, kteří poučovali lid u víře v pravého Boha a v naději na Vykupitele. Předpovídali i budoucí věci; zvláště zjevil

jim Bůh mnoho o životě, utrpení a oslavení Vykupitelově. Také konali zázraky na důkaz, že od Boha jsou poslání a že jest pravdivé slovo jejich.

Eliáš.

Takovým prorokem byl **Eliáš**. Žil za času Achaba, krále israelského (918—897 př. Kr.). Achab zaváděl z návodu pohané manželky své Jezabel modloslužbu Baalovu, proroky pak Hospodinovy usmrcoval. Z rozkazu Božího Eliáš oznámil mu za trest veliké sucho na všechnu zemi. Pronásledován proto od krále, skryl se u potoka Karith, kde krkavci ho živili a z potoka pak pil. Když potok vyschl, odešel do města Sarefty, kde jej chudá vdova živila. Po třech letech a šesti měsících vrátil se a ukázal na hoře **Karmel** nicotnost modloslužby Baalovy a mocnost Boha israelského, jenž poslal oheň s nebe na oběť jeho. A když všechen lid klaněl se Hospodinu, Eliáš vyprosil hojný déšť na zemi. Posléze vzat byl na ohnivém voze se země do „**ráje**“.

Eliseus.

Nástupcem Eliášovým stal se prorok **Eliseus**. Také Elisea oslavil Bůh mnohými zázraky. Na jeho kletbu trest stihl v **Bethel** zpustlá pacholata, která se mu posmívala; **Naamana**, vojevůdce krále syrského, uzdravil od malomocenství a sluhu svého **Gieziho** potrestal za podvod a lež malomocenstvím **Naamanovým**. I po smrti byl ještě oslaven; když jednou pohřebníci, spátrivše loupežníky, uvrhli ve spěchu tělo mrtvého člověka do hrobu prorokova, mrtvý při dotyku kostí prorokových ihned ožil a vstal na nohy své.

Jonáš.

3. Také pohanům Bůh ukázal milosrdenství své a poslal do **Ninive**, hlavního města říše assyrské, proroka **Jonáše**. Ale Jonáš byl by přál pohanům, kteří ohrožovali víru a národ jeho, raději záhuby. Chtěl tedy na lodi ujít do Španělska; ale Bůh to zamezil bouří mořskou. Plavci uvrhli Jonáše, který jim vyznal hřích svůj, do moře a hned utichla bouře. Řízením Božím veliká ryba pohltila Jonáše. V nitru ryby zůstal Jonáš neporušen po tři dni, modle se k Bohu, až třetího dne ryba vyvrhla jej na břeh. Potom teprve Jonáš odebral se do Ninive a kázal pokání a trest. Ninivetští uvěřili a konali upřímné a tuhé pokání. I smiloval se nad nimi Bůh a nezahladil města.

Jonáš byl **obrazem** Krista-Vykupitele: 1. byl poslán nejen k židům, nýbrž i k pohanům; 2. byl tři dni pohřben v útrokách ryby a třetího dne vyšel odtud živ a zdrav.

N a u č e n í: Bůh nechce smrti hříšníka, ale polepšení jeho.

Naučení.

12. Zajetí assyrské. Tobiaš.

1. Hospodin nepřestal posílati svatých prorokův, a přece se Israelští stávali vždy nešlechetnějšími. Nadarmo hrozili proroci strašlivými tresty spravedlivého soudce, Boha. I dostavili se posléze hrozní trestové jeho.

Konec říše israelské.

Salmanassar, král assyrský, přitrlh do země s velikým vojskem; nástupce jeho, **Sargon**, dobyl hlavního města Samaří a odvedl většinu obyvatelů veškeré říše israelské v zajetí do **Assyrie** (721). Na místo odvedených osadil národy pohanské ve zpusťované, osiřelé zemi. Tito smísili se s pozůstalými obyvateli v jediný národ. Na severu dostali jméno „Galilejští“, na jihu „Samaritáné“ a za Jordánem „Perejští“.

Ze zajetí assyrského Israelští již se nevrátili a tak byla říše israelská navždy vyvrácena.

Tobiášova dobročinnost.

2. Ale i těmto nešťastným dával Bůh mnohé důkazy laskavé prozřetelnosti své. Jeden z nejkrásnějších důkazů těch zavírá v sobě příběh o bohabojném **Tobiáš**. Tobiáš pamatoval na Boha z celého srdce svého a proto Bůh naklonil mu krále, takže směl volně choditi po celé říši. I navštěvoval krajany své, těšil je a pomáhal jim ze statku svého, jak mohl.

Ale nástupce, král **Sennacherib**, nenáviděl Israelských, dával je usmrcovati a pod trestem smrti zakázal pohřbívání jejich. Přes to Tobiáš pohřbíval tajně těla bratří svých. Za to Sennacherib pobral statek jeho a Tobiáše kázal usmrtiti. Tobiáš zachránil se útekem. Brzy nato zabit byl král; i navrátil se Tobiáš a ujal se opět statku svého.

Oslепnutí jeho.

Než i potom byli Israelští utiskováni a Tobiáš rozdál mezi ně všechen statek svůj, pochováváje mrtvé jako prve. Ke vši bídě ještě oslepl; ale nepohnutelně trval v bázni Boží a díky vzdával Bohu i za to soužení po všechny dni. Bídou byv donucen, poslal syna svého do Rages (asi 1000 km vých. od Ninive) ke **Gabelovi**, aby tam starého dluhu pohledával.

Cesta mlad. Tobiáše.

Na cestě byl mladému Tobiášovi průvodčím sám archanděl **Rafael** v podobě krásného mládence, kterýž zachránil jej od veliké ryby a způsobil, že pojal za manželku **Sáru**, bohabojnou dceru **Raguelovu** v Ekbatanech. Sám donesl peníze od Gabele a poučil na zpáteční cestě Tobiáše, jak by žlučí rybí uzdravil otce od slepoty. Teprve potom prohlásil oběma, že jest **Rafael**, archanděl, a od Boha poslán, aby jim pomohl.

Naučení.

Naučení: „Jak můžeš, tak buď milosrdný! Budeš-li míti mnoho, dávej mnoho; jestliže málo míti budeš, také i z mála rád uděluj!“

13. Zajetí babylonské. Daniel.

Říše Judská; proroci.

1. Také mezi obyvateli říše judské povstali po vůli Boží proroci a napomínali velmi důtklivě ku pokání. Byli to zvláště **Joel**, **Micheáš**, **Isaiáš** a **Jeremiáš**.

Joel předpověděl seslání Ducha sv.; **Micheáš** místo narození Páně; **Isaiáš** zvláště dopodrobna jeho utrpení; **Jeremiáš** čas návratu ze zajetí.

A Judští častěji se obraceli zkroušeně k Bohu; ale žell obrácení jejich netrvalo obyčejně dlouho. Proto i na ně přišla záhuba.

Již Assyrové pokoušeli se o podmanění říše judské. Ale při obléhání **Bethulie** statečností nábožné a svaté vdovy **Judith** byl zabit nejlepší jejich vojevůdce **Holofernes** a tak byla záhuba na čas odvrácena.

Judith.

Teprve **Nabuchodonosor** (Nebukadnezar), král babylonský, dobyl Jerusalema (606 př. Kr.) a odvedl krále a knížata lidu v zajetí do **Babylona**; a po druhé (588) odvedl i ostatní obyvatele kromě nemnohých. Město pak i chrám, z něhož všechny vzácné nádoby posvátné uloupil, ohněm poplenil a ztroskotal.

Odvedení do zajetí babyl.

Dojemné jsou nářky **Jeremiášovy** nad ztroskotaným Jerusalemem.

2. V zajetí lid jsa utlačován, obracel se k Bohu s pláčem a rozněcoval se touhou po Vykupiteli. Tak dána byla i pohanům příležitost, poznati víru v pravého Boha a naději v zaslíbeného Vykupitele.

Velmi mnoho ku polepšení krajanů přispěli proroci **Ezechiel** a zvláště **Daniel**. Tento spolu s jinými jinochy z rodu královského i knížecího dostal se ke dvoru královskému. Zůstal však věren zákonu Hospodinovu a s ním i tři přátelé jeho: **Ananiáš**, **Misael** a **Azariáš**. Tito byli vhozeni do peci ohnivé, že se neklaněli soše zlaté. Ale když anděl Páně ochránil jejich, **Nabuchodonosor** povýšil je na vysoké úřady.

Proroci.

Tři mládenci v peci ohn.

Daniele oblíbil si nejvíce **Cyrus**, král perský. Cyra přesvědčil **Daniel** o pošetilem uctívání modly **Bél** i velikého hada. Odstraněním těchto model lid se vzbouřil a **Daniel** vhozen byl do jámy lví. Ale divoké šelmy neublížily mu; a když šestého dne zlačněl, anděl přenesl z Jerusalema k jámě proroka **Habakuka** s obědem, aby ho nasýtil. Vysvobozen byv odtud, **Daniel** působil ještě mnohá léta v zajetí mezi krajany svými.

Daniel v jámě lví.

Daniel předpověděl příští **Messiášovo**: že po 69 letotéhodnech od rozkazu k vystavění Jerusalema zabit bude Kristus. Rozkaz dán r. 299 po zal. Říma a po 69 letotéhodnech (= 483 léta, tedy 299 + 483 = 782) skutečně zabit jest Kristus.

Naučení: Metly Páně přicházejí na polepšení a ne na zahynutí naše.

Naučení.

14. Návrat ze zajetí.

1. Jak **Jeremiáš** byl již předpověděl, po 70 letech v zajetí ztrávených dal **Cyrus**, král perský, z vnuknutí Božího rozhlásiti po veškeré zemi: „Kdo z lidu Božího jest, nechť jde do Jerusalema a štaví dům Hospodinův.“ I vydal jim také nádoby, pobrané od **Nabuchodonosora** z chrámu jerusalemského. Tisícové tisíců táhli tedy s vůdcem svým **Zorobabelem** zpět do vlasti své.

Návrat ze zajetí babyl.

Stavba chrámu. Za rok po návratu byly položeny základy chrámu v Jerusalemě za plesání všeho lidu. Ale vystavěný chrám nerovnal se chrámu prvnějšímu. **Proroci.** Prorok **Aggeus** těšil však nařikající, že v tomto chrámu zjeví se **Messiáš**. Podobně těšil je prorok **Zachariáš**.

Zachariáš předpověděl slavný vjezd Spasitelův do Jerusalema — i jeho utrpení, že bude za 30 stříbrných prodán a j.

Stavba města. Asi 80 let po návratu svém počali stavěti také město Jerusalem. Než Samarští chtěli jim to mocí překaziti. Židé však se modlili, polovice pak mládenců pracovala a polovice byla na stráži, hotova k boji. Po 52 dnech dokončili hradby a Samarští ustali od počínání svého. Ale nenávisť vzájemná vzrostla od té doby náramně. Židé děkovali Bohu a s pláčem slibovali věrně choditi v zákoně Božím, který jim předčítal kněz **Esdráš**.

Esdrášovi připisuje se zřízení **vele rady**, t. j. nejvyššího soudu, jenž bděl nad pravověrností, a zavedení **synagog** (modliteben) po vsi zemi, v nichž se lid scházel k modlitbě a k čítání Písma sv. v den sobotní.

Esther. 2. Veliký díl židů zůstal v říši babylonské. Stalo se to z vůle Boží na prospěch pohanů; nabývali pohané vždy více poznání pravého Boha a známosti budoucího Vykupitele.

Za krále **Asvera** (= Artaxerxa) hrozilo židům nebezpečí. Aman, nejvyšší úředník královský, z nenávisťi k židu **Mardocheovi** vymohl na králi rozkaz k vyhubení židů v celé zemi. Ale nábožná židovka **Esther**, kterou byl král pojal za manželku, s odvážením života svého zachránila národ svůj návodem **Mardochea**, pěstouna svého.

Od té doby židé slavili výroční slavnost **losů**, protože losem byl stanoven již den k povraždění jejich.

Poznámka. Poznámka. V této době rod **Davidův** velmi zchudl, ale pokolení **Judovo** přece drželo prvenství mezi ostatními.

15. Židé pod vládou králů syrských.

1. Židé žili ve vlasti své pod vládou králů perských v pokoji a spokojenosti. A toto blaho nebylo rušeno ani potom, když **Alexander Veliký** opanoval říši perskou. Ale po smrti jeho nastaly zemi židovské smutné doby. Stala se příčinou bojů mezi králi **egyptskými a syrskými**. Války ty zplodily nevědomost a nevázanost hroznou.

Překlad Písma sv. Než i za těch neblahých poměrů dílo vykoupění bylo podporováno. Na žádost jednoho egyptského krále přeloženo Písmo svaté na jazyk řecký od 72 učenců židů. Tak i pohané seznámili se s obsahem jeho.

Kniha Sirach. Z vnuknutí Božího nábožný žid **Jesus**, syn **Sirachův**, napsal knihu zbožných a moudrých prúpovědí na polepšení pokleslých mravů.

2. Nejhůře bylo židům, když po mnohých změnách dostali se pod vládu hrdého a ukrutného **Antiocha**, krále syrského (175—164), kterýžto pod trestem smrti zapověděl zachovávání zákona Božího.

Mezi mučedníky byl také **Eleazar**, 99letý kmet, jeden z předních zákoníků, matka se sedmi syny a jiní.

Tehdy zbožný kněz **Mathatiáš** shromáždil kolem sebe nejhorlivější z židův a rukou brannou chránil zákona Božího proti násilí pohanskému. Po jeho smrti byl vůdcem židů syn jeho **Juda**, zvaný pro udatnost svou **Makkabejský** (t. j. kladivem tlukoucí). Ten, dobyt Jerusalema zpět, očistil chrám od modlářství pohanského a dal jej znovu posvětit.

Na památku konala se pak výroční slavnost **znovuposvěcení chrámu**.

Mnohokrát z vítězů **Juda** a Bůh mu zázračně pomáhal. Až jednou vydal se v nerovný boj, podlehl strašné přesile a padl. Lid ho oplakal pláčem velikým a volal: „Ach, padl jest rek, jenž vysvobozoval lid israelský.“

Po smrti jeho byli vůdci lidu bratří jeho jeden po druhém. Všichni se vyznamenali slavnými činy. Ne tak jejich nástupci. Ti bojovali vespolek a volali i **Římanů** proti sobě na pomoc. A **Římané** přišli, zmocnili se země a ustanovili cizince **Heroda** králem židovským (37 př. Kr.). Tak byl a od **dně a t a b e r l a o d J u d y** a nastal čas, kdy měl poslán býti zaslíbený Spasitel.

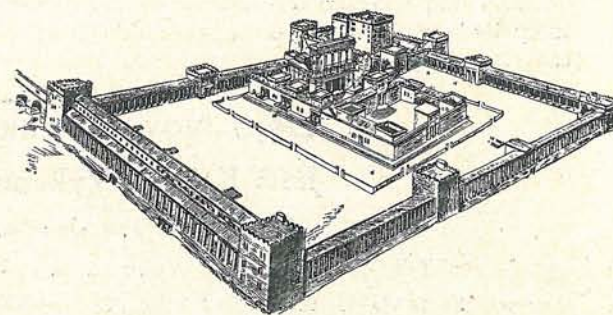
Herodes, aby se zalíbil židům, přestavěl jim chrám velmi nádherně (obr. 4.).

3. Stav náboženský a mravní u pohanů i u židů byl té doby velmi smutný. **Pohané** rozmnožovali počet bohů svých tak, že vzdělanější již sami poznávali nesmyslnost náboženství pohanského. Kromě toho spojeny byly oběti jejich s mnohými nemravnostmi a ukrutnostmi. Proto všickni lepší toužili po vysvoboditeli z toho neblahého stavu.

Sokrates: „Musíme čekati, až buďto Bůh přijde neb od něho osvícený muž, aby nás naučil pravému náboženství a sňal temnotu s očí našich.“

Mnozí z nich poznali Písmo svaté a jiní, poučení byvše od židů, mezi nimi rozptýlených, očekávali Vykupitele a vstupovali do církve židovské.

Proselyté. Komorník královny ethiopské.

Obr. 4. Chrást Herodův.

Antioch.

Juda Makk.

Římané.

Herodes.

Stav nábož. u pohanů.

Stav nábož.
u židů.

Židé sice věřili ještě v Boha i v zaslíbeného Messiaše, ale stykem s Římany i mezi nimi mizela zbožnost a dobré mravy.

Největší část z nich, **Fariseové** (= oddělení) zvaní, ctili Boha již jen zevně a nikoliv také v srdci. Šlo jim více o vážnost u lidu a nadvládu než o pravou zbožnost.

Jiní, **Saduceové** (po svém původci Sadokovi) řečení, obcujíce s Římany, oblíbili si život prostopášný a proto zavrhovali víru v nesmrtelnost duše, zmrtvýchvstání a odplatu věčnou.

Pod takovýmito vůdci pustl lid. Proto lepší mezi židy toužili, aby přišel Vykupitel, odstranil ty zmatky a pomohl nešťastnému lidstvu.

Volali slovy **Isaiášovými**: „Rosu dejte nebesa s hůry, oblakové dštěte Spravedlivého! Otevři se země a vydej Spasitele!“ (Js. 45, 8.).

Poznámka.

Poznámka. Bohužel mnozí židé, těžce nesouce panství Římanův, očekávali Vykupitele jako světského panovníka, bohatého, urozeného a slavného, který by je vysvobodil z poddanství římského a povznesl národ k bývalé slávě časů Davidových a Šalomounových.

II. Děje Nového zákona.

Ježíš Kristus, Vykupitel.

16. Mládí Pána Ježíše.

Přístí
Vykupitele.

1. Přiblížila se doba přístí Vykupitelova. Všechny podmínky byly naplněny: lidstvo poznalo bídu hříchu, i že si samo pomoci nemůže, a lepší část toužila vroucně po příchodu Vykupitelově. Také berla byla odňata od Judy a cizozemec kraloval nad lidem israelským.

Vykupitel měl dáti neskonale dostiučinění Bohu — to mohl jen jako **Bůh**; měl zastupovati lidský rod — to mohl jen jako **člověk**. Tedy Bůh se musil státi člověkem.

I stal se **Syn Boží** člověkem; za matku jeho vyvolena jest **Maria**, panna chudá na statky pozemské, ale bohatá ctnostmi a z královského rodu Davidova (proroctví Isaiášovo). Byla zasnoubena **Josefovi**, muži spravedlivému a také z královského rodu Davidova.

Vykupitel se narodil v **Betlemě**, městě Davidově (proroctví Micheášovo). Panenská matka obvinula jej plénkami, položila v jesle a radovala se radostí nejčistší.

Pastýřové
u jeslí.

2. Narození jeho a **nděl** zvěstoval **pastýřům betlemským** a oznámil jim, po čem ho poznají: „**Toto vám bude znamením: naleznete nemluvnátko plénkami obvinuté a položené v jeslech.**“ I přišli, chvátajíce, klaněli se nemluvnátku a radovali se z něho srdečně (obr. 5.). Osmého dne bylo dítě obřezáno a dáno mu jméno **Ježíš** (t. j. Spasitel).

Od toho dne počínáme letopočet křesťanský, počítajíce léta před **Kristem** a po **Kristu**.

Čtyřicátého dne byl Ježíš v chrámě obětován podle zákona o prvozených. Z vnuknutí Ducha sv. staříček **Simeon** poznal v něm Spasitele světa, dobrořečil jemu a blahopřál Marii a Josefovi. Tomu byla přítomna **prorokyně Anna** a všem pak s radostí vyprávěla, že Vykupitele už viděla.

Simeon
a Anna.

Také **mudrcům od východu** narození Páně bylo zvěstováno zvláštní hvězdou; praviliť Jerusalemským: „**Viděli jsme hvězdu jeho**

Mudrci od
východu.

Obr. 5. Murillo: Pastýři u jeslí.

na **východě** i přišli jsme poklonit se jemu.“ Tak zvěděl o tom Herodes i zákoníci a všechen Jerusalems s nimi. Jak zákoníci pravili, našli mudrci Ježíše v Betlemě, klaněli se jemu a obětovali mu dary: zlato, kadidlo a myrrhu (Proroctví Davidovo). Pak navrátili se z vůle Boží jinou cestou do své země.

Jména sv. tří králův udávají se: **Kašpar, Melichar a Baltazar**.

3. Po odchodu mudrců Ježíš ušel úkladům Herodovým **útekem do Egypta** a teprve po smrti jeho navrátil se do vlasti své, do Nazareta (Proroctví Oseášovo). Tu prospíval věkem, moudrostí a milostí před Bohem i před lidmi.

Útěk do Eg.
a návrat.

Když mu bylo **dvanácte let**, přišel s matkou svou a pěstounem do Jerusalema na slavnost velikonoční. Tam zůstal po ukončení slavnosti, aniž

Dvanáctiletý
Ježíš.

o tom rodiče jeho věděli; teprve třetího dne nalezen byl v chrámě mezi učiteli a zákoníky. I vrátil se do Nazareta s Josefem a Marií a byl jim poddán. Tam vedl skrytý život do 30. roku věku svého.

Naučení. Naučení: Buďme poslušni rodičů svých a nedejme se zahanbiti příkladem samého Syna Božího!

17. Jeho působení veřejné.

Křest a pokušení Páně.

1. Prve než veřejně vystoupil, Ježíš dal se od Jana v řece Jordáně pokřtiti. Tam prohlásil Bůh Otec, že Ježíš jest milý Syn jeho, a Duch svatý sestoupil ve způsobě holubice na něj. Odtud Ježíš odešel na poušť, kde se postil 40 dní a nocí a byl pokoušen třikráte od ďábla. I přišli pak andělé a sloužili jemu.

Učitelství úřad jeho.

2. Potom Ježíš nastoupil úřad svůj **učitelství**. Chodil po vlasti své s místa na místo, učil pravdám, které máme věřiti, a ctnostem, které máme konati. (Kázání na hoře; kázání na jezeře Genesaretském.)

Podobenství.

Uče, vykládal v podoběb stvích. Jsou pak nejkrásnější z nich: o marnotratném synu, o dobrém pastýři, o milosrdném Samaritánu, o rozsevači, o koukoli, o zrnu hořčičném, o hřivnách, o desíti pannách, o královské svatbě, o plánném stromu fíkovém a j.

Cím dotvrzoval učení své.

Učení své dotvrzoval: svatým životem („Kdo z vás může mne trestati z hříchu?“), svědectvím Písma („Dnes vyplnilo se písmo toto před vámi“), zázraky a proroctvími.

Zázraky.

Zázraky činil: a) na přírodě: proměnění vody ve víno, zahrnutí ryb, utusení bouře na moři, rozmnožení chlebův a ryb; b) na lidech nemocných: uzdravení tchyně Petrovy, ochrnutí, očistění malomocného a uzdravení služebníka setníkova v Kafarnaum, 38 let nemocného, ženy 12 let nemocné, slepého od narození, dcery ženy kananejské, 10 malomocných; c) na mrtvých: vzkříšení dcery Jairovy, mládence Naimského a Lazara; d) na posedlých: ve škole v Kafarnaum, člověka, jenž byl slepý a němý, a m. j.

Obr. 6. Tizian: Peníz daně.

Mnoho předpověděl: o sobě, o svých apoštolích, o Jidášovi, o Petrovi, o zkáze Jerusalema, o posledním soudu a j. **Proroctví.**

Vykonává úřad svůj **královský**, založil církev a vyvolil 12 apoštolův a 70 učedníků. **Královský úřad jeho.**

Jména dvanácti apoštolů jsou: Bratří Šimon Petr a Ondřej, bratří Jakub Starší a Jan, přátelé Filip a Bartoloměj, Matouš a Tomáš, bratří Jakub Mladší a Juda Thadeus, Šimon Horlitél a Jidáš Iškariotský (místo něho později Matěj).

3. Působení jeho vzbudilo mu mocné nepřátele. Byli to Fariseové a z nich zvláště knížata kněžská a zákoníci. Záviděli mu, že lid jde za ním, a nenáviděli ho, protože jim vytýkal hříchy jejich. Hleděli ho proto polapiti **Nepřátelé Ježíšovi.**

Obr. 7. Leonardo da Vinci: Večeře Páně.

v řeči (obr. 6.), až posleze po vzkříšení Lazarově ustanovili se na tom, že jej usmrtí.

Naučení. Naučení: Važme si učení Kristova a osvědčujme víru svou životem křesťanským!

18. Jeho utrpení a smrt.

1. Zatím přiblížila se doba, kdy Ježíš jako nejvyšší kněz měl obětovati se za nás. Slavně tedy vjel do Jerusalema (Proroctví Zachariášovo) v neděli před slavností velikonoční a lid mu volal: „Hosanna synu Davidovu! Požehnaný, jenž se bere ve jménu Páně! Hosanna na výsostech!“ **kněžský úřad Páně.**

Ve čtvrtek slavil s apoštoly svými slavnost velikonoční, při níž ustanovil **nejsvětější svátost oltářní** (obr. 7.), modlil se v zahradě getsemanské a krvavě se potil. Tu byl zrazen od Jidáše za třicet stříbrných (Proroctví Zachariášovo) a vydán židům. Vysoká rada odsoudila jej na smrt, protože vyznal slavně, že jest Syn Boha požehnaného. **Čtvrtek.**

Pátek.

2. V pátek z rána byl vydán pohanskému vladaři **Pilátovi** a obžalován ze vzpoury proti císaři. Pilát shledal sice, že jest nevinný, ale poslal ho k Herodovi, vladaři galilejskému, v Jerusalemě právě přítomnému. Ten učinil sobě posměch z Ježíše, dal jej obléci v roucho bílé a poslal ho zpět k Pilátovi.

Pilát, boje se židů, dal Ježíše bičovati; žoldněři pak spletli mu korunu z trní a posmívali se mu (Proroctví Davidovo). Ale židé mnohem více naléhali na Pilátá a hrozili mu; vydal jim tedy Ježíše k ukřižování, ale pravil: „Nevinný jsem krví spravedlivého tohoto.“

Ježíš ukřiž.
a pohřben.

Byl pak Ježíš **ukřižován** (Proroctví Davidovo) mezi dvěma lotry na hoře **Kalvarii**. V nevýslovných bolestech pňel na kříži tři hodiny, sedmkrát promluvil s kříže svého slova milostiplná a o 3. hodině odpolední skončil. Při smrti jeho slunce se zatmělo, země se třásla, skály se pukaly, hrobové se otvírali a mnozí zemřelí vstali z mrtvých. **Duše** jeho sestoupila do předpekli ke spravedlivým, kteří očekávali, až bude dokonáno vykoupění. **Tělo** jeho snali **Josef z Arimathie** a **Nikodem**, tajní učedníci Páně a členové vysoké rady, a pochovali je v zahradě Josefově do hrobu nového, v němžto ještě nikdo neležel.

Naučení.

N a u č e n í: Poznejme z nesmírného utrpení Páně ošklivost hříchu a pilně se ho varujme!

19. Jeho oslavení.

Ježíš vstal
z mrtvých.

1. Třetího dne, to jest v neděli, záhy zrána Ježíš **vstal z mrtvých** mocí svou a vyšel z hrobu slavný a nesmrtelný, vítěz nad smrtí a ďáblem (Proroctví Davidovo a Isaiášovo). Stráž všecka ustrašena dala se na útěk.

Ježíš po svém zmrtvýchvstání obcoval se svými učedníky ještě 40 dní. Zjevil se nábožným ženám, Marii Magdaleně, Petrovi a dvěma učedníkům do Emaus jdoucím; pak i shromážděným apoštolům častěji. Také se ukázal více než 500 bratřím na jedné hoře. Své apoštoly poučoval o církvi a dal jim moc hříchy odpouštět; Petra pak ustanovil za nejvyšší hlavu církve své. Před svým nanebevstoupením přikázal všechněm: „**J d o u c e, u č t e v š e c k y n á r o d y, k ř t í c e j e v e j m é n u O t c e i S y n a i D u c h a s v a t é h o.**“

Vstoupil na
nebesa.

Když jim byl ještě slíbil Ducha svatého, **vstoupil s hory Olivetské na nebesa** vlastní svou mocí, aby také jako člověk všel do slávy své, které sobě zasloužil (Proroctví Davidovo). A sedí na pravici Boha, Otce všemohoucího, jako prostředník mezi Bohem a lidmi (Proroctví Davidovo).

Ježíš zaslíb.
Vykupitelem

2. Dílo vykoupění bylo dokonáno. Ježíš jest **zaslíbený Vykupitel**; na něm se splnila všecka proroctví a předobrazení starozákonní o Vykupiteli. Ježíš jest Bůh i člověk. Že jest člověk, dokázal životem a smrtí svou; že jest Bůh, dotvrdil proroctvími svými a zázraky, které činil mocí vlastní.

Dostiučinění tedy vyšlo od člověka a bylo spolu nekonečné, protože Ježíš Vykupitel jest také Bůh.

Aby všichni lidé všech věků stali se účastni vykoupění jeho, Ježíš **Úkol církve**, založil **církev**. Jak církev pod správou apoštolův a jich nástupcův úkol svůj konala a koná, vypravuje dále dějepis církevní.

Dějepis církevní.

I. Starý věk.

Oddíl I.

Od založení církve — do Konstantína Velikého (— 313).

(Zápas církve s židovstvím a pohanstvím.)

20. Ustavení církve.

1. Desátého dne po nanebevstoupení Páně **se stoupl Duch svatý** Sesláni Du-
cha svatého. ve způsobě ohnivých jazyků na apoštoly, osvětlil je a posílil k úřadu apoštolskému, a dal jim dar jazyků. Bylo to právě o letnicích, když bylo množství přichozích v Jerusalemě. Tito, vidouce zázrak a slyšíce kázání Petrovo, dali se pokřtiti v počtu asi 3000.

Tak ustavena jest **první obec křesťanská** v Jerusalemě. Den ode dne množil se počet věřících. Všichni trvali v učení apoštolském, na modlitbách a ve sdílnosti lámání chleba. První obec
křesťanská.

Nazývali se **věřícími** na rozdíl od těch, kteří zatvrzele odpírali učení Kristovu; **bratřím**, neboť byli jedno srdce, jedna duše, bohatí i chudí; také **svatými**, poněvadž vedli svatý život.

Židé je nazývali potupně **Galilejskými** a **Nazaretskými**, pohané pak **křesťany**, t. j. Kristovými. Jméno to přijali věřící s hrdoostí, nejprve v Antiochii syrské a pak vůbec po všem okrsku země.

2. Novou církev řídili **apoštolové** pod nejvyšší správou **Petrovou**. Správa
církve. Kázali evangelium, přisluhovali sv. svátostmi a obětí mše svaté a bděli nad kázní. Ku pomoci zvolili sobě sedm **jáhňův**, aby rozdělovali zvláště almužnu. Byliť věřící dbali lásky k bližnímu a sdíleli se s chudými o majetek svůj; dávali příklad všech ctností. Jáhňová.

Apoštolové spravovali církev na počátku z Jerusalema; odtud vycházeli do vsí země židovské. Teprve po obrácení pohana Kornelia rozešli se do celého světa kázat i pohanům.

21. Působení sv. apoštolů, zvláště sv. Petra a sv. Pavla.

Činností svou vynikli z apoštolů zvláště sv. Petr a později sv. Pavel.

Petr hlavou
církvě.

1. **Petr**, dříve Šimon, byl syn Jonáše, rybáře z Betsaidy (později přesídlil do Kafarnaum), a náležel prve k učedníkům Jana Křtitele. Hned od prvního okamžiku, kdy jej přijal mezi učedníky své, Pán vyvolil jej za **hlavu církve** a také po svém zmrtvýchvstání odevzdal mu skutečně nejvyšší úřad pastýřský.

Ježíš proto Petra i zvláště vyznámával: 1. jemu změnil jméno (Petr = Skála); 2. za něj platil daň chrámovou; 3. jej prohlásil základem církve; 4. za něj se zvláště modlil při poslední večeři; 5. jemu se nejprve zjevil po svém zmrtvýchvstání a 6. jemu přikázal pásiti celé stáde.

Petr byl si vědom důstojnosti své: řídil volbu apoštola Matěje; první kázal a přijímal do církve; mluvil jménem všech apoštolů před vysokou radou; konal vrchnopastýřskou cestu po Palestině; první pohany přijal do církve a předsedal prvnímu sněmu církevnímu **apoštolskému** v Jerusalemě (50).

Apoštolové jej také za prvního uznávali: v evangeliích kladou jej na první místo; jeho rozhodnutí se podřizují; jemu přišel se představit Pavel po svém obrácení. Tak uznáváno již od počátku jeho prvenství (= **primát**).

Jeho
působení.

O jeho **působení** víme, že se odebral s Janem do Samarije a biřmoval první věřící této obce křesťanské. Potom z Jerusalema konal cestu do Lyddy, kde uzdravil Eneáše, do Joppe, kde dobročinnou Tabithu vzkřísil z mrtvých (39). Tam u vidění zjevil mu Pán, že i pohané mají býti do církve přijímáni. Proto přijal ochotně posly Kornelia, setníka pohanského, odešel k němu do Caesareje a pokřtil jej se vším domem jeho (40). Po druhé odebral se z Jerusalema do Antiochie a řídil tamní obec jako první biskup její. Za Heroda Agrippy byl v Jerusalemě jat a uvržen do vězení, z něhož byl od anděla zázračně vyveden (42). Tehdy

Petr v Římě.

opustil vlast a odešel **do Říma**, odkud řídil celou církev po 25 let. K apoštolskému sněmu odebral se do Jerusalema, tam předsedal a rozhodl, aby nebylo ukládáno věřícím z pohanů zachování obřadného zákona mojžíšského. Brzo potom navštívil osady maloasijské a konečně navrátil se opět do Říma. Tu za pronásledování Nerona v a byl uvržen do vězení a po 9měsíčním žalářování na smrt vyveden spolu se sv. Pavlem (29. června 67). Podle svého přání byl ukřižován hlavou dolů.

Jeho smrt.

Nad hrobem jeho vystavěn později chrám, který byl v potomních časech přestavován, až v 16. stol. vzdělán nádherný velechrám sv. Petra, pod jehož hlavním oltářem v kapli první náměstek Kristův odpočívá.

Co napsal.

Sv. Petr napsal **2 epištoly** (= listy) křesťanům v Malé Asii, které náležejí k epištolám obecným.

Pod jeho dozorem napsal sv. Marek, průvodce jeho na cestě do Říma, **evangelium** (= blahozvěst o dokonaném vykoupení). Týž jako biskup v Alexandrii podstoupil smrt mučednickou. Tělo jeho odpočívá v Benátkách a nad hrobem jeho pne se nádherný chrám.

Průvodce
Petřův.

2. **Pavel**, původně Šavel, pocházel z Tarsu v Kilikii v Malé Asii a byl občanem římským. Na vzdělání poslán do Jerusalema a byl spolu se sv. Štěpánem žákem tehdy moudrostí slynoucího Gamaliele. Byl náruživým stoupencem Fariseův a tudíž úhlavním nepřítelem křesťanství.

Pavel.

Vášnivě pronásledoval církev v Jerusalemě a účastnil se kamenování Štěpánova, ale na cestě do Damašku byl zázračně obrácen (37). Tři léta připravoval se na poušti Arabské, potom představil se Petrovi a posvěcen byl na apoštola. Vykonal tři velké cesty mezi pohanskými národy (1. cesta od 45—48, 2. od 51—55, 3. od 55—58) na Cypru, v Malé Asii, v Macedonii a Řecku; sluje proto **apoštolem národů**. Na těchto cestách založil mnoho kvetoucích osad křesťanských, jako v Efesu, Miletu, Filippech, Soluni (= Thessalonice), Athénách, Korintu a na Krétě.

Jeho
obrácení.

Jeho cesty.

Když se po třetí cestě vrátil do Jerusalema, židé vzbouřili se proti němu a chtěli jej kamenovati. Posádka římská jej osvobodila a odvedla do Caesareje, kde byl po dvě léta žalářován. A když se odvolal k císaři, byl poslán do Říma. Tu byl po dvě léta vězněn, ale mohl kázati při tom evangelium. Propuštěn z vazby (61), navštívil prý Španěly a obce maloasijské a řecké. Při svém návratu do Říma byl na rozkaz císaře Nerona jat a do vězení uvržen. Spolu se sv. Petrem vyveden byl na popravu a na cestě Ostijské jako občan římský stat (29. června 67).

Jeho smrt.

Na místě umučení podle pověsti vytryskly tři prameny (tre fontáne). Nad hrobem jeho vzdělána byla památná basilika.

Sv. Pavel napsal **14 epištol**: k Římanům, ke Korintským (2), ke Galatům, k Efeským, k Filipenským, ke Kolosským, k Thessalonickým (2), k Timotheovi (2), k Titovi, k Filemonovi a k židům.

Co napsal.

Průvodce jeho sv. Lukáš napsal pod jeho dohledem **evangelium a Skutky apoštolské**; zemřel v Achaji smrtí mučednickou.

Průvodce
Pavův.

3. **O ostatních apoštolech** máme dvě pověsti: 1. že 12 let po smrti Páně se rozešli do různých končin světa; 2. že před rozchodem složili a posléské vyznání víry (12 článků víry). Jinak zachovaly se o jednotlivých jenom kusé zprávy.

Co víme o
ostatních
apoštolech.

Jan, miláček Páně, dochoval matku Páně k smrti (45—50); potom kázal v Malé Asii, zvláště v Efesu. Za císaře Domitiana a byl vhozen do kotlu vařícího oleje, a když vyšel bez pohromy, byl vypověděn na ostrov Páthmos (v moři Egejském). Po smrti Domitianově vrátil se do Efesu a zemřel u vysokém stáří kolem r. 100.

Jan.

Co napsal. Sv. Jan napsal **evangelium**, knihu prorockou, zvanou **Zjevení** (= Apokalypse), a **3 epištoly** (obecné).

Smrt ostat. apoštolů. Všichni ostatní apoštolové zemřeli smrtí mučednickou.

Co napsali. Z nich ještě sv. **Matouš** napsal nejstarší **evangelium** v jazyku hebrejském, sv. **Jakub Mladší** jednu **epištolu** (obecnou) a jednu (obecnou) bratr jeho sv. **Juda Thadeus**.

22. Pronásledování církve od židů.

Pronásledování vysok. radou. 1. Brzy přišlo na církev veliké pronásledování. Vysoká rada zhrozila se, že počet věřících roste náramně. Proto dala apoštoly zjímati a mrskati, a zakázala přísně kázati evangelium Kristovo. Ale apoštolové radovali se, že jim bylo pro jméno Ježíšovo trpěti, a tím horlivěji zvěstovali radostné poselství o Kristu Ježíši.

Štěpán mučedník. První obětí zuřivosti židovské stal se sv. **Štěpán**, jeden ze sedmi jáhnů. Pln jsa Ducha svatého, vytýkal neohroženě vysoké radě ukřižování samého Spasitele. Byl proto vyvečen za město a tam ukamenován. Umíraje, modlil se za své nepřátele: „Pane, nepokládej jim toho za hřích!“ To pověděl a zesnul v Pánu (35).

Potom židé povstali proti ostatním křesťanům v Jerusalemě; zvláště **Šavel** hubil církev. Věřící opouštěli Jerusalema a rozešli se po Judsku, Samarsku a Galilei až do Damašku. Všude hlásali víru Kristovu a zakládali obce křesťanské. Toliko apoštolové zůstali v Jerusalemě, aby povzbuzovali věřících k vytrvalosti.

V té době jáhen **Filip** kázal v **Samařii** a mnozí dali se pokřtiti. I byli tam posláni z Jerusalema **Petr** a **Jan**, kteří přišli a pokřtěné birmovali, vzkládáním rukou a modlitbou udělující jim Ducha svatého.

Po obrácení Šavlově na cestě do Damašku (37) měla církev na nějaký čas pokoj.

Pronásled. Herodem Ag. 2. Nové pronásledování křesťanův od židů povstalo za **Heroda Agrippy**, vnuka Heroda Ukruťného (42). Ten, chtěje se zalíbiti židům, dal stíti apoštola sv. **Jakuba St.** a sv. **Petra** vsaditi do žaláře, aby po velikonoci vyveden byl na popravu. Ale Petr byl od anděla zázračně ze žaláře vysvobozen.

Rozchod apoštolů. Nedlouho potom apoštolové opustili Jerusalema a rozešli se do všech končin kázat evangelium. V Jerusalemě zůstal biskupem tamní obce křesťanské sv. **Jakub Mladší**. Ale ani potom židé jerusalemské neustali bouřiti souvěrců proti apoštolům i mimo Palestinu. Také sv. **Jakub Mladší** stal se obětí bouře židovské (62); byl svržen s cimbuří chrámového, kamenován a konečně valchařským kyjem ubit.

23. Zkáza Jerusalema.

Židé jako synové království byli první povoláni do církve Kristovy. Ale zavrhlí valnou většinou Krista i učení jeho, a proto Bůh zavrhl i je. Apoštolové obraceli se na cesty k pohanům, ale židé činili jim i tu všemožné překážky. Bůh je tedy jako překážku církve své odstranil.

1. Židé totiž nesli těžce nadvládu Římanů; domnívali se, že se nesluší, aby jako vyvolený národ poddáni byli pohanům. Proto očekávali **Messiáše** jako osvoboditele ode jha římského a zavrhlí **Vykupitele** duchovního. Nenáviděli Římanů, zato vladaři římské byli také krutými utiskovateli jejich. Nejhubě bylo za **Gessia Flora**. Za něho vypuklo vzbuření v **Caesareji**, které přeneslo se i do **Jerusalema** (66). Židé zmocnili se tu hradu císařského a posádku věrolomně pobili.

Opojení jsoouce vítězstvím, zdvihli válku proti Římanům. **Nero** poslal proti nim věhlasného vojevůdce **Vespasiana**, kterýž se zmocnil napřed celé severní Palestiny, zvláště pevnosti **Jotapaty**, klíče to k samému Jerusalemu.

Vůdce tamní posádky židovské byl **Josef Flavius**, který pak jako zajatec provázel **Vespasiana** a syna jeho **Tita** v této válce a napsal dějiny její.

Brzy potom **Vespasian** povolán byl na stolec císařský (68) a místo něho postaven v čelo vojska syn jeho **Titus**. Ten přitáhl k Jerusalemu (z jara r. 70), oblehl jej a náspem obklíčil, aby nikdo uniknouti nemohl. V městě bylo se zatím shromáždilo veliké množství židů, jednak příchozích na slavnost velikonoční, jednak těch, kteří hledali za hradbami města spásy své i statků svých. Avšak obránci města rozpadli se v několik stran, které se navzájem potíraly a nešetřily ani posvátného místa od krveprolévání.

Křesťané, vidouce ohavnost zpusťování na místě svatém, o níž mluvil Kristus, opustili již před obležením město a utekli se do pohorského městečka **Pelly** za **Jordánem**. Tam vyčkali konce nešťastné války židovské.

Nejhůře bylo, že strany navzájem ničily sobě i zásoby, které mohly na dlouhou dobu sloužiti obleženým. Nastal tedy veliký hlad a požíváno i věci odporných a hnusných. Z toho vznikl hrozný mor, takže celé domy a rodiny vymíraly; na ulicích lidé bloudili jako stíny, vyhledávající tichého místa, kde by mohli pokojně umřít.

Od 24. dubna do 1. června vyneseno 116 tisíc mrtvol a tisíce pro nedostatek nosičů svrženo do příkopů hradebních.

Kdo prchali z města, byli chyceni od Římanův a křižováni. Už se nedostávalo ani dřeva a kříže stály jako háje naproti hradbám (až na 500 křižováno denně). Před očima ukřižovaných stála **Kalvarie**, na hradbách přátel, lomící rukama.

Titus dobyl první i druhé hradby a konečně i hradu **Antonie**. Ještě jednou, jako byl prve již učinil, nabízel židům mír a sliboval zachovati a jeho zkáza.

Vypuknutí války žid.

Vespasian.

Titus; obležení Jerusalema.

Dobytí Jerusalema a jeho zkáza.

krásný chrám. Zaslepení židé považovali to za zbabělost a odmítli. Titus tedy dobyl i chrám. Když vešel dovnitř svatyně, byl oslněn krásou chrámu a poručil jej zachovati. Ale jeden z vojnů podložil vnitř oheň, takže Titus vyvázl jen útekem. Chrám lehl popelem a jen něco málo z pokladů chrámových bylo zachováno.

Židé, vidouce zkázu chrámu, v zoufalství vrhali se do plamenů. Město i chrám byly vyvráceny, takže nezůstal „kámen na kameni“ (Proroctví Kristovo). Nad troskami Titus dal vztyčiti vítězné orly římské.

I zahynulo v této válce na jeden milion židů a na 100 tisíc jich odvedeno do zajetí. Mnozí z nich stali se otroky, jiní zahynuli v arénách; tak v jednom dni v Caesareji na 2500 zahynulo od dravé zvěře.

Na památku vítězství Titova stojí dosud na úpatí vrchu palatinského v Římě vítězný oblouk **T i t ů v**. Na něm vyobrazen jest jeho vítězný vjezd do města; v průvodu jest viděti sedmiramenný svícen a zlatý stůl obětní jako kořist válečnou.

2. Ještě jednou vzbouřili se židé za císaře **Hadriana** (132). V čele jejich stál **Lžimessiáš, Bar Kochba** (= syn hvězdy); ale byli poraženi a navždy z vlasti své vypuzeni. Hadrian založil na troskách Jerusalema nové město pohanské (**Aelia Capitolina**), zasvěcené Jovovi Kapitolskému, a jeho sochu postavil na troskách chrámu.

Od té doby židé jsou bez vlasti, bez chrámu, bez bohoslužby a spolu i bez stavu kněžského. Jsou živým svědectvím božství Kristova i pravdy jeho sv. evangelia.

24. Příčiny pronásledování křesťanů od pohanů.

Zatím povstal církvi křesťanské nový nepřítel; bylo to pohanství. Římané byli snášliví ke všem náboženstvím a mezi své přijímali bohy všech podmaněných národů, aby tyto tím více připoutali k říši své. Proto ani náboženství křesťanskému nekladli s počátku odporu. Ale brzo mysl jejich obrátila se proti křesťanství. Příčiny byly tyto:

1. Náboženství křesťanské stálo **příkře** proti pohanství. Netrpělo jiných bohův a model; zapovídalo rozkoše a nepravosti, které pohanství dovoľovalo; prikazovalo ctnosti, které odporovaly způsobu života u Římanů. Pokora stála naproti pýše, sebezapírání naproti rozkošnictví, bratrství všech vrstev proti příkrému kastovnictví.

2. Náboženství pohanské **souviselo** úzce s životem národa. Bohové byli zároveň ochránci říše a panovník byl nejvyšším knězem jejich. Proto křesťané jako odpůrcové bohů pohanských považováni byli za nepřátele vlasti neboli za **vlastizrádce**, a poněvadž nemohli ve jménu císaře přísahati, i za **velezrádce**.

Druhé vzbouření židů.

Pohané nepř. církve.

Příčiny pronásledování.

3. Náboženstvím křesťanským byly ohroženy také **zájmy různých stavů**, jako kněží, umělcův a řemeslníků pohanských.

Demetrius, zlatník v Efesu, bouřil proti Pavlovi a průvodcům jeho.

4. Křesťanům připisovány **všeliké pohromy**, které stíhaly různé krajin, že prý bohové se hněvají.

„Juppiter non pluit, duc ad Christianos!“ = Juppiter nedává deště, veď nás na křesťany!

5. Roztrušovány **různé pomluvy** o nich, na př.: a) že nectili bohů viditelných, jmíni byli za **bezbožce** (= atheisty); b) že se scházivali tajně, jmíni byli za **spiklence**; c) že se shromažďovali v noci, bájeno o nich, že se oddávají ve shromážděních **nepravostem** a j.

Filosofové pohanští v nevědomosti své, nezajíce náležitě Písma sv., **prohlašovali křesťany za jakousi sektu židovskou**, povstalou z otroků, vzbouřivších se proti pánům svým, a tudíž i náboženství jejich za opovržení hodné.

I toto pronásledování mělo býti vítězně překonáno; prve však vykonalo úlohu svou: obrátilo pozornost národů na křesťanství a získalo mu tisíce a tisíce vyznavačů.

25. Císařové římské pronásledovateli křesťanů.

Počítá se obecně **deset** veřejných pronásledování křesťanských se strany císařů římských, ač pronásledování dala se i za císařů mírných, ani tomu nebránili. Z nich nejkrutější byla **tři**: za **Nerona** (64—68); za **Decia** (249—251); za **Diokletiana** (303—305).

1. **Nero** (54—68) chtěl znovu vystavěti Řím ještě nádherněji a tak proslaviti jméno své; měl slouti Řím „městem Neronovým“. Dal tedy starý Řím zapáliti, a když lid se bouřil proti němu, sváděl vinu požáru na křesťany a dal je krutě pronásledovati. Pohanský spisovatel Tacitus vypráví, že zahynulo „nesmírné množství“ křesťanů; mezi nimi byla i knížata apoštolská, sv. **Petra** a sv. **Pavel**.

Mnozí byli obaleni hořlavými látkami, na sloupech postaveni a večer jako pochodně zapalováni (**Živé pochodně Neronovy**).

Nenávisti lidu však Nero přece neušel. Prohlášen byl za nepřítele vlasti a na útěku z města sám se zbavil života (68).

Nová pronásledování nastala: v 1. století ještě za **Domitiana**; v 2. století: za **Trajana, Hadriana** a **Marka Aurelia**; v 3. století: za **Septimia Severa** a **Maximina Thrackého**.

2. **Decius** (249—251), pravý to pohanský Říman, poznával, že se křesťanství s pohanským státem srovnati nedá; proto vydal zákon, aby všechny záležitosti státní pro ten čas se odložily a všechno úsilí aby obráceno bylo na vyhlazení křesťanů. Shovívavým místodržitelům hrozil trestem.

Počet pronásledování.

Nero.

Mučedníci.

Decius.

Poněvadž v dobách klidných mnozí vstoupili do církve, kteří nebyli opravdovou láskou ke Kristu proniknutí, byli mezi věřícími vedle mnohých mučedníkův i mnozí odpadlíci.

Mučedníci. Mezi mučedníky byli zvláště papež **Fabian** v Římě, biskup **Bylas** v Antiochii; sv. **Apollonie** v Alexandrii, sv. **Agatha** (Háta) na Sicílii.

Někteří křesťané uchýlili se na poušť, kde pak již zůstali, sloužíce horlivě Bohu. Ti stali se původci života poustevnického, na př. sv. **Pavel Thebanský** († 342).

I za nástupců **Galla** a **Valeriana** pokračováno bylo v pronásledování. Ale křesťané, očištěni krutým pronásledováním předchozím, ukázali se pravými učedníky Kristovými, ošetřující morem stížené pronásledovatele své a mrtvé uctivě pohřbívající.

Diokletian. 3. **Diokletian** (284—305) rozdělil ohromnou říši svou na dvě části, západní a východní. Západní svěřil spolucísaři **Maximianovi** a přidal mu za spoluvladaře **Konstantia Chlora**; sám na východě přijal za spoluvladaře ukrutného **Galeria**. Tito spoluvladaři měli býti i nástupci jejich.

S počátku Diokletian nepronásledoval křesťanův a proto zase ochabovala horlivost jejich. I přišlo pronásledování, které mělo církve očistiti. Diokletian, stále popuzen jsa od **Galeria**, vydal r. 303 zákon na vyhlazení křesťanů. Tento zákon byl ještě třikráte obnoven a zostřen. Byli pak křesťané v pravém slova smyslu v zástupech usmrcováni a mrzačeni.

Eusebius, dějepisec křesťanský, o tom vypravuje (VIII., 9.): „Meče častým stínáním byly otupeny a častou potřebou se lámaly, katané, ustavičnými popravami unavení, musili se střídati, avšak křesťané prospěvovali chvály Bohu.“ — **Laktanc**, spisovatel církevní, píše: „Kdybych sto řečí měl, sto jazykův a železný hlas, přece bych nemohl všech ukrutností vypsat, ani všech jmen mučedníků pověděti.“

Mučedníci. Tak byli umučeni: **Petr**, dvořan císařský, na rožni pečen; v Alexandrii sv. **Kateřina** kolem lámána, pak státa; v Římě setník sv. **Šebastian** a třináctiletá urozená dívka sv. **Anežka**; v Syrakusách sv. **Lucie**. Ve Švýcarsku legie thebanská i s plukovníkem sv. **Mauritiem** byla zahubena.

Jen v Gallii nebylo pronásledováno. Lidumilný **Konstantius Chlorus**, vlivem asi manželky své, křesťanky **Heleny**, dal sice prohlásiti zákon císařský dvořeninům svým a úředníkům; ale když někteří víry v Krista se zřekli, propustil je. Neboť pravil: „Jestliže jste ani Bohu věrnosti nezachovali, tím méně mně ji zachováte.“

Odstoupení Diokletianovo. Když po dvacetileté vládě Diokletian odstoupil s trůnu, přiměl k tomu i **Maximiana** a císaři stali se spoluvladaři jejich: na východě **Galerius** (později **Licinius**), na západě **Konstantius Chlorus** a po jeho brzké smrti (306) syn jeho **Konstantin**.

Diokletian odebral se do **Salony** v Dalmácii a po osmi letech zemřel pryč dobrovolnou smrtí hladem.

Po nových změnách v říši římské došlo naposled k boji mezi **Maxentiem** a **Konstantinem** o důstojnost císařskou na západě. V boji svedeném před branami Říma byl **Maxentius** poražen a na útěku v Tiberu utonul (312). Roku 313 **Konstantin** spolu s **Liciniem** vydal **edikt** (= zákon) v **Miláně**, jímž dána byla křesťanům svoboda náboženství.

26. Následky pronásledování. Obráncové víry.

I. Krvavé pronásledování křesťanů trvalo takměř 300 let. Již již domnívali se císařové pohanští, že vyhubili je dokořen; avšak na církvi zpravdilo se příslibení Spasitelovo: „Brány pekelné ji nepřemohou!“ ona zvítězila. Křesťané raději snášeli nejkřutější muka, než by byli zradili víru a zapřeli Krista.

Příčinou mučednictví nebyl fanatismus náboženský (přepjatost náboženská), ani ctižádost, ani jiné nekalé pohnutky, nýbrž vnitřní oheň lásky ke Kristu.

Mučednictví bylo uskutečněním slov Kristových: „Kdo tedy vyzná mne před lidmi, toho i já vyznám před Otcem svým, jenž jest v nebesích; kdo ly pak zapřel mne před lidmi, zapřím i já ho před Otcem svým, jenž jest v nebesích.“ (Mat. 10, 32. 33.) A jiných slov Páně: „Kdo ztratí život svůj pro mne, nalezne jej.“ (Mat. 10, 39.)

Mučedníky nazývají byli ti, kteří pro víru krev svou prolili, ať již při tom zemřeli, ať nikoli. Kteří pak byli sice pronásledováni žalářováním, vyhnanstvím, ztrátou jmění, svobody a p., ale netrpěli trápení na těle, sluli **vyznavači**.

A byl mučedníkův počet nesmírný! Jenom v **katakombách**, t. j. podzemních hřbitovech kolem Říma, nalezeno hrobů mučedníkův 4—6 milionů; jsou opatřeny lahvičkami s krví jejich.

Mezi mučedníky byli nejen kmeti, jako 120letý **Siméon**, ale i pacholátka, jako 3letý **Cyrus**; nejen srdnatí muži, jako plukovník **Mauritius**, setník **Šebastian**, ale i slabé něžné dívky, jako **Anežka** Římská (13 let) a **Blandina**, panna.

Všichni radovali se, že jim bylo pro jméno Ježíšovo trpěti. Však se to vždy považovalo za zvláštní milost Boží a mučedníci těšili se veliké vážnosti v církvi. Přimluva jejich zkracovala církevní tresty kajících a přimluvných listů jejich, které ze žalářů posílali, biskup nikdy neoslyšel. Jestliže ušli smrti, byli přijímáni mezi duchovenstvo a voleni za biskupy. Na hrobích pak zemřelých byly stavěny kaple a kostely, a v den smrti jejich konaly se tam slavné služby Boží. Den smrti jejich slul dnem narození (t. j. pro nebe).

Jejich o s t a t k y chovaly se jako drahý poklad ve skvostných nádobkách a na kameny náhrobní psány snažné prosby: „Pros za bratry své!“

Odpadlíci. Přece však byli mezi křesťany, kteří z bázně před mukami zřekli se víry své a odpadli od Krista. Sluli **odpadlíky**. Takové odpadnutí církve považovala za přetěžký hřích, vylučovala provinilce z obcování svého a jen po přísném pokání je znovu přijímala. Neboť svým jednáním zevnějším dokazovali, že jim není víra nade vše, a dávali pohoršení.

Pohané. Za to mnozí pohané, ano i katané, z podivuhodné statečnosti křesťanů mučených usuzovali, že jen Bůh křesťanů pravým býti může; neboť za lež a klam nikdo by tak netrpěl a neumíral. I stávali se křesťany. A tak čím více církev byla pronásledována, tím více mohutněla, čím více křesťané byli usmrcováni, tím četnější hlásili se do církve; i mohl právem napsati Tertullian, učený kněz a spisovatel: „K r e v m u č e d n í k ů s t á v a l a s e s e m e n e m n o v ý c h k ř e s t ě a n ů.“

Boj duchovní: filosofové pohanští. II. Pohané však nebojovali proti křesťanství pouze hmotnými zbraněmi, nýbrž i duchovními, a to **spisy** svými.

Filosofové pohanští hleděli vylíčiti křesťany dílem jako buřiče, dílem jako pošetilce. Přiřítáno jim nejhorších nepravostí a zase blouznivých ctností, jako přílišné pokory a lásky k nepřátelům. Tak psali pohanští spisovatelé **Celsus** a **Lucian**.

Apologeté. Ale i to naposled sloužilo křesťanství, neboť Bůh vzbudil také mezi křesťany muže učené, kteří perem svým vítězně obhájili čest a pravdu křesťanství, a z pošetilsti usvědčili pohany a z utrhačství filosofy jejich. Slují obráncové víry neboli **apologeté**.

K nim náleží: sv. Justin, sv. Irenej, Tertullian, Origenes a sv. Cyprian.

Sv. Justin. 1. **Sv. Justin** (mučedník, † 166) byl filosofem.

Jako pohan prostudoval všecky přední školy mudrcké, ale pravdy nikde nenalezl, až křesťanský kmet upozornil jej na Písmo sv. Čtení Písma sv., stálost sv. mučedníkův a svatost života u křesťanů pohnula jej, že se dal pokřtiti. Napsal **dvě obrany**, jednu k císaři Antoninu Piovi, druhou k císaři Marku Aureliovi.

V nich hájí křesťanů proti nařčení z bezbožectví a hříšnosti, a dokazuje, jak jsou státu neškodni a povinnosti svých bedliví. — Hájí víry křesťanské i proti námitkám židů („Rozmluva s židem Tryfonem“).

Sv. Irenej. 2. **Sv. Irenej** (mučedník, † 202) byl biskupem v Lyoně.

Byl učedníkem sv. Polykarpa, biskupa smyrenského. Později sám stal se biskupem v Lyoně. Brání víry proti tehdejším bludařům v „**p a t e r ý c h k n i h á c h p r o t i b l u d ů m**“.

Tertullian. 3. **Tertullian** († 220) byl knězem v Karthagině.

Jako pohan věnoval se studiu římského práva a soudního řečnictví. Teprve patření na statečnost mučedníků získalo ho Kristu. Stal se knězem a byl z nej-

výtečnějších spisovatelů církve. Svou obranu podal císaři Septimiu Severovi.

V ní vyvrací pomluvy, ukazuje prospěch, jaký křesťanství přináší státu, a dosvědčuje bezprávnost pronásledování a slávu mučednictví.

4. **Origenes** († 254) byl ředitelem školy katechetické v Alexandrii.

Origenes.

Narodil se z rodičů křesťanských. V 18 letech stal se pro učenost svou představeným školy katechetické v Alexandrii. Při tom živ byl velmi přísně a pro svou neporušenost nazýván byl **d é m a n t o v ý m**. Za císaře Decia byl uvržen do žaláře a mnoho trpěl. Následkem tohoto utrpení později i zemřel. Napsal mnoho knih na obranu křesťanství, zvláště **p r o t i C e l s o v i**.

5. **Sv. Cyprian** (mučedník, † 258) byl biskupem v Karthagině.

Sv. Cyprian

Narodil se z pohanských rodičův, oddal se řečnictví a stal se učitelem na škole v Karthagině. Působením kněze Cecilia stal se křesťanem a sám posvěcen byl na kněze a na biskupa v Karthagině (248). Napsal **o b r a n u** za císaře Galla k soudci Demetriadovi: ne křesťané, ale pohané že jsou vinni pohromami říše.

Tyto všechny spisy apologetické (obrané) znamenitě přispěly k vyvrácení všech zlých nařčení; zjednávaly křesťanství přístup do vzdělaných tříd, mnohé z učencův obrátily, mnohého soudce a místodržitele pohnuly k mírnému nakládání s křesťany, ano i na císaře a dvůr tak působily, že pokoj přán byl křesťanům. Tak připravovaly poněmhu ono státní uznání, jehož křesťané dosáhli posléze na počátku 4. století.

Účinek apol. apologet.

Náboženský život křesťanů v této době.

27. Bohoslužba a kázeň církevní

1. Středem všeliké bohoslužby byla **obět mše svaté** a nazývána „lámáním chleba“ neb i „večeří Páně“; také i po způsobu Páně večer se slavila. Po ní následovaly hody lásky (agapy), jichž se účastnili chudí i bohatí jako bratří a sestry. O mši sv. píše sv. Justin:

Mše svatá.

„V den nedělní se scházíme, kdož v městě i po venkově bydlí, do shromáždění. Tam bývají čítány spisy sv. apoštolův a proroků, pokud čas dovoluje. Když byl předčítatel dokončil, představený činí řeč, kterou vznešená naučení do srdcí vštípití se snaží a k následování povzbuzuje.

Potom povstaneme všichni pospolu a zároveň vykonáme modlitby své; poté přináší se chléb a víno (obětování) a představený nyní vzdává z celé síly své modlitby a díky činění Bohu (proměňování), a lid přisvědčuje, an říká Amen. Každému p o d á v á s e z t o h o, c o b y l o p o ž e h n á n o, a nepřítomným donáší se od jáhnů (přijímání).

Z těch, kteří mají statky, každý dává kolik chce. Představený rozdává, co se sbírkou sešlo, vdovám, sirotkům a jiným ubohým.“ (Justin, Ap. I. 65.)

Místa boho-
služebná.

Z počátku křesťané neměli chrámů, nýbrž shromažďovali se v domech soukromých aneb i na jiných skrytých místech, zvláště pak v katakombách.

Katakomby jsou podzemní chodby, jež se mnohonásobně rozvětvovaly, šíříce se na některých místech v kaple a rozsáhlejší síně. V takových konány bohoslužby. V stěnách chodeb byly podélné hroby, v nichž ukládána těla zvláště mučedníků. Hrob byl přikryt deskou, zatmelen a opatřen jednoduchým nápisem. V kaplích býval obyčejně hrob vynikajícího mučedníka (obr. 8.).

Takové katakomby nalézáme v Alexandrii, v Neapoli a v Římě. Katakomb v Římě jest asi 50, v délce více než 876 km. Počátkem 2. století ozdobovány byly obrazy. Význam těchto obrazů, jakož i nápisů pro církev a její učení jest neobyčejný.

Chrámy.

První chrám připomíná se teprve za císaře Alexandra Severa (222) v Římě; za Diokletiana stavěny hojněji; v Nikomedii samé křesťané měli nádherný chrám blízko paláce císařského.

Svátosti.

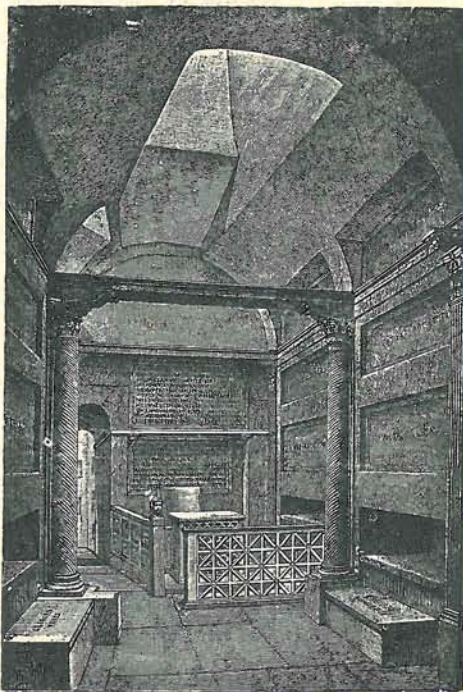
Křest.

2. **Svátosti** udílěny všechny jako dnes. **Sv. křest** udělován zprvu hned po obrácení, později po delší přípravě neboli katechumenátě. Čekatelé křtu zvaní *katechumeny* a byly jich dva stupně: *slyšící* a *osvěcenci* neboli *vyvolení*. Křest se uděloval zprvu trojím ponořením do vody, u nemocných pokropením. Byl udělován zvláště o svátcích velikonočních a svatodušních, později též o zjevení Páně. Dosa vad voda křestná světi se na Bílou sobotu a v sobotu svatodušní. Křest udílel se dospělým i nemluvňatům, a brali se k němu *kmotrové* (2. stol.). Na znamení milosti posvěcující-obláčení křtěnci v bílá roucha.

Břimování.

Po křtu sv. udílelo ihned sv. **břimování** vzkládáním rukou a mazáním sv. křížmem. Na východě děje se tak posud.

Po svatém břimování vodění byli křtěnci dospělí také hned ke stolu **Sv. přijímání**. **Svaté přijímání** dalo se pod obojí i pod jednou způsobou.

Obr. 8. Vnitřek katakomby sv. Kalixta.

Pokání.

Ve svátosti **pokání** členové nehodní docházeli opět odpuštění. Hříchy rozeznávaly se smrtelné a všední. Podstatnou částí svátosti bylo vedle lítosti ještě kajicné vyznání z hříchův (*z p o v ě ě t a j n á*) a podrobení se uloženému pokání. Někdy, jestliže vyžadovala toho velikost hříchu nebo pohoršení, ukládala se i zpověď v e ř e j n á. Sloužila na odčinění pohoršení a na vzdělání věřících.

Hříšník, který svévolně vypadl ze stavu milosti, byl vyloučen z církve a musil znovu ucházeti se o přijetí podobně katechumenům. Byl podroben v e ř e j n ě m u p o k á n í po delší čas a postupně dosahoval přijetí a odpuštění. Byly čtyři stupně kajcníků: *pláčící, slyšící, klečící a stojící*. Veřejné pokání začínalo na popeleční středě; smíření s církví stávalo se na Zelený čtvrtek.

Byl-li kajcník velmi horlivý v kajcnosti, odpouštěla se mu část nebo celé zbývající pokání. (**Odpustky**.) To se stávalo zvláště na přímluvu mučedníků a vyznavačů.

Poslední pomazání udílelo nemocným, jak svědčí sv. Jakub, aby se svátostnou milostí posilňovali.

Manželství podle svědectví sv. Pavla považováno za velikou svátost. Bylo nerozlučné a uzavíráno před biskupem, jak svědčí Tertullian.

Více však než stav manželský církev cenila vždycky stav *p a n i c k ý*. Kdo se mu oddával a život sebezapíravý vedli, sluli *a s k e t é a* byli u veliké úctě.

3. **Ke dnům zasvěceným** patřila od časův apoštolských *n e d ě l e* jako den Páně a památka zmrtvýchvstání Spasitelova. Od nejstarší doby slaveny byly svátky *velikonoční* a *svatodušní*. Ve třetím století slaveno *n a n e b e v s t o u p e n í P á n ě*. K těmto slavnostem pojila se na východě slavnost *z j e v e n í P á n ě*, na západě slavnost *n a r o z e n í P á n ě*.

Svátky *s v a t ý c h* slaveny již ve 2. století. Církev oslavovala zvláště den smrti mučedníků jako den narozenin jejich pro nebe.

Posty první křesťané zachovávali velmi přísně. Nejstarší půst byl čtyřicetidenní; ale i v předvečer velikých svátků zachovávan byl půst (*s v a t v e ě c e r — v i g i l i e*). V témdni k postu voleny zvláště *s t ř e d a*, *p á t e k* a *s o b o t a* jako památné dni z umučení Páně.

Pochovávání zemřelých dalo se s velikou uctivostí do země. Pohřebiště bylo křesťanům místem budoucí naděje, kde se každoročně shromažďovali, zvláště na hrobech mučedníků.

Nejpřednější *c t n o s t í* křesťana byla **lásky k bližnímu**, která sejevila péčí o chudé, nemocné a mrtvé. Sami pohané obdivovali se jí a říkali: „*H l e*, jak se křesťané vespolek milují, jak jeden za druhého *h o t o v j e s t i ž i v o t p o l o ž i t i!*“ (Tertullian, Apol. c. 39.)

Ctnosti
křesťanské.

28. Správa církve. Otcové apoštolští.

I. Kristus poučil sv. apoštolů, když s nimi po svém zmrtvýchvstání čtyřicet dní obcoval, jak mají církev jeho zříditi. Apoštolové, řídíce se podle příkazu Páně, zakládali obce křesťanské, a to obyčejně v hlavních městech. Ke správě těchto obcí volili si nástupce, na něž vzkládáním rukou a modlitbou přenášeli moc od Krista přijatou a spolu milost svátostnou. To byla svátost **svěcení kněžstva**.

Přenášeli pak na své nástupce buď plnou moc svou, a ti sluli **biskup** (= dozorci); nebo **převáželi** na ně jenom část moci své (větší nebo menší), a ti pak sluli **kněžími a jáhny**.

Biskup byl hlavou obce křesťanské neboli diecése: kázal, mši sv. obětoval a všechny svátosti uděloval; přijímal katechumeny a vylučoval hříšníky.

Kněží byli podřízeni biskupům a pod jejich dozorem kázali, mši sv. sloužili, sv. svátostmi přísluhovali (až na sv. **břimování a svěcení kněžstva**). **Jáhny** přísluhovali při službách Božích a s dovolením biskupovým kázali, křtili, tělo Páně donášeli nemocným a vězňům a měli péči o chudé.

Byli pak i jiní nižší **řádové duchovní**. K obsluze katechumenek byly tak zvané **jáhenky** (= diakonky).

Když se víra více šířila, věrozvěstové vycházeli z hlavního města na venek a zřizovali nové osady. Tak vznikaly v zemi nové diecése. Ty cítily vždy svou závislost na obci hlavního města a hleděly k ní jako k matce své (město mateřské = metropole) a k biskupu jejímu jako k svému vrchnímu pastýři. Nazývaly jej **metropolitou** neboli **arcibiskupem** a spolu s jeho diecési sluly **církevní provincií**. Styk mezi obcemi a metropolí jevil se zvláště ve shromážděních biskupů církevní provincie — a tak vznikly důležité **synody** (= sjezdy) provinciální. V nich jednalo se o důležitých otázkách víry a kázně.

Zvláštní vážnosti požívali biskupové obcí založených od sv. Petra, ať přímo nebo nepřímou; sluli **patriarchy**. Takové obce byly: **Jerusalem, Antiochie, Alexandrie a Řím**. (Později poctěn podobně i **Cařihrad**.)

Jako se kupily obce křesťanské kolem metropolí svých, tak celá církev, založená na skále Petrově, kupila se kolem metropole římské, jejímuž biskupu-patriarchovi náležela **prednost** (= primát) v celé církvi. Nazýván byl **papežem** (= otcem).

To se jevílo zvláště na **obecných sněmích církevních**, na nichž shromážděným biskupům veškeré církve předsedal a usnesení jejich potvrzoval.

Svěcení kněžstva.

Biskup.

Kněží.

Jáhny.

Arcibiskup.

Patriarchové.

Papež.

Takové usnesení považováno za neomylné. („Vidělo se zajiště Duchu sv. i nám.“ Sk. ap. 15, 28.)

II. Takto zřízená církev hájila vítězně neporušenosti víry křesťanské naproti bludům, které již v této době vznikaly mezi židokřesťany (Nazarejští, Ebionité) i mezi pohanokřesťany (Gnostikové). V boji tom nemálo přispěli církvi svědkové doby apoštolské, a **apoštolští otcové** zvaní.

Nazarejští žádali zachování zákona Mojžíšova jako nevyhnutelného k spasení; **Ebionité** mimo to prohlašovali Krista za pouhého člověka. **Gnostikové** připisovali si dokonalejší poznání (= gnosis), než jakého se dostalo křesťanům skrze Ježíše Krista.

Apoštolští otcové nazýváme spisovatele církevní, kteří jsouce učedníky sv. apoštolů, život svůj věnovali výchově učedníků svých a stali se tak duchovními otci jejich. K nim náleží: sv. Klement Římský, sv. Ignatius Antiochijský a sv. Polykarp.

1. **Sv. Klement**, třetí nástupce sv. Petra na stolci římském, byl žákem sv. Klementa sv. Pavla a pomocníkem jeho ve Filippech.

Za **Trajanem** byl poslán do vyhnanství na Chersones a tam umučen (kolem r. 100), s kotvou na hrdle vhozen do moře. Při odlivu bylo tělo jeho nalezeno a pochováno na ostrůvku proti Chersonu.

Tam nalezl tělo jeho v sutinách chrámu sv. Cyrilla a donesl je posléze přes naši vlast do Říma, kde odpočívá v chrámě ke cti jeho vystavěném. — Zachoval se nám jeho **list ke Korintským**, jenž býval ještě 70 let po jeho smrti předčítán při bohoslužbách.

2. **Sv. Ignatius**, biskup antiochijský, byl žákem sv. Jana.

Zván jest **Christofor** (= Kristonoš), protože vyznal neohroženě před **Trajanem**: „Jeden jest Bůh a Kristus, Syn jeho, jež v srdci nosím!“ Byl odsouzen k předhození lvům v cirku římském (kolem r. 107).

Napsal na cestě do Říma **sedm listů**, plných zbožné víry, důvěry a touhy po koruně mučednické. „Zrno Kristovo jsem, kéž jsem zuby šelem rozmělněn, abych se stal čistým chlebem,“ píše v listě k Římanům a prosí, aby mu v tom snad svými přimluvami nebránili.

3. **Sv. Polykarp**, biskup smyrenský, byl žákem sv. Jana.

Dochází ve Zjevení sv. Jana veliké chvály. Za **Marka Aurelia** byl na hranici odsouzen, že nechtěl zlořečiti Kristu (kolem r. 167). „Osmdesát a šest let jsem jemu sloužil,“ pravil neohroženě, „a nikdy v ničem mi křivdy neučinil, i jak bych se jemu mohl rouhati?“

Napsal **list k Filipenským** ze samých citátů Písma sv. složený.

K těmto sv. otcům apoštolským druží se ještě jim podobní spisovatelé církevní, kteří však teprve po době apoštolské žili; jsou to **otcové církevní**. K nim náleží z apologetů: sv. **Justin**, sv. **Irenej** a sv. **Cyprian**.

Bludaři.

Apoštolští otcové.

Sv. Ignatius.

Sv. Polykarp.

Otcové církevní.

29. Vznik mnišství.

1. Největšího rozkvětu života náboženského dostalo se církvi řádem mnišským.

Poustevníci. Za krutého pronásledování Deciova (249—251) mnozí věřící, a to zvláště v Egyptě, utekli se na poušť. Tu měli nejen bezpečí, nýbrž i příležitost, nerušeně Bohu sloužiti a sebe posvěcovati modlitbou a životem kajícím. Nazývali se **anachoreté** (anachorein = vzdáliti se) nebo **eremité** (= **poustevníci**). Vedle modlitby a kajícího mrtvení sebe zanášeli se i tělesnou prací, jejíž výdělkem se živili a chudým dobrodiní prokazovali. Žili zprvu od sebe o d l o u č e n ě.

Sv. Pavel Thebanský. První poustevník, o němž se v dějinách zmínka děje, byl **sv. Pavel Thebanský** v Horním Egyptě.

Obávaje se jako křesťan zrady od švakra svého, uprchl r. 251 na poušť, kde ztrávil skrytě 90 let. Ovoce palem skýtalo mu pokrm, listí jejich oděv a pramen dodával mu vody. Teprve rok před smrtí našel jej tu **sv. Antonín Veliký**.

Sv. Antonín Veliký. Původcem p o s p o l i t ě h o života poustevníckého stal se na v ý c h o d ě **sv. Antonín Veliký**. Vychován byv vzorně od svých rodičů, prodal, co měl, rozdal chudým a odebral se na poušť. Svatost jeho rozhlásila se široko daleko. Na žádost mnohých založil osadu poustevníkův u R u d ě h o m o ř e a byl jejím otcem neboli učitelem.

Příkladu Antonínova následovala i zbožná s e s t r a j e h o, která tamtéž řídila osadu poustevníků.

Sv. Pachomius. **Sv. Pachomius** spojil konečně poustevníky k životu společnému v j e d n o m d o m ě a předepsal jim společné životní pravidlo (= regule, řehole). Dům byl v sobě uzavřený (= klaustrum, klášter). V domě samém žili ojedinele (= monach, **mni**ch) ve svých celách. Představeného nazývali otcem (= abba, **opat**).

Ř e h o l e obsahovala tři evangelické rady: dobrovolnou chudobu, ustavičnou čistotu a stálou poslušnost pod představeným duchovním.

Jak se šířil život řeholní. 2. Život řeholní šířil se z Egypta na v ý c h o d do Palestiny, Syrie a Malé Asie, a jeho oprávcem stal se tam **sv. Basil**. Jeho řehole jako výborná jest zavedena ve všech klášteřích na východě. Odtud slují mniši na východě **basiliány**.

N a z á p a d dostala se známost života řeholního **sv. Athanasiem**. Vypuzen byv od A r i á n ů v, uchýlil se do Itálie a do Gallie. Tam přinesl životopis **sv. Antonína**, který sám napsal.

S v. A m b r o ž, jím povzbuzen, zřídil u Milána klášter mužský i ženský. Tento řídila sestra jeho M a r c e l l i n a. V Africe **sv. Augustin** založil klášter ženský, jež řídila jeho sestra P e r p e t u a. Ve Francii (Galli) zvláště zasloužil se o život řeholní **sv. Martín**, biskup Tourský (Túrský).

Oddíl 2.

Od Konstantína Vel. až do Karla Velikého (313—8. stol.).

(Zápas křesťanství s mnohými bludy.)

30. Konstantin Veliký. Zákony ve prospěch křesťanů. Sv. Helena.

I. Císař **Konstantin** přál křesťanům, bylať matka jeho Helena křesťankou. Ale ještě více naklonil se jim pro vítězství, kterého dobyl nad Maxentiem.

Znaje předobře přesilu vojska nepřátelského, vzýval o pomoc Boha křesťanů; byloť vojsko jeho z veliké části křesťanské. I nebyl oslyšen. Uzřel totiž na svém tažení jednoho dne o polednách nad sluncem znamení kříže a nápis „Tímto vítězí ž“! V noci pak ve snách zjevil se mu Kristus s týmž znamením a přikázal mu, aby znamení to upevnil na prapory své. Konstantin dal zhotoviti krásný prapor rodinný (labarum), na němž skvěl se monogram Kristův ve zlatém věnci (str. 147); na vlajce pod ním byly obrazy Konstantína a synů jeho. Tak zvítězil slavně nad Maxentiem před branami samého Říma (312).

II. Na důkaz vděčné mysli vydal spolu s Liciniem **edikt milánský** (313), kterým dal křesťanům stejná práva s pohany a navrátil zabavené statky. Když pak Licinius, jenž ediktu ve své říši porušoval, zemřel (323) a Konstantin stal se samovládcem celé říše, vzešel konečně i na východě křesťanům den úplné svobody a míru.

Konstantin zasloužil se velice o církve: 1. zrušil všechny dřívější zákony proti křesťanům; 2. rozkázal statky jim odňaté vrátiti anebo z pokladny státní nahraditi; 3. papeži vykázal za sídlo palác lateránský, vyznamenával biskupy a stav duchovní mnohými výsadami, na př. osvobozením od daní, od služby vojenské, a zjednal jim důchody, aby se službě Boží plně věnovati mohli; 4. nadal bohatě chrámy, aby bohoslužba důstojně se konala, a mnohé dal postaviti na svůj náklad, jako na hoře Kalvarii, na hoře Olivetské, v Betlemě, šest chrámů v samém Římě; 5. přikázal světití neděli, odstranil trest smrti křížem a zohavování tváře odsouzcencův, a zmírnil zápasy gladiátorů.

Přes to nedovolil pronásledovati pohanů; zakázal jenom obrady nemravné a zavřel chrámy, v nichž podvody prováděny byly. Ale že pohanství nepodporoval, modloslužba velmi poklesla.

R. 330 zvolil za sídlo své město Byzanc, po něm zvané **Konstantinopolis** (= město Konstantinovo, Cařihrad), které ozdobil nádhernými stavbami chrámovými a palácem, nad jehož branou dal vztyčiti kříž.

Přece však sám pokřtiti se ještě nedal. Odkládal se křtem stále, až by mohl v Jordáně pokřtěn býti; ale nebylo mu toho dopřáno. Zachvácen

Vítězství
Konstanti-
nova.

Edikt
milánský.

Zasluky K.
o církve.

Kdy
Konstantin
pokřtěn.

náhle zimnicí, byl přijat v Helenopoli (v M. Asii) v počet katechumenův a převezen do Achyrona u Nikomedie. Tu přijal křest z rukou biskupa Eusebia.

Maje bílé roucho křtěnců na sobě, skonala r. 337 na hod Boží svatodušní o poledni. Pochován jest v Cañhradě v chrámě 12 sv. apoštolů.

Jméno.

Pro své velké zásluhy o církve nazývá se **Velikým**; ale za svatého prohlášen nebyl. Dopustil se některých násilností — třebať buď že oklamán byl, nebo z přenáhlení: tak dal usmrtiti syna svého Krispa, manželku svou v horké lázni zadusiti a syna Liciniova Liciniana zahubiti. I nemůže tedy býti zván vzorem ctnosti, mužem svatým.

Sv. Helena.

III. Matka jeho sv. **Helena** měla veliké účastenství v zásluhách syna svého. Zbožná tato svěťice ještě v 80 letech věku svého vykonala dalekou pout do svatě země. Tam dala pilně hledati svatý kříž, až jej našla. Nad ním spolu se synem svým vystavěla překrásný chrám hrobu Božího a vzkříšení.

Památkou na to slavíme svátek n a l e z e n í s v. k ř í ž e dne 3. května.

31. Zákony ve prospěch křesťanů za nástupců. Julian Odpadlík.

Synové Konstantinovi.

1. Konstantin rozdělil říši svou mezi své tři syny: **Konstantina**, **Konstanta** a **Konstantia**. Po smrti bratří svých **Konstantius** stal se opět samovládce. Ač sám životem ctnostným se nevyznamenával, přece vydal z á k o n, jímž zapověděl modlářství pod pokutou smrti. To bylo asi příčinou, proč se pohanství ještě jednou pozdvihlo, aby udrželo panství své; ovšem nardarmo. Ale toho se již Konstantius nedočkal; stalo se to za nástupce jeho Juliana.

Julian.

Julian byl syn nevlastního bratra Konstantina Vel., ježž Konstantius dal zavraždit. Tou příčinou Julian nenáviděl Konstantia a přenesl nenávisť svou i na náboženství, jehož ochráncem byl Konstantius. K tomu přistoupilo ještě Julianovo vychování cele pohanště. Tajní pohané viděli v něm obroditele pohanství a dovedli různými věštbami pohanými oblouditi a nakloniti sobě blouznivého jinocha. Předpovídali mu slavné panování, obnoví-li úctu bohů pohanště.

Když byl ustanoven za vladaře v Gallii, vzbouřil se proti Konstantiovi a dal se od vojska svého svolati za císaře. Konstantius vytrhl proti němu, ale na té výpravě zemřel. Julian stal se tím skutečně nástupcem jeho (361—363).

Jsa pokřtěn, dal zvláštním pohanštěm obřadem křest se sebe sníti; odtud sluje Apostata (= Odpadlík). Stejně snažil se povzněsti pohanství, jako kdysi Konstantin Veliký křesťanství. Všemohně je podporoval a podle křesťanství upravoval.

Proti křesťanství bojoval spíše nepřímě: odňal mu všelikou podporu a křesťanům občanská práva. U lidu hleděl v posměch obrátiti křesťanství na divadlech a sám psal knihy proti křesťanství. Bludaře mezi křesťany podporoval. Jak bojoval proti křesť.

Aby v pochybnost uvedl božskou předpověď Páně o chrámě jerusalemském, vybídl rozptýlené židy, aby jej znovu vystavěli. Ale při práci vyšlehly ze země plameny a zemětřesení rozmetalo ještě zbylé základy. Tak ještě pronikavěji vyplnilo se proroctví Páně: „Nebude tu zůstaven kámen na kameni, který by nebyl zbořen.“ (Mat. 24, 2)

Konečně míra vzpoury Julianovy proti Kristu byla dovršena. Na výpravě proti Peršanům (v Ktesifontu) byl v boji smrtelně raněn a zemřel po krátkém panování. Jeho smrt.

2. Po Julianovi nebylo již císaře pohanštěho. Hned za nástupce jeho **Joviana** († 364) byla odvolána všechna nařízení protikřesťanská. Za **Valentiniana I.** († 375) a **Valenta** († 378) zatlačeno pohanství z měst na vesnice. Odtud název modlářů vesničané (= pagani, pohané).

Nástupci Julianovi.

Theodosius Veliký († 395) dal odstraniti chrámy pohanště a zapověděl oběti modlám. Tu objeveny mnohé podvody, páchané v jejich svatyních a věštírňách. Theodosius V. vydal i nařízení, aby všichni poddaní vyznávali víru křesťanskou, a neposlušným hrozil přísnými tresty. Za **Justiniana I.** († 565) vidíme poslední stopy vymírajícího pohanství ve velké říši římské.

Od té doby stalo se křesťanství vyznáním státním, nabylo mnohých výsad a práv; avšak na druhé straně vliv císařů často uplatňoval se násilně i v církvi, čímž tato mnoho trpěla. Bránila se sice, ale zmatkům z toho pošlým vždy zabrániti nemohla. Křesťanství vyznáním státním.

32. Křesťanství v Asii a v Africe.

1. Od 4. století víra křesťanská vzrůstala se v **Asii** velmi utěšeně. Tak v **Persii** bylo tou dobou mnoho křesťanů; arcibiskupovi v Seleucii (na Tigridu) bylo podřízeno na 14 biskupů. Ale za krále **Sapora II.** (343) vypuklo hrozné pronásledování křesťanů, které i za nástupce jeho přes sto let trvalo a tisíce mučedníků si vyžádalo. A když králové perští dobyli Jerusalema, rozšířilo se i na Palestinu. Později vnikl do Persie blud Nestoriův, a když Arabové zmocnili se vlády, zaváděn tam islam. V Asii: Persie.

Při dobytí Jerusalema (614) král **Chosroes II.** odnesl s sebou do Persie také sv. kříž Kristův; ale císař **Heraclius**, poraziv Peršany (627), přinesl jej zase zpět do Jerusalema k veliké radosti křesťanů. Památkou slavíme svátek p o v ý š e n í s v. k ř í ž e dne 14. září.

V **Armenii**, kde křesťanství již dříve štipeno bylo, zkvétalo zvláště zásluhou biskupa **Řehoře Osvětitele**. On obrátil na víru i krále **Tiridata III.** (302) a sluje „apoštolem Armenie“. Později vnikl tam blud monofysitů. Armenie.

Sv. Mesrop (v 5. stol.) přeložil i Písmo sv. na jazyk armenský a dal tak základ literatuře armenské.

Iberie. Do Iberie křesťanství se dostalo zajatou křesťankou cařihradskou, sv. Ninou. Svou zbožností získala si vážnost na dvoře královském. A když na její modlitbu Bůh zázračně uzdravil královnu i dítě její, král Miriam dal se pokřtiti se všim dvorem svým i většinou poddaných.

V Africe: 2. V Africe v této době víra křesťanská pronikla z Egypta do Abysinie (Habeše) a okolních krajin afrických.

Habeš. Do Habeše přinesli símě víry dva křesťanští bratři, Frumentius a Aedesius, kteří jako zajatci dostali se na dvůr královský. Frumentius, posvěcen byv od sv. Athanasia na biskupa, dokončil tam dílo započaté. Později vnikl do země z Egypta blud monofysitů.

Severozápad. Také v severozápadní Africe rozkvétala církev a měla tam znamenité osady, na př. v Hippo, kde působil později slavný učitel církevní, sv. Augustin, ale islámem vzaly za své.

33. Křesťanství v Německu. Sv. Bonifác.

Stěhování národů. 1. V Evropě tou dobou nastalo stěhování národů (asi od r. 375—r. 568), kterým bývalá říše římská byla zničena. Byli to zejména národové germánští, kteří opouštěli dřívější sídla na severovýchodě a vnikali do území říše římské. Křesťanské obce tam kvetoucí zahynuly, ale símě Kristovo proniklo do srdcí nových obyvatelův a ti stali se křesťany, jako: Gothové, Langobardové, Vandalové a Burgundové.

Frankové. Nejdůležitější bylo pro církev obrácení Franků (v nynější Francii) na víru křesťanskou. Král Chlodvík pojal za manželku křesťanku Klotildu, dceru krále burgundského, ale sám zůstával pohanem. Teprve po vítězství nad Alemany u Zülpichu (496) dal se pokřtiti v Remeši, jak to byl Kristu, dá-li mu zvítěziti, v bitvě přislíbil. Králové frančtí stali se později mocnými podporovateli církve.

Anglie. O Anglii dobyl sobě zásluh papež Řehoř Vel. Když kněžna franká Berta stala se manželkou krále kentského Ethelberta, poslal tam opata sv. Augustina se 40 mnichy (595). Ethelbert dal se pokřtiti i poddaní jeho, a sv. Augustin stal se prvním biskupem tamním.

Irsko. V Irsku stal se apoštolem sv. Patrik († 493). Brzy nesčetné kláštery rozšířily se po vsi zemi; odtud slula tato země též „ostrovem svatých“.

Věrozvěsti v střední Evropě. Ze zemí těch přicházeli pak věrozvěstové k národům germánským v střední Evropě.

Tak v Rakousích působil sv. Severin († 482); v poříčí řek Rýna, Maasy a Mosely sv. poustevník Goar († 575); ve Švýcařích sv. Kolumban († 615) a žák jeho sv. Havel († 625). Tento založil tam pověstný klášter (St. Gallen). V Bavorsku šířil víru křesťanskou sv. Emeram

(= Jimram, † 655); v okolí Vircburku působil sv. Kilian († 690); v Nizozemí (Frisii) sv. Vilibord († 739).

2. Ale všechna činnost věrozvěstů těch zůstávala neúrodnou, poněvadž Sv. Bonifác nebyla soustavná a smrtí věrozvěstů brala za své. Skutečné pokřesťení a připojení k církvi a k Římu těchto kmenů německých stalo se teprve sv. Bonifácem.

Sv. Bonifác, vlastně Winfried, narodil se v Anglii (680), oddal se životu klášternímu a byl posvěcen na kněze (713). I zahorel touhou býti věrozvěstem Páně na pevnině. Prvá výprava jeho (716) do Frisie se nevydařila. Po 2 letech odebral se znova na apoštolskou cestu, ale dříve vyprosil si v Římě požehnání od vrchní hlavy církve, Řehoře II. Potom kázal v Durinsku a Hessích, kde zvláště po vyvrácení posvátného dubu u Geismaru lid ochotně přijímal víru Kristovu. R. 723 byl v Římě posvěcen na biskupa a dostal jméno Bonifác (= Dobroděj), jež mu zůstalo navždycky. V Durinsku i v Hessích stavěl pak kostely a kaple, zřizoval kláštery (nejslavnější ve Fuldě); v Bavorsku uspořádal poměry duchovní. Za to byl od Řehoře III. jmenován arcibiskupem Německa (732) a zřídil mnohá biskupství v Bavorsku, v Durinsku i Hessích. Svolával také sněmy provinciální, aby se radil o vyplenění zbytků pohanských pověr a zvyků. Při všem tom vydatně jej podporoval Karel Martell i syn jeho Pipin Krátký.

Jako metropolita Německa zvolil si Bonifác sídlo v Mohuči (745). Když byl všechno uspořádal, siožil důstojnost svou v ruce učedníka Lulla a odešel do Frisie, aby dokončil dílo, které tam byl kdysi započal. Tu podstoupil i smrt mučednickou se všemi svými průvodci. Byl přepaden pohany, právě když pokřtěné biřmoval, a přijal radostně smrtelnou ránu kopím 5. června r. 755 u města Dokkum. Pochován jest v klášteře fuldském podle přání svého.

Veškerá historie Německa nezná biskupa, který by tak moudře a horlivě si počínal, jako sv. Bonifác. Tých zůstavil mnoho učedníků, kteří dokonali výborné dílo jeho a sami dobyli si nesmrtelných zásluh jako biskupové nebo kněží, jako opatové neb i prostí mniši.

34. Islam a jeho rozšíření.

1. V této době velikých úspěchů v Evropě povstal církvi nepřítel, který jí zvláště v Asii a v Africe zasadil hrozné rány. Byl to Mohamed a náboženství jeho.

Mohamed, vlastním jménem Abul Kasem, narodil se r. 571 v Mekce, městě arabském, z rodiny Korejšovců, kteří byli strážci posvátné Kaaby, národní svatyně Arabů. Po smrti rodičův ujal se ho strýc jeho, kterýž byl kupcem. Na obchodních cestách Mohamed poznal náboženství židovské a křesťanské, která se mu více líbila než modlářství jeho krajanův. I ztoužil tudíž podle nich upravití náboženství krajanů svých a oddával se proto náboženskému hloubání. V chorobném stavu domníval se, že má

Jeho působení.

Jeho smrt.

Mohamed.

vidění, a sám tomu věřil. Rozmlouval prý s archandělem Gabrielem, od něhož jménem Božím povolán byl za proroka. Stalo se to v měsíci Ramazanu ze 23. na 24. v noci, jež sluje u mohamedánův Alkadar (= osvěcení). On sám prý od anděla nazván Mohamed (= Oslavený).

Jeho vystoupení.

Vystoupil tedy r. 611 u krajanů svých, ale nenalezl víry. Nejsa tu jist životem, opustil město (622) a utekl se do města Jathribu (Mediny). Útěk jeho stal se počátkem šťastného obratu v životě jeho a jest počátkem mohamedánského letopočtu („hedžry“).

R. 630 měl již tolik stoupenců, že mohl udeřiti na Mekku a dobýti ji. Sedmkrát objel posvátnou Kaabu a modlil se v ní; poté všechny modly, kolem ní umístěné, dal zničiti. Zemřel r. 632, maje věku 60 let. Mohamed sjednotil všechny kmeny arabské a založil tak velikou říši, jejíž nejvyšší hlavou duchovní i světskou se stal. Vrchní moc ta přešla na kalify (= nástupce).

Jeho učení.

2. Učení Mohamedovo sluje **islam**, t. j. věřivé oddání se Bohu, a vyznavači slují **moslemové**. Základní větou islamu jest: „Není Boha kromě Allaha, a Mohamed jest jeho prorok.“

Články víry jsou směsí jednak názorů pohanských, jednak židovských a křesťanských. Abrahama, Mojžíše a Ježíše Mohamed uznává také za proroky, ale menší sebe; písmo sv. židovská i křesťanská má za božská zjevení, ale „porušená vynecháním prý všeho, co se na Mohameda vztahovalo“. Věří v anděly dobré i zlé, v hřích dědičný, poslední soud, nebe a peklo; ale tyto představuje si docela smyslně, nebe s požitky pozemskými, peklo s ohněm hmotným.

Za nejpřednější povinnosti moslemů prohlašuje modlitbu, půst (zvláště v měsíci Ramazanu), almužnu, pout do Mekky aspoň jednou za života a především boj proti nevěřícím. Kdo v takovém boji padnou, docházejí ihned ráje. Vína a masa vepřového se zdržují, pátek světí (ale služební práce je dovolena). Ctění obrazů jako židé zavrhuje. Místo obrazů ozdobují modlitebny své zbožnými průpovídkami a arabeskami.

Moslemové věří v nezměnitelné fatum (= osud), jemuž neodolatelně každý propadá.

Knih, v níž učení to jest obsaženo, sluje **Al koran** (= čítanka). Ke koranu přidána později sunna (= tradice); kdo ji uznávají, slují sunnité (Turci), kdo ji zavrhuje, slují šité, tolik jako protestanti (Peršané). Kněží zvláštních neměli; místo jejich zastupovali Mohamed a jeho přátelé. Teprve později vznikli různí služebníci duchovní.

Koran: sunna.

Odznakem víry jest půlměsíc v přibývání; má naznačovati rychlé vzrůstání se víry. Modlitebny jejich slují mešity (mošé). Minarety jsou štíhlé věže, s nichž duchovní jejich (muezzinové) vyvolávají pětkrát denně k modlitbě.

3. Náboženství mohamedánské rychle se šířilo po vsi Arabii a zemích okolních: Palestině, Syrii, Malé Asii a Persii. I do Afriky

přešlo. Již Omar, druhý kalif, dobyl Alexandrie (640), kde zničil zbytky drahocenné bibliotéky tamní. Jak se islam šířil.

„Bud' obsahuje to, co koran, a pak je zbytečna, nebo něco jiného a pak je záhubna.“ Tak prý Omar rozhodoval její osud.

Potom šířili se podél moře Středozevního, až r. 711 přešli přes úžinu Gibraltarskou do Španěl. Odtud vtrhli do Francie, kdežto na východě doléhali na Cařihrad.

Tak se dvou stran chtěli se zmocniti Evropy. Na obou stranách byli však odrazeni. Na západě od Karla Martella u Poitiers (Poatjé) zahnutí byli za Pyreneje, kde vládli až do r. 1492 pode jménem Maurů. Na východě řecký ohně (tajemství to řeckých císařů) zničil jejich loďstvo. Tak na čas uchráněna Evropa od fanatismu moslemského.

Později přece podařilo se jim na východě vyvrátiti říši srbskou u bitvou na Kosovu poli (1389) a říši řeckou u dobytím Cařihradu (1453). Nic nedovedlo potom zadržení přívalu jejich; podél Dunaje přitrhli až k samé Vídni po dvakráte (1529 a 1683). Při posledním obléhání Vídne odrazil je Jan Sobieský, král polský, který přitrh k městu na pomoc. Na památku zaveden byl svátek Jména P. Marie v září.

R. 1571 utrpěli velkou porážku v bitvě námořní u Lepanta, čímž námořní moc jejich navždy byla zničena. Na památku tohoto vítězství zavedena v církvi slavnost řízeňcová v říjnu (1. neděle) a do litanií loretánské k čestným názvům P. Marie, jejíž přímluvě připisováno vítězství křesťanů, přidáno: „Pomocnice křesťanův — oroduj za nás!“

Příčin rychlého šíření.

Avšak přes to jest na východě náboženství jejich rozšířeno velice a má na 160 milionů vyznavačů. To však vysvětlitelno jest jednak smyslností a požitkářstvím, jež dovoluje, a tím zaviněnou nízkou úrovní kulturní, jednak tím, že mečem a násilím hlavně a jedině bylo šířeno.

Náboženský život křesťanů v této době.

35. Sněmy církevní.

Rozvoj křesťanství od Konstantina Velikého sám sebou přinesl, že také nové bludy v církvi povstávaly. Hůře bylo, že na úkor církve některé z nich i císařové podporovali aneb o nich aspoň rozhodovati chtěli. Tím jenom množili zmatky a způsobili církvi mnohé škody. Bludaři.

1. Byl to zejména blud arianský, kterým popíráno božství Ježíšovo. Původcem jeho byl Arius, kněz alexandrijský, muž výmluvný a učený, avšak bez hluboké známosti pravd křesťanských. Arius.

Arius tvrdil, že Kristus není rovné podstaty s Otcem; jest prý toliko nejvýbornějším tvorem jeho. Pro výbornou moudrost a ctnost, jakož i pro zásluhy jeho o lidstvo Bůh přijal prý jej za Syna svého. Učení toto rozšířoval Arius přes zákaz biskupa svého.

Sněm nicejský I. Návodem Konstantina Velikého a papeže Sylvestra svolán **první obecný sněm církevní do Niceje** (v Malé Asii, 325), na němž blud arianský byl zavržen.

Rozhodnutí biskupů na sněmu znělo v ten smysl: „Ne člověk stal se Bohem, ale Bůh stal se člověkem.“

Ještě dlouho po sněmu udržel se arianismus, podporován císaři, kteří se oblouditi dali přáteli Ariovými. Arius zemřel náhlou smrtí (336), když se právě na vrcholu vítězství svého býti domníval.

2. Stoupenci Ariovi důsledně popírali pak i božství Ducha svatého. **Macedonius**, patriarcha cařihradský, stál jim v čele.

Tvrdili, že Duch svatý jest tvorem Syna a vykonavatelem vůle jeho.

Sněm cařihradský Blud ten zavržen byl na **druhém obecném sněmu církevním v Cařihradě** (381. První cařihradský).

Na základě těchto dvou sněmů složeno bylo vyznání víry nicejsko-cařihradské (mešní kredo) o božství Ježíše Krista i Ducha sv.

3. Též o vtělení Kristově povstaly některé bludy. Původcem jednoho bludu takového byl **Nestorius**, patriarcha cařihradský, muž velmi ctižádostivý.

Nestorius hlásal, že v Kristu jsou nejen dvě přirozenosti, nýbrž i dvě osoby, božská a lidská, a že P. Maria jest matkou této lidské osoby: má prý slouti tudíž jen Kristorodičkou, nikoli Bohorodičkou.

Sněm efeský. Svolán tedy **třetí obecný sněm církevní do Efesu** (v Malé Asii, 431); tam blud zavržen i prohlášeno neomylně, že v Kristu jest jen jedna, a to božská osoba, a že tudíž P. Maria právem sluje Bohorodičkou.

Nestorius zemřel ve vyhnanství (440), ale stoupenci jeho trvají podnes. V Persii slují křesťany chaldejskými, v Indii Tomášenci.

Eutyches. 4. Proti bludu Nestoriovu vystoupil opat cařihradský **Eutyches** s takovou horlivostí, že upadl do bludu jiného.

Eutyches kázal, že v Kristu jest nejen jedna osobnost, nýbrž i přirozenost. Lidská přirozenost prý zmizela v božské jako déšť do země vssátý. Stoupenci jeho slují monofysité (monos — jeden, fysis — přirozenost).

Sněm chalcedonský. Blud ten zavržen byl na **čtvrtém obecném sněmu církevním v Chalcedonu** (v Malé Asii, 451). Prohlášeno pak neomylně, že v Kristu jsou dvě přirozenosti, božská a lidská, nerozlučně spojeny, ale nesmíšeny, v jediné osobě.

Eutyches kajicně odvolal učení své; avšak stoupenci učení toho udrželi se až podnes. Tak v Africe slují Koptové, v Mesopotamii a Syrii Jakobité.

Sněm cařihradský II. Někteří učení mužové napsali spisy, obsahující bludy arianské a nestorianské. Spisy ty byly zavrženy na **pátém obecném sněmu církevním v Cařihradě** (553. Druhý cařihradský).

5. K novému bludu dali se svěsti císařové východní snahou svou, aby totiž smířili monofysity s církví.

Císařové tito přikazovali věřiti, že v Kristu jsou sice dvě přirozenosti, ale jedna toliko vůle, a to božská. Stoupenci jejich sluli monotheleté (thelein = chtění, vůle). **Monotheleté.**

Blud tento zavržen byl na **šestém obecném sněmu církevním v Cařihradě** (680. Třetí cařihradský) a prohlášeno neomylně, že v Kristu jsou dvě přirozenosti a tudíž i dvě vůle, božská a lidská; tato podřizuje se úplně vůli božské.

Monotheleté udrželi se až do 12. století zvláště na Libanu, kde měli za středisko klášter sv. Marona; sluli také Maronité. Ale v 12. století odřekli se bludu svého a navrátili se do církve.

6. Také v příčině dědičného hříchu vyskytl se blud. Původcem jeho byl **Pelagius**, mnich britský, a přítel jeho Coelestius. **Pelagius.**

Učili, že člověk přichází na svět v témž stavu, ve kterém Adam byl stvořen. Není tedy člověku třeba vykoupení ani milosti, ježto přichází na svět ve stavu milosti. Stoupenci jejich sluli **Pelagiané**.

Učení jejich bylo zavrženo na synodách v Karthagině (r. 412 a 416). **Synody karthaginské.** Innocenc I. potvrdil rozhodnutí jejich.

Sv. Augustin, zmiňuje se o tomto rozhodnutí, praví: „Řím promluvil, spor jest ukončen; kéž by také bloudící se podrobili.“

36. Církevní učitelé.

I v této době vzbudil Bůh církvi nadšené obhájece proti bludům. Byli to výteční učenci a svatí mužové, kteří nejen bludy vyvraceli, ale i pravdy křesťanské hlouběji vykládali a dokazovali. Slují **učiteli církevními** a věk jejich nazývá se **zlatým věkem** literatury křesťanské. Rozeznáváme pak církevní učitele východní (řecké) a západní (latinské). **Učitelé církevní.**

I. **Východní učitelé církevní** jsou zvláště: sv. Athanasius, sv. Basil, sv. Řehoř Nazianský a sv. Jan Zlatoústý. **Východní:**

1. **Sv. Athanasius Veliký** byl biskupem v Alexandrii († 373). **Sv. Athanasius.**

Již jako jáhen církve alexandrijské vyznamenal se na sněmu nicejském a později stal se nejmocnějším protivníkem Ariovým. Nazýván byl bičem Ariánů. Pětkrát vypuzen, dvacet let ztrávil ve vyhnanství. Od Ariánů byl na smrt pronásledován, ale od papežů velmi ctěn. Dožil se ještě vítězství církve nad arianismem. Po něm má jméno vyznání víry, vyjadřující podrobně učení církve o nejsv. Trojici a vtěleném Synu Božím.

2. **Sv. Basil Veliký** byl biskupem v Caesareji Kappadocké († 379). **Sv. Basil Vel.** Na svých cestách po Egyptě, Palestině a Syrii seznal život poustevnický a založil i klášter v Pontu. Sepsal výbornou řeč o li, kteráž na východě všeobecně byla zavedena. Jako biskup byl neohroženým obhájcem pravdy a nedal se žádnými hrozbami ani císaře pohnouti k přijetí učení arianského.

3. **Sv. Řehoř Nazianský** byl na čas patriarchou v Cařihradě († 390). **Sv. Řehoř Nazianský.** Byl spoluzákem Basilovým; s Athanasiem seznámil se v Alexandrii. Po nějaký čas zdržoval se v Pontu a vroucně vzpomíná té doby u sv. Basila: „Kdo

mi navrátí ony šťastné dni, kdy s tebou zaměstnán v společné práci, pravě blaho jsem našel?" R. 379 byl povolán za patriarchu do Cařihradu. Svými výmluvnými řeči přivedl bludaře zpět do církve. Ale pro závist mnohých vzdal se důstojnosti své a vrátil se do svého rodiště, kde v přísném sebezapírání skončil pozeňnaný život svůj. Pro své řeči o božství Kristově sluje také „b o s l o v e c“ (= theologus).

Sv. Jan Zlatoústý.

4. Sv. Jan Zlatoústý byl patriarchou v Cařihradě († 407).

Chtěl se oddati úplně životu poustevnickému, jen prosby matčiny ho zadržely. Byl vysvěcen na kněze a stal se slavným kazatelem v Antiochii; potom povolán do Cařihradu za patriarchu (397). Žil přísně a sám kázával. Výmluvnost jeho byla podivuhodná, tak že nazván jest „Zlatoústý“. Bezohledně vytýkal rozpustilost dvoru císařského. Toho mu však neodpustila císařovna Eudoxie. Dvakrát poslán byl do vyhnanství. Přísnými posty vysílen, nesnesl svatý kmet nesnází druhého vyhnanství až do Pitya (v Kolchidě). Umíral se slovy: „Budiž Pán Bůh za všechno pochválen!“

Po 30 letech bylo tělo jeho přeneseno do Cařihradu s velikou poctou a na hrobě jeho konal zbožný císař Theodosius II., syn Eudoxie a Arkadia, dojemné a uctivé odprošení za veliké křivdy, od rodičů na sv. arcibiskupovi spáchané.

Západní.

II. Západní učitelé církevní jsou zvláště: sv. Ambrož, sv. Jeronym, sv. Augustin a sv. Řehoř Veliký.

Sv. Ambrož.

1. Sv. Ambrož byl arcibiskupem v Miláně († 397).

Pocházel ze vznešené rodiny a stal se místodržitelem v Miláně. Tam (r. 374) při volbě nového biskupa, dohlížeje na pořádek, byl podivuhodně zvolen sám za biskupa. Jako biskup vedl přísný život, postíval se celé týdny a statky své

Obr. 9. Rubens: Sv. Ambrož a Theodosius Vel. (A. odprá Th. vstup do chrámu a ukládá mu pro krvavé bezpráví na Solunských veřejné pokání.)

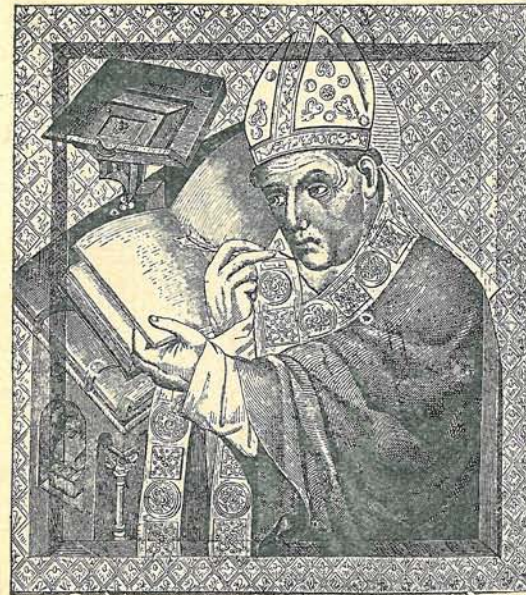
rozdal chudým. Hříšníci káral a trestal, byť byli sebe vznešenější. Císaře Theodosia, který dal v Soluni pro vzpouru na 7000 vinných i nevinných povraždit, vyloučil z církve, dokud by veřejně viny své neodkál (obr. 9.). Sv. Ambrož zvelebil zpěv chrámový a složil mnohé písně církevní; na př. ambrosianský chvalozpěv (Te Deum).

2. Sv. Jeronym byl poustevníkem († 420).

Sv. Jeronym.

Pocházel z Dalmácie. Vydal se na cestu do Země svaté; prošel Malou Asii a Syrii, kde přiučil se jazyku hebrejskému a syrochaldejskému,

že mohl čísti Písmo sv. v původním jazyku. Povolán od papeže Damasa do Říma, překládal Písmo sv. Nového zákona do jazyka latinského. Potom odešel znova do Palestiny a usídlil se v jeskyni vedle jeskyně narození Páně v Betlemě, kde setrval až do smrti. Trávil život v modlitbách, rozjímání a překládání Písma svatého Starého zákona. Překlad jeho byl církví schválen a všeobecně zaveden; sluje Vulgata (= obecný). Církev sv. nazývá Jeronyma nejlepším vykladatelem Písma svatého.

Obr. 10. Dětičích Pražský: Sv. Augustin.

3. Sv. Augustin byl biskupem v Hipponu († 430).

Pocházel z Afriky (z Tagaste). Matka sv. Monika a vzorně jej vychovala, odkládajíc křest jeho na dobu pozdější. Ale Augustin pokazil se na studiích a později přešel i k bludařům (Manichejským). Studoval řečnictví a mudrcství a vynikl velikou učeností. Záhy stal se již učitelem řečnictví doma, pak v Karthagině; odtud povolán byl do Říma a do Milána. Rád přijal nabízené místo, aby ušel naléhavým prosbám a slzám matky, bez přestání se za něj modlící. Ale matka jeho sv. Monika i přes moře následovala syna svého. Sedmnáctileté modlitby její, příklad zbožných mudrců, výmluvnost sv. Ambrože a zvláště milost Boží přiměly jej, že se dal pokřtiti (387). Pak se vrátil do rodiště svého, rozdal statky své a žil svatý život. Po třech letech posvěcen byl na kněze a později i na biskupa v městě Hippo. Se svými kněžimi žil jako mnich. Od něho máme veliký počet výborných spisů, jež svědčí o jeho učenosti a zbožnosti (obr. 10.).

4. Sv. Řehoř Veliký byl papežem († 604).

Sv. Řehoř.

Jako Říman ze vznešené rodiny stal se i praetorem města Říma. Ale brzy opustil vše, ze jmění svého založil sedm klášterův a sám do jednoho z nich vstoupil. R. 590 zvolen byl přes zdráhání své za papeže; avšak ani potom od přísného života řeholního neustoupil. Mnoho se staral o obrácení Anglosasův a sluje apoštolem Anglie. Byl nejpřednějším spisovatelem své doby a opravil zpěv chrámový, jenž po něm sluje gregoriánský.

37. Bohoslužba. Umění.

Sv. svátosti.

1. Udělování **sv. svátostí** se v době této podstatně nezměnilo, leč že novými, významnými obřady byly účinky jejich jasněji znázorněny. Při svátosti **pokání** veřejná zpověď odstraněna a veřejné pokání zmírněno.

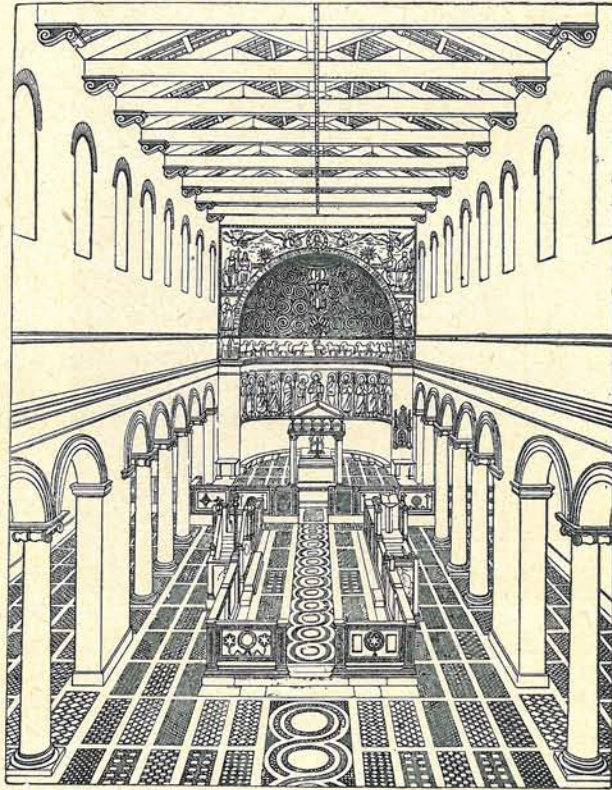
Mše svatá.

Mše svatá konala se jako dřívě; měla část přípravnou a podstatnou. Tato skládala se z obětování, proměňování a přijímání.

Rozeznávají se pak různé liturgie, t. j. modlitby a obřady mešní mimo proměňování, které konalo se vždy a všude stejně. V Asii vládla liturgie sv. **Jakuba** v jazyku hebrejském, na východě v Evropě sv. **Basila** a sv. **Jana Zlatoústého** v jazyku řeckém, na západě římská v jazyku latinském. Jméno mše (= missa) vyskytuje se od 6. století.

Chrám.

2. **Chrám** stavěny podle basilik t. j. dvoran palácových, jaké bývaly i v domech zámožnějších Římanů. Podle těchto sluly **basilikami**, jenže

Obr. 11. Vnitřek basiliky sv. Klementa v Římě. (V čele apsida s triumfálním obloukem; v pozadí jejím trůn biskupův a sedadla pro duchovní, uprostřed ciboriový oltář; v lodi hlavní kůr pro zpěváky s 2 ambonami pro ep. a ev.; loď hlavní vyšší a oddělena sloupovím od vedlejších; místo stropu viditelný krov.)

jiný výklad slova připojen: jako příbytek krále králův (Sv. Isidor).

Basilika měla tři části: předsín, loď a kněžiště s apsidou. V apsidě, polokruhově to výklenku, umístěn byl trůn biskupský a sedadla pro kněží; uprostřed stál oltář s baldachýnem na sloupcích (ciboriový) a pod oltářem byl hrob mučedníkův (konfese). Apsida ústila do lodi triumfálním obloukem. V lodi umístěn byl kůr a dvě vyvýšená místa (ambony) pro předčítání sv. epištoly a sv. evangelia.

Obr. 12. Vnitřek chrámu Moudrosti Boží v Cařihradě. (V předu střední prostor, krytý kopulí; vzadu vedlejší prostor východní, krytý polokopulí; v něm dva výklenky a vprostřed apsida.)

Loď rozdělena sloupovím v loď hlavní, která byla vyšší, a v lodi poboční; někdy loď příčná dávala půdorys obraz podélného kříže. Před síní byl čtverhranný dvůr s arkádami, kde stávali kající; uprostřed byla studánka k předepsanému očišťování.

Nejpamátnější z basilik jest basilika sv. Pavla v Římě (z r. 324); vnitřní zařízení nejlépe ukazuje basilika sv. Klementa z II. stol. (obr. 11.).

Na východě zavládl sloh **centrální**. Kolem hlavního prostoru, krytého kopulí, rozkládaly se prostory vedlejší, obyčejně v podobě rovnoramenných

Sloh centrální.

ného kříže, kryté polokopulemi nebo kopulemi. Vnitřní výzdoba byla přepychová; užívalo se mosaiky. Sloh ten nazývá se také *b y z a n c k ý*.

Vzorem jest chrám Moudrosti Boží v Cařihradě od císaře Justiniana (537, obr. 12.); v Itálii sv. Vitališe v Ravenně (597).

Malba a sochařství.

Malba stala se okrasou chrámů; zhotovovány hlavně obrazy mosaikové. **Plastika** (sochařství) té doby jest chudá.

M o s a i k o u slují obrazy, sestavené z barevných kaménků, sklíček a p.

Hudba.

Hudba nalezla vřelé pěstitele i na samém stolci papežském. Největší zásluhu o zpěv má vedle sv. *A m b r o ž e* sv. *Ř e h o ř V e l i k ý*. Zakládal také pěvecké školy, v nichž i sám vyučoval.

Svátky.

3. **Posvátné doby** byly rozmnoženy. *K e s v á t k ů m P á n ě* přistoupily: obřezání Páně; nalezení (v 4. stol.) a povýšení sv. kříže (v 7. stol.); *k e s v á t k ů m P a n n y M a r i e*: zvěstování, očišťování i nanebevzetí a neposkvrněného početí (v 5. stol.).

S v á t k y s v a t ý c h všeobecně slaveny: sv. Petra a Pavla, sv. Štěpána, sv. Jana evangelisty, sv. Jana Křtitele a Všech svatých (v 7. stol.).

Suché dni.

Vedle čtyřicetidenního postu zavedeny byly **suché dni** a udělováno v nich svěcení kněžstva (za Lva I., v 5. stol.); zavedeny i **křížové průvody**: ve Francii před nanebevstoupením Páně (biskup Mamertus, v 5. stol.), v Itálii na den sv. Marka (Řehoř Veliký).

Křížové průvody.

Ústavy.

Zřizovány jsou také mnohé **ústavy dobročinné**, jako chudobince, sirotčince, hospitály, chorobince. Správa jejich svěřována **jáhnům**.

38. Další rozvoj mnišství. Sv. Benedikt.

Potřeba opravy.

Během dvou set let život mnišský na západě poklesl. Mnozí zajisté bez pravého povolání vstupovali do klášterů, hledajíce tam života pohodlného a zaopatření časného. Proto opouštěli často kláštery, potulující se z jednoho do druhého. Z té příčiny kláštery přestávaly býti semeništem ctností a vzorného života křesťanského. Bylo třeba nápravy.

Sv. Benedikt.

K tomu velikému úkolu Prozřetelnost Boží povolala **svatého Benedikta**. Jím dostalo se životu řeholnímu nového rozkvětu.

Sv. Benedikt zošklivil si prostopášnost života veřejného v Římě, kde studoval, a po tři léta tajil se na samotě v Subjaku (u Tivoli). Až se svatost jeho rozhlásila a množství učedníků přicházelo k němu, učít se životu mnišskému. Založil posléze klášter na **Monte Kassinu** u Neapole (529), jenž se stal kolébkou jeho duchovních synů. Řehole, kterou sepsal, byla tak výborná, že ovládla na západě, jako sv. Basila ra východě. Řeholníci, kteří se jí řídili, sluli **benediktini**. — Sestra jeho, sv. **Scholastika**, stejným duchem zbožnosti jsouc vedena, řídila poblíže klášter ženský.

Svatá Scholastika.

Řehole.

V ý b o r n o s t ř e h o l e záležela především v tom, že kandidát byl podroben zkušebnímu roku (noviciátu) a že se zavazoval přísahou, neopouštěti svého kláštera. Tim zabráněno onomu záhubnému stěhování se mnichů, které život řeholní pustošilo. Kromě toho každému přidělováno zaměstnání podle schopnosti jeho a střídalo se s modlitbami a nábožnými cvičeními. Tim vymizela unavující jednotvárnost ze života řeholního.

Působení benediktinů.

Řehole sv. Benedikta přinesla světu mnoho prospěchu. Benediktini byli po staletí pěstiteli všeho vzdělání: učili národy řemeslům, orbě, zahradnictví, vychovávali mládež, památky literární sbírali a opisovali, knihy skládali a na horlivé věrozvěsty se vzdělávali. Volíce místa pustá, proměňovali je v krajiny úrodné a požehnané.

Z řádu benediktinského vyšlo na 35 papežův a na 5000 světců.

II. Střední věk.

Oddíl I.

Od Karla Vel. — do Řehoře VII. (—1073).

(Mocný rozvoj církve v Evropě.)

39. Založení státu církevního (papežského).

1. Papežové nabyli v Itálii mnoho statků dílem odkazy, dílem dary vysokomyslných panovníkův a knížat křesťanských, počínajíc od doby Konstantinovy. Byli nejzámožnějšími velmoži v Itálii a požívali také veliké vážnosti u lidu.

Počátky státu papežského.

Neboť po zkáze císařství římského v 5. stol. nestarali se východní císařové mnoho o Itálii, ač při stěhování národů vždy na ni bylo útočeno. Vyržovali sice ještě v Ravenně svého vladaře (exarchu), ale ten nedbal o vládu v zemi ani o blaho lidu. Proto lid klonil se tím spíše k papežům, kteří již čtyřikráte svou odhodlaností a vážností Řím od záhuby zachránili.

Bylo to za papeže Lva I. (440—461): po prvé, když Hunové Řím ohrožovali, a po druhé, když Vandalové k němu přitrhli; později za papeže *Ř e h o ř e V e l i k é h o* (590—604), jenž jej zachránil po dvakráte od Langobardů. — Protestantský dějepisec Jan Müller tvrdí: „Může-li rozhodovati přirozená spravedlnost, tuť jest papež vším právem pánem Říma, neboť bez něho Říma by již nebylo.“

2. Statky papežů byly příčinou, že **Aistulf**, král langobardský, vytrhl proti Římu. Papež **Štěpán II.** marně se dovolával pomoci u císaře východního (Konstantina V.). Odhodlal se tedy s prosbou svou k **Pipinovi**, králi franckému. Ten přitrh, Aistulfa přemohl a statky jemu odňaté postoupil papeži, a jej panovníkem nad nimi ustanovil (754).

Právní uznání jeho.

Bylo to dvacet měst s krajinou okolní, o nichž darovací listinu s klíči Pipin dal složit na hrob sv. Petra na znamení, že je to dědictví sv. Petra, na jeho nástupce přecházející. To bylo právním uznáním státu papežského, jenž také „dědictvím sv. Petra“ sluje.

Rozšíření
státu
papežského.

3. Později stát papežský byl značně rozšířen od **Karla Velikého**. Langobardský král **Desiderius** totiž zatoužil opět zmocnit se území papežského. Na prosbu papeže **Hadriana I.** Karel Veliký přispěchal na pomoc, přemohl Desideria, dal jej zavřít do kláštera a sebe sám korunoval železnou korunou jeho za krále langobardského. Novými pak krajinami rozšířil darování otce svého.

Tak stát papežský rostl i později mnohými odkazy a dary vždy k větší moci. I bylo velmi důležité pro správu církve, že papež jako samostatný panovník na svém území nikým v blahodárné činnosti rušen býti nemohl a že se volba papežů mohla povždy svobodně konati.

40. Karel Veliký.

Velikých zásluh o pokřesťení Němců dobyl si **Pipin**; podporoval horlivě všechny snahy **Bonifácovy**. Pro tyto zásluhy byl také od papeže **Zachariáše** za krále franckého uznán a od sv. **Bonifáce** pomazán (751).

Karel Veliký.

I. Po smrti **Pipinově** stal se králem franckým syn jeho **Karel**. Karel krácel ve šlépějích otce svého a o církev v Německu dobyl si zásluh nesmrtelných. Bez něho snad ani nadlidské přičinění **Bonifácovo** nebylo by mělo trvalého účinku. Celou duší ujal se mladistvé církve německé a užil všech prostředkův, aby víra vnikla v život občanský i národní.

Prohlášen
císařem
římským.

Staral se o to tím více, když r. 800 v Římě o svátcích vánočních od **Lva III.** byl pomazán a korunován za **císaře římského na západě**. Byl tam přispěchal, aby potlačil vzpuru domácích obyvatelů proti papeži.

Císařská důstojnost ta nezáležela ovšem v obnovení bývalé západní říše římské, nýbrž v tom, že císař měl býti **nejpřednějším** z knížat křesťanských na západě a jejich hlavou ve věcech světských, jako papež ve věcech církevních. I měl býti spolu **ochráncem církve** proti nepřátelům a moci svou podporovati šíření její.

Pěče Karlova
o nábo-
ženství.

II. Karel konal horlivě povinnosti své, zvláště když takto byla mu dána příležitost, aby s křesťanstvím šířil i panství své; a sice:

1. Zakládal nová biskupství (9), zřizoval fary a chrámy, stavěl kláštery (24).

Mezi chrámy vynikal zvláště **chrám Matky Boží v Cáchách**, jež velmi bohatě ozdobil zlatem, stříbrem a mramorem. Byl opatřen i prvými zvony a varhanami.

2. Při chrámech biskupských, farních a klášterních zřizoval školy, kde se mládež vyučovala nejen náboženství, nýbrž i čtení, psaní, počítání a mluvnici.

3. Pečoval o zvelebení bohoslužby a zpěvu chrámového. Školy hudební podobaly se našim konservatořím a pěstován byl zvláště zpěv církevní.

Také dal knihy **evangelií a epistol** do jazyka národního přeložití a lidu od kněží předčítati. Rozdělení jejich na neděle a svátky provedl výtečný mnich a učenec **Alkuin**.

4. Povořoval učence a umělce z jiných zemí a pomáhal tak k rozkvětu věd a umění v říši.

U dvora svého choval učeného **Alkuina**, letopisce **Einharda** a j. Také rozkázal sbírat staré bohatýrské zpěvy německé.

Obrácení
Sasů.

III. Ale v jednom porušil zásadu křesťanskou, že šířil víru křesťanskou také mečem. Tak vedl dlouhé války proti pohanským **Sasům**.

Karel podnikl několik výprav proti nim, několikrát je podmanil a k přijetí víry křesťanské nutil, ale **Sasové** vždy zase odpadli. Ani když jich v jednom dni 4500 posekati dal, nepoddali se. Teprve když většina jich vyvedena byla ze země a zavedeni tam osadníci franctí, zlomen byl odpor jejich.

Po 30 letech dokonáno bylo obrácení **Sasů** — ovšem spíše vnější než vnitřní — a založeno tam 8 biskupství. I litovati jest, že Karel neposlechl **Alkuina**, kterýž mu předkládal, že náboženství **Kristovo** samo sebou má vnikati v srdce pohanů, toliko poučováním a nikoli násilím.

Vpád do
Čech.

Také do **Čech** Karel dvakrát vpadl, ale **Čechové** odolali vojsku jeho. Aby však měli pokoj od souseda panství chtivého, zavázali se odváděti jako roční poplatek 500 hřiven stříbra a 120 volů.

Smrt
Karlova.

Karel zemřel r. 814 v **Cáchách** a pochován jest v hrobce pod chrámem **P. Marie** v majestátu císařském, sedě na zlatém stolci, maje korunu na hlavě, evangelium na kolenou a po boku mošnu poutnickou.

Jméno.

Karel pro svoje zásluhy sluje **Velikým**, ale nikoli svatým; za takového jej církev nikdy nevyhlásila, ač v některých německých krajinách, kde uctíván jest, poctu jeho trpí. Život jeho nebyl bez poskvrny a horlivost jeho nevyčázela vždy z lásky k Bohu, ale často z lidské ctižádosti.

41. Obrácení Moravanů. Sv. Cyrill a Metoděj.

1. Všecky skoro krajiny východní Evropy od moře **Baltického** až k **Jaderskému** a **Egejskému**, a na šíř od **horní Drávy**, **horního Mohanu**, **Sály** a **dolního Labe** na východ až za **Don** byly obydleny **Slovany**. Byli nejčetnějším kmenem v Evropě.

Bydliště
Slovanů.

K nim počítáme **Čechy** (Slováky), **Poláky** a **Rusy**, **Charváty** a **Srby**, **Slovincy** a **poslovaněné Bulhary**.

Slované byli skoro vesměs ještě pohany. Jen k **Jihoslavanům**, t. j. k **Srbům**, **Charvátům** a **Slovincům** dostala se víra křesťanská již ve století 7. a 8., a to dílem z **Italie**, dílem z **Německa**.

Obrácení
Jihoslavanů.

K **Charvátům** a **Srbům** povolání jsou přičiněním císaře **Heraklia** († 641) kněží římských. V 9. století přijali pak **Srbové** z části liturgii **slovanskou**, která se vedle **latinské** udržela.

O Slovincce největších zásluh dobyt si arcibiskup solnohradský, sv. Virgil († 785), a sluje také jejich apoštolem.

Křesťanství
u nás.

I v Čechách, na Moravě a v Pannonii snažili se kázati věro-
zvěstové z Bavor a Solnohrad; ale jednak že mluvili řečí nesrozumitelnou,
jednak že nebylo důvěry k nim, úspěch jejich byl nepatrný. Šloť těm,
kteří je vysílali, více o to, aby rozšířili državu svou, než o ducha křesťanského.

Skutečné zásluhy o obrácení těchto slovanských národů dobyli sobě
teprve svatí bratři **Cyryll**
a **Metoděj** (obr. 13.).

Sv. Cyrill
a Metoděj.

Cyryll, vlastně Konstantin, a Metoděj narodili se v městě Soluni (= Thessalonice), jehož obyvatelstvo bylo sice řecké, ale obce slovanské sahaly až k branám jeho, takže hovor slovanský znám byl i v samé Soluni. Otec slul Lev a byl správcem císařským v Soluni; matka slula Maria.

Metoděj, muž krásné postavy, byl starší a také správcem císařským v některé, po výtce Slo-
vany obydlené, říšské provincii (Strymonské). Avšak vroucí touha po životě Bohu zcela věnovaném přivedla jej do kláštera na hoře Olympu (v Malé Asii). Tu byl posvěcen na kněžství.

Mladší, **Konstantin**, těla útlého, ale nadání zcela neobyčejného, byl vychován při dvoře císařském v Cařihradě spolu s králevicem Michalem ve všem umění a vědách. Odmítl však nabízené vysoké úřady a po svém přání posvěcen byl na kněze, a stal se knihovníkem při chrámě Moudrosti Boží. Ale též on ušel do kláštera jednoho, v němž se ukrýval půl léta, až jej našli. Aby byl připoután ke dvoru, byl ustanoven učitelem filo-

Obr. 13. Em. Max: Sousoší sv. Cyrilla a Metoděje.

sofie pro domácí a cizince; od té doby zůstalo mu čestné příjmení „filosofa“.

V boji o úctu obrazů hájil vítězně učení církve. Proto poslán byl od císaře také ke kalifovi (Mutavakhilovi), kde v učené hádce s Mohamedány obhájl učení křesťanské, zvláště o nejsvětější Trojici. Po svém návratu uchýlil se do kláštera k bratru svému, kde žil jedině na modlitbách a pohružoval se do knih svých. R. 858 poslán k **Chazarům** u Černého moře, aby i tam zvěstoval víru křesťanskou. Cestou podařilo se mu v Chersonu naléztí ostatky s v. K l e m e n t a. Na dvoře chagana neboli knížete Chazarů porazil v učených hádkách učence židovské a mohamedánské, kteří se snažili knížete svému náboženství získati. Kníže, velmoži a mnohý lid dali se pokřtiti.

2. V té době poslové **Rostislava**, knížete velkomoravského, přišli do Cařihradu prosit o věrozvěsty, znalé jazyka slovanského.

Příchod
bratří na
Moravu.

„Národ náš přijal již víru křesťanskou, avšak nemáme učitele, jenž by nás v našem jazyce pravé víře křesťanské naučil. Pošli nám tedy, ó císaři, biskupa a učitele takového, neboť od vás na všechny strany dobrý zákon vychází.“ Tak vzkazoval.

Císař **M i c h a l III.** poslal svaté bratry. Prve než se vypravili na cestu, chtěli si zaopatřiti překlad Písma sv. a obřadních knih. Konstantin sestavil tedy abecedu slovanskou (glagolice) a počátek překladu byl učiněn evangeliem sv. Jana. R. 863 asi v červnu zavítali na Moravu s ostatky sv. Klementa a s velikou radostí byli přijati na **V e l e h r a d ě**.

Svatí bratři začali dílo své se snažnou horlivostí a práce jejich odměněna byla hojným zdarem, neboť v krátké době byla téměř všechna Morava do lůna církve uvedena. V chrámech zavedli **jazyk slovanský** při bohoslužbách, aby lid všemu dobře rozuměl. Z toho byla veliká radost na Moravě a všechnen lid hleděl s tím větší úctou a láskou k Velehradu, když tam vedle slavného knížete přebývali i svatí věrozvěstové jeho.

Nepřáli však tomu biskupové a kněží němečtí, a žalovali v Římě, jako by pod rouškou bohoslužby slovanské zaváděly se některé bludy, které na východě bujely. Papež **Mikuláš I.** nepřeháhlil se, ale povolal bratří do Říma. Ti vydali se radostně na cestu (867), nesouce ostatky sv. Klementa s sebou, a vzali též učedníky své, aby posvěcení byli na kněze. Na cestě zastavili se v **P a n n o n i i** u knížete **Kocela**, který je slavně uvítal i slovanskou bohoslužbu si oblíbil.

Cesta bratří
do Říma.

V **B e n á t k á c h** měli učenou hádku o jazyk bohoslužebný s biskupy, kněžními a mnichy latinskými, v níž Konstantin slavně zvítězil; dokázal, že neprávě se staví proti bohoslužbě jazykem slovanským.

Zatím zemřel papež Mikuláš I. a nastoupil **Hadrian II.** Tento vyšel **Hadrian II.** přichozím ve slavném průvodu vstříc a přivítal je laskavě. Když se pře

svědčil o jejich pravověrnosti, schválil dílo jejich i bohoslužbu slovanskou. Konstantina posvětil na biskupa, Metoděje pak a pět učedníků (Gorazda) jejich na kněze. Tehdy slovanský zpěv zazněl i v chrámě sv. Petra a v jiných kostelích římských. Ale Konstantin, cítě konec života svého, vstoupil do kláštera pode jménem **Cyryll** a nedlouho potom zemřel (dne 14. února 869).

Smrt
Cyryllova.

Před smrtí napomínal bratra: „Hle, bratře, my dva byli jsme souspřeží, jedinou brázdu táhnouce, a já na liše padám, svůj den skončiv. Ty pak miluješ horu (Olymp), avšak nesmíš pro horu zanechat učení svého, chceš-li spasení dojíti.“ — Sv. Cyryll pochován byl v Římě v chrámě sv. Klementa s velikou slávou; částky sv. těla jeho, kdysi z Říma darované, jsou v Brně, Mikulově, v klášteře rajhradském, na Velehradě, v Praze a j.

Metoděj
arci-
biskupem.

Na žádost knížete pannonského Kocela Hadrian II. posvětil sv. Metoděje na biskupa a ustanovil jej arcibiskupem pannonsko-moravským, a jmenoval jej legátem papežské stolice. I bohoslužebné knihy slovanské posvětil a schválil čtení mše sv. jazykem slovanským, až na epištoly a evangelia, jež měly býti čteny napřed latinsky.

42. Arcibiskup Metoděj.

Svatopluk.

Zatím však změnil se poměry na Moravě. Rostislav byl zrazen od synovce svého, údělného knížete nitranského, **Svatopluka**, Němcům, od nich oslepen a v neznámém klášteře uvězněn. A uvěznili i Svatopluka a Moravy se zmocnili. Němečtí biskupové jali tehdy sv. Metoděje po jeho návratu na Moravu (871) a po tři léta jej věznili, až i na synodě soudili a surově zneuctili. Teprve na rozkazy papeže Jana VIII., o tom zpraveného, byl na svobodu propuštěn a na Moravu se vrátil (873).

Také Svatopluk dostal se lští na svobodu a dosazen na knížecí stolec moravský; přece však zůstal nakloněn spíše biskupům německým než Metodějovi, jehož přísnost se mu nelíbila. V té době sv. Metoděj pokřtil knížete českého **Bořivoje** a konal cesty apoštolské i do Polska a na jih.

Bořivoj
pokřtěn.Metod. cesta
do Říma.

Brzy však přišlo nové utrpení na sv. věrozvěsta. Znovu byl obviněn z bludařství a povolán od Jana VIII. do Říma. I vydal se tam bez prodlení (879) a obhájil pravověrnost svoji skvěle. Papež potvrdil jej v jeho důstojnosti, schválil liturgii slovanskou a vysvětil na žádost Svatoplukovu Němce **Vichinga** na biskupa nitranského (880), podřídív ho sv. Metoději. Po celé veliké říši Svatoplukově na Moravě, Opavsku, Slovesku, v Čechách, ano i mezi Srby na sever zaznívaly v kostelích zvuky slovanské. To dodávalo říši velkomoravské vnitřní síly i jednoty; jenom žel, že Svatopluk toho dosti necenil a přikloňoval se více Němci Vichingovi, kterýž způsobil, že vedle slovanské také latinská řeč obřadní zaváděna byla.

Viching.

Viching způsobil sv. Metodějovi mnohá příkoří, snaže se odvrátiti Svatopluka od něho. Teprve na pohrožení papežovo ustal v nečestném počínání.

Od té doby sv. Metoděj trávil klidně poslední svá léta, pracuje neúnavně na zvelebení provincie své. Byla to doba rozkvětu a nejvyššího povznesení říše velkomoravské. Když se přiblížil konec jeho života, ustanovil **Gorazda**, milého učedníka svého, za nástupce, a rozloučiv se s duchovenstvem i lidem, tiše zesnul (6. dubna 885). Pochován jest v chrámě P. Marie na Velehradě.

Smrt
Metodějova.

V bouřlivých dobách zašel bývalý Velehrad s ostatky sv. Metoděje a neznámo, kde stával; pověst vypráví, že nadejde z **l a t ý v ě k** Moravě, až budou ostatky světcovy nalezeny.

Význam sv. apoštolů slovanských pro národ český jest veliký. Položili základ ke kulturnímu jeho životu a pokřtěním Čech a Moravy odňali panovníkům německým záminku, aby pod rouškou křesťanství rozšiřovali panství své i nad vlastní naší. Tak zachovali nám národní samostatnost a jazyk.

Význam sv.
apoštolů.

Sv. otec **Lev XIII.** v okružním listě svém r. 1880 uznává zásluhy jejich, velebí je a úctu jejich rozšiřuje na všecken křesťanský svět. Svátek jejich (na Moravě zasvěcený) ustanovil na 5. červenec; v osvobozené vlasti se slaví 5. července obecně jako zasvěcený.

Po smrti sv. Metoděje **Viching** dovedl toho lstivostí svou, že byl ustanoven správcem provincie moravské. Zle mstil se na učednících Metodějových, takže se rozprchli z Moravy. Jimi dostala se slovanská liturgie do Charvátska i do Bulharska a dále do sousedního Srbska, do Ruska, ba i mezi jinojazyčné Rumuny. Právem slují odtud sv. bratří a **poštoly Slovanův**.

Pronásledování
učedníků.

Zatím rychle se blížila zkáza říši velkomoravské. Roku 905 podvrátili ji Maďaři a s ní vzala za své i bývalá metropole sv. Metoděje.

43. Obrácení Čechů. Sv. Lidmila a sv. Václav.

1. V **Čechách** víra křesťanská zapustila kořeny své teprve za **Bořivoje**, syna Hostivitova, jenž přijal křest na dvoře Svatoplukově z rukou sv. Metoděje i s družinou svou (874). Při návratu do Čech doprovázel jej kněz Kaich, učedník sv. Metoděje, spolu s jinými duchovními. Kněžna Lidmila pokřtěna nedlouho potom na Vyšehradě a posvěceny první chrámy na hradě pražském a na Levém Hradci, kteréž Bořivoj dal zříditi. Tím způsobem Čechy podřízeny v duchovním ohledu metropoli moravské a služby Boží konaly se i v Čechách jako na Moravě po slovansku.

Bořivoj.

Ale synové Bořivojovi odtrhli se od říše velkomoravské a dali se dobrovolně v ochranu říše německé. Odtud vzrůstala se liturgie latinská v Čechách na úkor slovanské, až posléz úplně ji vytiskla. Nemálo k tomu přispěl po vypuzení učedníků Metodějových nedostatek kněží slovanských i sám pád říše velkomoravské.

Jeho synové.

Spytihněv, syn a nástupce Bořivojův, byl panovník zbožný; zakládal chrámy, jako sv. Petra v Budči. Bratr a nástupce jeho **Vratislav** († 921)

založil a nadal chrám sv. Jiří na hradě pražském, a byl duchovenstvu velmi nakloněn. Na dvoře svém měl biskupa slovanského.

Drahomír. Po smrti jeho vládla manželka jeho **Drahomír**, kteráž byla původu slovanského. V té době oslavena byla církev česká první mučednicí, sv. Lidmilou.

Sv. Lidmila pečovala horlivě o obrácení lidu svého a chudým a potřebným dobře činila. Tak vychovávala i vnuka svého Václava. Proto miloval ji lid. To však těžce nesla kněžna Drahomír. Aby se vyhnula sporům, Lidmila uchýlila se na hrad Tetín, připravujíc se na smrt svou. Tam vnikli dva vladykové Tuňa a Komoň v noci, a chtějíce se zavděčiti Drahomíři, zardousili Lidmilu vlastním jejím závojem (15. září 921). Sv. Lidmila pochována jest v chrámě sv. Jiří na hradě pražském a brzy ctěna jako svěťice a patronka země české ode všeho lidu. — Svátek její slaví se dne 16. září. Krásný náhrobek opukový pochází ze 14. století.

Sv. Václav. 2. Na žádost lidu ujal se vlády **Václav (Svatý)**, vnuk sv. Lidmily a syn Drahomířin. Měl výtečné vlastnosti panovnické: byl rázný a neohrožený, moudrý a smířlivý, a státnického rozhledu.

Podstoupil souboj s odbojným Radslavem, knížetem Zlickým, aby tak zabránil zbytečnému krveprolití. A když Radslav, zastrašen byv zjevením andělským, jemu se poddal, Václav odpustil mu a smířil se s ním slovy: „Měj na svém dosti, já tvého nežádám!“

Věda, že by proti přesile panovníků německých podlehl a tím vydal národ český jim na pospas, smluvil mír a uvolil se králi Jindřichu I. dávat roční poplatek.

Aby křesťanství v zemi upevnil, stavěl chrámy a zřizoval školy; když byl obdržel od krále Jindřicha darem ráme sv. Víta, dal i základ ke chrámu sv. Víta na hradě pražském.

Sám již v dětství svém přísluhoval knězi při oltáři a později připravoval i chléb a víno ke mši sv. Jako kněz v noci skrytě navštěvoval chrámy a se svým služebníkem, blah. Podivenem, donášel dříví a jiné potřeby chudým.

Jeho smrt. Přes to měl nepřátele mezi pány českými, kteří podnikli proti němu bratra jeho Boleslava. Boleslav pozval jej k sobě na den sv. Kosmy a Damiana na hrad Boleslav (Starou) a tam jej druhého dne, když se na jitřní mši sv. ubíral, mečem napadl a najatými vrahy usmrtil (28. září 929).

Jeho úcta. Brzy potom Boleslav litoval svého činu a dal převéztí tělo Václavovo do Prahy, do chrámu sv. Víta, kde se uchovává také jeho přilbice a drátěná košile. Václav byl hned od lidu ctěn jako mučedník. Lid ho učinil svým patronem a dědicem země české. Zsvěcený svátek jeho se slaví 28. září.

Jeho obrazem zdobeny mince, prapory, pečeti a j. a jeho jménem nazýváno vše, co lidu bylo drahé a svaté, jako: jazyk svatováclavský, země svatováclavská, koruna svatováclavská atd. Záhy vznikla starobylá píseň „Svatý Václav“, která se zpívala při všech památných událostech národních, jako i dnes.

44. Zřízení biskupství pražského. Sv. Vojtěch.

1. Mladá církev česká potřebovala nezbytně vlastního vrchního **Boleslav I.** p a s t ý ř e. To cítila také knížata česká a proto již **Boleslav I.** († 967) snažil se o založení biskupství v Čechách. Papež svolil, bude-li to biskupství latinské.

Boleslav I. měl 4 děti: Boleslava, Strachkvase (Křišťana), Dúbravku a Mladu. Všechny se proslavily zbožností a zásluhami.

Ale teprve syn a nástupce jeho **Boleslav II. Pobožný** († 999) usku- **Boleslav II.: biskupství pražské.** tečnil úmysl svého otce a jeho úsilím zřízeno **biskupství pražské** r. 973; podřízeno však německému arcibiskupství mohučskému.

Blahoslavená **Mlada**, sestra jeho, založila panenský klášter sv. **Blah. Mlada.** **Jiří** a stala se první abatýší jeho pode jménem „Maria“. Tam také odpočívá až dosud v kapli kapitolní.

Prvním biskupem byl mnich **Dětmar**, rodem Sas, který se při dvoře **Dětmar.** knížecím v Praze byl přiučil jazyku českému († 982). Po něm zvolen od lidu a duchovenstva sv. Vojtěch, syn libického vladyky Slavníka.

2. **Sv. Vojtěch** byl muž ducha apoštolského. Byl veliké moudrosti a **Sv. Vojtěch.** hluboké pokory. S krásou tělesnou spojoval i přísnost života a pohrdal všemi lahodami světa. Úzkostlivě pečoval o rozkvět církve v Čechách.

Mezi Čechy bujely dotud mnohé hříšné zvyky pohanské, jako krevní msta, bohoslužba, spojená s nestřídmostí a prostopášnostmi, libovůle otce a manžela, hříšné pověry a jiné. Sv. Vojtěch namáhal se, aby zlořády ty vykořenil, ale zdálo se na ten čas, že nadarmo. I odhodlal se úřad biskupský raději složit. Proto opustil Čechy (989) a odešel do Říma, kde s přivolením papežovým vstoupil do kláštera sv. Alexia. **Ochod do Říma.**

Brzy však Čechové zatoužili po svatém biskupovi svém a vyslali poselstvo do Říma, slibující polepšení. Sv. Vojtěch navrátil se do Čech a vzal s sebou dvanácte řeholních bratří benediktinů, pro něž Boleslav II. založil klášter v **Břevnově** (993). Prvním opatem kláštera stal se **Radia**, **Klášter v Břevnově.** vychovatel sv. Vojtěcha, pode jménem Anastas.

Vypravuje se, že po celý čas nepřítomnosti sv. Vojtěcha nebylo deště v Čechách; ale když sv. Vojtěch při svém návratu na Zelené Hoře se zastavil, žehnaje zemi českou, snesl se opět hojný déšť. — V té době, konaje apoštolské cesty, kázal také v Uhrách a pokřtil mnoho tisíc lidu; mezi nimi i syna knížete Geyzy, jenž obdržel jméno Štěpán.

Ale brzy pro mnohá příkoří, zvláště od mocného rodu **V r š o v c ů**, **Nový odchod.** sv. Vojtěch opustil po druhé Čechy a odebral se zase do Říma, kde opět vstoupil do kláštera (995). Po přání papežově se sice vrátil, ale již na cestě zpraven jsa o povražnění bratří svých Vršovci, obrátil se s nejmladším bratrem **Radimem** (klášterním jménem Gaudentius) k Boleslavovi Chrab- **Cesta do Polska.**

Smrt sv. Vojtěcha.

rému do Polska. Odtud odešel z jara do Prus, kázat evangelium pohanům. Avšak nedařilo se mu, a když vstoupil na pole Romove, Prusům posvátné, byl usmrčen 23. dubna r. 997. Svátek jeho se slaví 23. dubna.

Průvodci jeho uprchli a oznámili smrt Vojtěchovu Boleslavu Chrabrému. Kníže vykoupil tělo světčovo cenou zlata, kolik tělo vážilo. — Při dobytí Hnězdná Čechy kníže Břetislav převezl ostatky sv. Vojtěcha do Prahy, do chrámu sv. Víta (1039); jsou umístěny v kapli Vlašimské na oltáři zdobeném 4 stříb. poprsími patronů českých, Víta, Václava, Vojtěcha a Cyrilla, v rakvi za sklem.

45. Svatý Prokop.

Sv. Prokop.

1. Brzy potom církev v Čechách oslavena jest novým světcem. Byl to sv. Prokop; narodil se v Chotouni u Českého Brodu; vzdělával se ve škole vyšehradské. Stal se knězem a znal se důkladně v jazyce slovanském. Vstoupil pak do kláštera v Břevnově, ale s dovolením představeného kláštera opustil a usadil se v lesní samotě nad řekou Sázavou. Tam žil v odloučení od světa toliko Bohu a spasení svému.

Oldřich.

R. 1032 našel ho kníže Oldřich, oblíbil si ho a učinil jej svým zpevědníkem. Na tom místě pak postavil chrám ke cti P. Marie a sv. Jana Křtitele, aby se v něm po návodu Prokopově služby Boží konaly po slovansku. I klášter dle řehole benediktinské později tu zřízen, aby byl semeništem slovanských kněží. Prvním opatem stal se Prokop (1039). Zemřel r. 1053 a pochován v chrámě sázavském; hrob jeho byl hojně navštěvován, zvláště když prohlášen byl za svatého (1204). Svátek jeho se slaví 4. července.

Klášter sázavský.

Klášter sázavský stal se školou českého umění.

Břetislav.

2. Také nástupce Oldřichův, syn jeho Břetislav († 1055), byl příznivcem kláštera sázavského a mnoho se přičinil o zvelebení církve v Čechách. Založil kolegiátní kapitolu v Staré Boleslavi (1046) a slavný klášter v Rajhradě na Moravě (1048). Též o povýšení biskupství pražského na arcibiskupství se zasazoval, ale na ten čas nadarmo.

Vratislav II.

Nástupce Spytihněva II. († 1061), bratr jeho Vratislav II. († 1092), byl ochráncem slovanských mnichů v klášteře sázavském; zvláště posledního opata Božetěcha velmi si oblíbil. I na rozšíření slovanské liturgie pomýšlel, ale schválení jejího u Řehoře VII. nedošel (1080). Založil biskupství Olomoucké (1063) a vystavěl chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě s kapitolou kolegiátní (1070).

Božetěch.

Opat Božetěch byl slavným malířem, sochařem a stavitelem. Od něho asi pochází „Kodex Vyšehradský“ ke korunovaci Vratislavově (1086).

Vypuzení mnichů.

Ale brzy potom mniši slovanští vypuzeni byli pro nesvornost svou a místo jejich zaujali mnichové latinští z Břevnova. Tím vzala za své i v Čechách liturgie slovanská.

Hrob sv. Prokopa.

V bouřích husitských klášter ztroskotán (1421) a v troskách jeho odpočívaly ostatky sv. Prokopa, až teprve arcibiskup pražský Martin Medek dal je přenést do Prahy, do chrámu Věch svatých na hradě pražském (1588). Tam sv. Prokop odpočívá pod náhrobkem po levé straně vchodu chrámového. Presbytář jest ozdoben obrazy ze života jeho. (Legenda o sv. Prokopu. Jar. Vrchlický.)

45. Pokřestění ostatních Slovanů.

I. Poláci, od Karpat až k moři Baltickému usazení, přijali první zvěst o Kristu již od sv. Metoděje a jeho učedníkův, ale obrácení na víru ještě nebyli. Teprve české kněžně Dúbravce, dceři Boleslava I., bylo dopřáno, státi se apoštolkou národa sbratřeného.

Obrácení Poláků.

Boleslav I. v posledních letech rozšířil výboji svými říši svou tak, že se stal sousedem Mečislava I., knížete polského. Mezi oběma panovníky uzavřeno přátelství tím způsobem, že Boleslav dal Mečislavovi zbožnou dceru svou Dúbravku za manželku. Kněžna pohnula manžela svého, že se dal pokřtiti (r. 966) a jeho příkladu následovala radostně šlechta i lid.

V Poznání založeno biskupství a prvním biskupem byl Jordán (970). Za Boleslava Chrabrého zřízeno arcibiskupství ve Hnězdně (1000) a prvním arcibiskupem byl sv. Gaudentius (Radim, bratr sv. Vojtěcha). Jemu podřízena byla biskupství v Krakově, Vratislavi a Koloběhu.

Zřízení biskupství.

Brzy oslavena církev i v Polsku mučedníky. Byl to zvláště sv. Stanislav, biskup krakovský. Stanislav vytýkal knížeti Boleslavu II. pohoršlivý život jeho. Boleslav, rozlícen jsa hněvem, zabil jej mečem, když právě mši svatou sloužil (1079); ale musil za to ze země ujíti. Poláci ctí sv. Stanislava za svého patrona a slaví památku jeho 7. května.

Sv. Stanislav.

II. Rusové, severovýchodní větev slovanská, záhy zvěděli o křesťanství. Již Olga, manželka Igora, knížete kyjevského († 945), po smrti manžela svého přijala křest sv. v Cařihradě, při němž se jí dostalo jména „Helena“ (957).

Obrácení Rusů.

Teprve však její vnuk Vladimír († 1015) zasloužil se o pokřestění národa ruského. Při návštěvě své v Cařihradě tak byl uchvácen nevidanou vznešeností bohoslužby křesťanské, že si umínil státi se křesťanem. Úmysl jeho dovršila ještě okolnost, že pojal za manželku Annu, sestru tehdejšího císaře řeckého, s podmínkou, že se stane křesťanem. Vladimír dal se pokřtiti (988) a hned jal se modly odstraňovati a místo nich stavěti chrámy křesťanské. Bojarové i lid následovali příkladu knížete, přijímajíce hromadně křest sv. Dílo počaté dokonal syn a nástupce jeho Jaroslav († 1054).

Vladimír Veliký.

Hlavní město Kyjev stalo se sídlem biskupským; později založeno biskupství více. Bohoslužba konána jazykem slovanským, obřadem řeckým. Při vpádu Tatarů sídlo metropolitů přeloženo ze spáleného Kyjeva do

Zřízení biskupství.

Moskvy (1325). Církev ruská byla podřízena patriarchům cařhradským až do 16. stol., kdy metropolitě moskevští stali se samostatnými patriarchy.

Od Jaroslava pochází také mnoho klášterů, zejména slavný klášter ješkynní u Kyjeva „Svjatopečerskaja lávra“. Tam žil i první dějepisec ruský Nestor († 1111). Vladimíra a Olgu Rusové ctí za svaté.

Obrácení
Polabanů.

III. Polabané, uselí mezi Labem a Odrou, od Krušných hor a Krkonoš až po moře Baltické, dělili se na více kmenů. Hlavní z nich byli: 1. Bodrci v nynějším Holštýnsku a Meklenbursku; 2. Lutici (Veletové) v západním Pomoří a Braniborsku; 3. Srbové polabští v Sasku.

O pokřestění jejich mnoho se zasazovali panovníci němečtí. Docházeli k nim věrozvěstové němečtí; ale práce jejich nepřinášela ovoce, protože Slované pozorovali, že sousedům jejich jde ne tak o víru, jako spíše o podmanění.

Sami misiónáři němečtí stěžovali si do vévod císařských. Jaký div, že polabští Slované po odchodu vévod kostely bořili, kříže lámali a k pohanství se vraceli!

Ota I. sice opět pokořil je mečem a založil na nejzazší hranici saské arcibiskupství Magdeburké a pět jiných biskupství, aby si tak pojistil vládu. Ale tato sídla biskupská stala se tvrzemi libovlády saských vévod.

Kníže
Gotšalk.

Proto Polabané znova se vzbouřili a vyhubili vládu saskou i křesťanství (983). Kníže Gotšalk dovedl potom na čas moudře spojití všechny kmeny jejich v jednu slovanskou říši a horlivě staral se o pokřestění svého lidu, aby Němcům byla vzata záminka podmaňovati Slované; leč Gotšalk byl právě pro tuto snahu zavražděn, biskup Jan v Rethře modle Radhošti obětován a mnoho kněží povražděno (1066).

Benno.

Téhož roku byl tam poslán Benno († 1106), biskup míšeňský, jenž dobrotou a svatostí svou mnohé získal Kristu; sluje apoštolem polabských Srbů.

I následovaly nové boje, v nichž větší část Slovanstva polabského dříve byla vyhubena nebo poněmčena, než pokřestěna, a to teprve té doby, když i poslední kníže Bodrců Niklot, poražen byv vévodou saským Jindřichem Lvem I., padl v boji (1160).

Jediní Srbové (Lužičané) zachovali jazyk svůj až na naše časy; po válce světové však hrozí jim znovu úplné poněmčení. Čechové věrně se jich ujímají.

Obrácení
Prusů.

IV. Prusové, kmen litevský, bydlili v krajinách od dolní Visly až za dolní Němen, od moře Baltického až k Polsku (Mazovii) a byli pohany. Prvním věrozvěstem jejich byl sv. Vojtěch, jenž tu našel mučednickou smrt (997). Týž osud potkal i sv. Brunona (1009), jenž byl ctitelem sv. Vojtěcha a napsal první životopis jeho.

Pokřestění Prusů stalo se teprve řádem německých rytířů, povoláných od knížete mazovského Konráda. Od r. 1230—83 vedeny krvavé boje. Posléze Prusové dílem vyhubeni, dílem násilně pokřestěni a odnárodněni. Boje proti Prusům zúčastnil se i Přemysl II. Otakar (r. 1254). Na památku vítězné výpravy té založeno u moře Baltického město Kralovec. Ale dílo násilného obrácení nebylo požehnáno.

Nejposléze byli obráceni Litvané. Stalo se to za knížete Jagella (1377 až 86). Jagello pojal za manželku Hedviku, královnu polskou, když byl prve splnil podmínku, že přijme křest sv. Přijal jméno Vladislav, jako král polský Vladislav II. (1384—1434). Lid následoval svého knížete.

Obrácení
Litvanů.

Ve Vilně zřízeno biskupství; prvním biskupem ustanoven Ondřej Vasillo, zpovědník královnin.

Zřízení
biskupství.

47. Pokřestění Maďarů a severních národů.

1. Maďari, kmen uralskočudský, dobyli a osadili krajiny nynějšího Uherska ke konci 9. století. Tu seznámili se s vírou křesťanskou. První kníže křesťanský, který snažněji se přičiňoval o pokřestění lidu svého, byl Gejza († 997); činil tak vlivem manželky své, sestry vévody polského Mečislava. Za něho sv. Vojtěch zavítal do Uher, pokřtil syna jeho Vaika (na jméno Štěpán) a mnoho tisíc Maďarů.

Obrácení
Maďarů.

Syn a nástupce jeho Štěpán (Svatý, 997—1038) moudrým počínáním převedl všechny národ na víru křesťanskou. Zřizoval biskupství (10) a podřídil je arcibiskupství ostrihomskému; zakládal kláštery, z nichž nejznamenitější byl na hoře sv. Martina. Zemi svou pak taktó zřízenou podřídil samému papeži Silvestru II., kterýž poslal mu korunu královskou a kříž.

Sv. Štěpán.

Byl pomazán za krále a obdržel název krále apoštolského, jak až dosud panovníci uherští se nazývali. Zemřel r. 1038 a pro zásluhy své prohlášen za svatého. Jest patronem země uherské a svátek jeho se slaví 2. září.

2. Věrozvěstem v severních krajinách Evropy byl učený mnich sv. Oskar (Ansgar, † 865) ze slavného kláštera korveyského ve Vestfálsku. Vytrvalostí svou v hlásání evangelia podobal se sv. Bonifácovi a proto ctěn jest jako apoštol severu.

Obrácení
severních
národů.

Neustálými cestami apoštolskými podařilo se mu založiti církve jutskou v Šlesviku; ano i v Dánsku a Švédsku zvěstoval evangelium. Stal se arcibiskupem hamburským, s kterýmžto arcibiskupstvím bylo spojeno i biskupství bremské.

V Dánsku prvním králem křesťanským byl Erich (847), ale pevněji křesťanství založeno teprve za Kanuta Velikého († 1035). Ve Švédsku začíná král Olaf (1008) řadu křesťanských králů. V Norsku prvním křesťanským králem byl Hakon Dobrý († asi 963); všeobecně zavedl křesťanství teprve Olaf Trygvesen († 1000). — Sv. Oiafem bylo v zemi upevněno (1010).

Dánsko.
Švédsko a
Norsko.

Na ostrově Islandu prohlásilo se r. 1000 shromáždění lidu pro přijetí víry Kristovy. Prvním biskupem byl Isleif, kterýž postaral se o rozšíření víry Kristovy i v nově objeveném Gronsku.

Island.

48. Obrazoborství.

Příčiny
obrazo-
borství.

Veliká škoda vzešla tou dobou církvi na východě. Císařům východním hrozilo veliké nebezpečí od mohamedánů, kteří vítězně šířili víru a moc svou. Proto snažili se hovětí o b y č e j ů m m o h a m e d á n s k ý m a ž i d o v s k ý m, a zasahovali neprávem i do víry a života náboženského.

Lev III.

Tak **Lev III. Isaurický** († 741), jenž se vyšinul z prostého vojína až na trůn císařský, dal si namluvíti, že úcta obrazův uráží mohamedány a židy, a že obrazy jim brání přijmouti dobrovolně křesťanství; proto vydal zákaz úcty obrazův a dal je ničiti, ctitele pak jejich krutě pronásledovati. Ještě huře bylo za syna a nástupce jeho **Konstantina V. Kopronyma** († 775).

Konstantin
V.

Ctitele obrazů byli oslepováni, po ulicích smýkáni, do pytlů zašíváni, v moři topeni anebo do smrti ubičováni. Zvláště to byli mniši, již úcty obrazů se ujímali; proto kláštery jejich (a knihovny) spalovány nebo v obydlí vojenská proměňovány. Úcty obrazů hájil zvláště sv. **J a n D a m a š s k ý** výbornými spisy svými († 755).

Lev IV.

Lev IV. († 780) byl mírnější, ale zákazu přece neodvolal. Po brzké smrti jeho přičiněním císařovny **Ireny** svolán byl **sedmý obecný sněm církevní do Niceje** (II., 787), na němž úcta obrazů byla prohlášena za starobylou, ctihodnou a užitečnou.

Sněm
nicejský II.

Tím však kruté spory o ctění obrazů nebyly skončeny; pokračovali v nich i nástupcové (v 9. stol.) až do svolání **synody v Cařihradě** r. 842, na níž usnesení sněmu nicejského bylo obnoveno.

Synoda caři-
hradská.

I konán slavný průvod odprosný (19. února 842), při němž vneseny obrazy (ikony) zase do chrámu. Na památku toho slaví se každoročně na východě slavnost „p r a v o v ě r n o s t i“ (orthodoxie) první neděli postní.

49. Rozštěpení církve východní od západní.

Příčiny roz-
štěpení.

1. Když po rozdělení říše římské Cařihrad stal se sídelním městem říše východní, někteří patriarchové cařihradští počali osvojovati si vrchní moc nade všemi biskupy této říše a nechtěli se podrobovati nejvyšší duchovní moci papeže římského.

Tuto pýchu a neposlušnost podporovali také někteří císařové řečtí. Nemohli zapomenouti papežům, že obnovili západní císařství římské, že založili církevní stát a stali se na východu nezávislími. Čím slavnějším a mocnějším stávalo se císařství západní, čím více na základě církve římské rozkvétaly říše na západě a čím více úžily se hranice císařství východního se strany mohamedánů, tím více rostla nenávisť proti církvi římské a papeži. Bouře proti obrazům nenávisť tuto ještě přiostrčila.

Patriarcha
Ignatius.

Scházel jen vnější popud, aby rozkol vznikl, a ten nedal na se dlouho čekat. Patriarcha **Ignatius** vystoupil neohroženě proti nepravostem u dvora

císařského. Proto císař **Michal III.** návodem prostopášného strýce a svůdce svého jej sesadil a odsoudil do vyhnanství (857).

Na místo jeho vyhlédnut **Fotios**, laik, velitel stráže císařské a tajemník císařův. Byl to muž učený, ale velmi ctižádostivý; pocházel z rodiny vznešené, s domem císařským spřízněné. Aby byl od papeže potvrzen, užil podvržených listů, v nichž se **Ignatius** pro mdlobu věku svého zřiká dobrovolně důstojnosti své. Avšak podvod vyšel na jevo a papež **Mikuláš I.** prohlásil **Fotia** za sesazena. Vida zklamáno očekávání své, **Fotios** počal vytýkati církvi římské různé malichernosti jako bludy.

Fotios.

V ohledu kázeňském a liturgickém, že se v sobotu postí, že kněžím ukládá coelibat (bezženství), že se beránek velikonoční žehná při mši sv. velikonoční. V ohledu věroučném učení, že vychází Duch svatý z Otce i S y n a.

Zatím císař **Michal III.** byl zavražděn a nástupce jeho **Basil Macedonský** (867—886), chtěje si nakloniti lid, svrhl **Fotia** a povolal oblíbeného u lidu **Ignatia** zpět. R. 869 svolán **osmý obecný sněm církevní do Cařihradu** (IV.), na němž **Fotios** byl z církve vyobcován a uznán p r i m á t biskupa římského přede všemi biskupy křesťanského světa.

Sněm caři-
hradský IV.

Po smrti **Ignatievě Fotios** dovedl se vetřítí přízní císařskou zase na stolec patriarchy, ale pro nové podvody znova sesazen a vyobcován († 891).

2. Spor byl takto na oko urovnán, ale necht a odpor vnitřní proti západní církvi hlodaly dál, až propukl rozkol trvalý. Stalo se to za patriarchy **Michala Caerularia**. Byl mužem nejen ctižádostivým, nýbrž i zuřivým nepřítelem západu. Kněze latinské vyháněl, kostely a kláštery jim zavíral a výtky **Fotiovy** znovu ohříval.

Michal
Caerularius.

K těmto přidal ještě, že na západě užívají chleba nekvašeného ke mši sv., že vypouštějí v postě Alleluja, že dovolují jísti maso zvířat udávených a p.

Papež **Lev IX.** poslal legáty do Cařihradu, aby spor urovnali. Ale odbojný patriarcha jich ani nepřipustil. Ani přímluvy císařovy neprospěly. Tehdy legáti papežští položili bullu exkommunikační, t. j. list papežský, jímž **Michal C.** dán do klatby a sesazen, na oltář v chrámě Boží Moudrosti (= **Sofie**) a opustili Cařihrad (1054). Ale **Michal C.** toho nedbal, zůstáváje na stolci patriarchy. A že dovedl veškeré duchovenstvo zemí východních za sebou strhnouti, byl rozkol dokonán. Jediné na Rusi rozkol se ujal teprv ve století 13.

Rozkol
trvalý.

Rozkolem tímto východ ztratil vydatnou pomoc západu a konečné podlehl islamu pádem Cařihradu (1453).

Učiněny jsou sice pokusy o smír; tak na sněmu v Lyoně a ve Ferrare-Florencii. Kteří navrátili se do lůna církve, slují s j e d n o c e n ý m i Řeky; ostatní slují n e s j e d n o c e n ý m i, a pokud jsou Slované, p r a v o s l a v n ý m i. Ale úplného smíru nedocílono.

Pokusy
o smír.

Sjednocení směřují uživatelé liturgie jazyka řeckého nebo slovanského a mají některá odchylná ustanovení kázeňská. Nesjednocení liší se od církve západní hlavně tím, že nevěří, že Duch sv. vychází nejen od Otce, ale i od Syna, a že neuznávají papeže římského za nejvyšší hlavu církve. Za hlavu církve uznávají buďto patriarchu, nebo zvláštní sbor, svatý synod řečený.

Náboženský život křesťanů v této době.

50. Bohoslužba. Věda a umění.

Mše svatá.

1. Mše svatá konala se s větší ještě důstojností, když do chrámů zavedeny byly varhany a od duchovenstva pěstován byl zpěv chrámový.

Chrám.

Chrámů stavěny jako v době předešlé. Staviteli byli obyčejně mniši. Sloh basilikový rozšířil se i na sever a dal v 11. století původ novému slohu stavitelskému, jenž podle místa původu svého sluje **románským**.

V Čechách v této době stavěny podle vzorů náhrobních a křesťanských kaplí v Římě kaple rotundové. Tak kostelík sv. Petra v Budči, z něhož původní zbyla jen asi loď okrouhlá; na Řípu kaple sv. Jiří; v Praze kaple sv. Martina (na Vyšehradě, obr. 14.), sv. Kříže (v ulici Karoliny Světlé); na Moravě kaple na hradišti znojenském s původní vnitřní výzdobou.

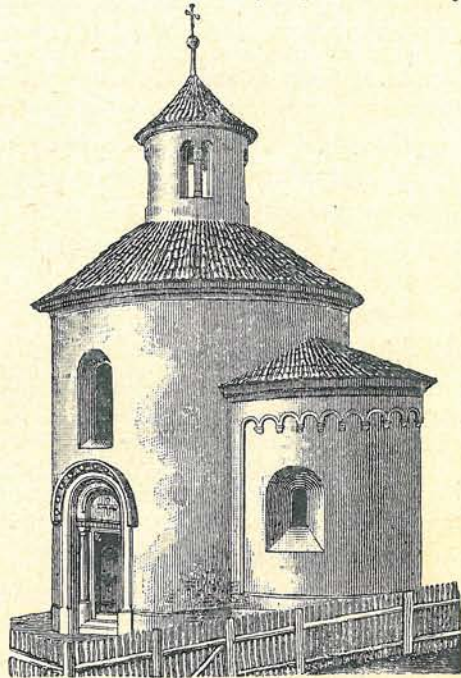
České rotundy.

Octa svatých

Úcta svatých stala se všeobecnou. Svatofečení (kanonisace) bylo vyhrazeno papežům. Prvou kanonisací provedl Jan XV. (993). Zvláště rozšířena úcta Panny Marie. Mnoho modliteb a hymnů za té doby ke cti její složeno. Svaté ostatky byly u veliké úctě. I spojení s dušemi v očistci dostalo se zvláštního výrazu **památkou všech věrných dušiček**. Původcem byl Odilo, opat v Clugny (Klyní, v 10. stol.).

Kázeň.

Kázeň církevní počala užívati účinnějších prostředkův, aby zabránila za té doby pohnuté hrozícímu zesurování mravů. Byl to zvláště interdikt

Obr. 14 Kaple sv. Martina na Vyšehradě (stol. 10.). Kruhová loď, svrchu opatřená lucernou, s polokruhovou apsičkou.)

vedle exkommunikace. Interdikt záležel v záповědi veřejných bohoslužeb a udílení sv. svátostí (vyjma nevyhnutelné). Exkomunikace pak měla za následek i ztrátu práv občanských, na př. dosažení úřadů, ztrátu důstojnosti vladařské atd.

Interdikt ukládan městům, místům, celým krajinám i celé zemi.

2. Vydáním prostředkem na zušlechtění lidu bylo církvi školství. Zvláště na západě zkvétalo zásluhou Karla Velikého a velikých učitelů církevních. Z těch byl to zejména Alkuin († 804), jenž zřídil školství v říši francké, a po něm žák jeho Rabanus Maurus, opat fuldský († 846). Při každém sídle biskupském zřízena škola, jakož i při klášteřích. Školy pak byly o dvou odděleních, zvaných *trivium*, kde se pěstovalo hlavně jazykové vzdělání, a *quadrivium*, kde vyučováno předmětům reálním.

U nás vynikla slovanská škola na Vyšehradě, jiná latinská v Budči, zvláště pak výborná škola biskupská v Praze, do níž přicházeli i z ciziny: Rakous, Štýrsko a Bavor. Také škola dívíčí při klášteři sv. Jiří zkvétala.

3. Umění pěstováno pilně ve službě církevní. Rozkvětu dochází drobnomalba (malba miniatur).

Školství.

Malba.

Z 11. století zachovala se zpráva o obrazu P. Marie ku podivu krásném. Znamenitými umělci byli sv. Prokop, Božetěch a j.

Hudba byla povznesena vynálezem zpěvu vícehlasého (soprán, alt, tenor, bas) a zjednodušením soustavy notové.

Hudba.

Básnictví vykazuje se krásnými plody. Mnohé církevní hymny latinské povstaly v té době, na př. *Salve regina* (= Zdravas, královno), *Alma Redemptoris mater* (= Milostná Spasitele máti).

Básnictví.

Doba tato dala vznik i literatuře národní; psánoť nejen latinsky, ale i jazykem mateřským. Tak u nás křesťanství položilo základ literatuře národní překladem Písma sv. a pěstováním bohoslužby slovanské. Z té doby pochází staročeská píseň (svatovojtěšská): *Gospodi, pomiluj ny...* a také Křišťanova nejstarší legenda česká o sv. Václavu.

51. Zřízení církevní.

1. Moc biskupů v této době rozmohla se velice štedrostí panovníkův a knížat. Panovníci totiž propůjčovali biskupům, jakož i opatům statky jako léna. Tak na jedné straně moc jejich vzrostla, ale na druhé straně, skládající přísahu lenní a stávající se vasaly panovníků, biskupové a opati ztráceli svou samostatnost. Udělování lén dalo pak se podáním prstenu a berly, odznaků to moci duchovní (**investitura**) — tak jako by panovníci nejen léno, ale i duchovní onu důstojnost udělovali.

Investitura.

Takovým udělováním léna panovníci získali neobmezený vliv na obsazování biskupství a opatství. Ještě když to byli panovníci upřímně křesťansky smýšlející; ale nebylo vždy takových. I zadávali někteří hodnosti církevní

z libovůle a pro větší užitek vlastní. Tak vzniklo ohavné svatokupectví. A smutnější ještě následek, že přechasto nehodné a nezpůsobilé, ba nedospělé osoby stávaly se biskupy a opaty. To mělo zhoubný vliv i na duchovenstvo ostatní. (Svatokupectví sluje také simonie po Šimonu, kouzelníku v Samaří.)

Kanovníci. 2. Církev snažila se ovšem kázeň mezi duchovenstvem udržeti zvláště tím, že biskupové vedli s ním pospolitý život po způsobu řeholním, jak to činil již sv. Augustin.

Za jeho příkladem i sv. **Chrodegang**, biskup v Metách (760), sepsal pravidlo (kanon), podle něhož se svým duchovenstvem sídelním společně žil. Duchovní tito nazývali se **kanovníci** (= kanonici).

Celý sbor takový slul **kapitola** podle čtení, ke kterému se denně scházivali, a byl poradním sborem biskupovým. Ano, někde dostalo se jim i práva voliti biskupa. Jeden z kanovníků býval ředitelem školy biskupské (školastik).

Než i mimo sídlo biskupské povstávaly takovéto sbory neboli **kolegia** kanovníků; sluly pak na rozdíl od **kapitol katedrálních** (biskupských) **kapitoly kolegiální**. Tak v Čechách: v **Staré Boleslavi** (1046), na **Vyšehradě** (1070), u **Všech Svátých** (1342) na Moravě: v **Kroměříži** (po r. 1260), v **Mikulově** (1625).

Ale těmto snahám překážely poměry způsobené investiturou. Nehodní biskupové nestarali se o kázeň a tak nastal úpadek mravní, a s ním rostla i nevědomost mezi duchovenstvem.

Kardinálové. 3. Zvláštního významu a vlivu nabyli duchovní farních chrámů římských a k nim od 8. století připojení biskupové diecesi z okolí Říma. Byli rádcí papežův a od 10. stol. dostávalo se jim názvu **kardinálů**. Sbor jejich skládal se ze 7 biskupů z okolí Říma, z 28 kněží, představených římských chrámův, a z jáhnů, náčelníků to chudinských okresů městských (7—18). Když některé šlechtické rody svým vlivem na lid osvojily si obsazování stolice papežské, takže někdy i nehodné osoby dostávaly se na stolec sv. Petra, papež **Mikuláš II.** k zamezení toho ustanovil (1059), že se volba papeže má díti toliko **sborem kardinálů**.

Oddíl 2.

Od Řehoře VII. — do Bonifáce VIII. (1073—1303).

(Největší rozkvět moci papežské.)

52. Řehoř VII. Boj o investituru.

I. K velikému úkolu, aby církev vysvobozena byla z poroby, v jakéž úpěla investiturou, Prozřetelnost Boží povolala Řehoře VII. **Řehoř VII.** patří k nejslavnějším papežům doby té.

Řehoř VII. O jeho dřívějších poměrech málo je známo. Narodil se v **Toskánsku** a slul **Hildebrand**. Na vychování dán byl strýci svému, opatu na hoře

Aventinské v Římě. Když dospěl, odešel do Francie a vstoupil do kláštera **Clugnyackého**. Později stal se převorem kláštera a pro věhlas svůj také rádcem několika slavných papežů. Konečně po smrti **Alexandra II.** sám zvolen jedno-myslně papežem a přijal jméno **Řehoř VII.** (1073).

Řehoř byl nejmocnější duch svého věku, muž nad jiné učený, o spásu svěřených duší horlící. Znal všecku bídu, v níž církev úpěla, a umínil si, stůj co stůj, ji vysvoboditi. Nechtěl, aby byla služebníci panovníků, kteří vedli hnusný obchod s jejími statky; nechtěl trpěti, aby se duchovenstvo poskvřenovalo špatným životem.

Na synodách v **Římě** (1074 a 75) ustanovil: 1. že kněz, jenž by nedbal čístoty mravův a bezúhonnosti života, nesmí mše sv. konati ani svátostmi přísluhovati; jestliže by neuposlechl, věřící nemají jeho služeb žádati ani přijímati.

2. Kdo by se nějakého duchovního úřadu domohl **svatokupectvím**, že úřad svůj ztrácí a jest z církve vyobcován; a kdo by z panovníků nebo knížat opovážil se udělovati **investituru**, tomu má býti odepřen přístup do chrámu.

II. Tato nařízení vzbudila veliký boj mezi papežem **Řehořem VII.** a **Jindřichem IV.** císařem **Jindřichem IV.** Boj ten sluje **bojem o investituru**. **Jindřich**, který veřejně kupčil se statky a úřady duchovními, vzepřel se papeži. Svolał do **Vormsu** shromáždění biskupů, na němž, podporován od nehodných knížat církevních, prohlásil ve své zpupnosti papeže za sesazena. **Řehoř** byl tím přinucen prohlásiti nad ním klatbu.

Knížata německá hrozila **Jindřichovi** volbou nového krále, nebude-li do roka klatby zproštěn. Tím postrašen, vydal se na cestu do Itálie, aby si vyprosil odpuštění. Papež právě zdržoval se na hradě **Kanossa**. Tam **Jindřich** konal tuhé pokání po tři dni dobrovolně, až papež pohnut jeho jednáním, klatbu s něho sňal. **Jindřich** přísahal, že se podrobí ve všem vůli papežově.

Ale zproštěn byv klatby, nedbal ani slibu ani přísahy a dopouštěl se svatokupectví jako dříve. **Řehoř VII.** vynesl po druhé nad ním klatbu. Ale **Jindřich** přitáhl s ozbrojenou mocí do Říma a obléhal papeže v andělském hradě, aby si vynutil zproštění klatby.

Řehoři přispěl na pomoc **Robert normanský**, ale poplenil při tom Řím, že i Římané odvraceli se od papeže, jenž se utekl na Monte Kassino a pak do **Salerna**, kde, hořem sklíčen, zemřel 25. května r. 1085. Poslední slova jeho byla: „Miloval jsem spravedlnost, nenáviděl jsem nepravost, proto umírám ve vyhnanství.“

III. **Řehoř VII.** zemřel, ale boj trval dále. Ani nástupci jeho, neohrožení jako **Řehoř**, nepoddali se. Teprve za **Jindřicha V.** a **Kalixta II.**

Nařízení
Řehořova.

Kanossa.

Nový odboj
Jindřichův.

Smrt
Řehořova.

Konkordát vormský. (1119—1124) spor vyrovnán **konkordátem vormským** (1122). Císař vzdal se investitury prstenem a berlou a dovolil svobodnou volbu biskupův od kapitol u přítomnosti svých zástupců. Léno udělovalo se po vysvěcení podáním žezla.

Sněm lateránský I. Tato smlouva byla potvrzena na **devátém obecném sněmu církevním v Lateraně** (I., 1123). Na témž sněmu učiněna mnohá prospěšná usnesení k obnovení kázně křesťanské.

Sněm lateránský II. Když mír církve znovu byl ohrožen rozkolem v nejvyšší hlavě za **Innocence II.**, odklizení rozkolu stalo se na **desátém obecném sněmu církevním v Lateraně** (II., 1139).

53. Boj církve s Hohenstaufy.

Nový zápas bylo podstoupiti papežům a církvi s panovníky z rodu hohenstaufského. Tito zatoužili totiž ve své ctižádosti, obnoviti staré císařství římské a Řím učiniti opět jeho středem.

Bedřich I. Barbarossa. Byl to zvláště **Bedřich I. Barbarossa** (1152—1190), výborný panovník, ale bez pravé úcty k církvi. Chtěl opět spojití země bývalých císařů římských a sídlem císařství učiniti Řím. Papež byl by se stal na něm zcela závislým, podobně jako se to stalo patriarchům v Cařihradě. Ale že se císaři špatně dařilo při válečných výpravách do Itálie, učinil s papežem **Alexandrem III.** narovnání v **Benátkách**.

Sněm lateránský III. Po tomto smíru svolán byl **jedenáctý obecný sněm církevní v Lateraně** (III., 1179), na němž usneseno: „**K u v a r o v á n í v š e c h r o z k o l ů j e n t e n m á p o k l á d á n b ý t i z a p a p e ž e ř á d n ě z v o l e n ě h o, k d o o b d r ž e l d v ě t ř e t i n y h l a s ů v o d k a r d i n á l ů v o l b ě p ř í t o m n ý c h.**“

Inocenc III. Ale ani za nástupců Alexandra III. nebylo lépe. Ještě štěstí, že dosedl na stolec Petrův nejslavnější z papežů té doby **Inocenc III.** (1198—1216). Za něho moc papežská dostoupila svého vrcholu. Jeho bezúhonnost mravní, nezištnost a spravedlnost ke všem dobyla mu takové vážnosti, že brán za rozsudího ve přích králů, knížat i národů.

Sněm lateránský IV. Zvláštní zásluhy dobyt si svoláním **dvanáctého obecného sněmu církevního v Lateraně** (IV., 1215), na němž slavně potvrzeno bylo učení o přepodstatnění v nejsvětější svátosti oltářní a vydáno na povznesení života křesťanského na 70 článků, z nichž nejdůležitější jest o výroční svaté zpovědi a velikonočním sv. přijímání.

Bedřich II. Zato naděje jeho, které kladl do **Bedřicha II.**, jemuž sám byl pěstounem a vychovatelem, pranic se nesplnily. Neblahé okolnosti učinily z Bedřicha pyšného samovládcе a v náboženském ohledu pochybovače.

Práva jiných nebyla mu ničím, ale neobmezené panství a vlastní prospěch jediným cílem. Toho zakusili nástupcové Innocencovi.

Zvláště za **Innocence IV.** rozpoutal se boj tak, že papež přinucen byl dáti **Bedřicha II.** do klatby. Když pak **Bedřich** jej i na životě ohrožoval, papež svolal **třináctý obecný sněm církevní do Lyonu** (I., 1245), kam se byl utekl.

Sněm lyonský I.

Na tomto sněmu viny **Bedřichovi** přičítané nebyly vyvráceny a proto ponechán v klatbě církevní. Tím popuzen, zuřil teprve proti církvi; ale sláva jeho již klesala.

V Německu zvolili si nového krále, **Bedřicha** pak přátelé jeho opouštěli, takže zemřel hořem v opuštěnosti a hanbě — ale **smířen s církvi** (1250). Od té chvíle rod **Hohenstaufů** spěl vstříc úplné zkáze. **Konrád IV.** kráček ve šlepečích otcových a zemřel v mladém věku v Itálii (1254). V **n u k Konradin** zahynul konečně na popravišti jako obět **Karla z Anjou** (Anžů, 1268).

Záhuba Hohenstaufů.

V Německu zvolen králem **Rudolf Habsburský** (1273).

Papež **Řehoř X.** staral se, aby zhojil rány církve, dlouholetým bojem utrpěné; svolal proto **čtrnáctý obecný sněm církevní do Lyonu** (II., 1274).

Sněm lyonský II.

Na něm se jednalo o **spojení církve východní se západní**, o nápravě mravů, zvláště pak o pořádku **konklave**, t. j. způsobu volby papežské, jenž platí až dosud.

54. Církev v Čechách ve 12. a 13. století.

Také v Čechách objevila se simonie a porušování kázně církevní. Za papeže **Innocence II.** přišel do Čech legát papežský **Quido** (1142), jenž provedl ve dvou letech potřebné opravy.

V tom ochotně jej podporoval kníže **Vladislav II.** (1140—1172); byl to panovník zbožný a založil mnoho kostelův a klášterův. Ale v boji papežů s **Hohenstaufy** přece přidržel se císaře **Bedřicha I.**, od něhož odměnou přijal **titul královský** (1158).

Vladislav II.

Také boj o investituru a jiná práva církevní došel v Čechách ohlasu. Bylo to za **Přemysla I. Otakara** (1197—1230), kdy biskup **Ondřej**, dbalý kázně a práv církevních, prováděl po smyslu čtvrtého sněmu lateránského potřebné opravy. I stalo se narovnání (1221) v tom smyslu, že investitura a jiné nepořádky byly odstraněny.

Přemysl I. Otakar.

Za **Přemysla I. Otakara** papež **Innocenc III.** byl Čechům velmi nakloněn. Čechy na věčné časy povýšil na království (1204) a potvrdil všechny výsady jejich; slovanského opata **Prokopa** prohlásil za svatého; ale povýšiti biskupství pražské na arcibiskupství pro ten čas lze nebylo.

Čechy královstvím.

Václav I. Nástupce Otakarův **Václav I.** (1230—1253) vlivem sestry své blahoslavené Anežky činil mnoho dobrého. Za něho odražen přival Tatarů v památné bitvě pod Hostýnem (1241).

Bl. Anežka Česká. Blahoslavená **Anežka** Česká pohrdla korunou císařskou, aby mohla za příkladem sv. Kláry z Assisi věnovati život svůj jenom Bohu. Založila klášter **klárisek** v Praze na břehu vltavském (1238) a byla první jejich abatyší nebo, jak si dala říkati, starší sestrou. Klášter její stal se útočištěm chudiny. Tu král Václav I. i syn jeho Přemysl II. Otakar nalézali moudré rady; odtud i vroucí modlitby za blaho národa vznášely se k nebesům. Bl. Anežka zemřela r. 1282. Lid ctil ji vždy jako světici, ale teprve od Pia IX. prohlášena blahoslavenou (1874). Svátek její se koná v Čechách 2. března.

Přemysl II. Otakar. **Přemysl II. Otakar** (1253—1278) podnikl na žádost papeže **Alexandra IV.** křížovou výpravu proti pohanským **Prusům**. Za něho biskup **Jan z Dražic** zúčastnil se II. sněmu v Lyoně (1274). Avšak ani tehdy nepodařilo se povýšení biskupství pražského na arcibiskupství a proto král sám udělil biskupům pražským aspoň titul knížecí.

Po neblahé smrti krále Přemysla II. Otakara poměry žalostné zavládly v Čechách za řádění Oty Braniborského. Tehdy zmužile hájil právo církve i země neohrožený biskup **Tobiáš z Bechyně**; spolu staral se o povznesení kázně mezi duchovenstvem a důstojné konání bohoslužeb, zvláště zlepšením zpěvu chrámového.

Václav II. **Václav II.** (1278—1305) byl panovníkem dobrotivým, spravedlivým a nábožným. Založil klášter zbraslavský (1292) s hrobkou královskou. Sestra jeho Kunhuta stala se abatyší kláštera svatojirského a Václav dal jí zhotoviti skvostnou berlu stříbrnou.

Václav III. Zavražděním syna jeho a nástupce **Václava III.** v Olomouci (1306) rod Přemyslovců vymřel po meči.

55. Křížové výpravy.

Pouti do sv. země. Mnoho k povznesení církve a moci papežské přispěly **křížové výpravy**. Svatá země byla povždy předmětem zbožné úcty křesťanů; tam putovali v dobách nejstarších (sv. Helena). Na místech památných paly se již záhy k nebesům velebné chrámy a rozněcovaly křesťanskou zbožnost a horlivost.

Bohužel, křesťané ztratili brzy místa spásy; přece však teprve, když se zmocnili Palestiny turečtí **Seldžukové**, nastaly křesťanům krušné časy (1073). Zvláště hrozným stal se stav křesťanů, když se Jerusalema dostal v ruce divokého **Orthoka** (1086); chrámy byly zpuštěny, duchovenstvo týráno a patriarcha **Simeon** uvržen do žaláře.

Petr Amienský. Všechnu tuto bídu na vlastní oči viděl **Petr**, poustevník amienský, a slíbil prosebné listy křesťanů jerusalemských donésti papeži a knížatům křesťanským na západě. Papež **Urban II.**, dojat bídou jejich, mluvil na

synodě v **Klermontu** (1095) tak úchvatně, že na 30 tisíc posluchačů se slovy „Bůh tomu chce“ přijalo kříž jako odznak boje za svatou zemi (**křížáci**). Na všech stranách nadšení kazatelé povzbuzovali k výpravě. Účelem boje mělo býti osvobození křesťanův a svatých míst v Palestině a zadržení vítězného postupu islamu. Papežové propůjčovali účastníkům výprav hojných milostí a štědře podporovali výpravy ty také hmotně z důchodů církevních. Čelných výprav bylo **sedm**.

První výprava: r. 1096—1099. První řádné vojsko křížácké vydalo se pod vévodou **Bohumírem Bouillonským** do svaté země (1096).

Po nesmírných strastech a ztrátách dobyli konečně Jerusalema (15. července 1099) právě v pátek a hodinu, kdy Kristus kdysi za nás na kříži zemřel. Bohumír zvolen byl za prvního krále jerusalemského, kteréhož důstojenství však nepřijal; nechtěl nositi koruny zlaté, kde za spásu světa Kristus nesl korunu trnovou, ale nazval se pouze „ochráncem hrobu Božího“.

Království jerusalemské trvalo od r. 1099—1187, kdy vyvráceno bylo od **Saladina** v bitvě u **Hittina**.

Druhá výprava: r. 1147—1149. Podnětem k ní bylo ohrožení Jerusalema od Turků; duchovním původcem výpravy byl sv. **Bernard**, opat cisterciácký. Výpravy zúčastnili se **Ludvík VII.** francouzský, **Konrád III.** německý a také **Vladislav II.** český.

Třetí výprava: r. 1189—1192. Podnětem k ní bylo dobytí Jerusalema od Turků. V čele výpravy stál císař **Bedřich I. Barbarossa**. K výpravě přidružili se Čechové pod **Děpoldem**, úředním knížetem, ve znamenitém počtu a vyznamenali se velikou neohrožeností.

Čtvrtá výprava: r. 1202—1204. Podstoupena byla působením papeže **Innocence III.** Mnoho set italských a francouzských rytířů zúčastnilo se jí. Zakončila se však jen v Cařihradě založením latinského císařství (1204 až 1261).

Výprava dětí: r. 1212 a 1214. Tisícové dítek z Francie a Německa vydali se na cestu do země svaté. Neodůvodněná víra, že Bůh neodepře nevinným, čeho nebylo dopřáno králům a rytířům, naplnila mysl mnohých pověrů, že moře otevře se před těmito malými křížáky jako kdysi před Izraelskými, že suchou nohou přejdou po dně mořském a bez boje zmocní se země svaté. Žel, že tuto pověru množství těchto poutníků zaplatilo smrtí jednak od moru a jednak od útrap cesty; jiní pak zaprodáni jsou od bohaprázdných lodníků do otroctví nebo zahynuli na moři. Ještě po 20 letech běhalo se prý pobřeží **Sardinie**, kde dva koráby s nimi ztroskotaly, kostmi nešťastných poutníků.

Pátá výprava: r. 1228—1229. Podniknuta byla císařem **Bedřichem II.**, jenž byl několikrát zrušil slovo své, papeži dané, že výpravu podstoupí. V Jerusaleme Bedřich vstavil si na hlavu korunu královskou; od té doby císařové římské užívali příjmi „krále jerusalemského“.

Šestá a sedmá výprava: r. 1243 a 1270. Obě výpravy podnikl **Ludvík IX.** (Svatý).

Účel výprav.

První.

Druhá.

Třetí.

Čtvrtá.

Výprava dětí.

Pátá.

Šestá a sedmá.

Na první výpravě, nepouživ dobytého vítězství v Egyptě, byl poražen, zajat a jen na veliké výkupné propuštěn. Na druhé výpravě zemřel v Tunisu, zachvácen morem.

Pád Akkonu.

Roku 1291 ztracen posléze i Akkon (Ptolemais), poslední to zbytek panství křižáckého v Palestině. Od té doby země svatá zůstala v moci mohamedánů.

Příčiny nezdaru.

Příčiny nezdaru těchto výprav byly: 1. neznalost krajiny, 2. nevěrnost rozkolných Řeků, 3. nesvornost vůdců, ziskuchtivost a j.

Užitek výprav.

Křížové výpravy nedosáhly sice hlavního účelu svého, přece však přinesly mnoho užtku: 1. podivuhodné vzpružení duchů křesťanských: oživila se víra a účinná láska křesťanská; 2. povznesla se moc církve a vážnost papežů, jejichž vůli se podrobovala knížata a panovníci; 3. povzbuzen život duchovní, zušlechtěno rytířství, zakládány nové řády; 4. rozšířeno a prohloubeno vzdělání: poznána literatura řecká a arabská, pěstovány účinněji vědy a umění: přírodopis, zeměpis, stavitelství studii uměleckých památek; 5. knížecí moc vzrostla, měšťanstvo se povzneslo a poddanství zmírněno; 6. zvelebo hospodářství, zkvetl obchod a průmysl; 7. zadrženo postupu mohamedánství aspoň na čas.

56. Řády rytířské.

Účel řádů rytířských.

V době křižáckých výprav povstaly řády rytířské. Byly to řády, které vedle obyčejných slibů mnišských zavazovaly členy ještě slibem, bojovati proti nevěřícím. Mimo to ulevovaly také křesťanům v zemích pohanských v jejich strastech: ošetřovaly nemocné, podporovaly chudé a přijímaly poutníky do domů svých, chráníce jich od všelikého násilí.

Členové se dělili v rytíře, kněží a bratry. V čele řádu stál velmistř. Domy jejich sluly hospitály neboli špitály.

Rytířské řády byly tři:

Rytíři svatojanští.

Řád rytířů svatojanských (Johanitů). Založen byl kupci neapolskými (1048). Hospitál jejich byl při chrámě sv. Jana Křtitele v Jerusalemě, odkud vzali své jméno. Roucho jejich je černé s bílým osmihranným křížem. Prapor měl červený kříž.

Po dobytí svaté země přesídlili na Cypř a pak na Rhodus (1310). Když bylo dobyt i Rhodu (1522), přesídlili na Maltu, odkud mají také jméno řádu maltézského.

Do Čech uvedl řád Johanitů Vladislav II. a dal jim v Praze kostel P. Marie pod řetězem za hradbami Malé strany (1159). Hlavní sídlo měli pak v Strakoněch, kde sídlili velkopřevorové až do konce 16. stol. Sluli proto také křižovníky strakonickými.

Templáři.

2. Řád Templářů. Založen byl rytíři francouzskými (1118). Hospitál jejich byl podle chrámu neboli templu Šalomounova v Jerusalemě, odkud dostalo se jim i jména. Roucho jejich bylo bílé s červeným prostým křížem. Prapor měli bílý s černým nápisem: „Ne nám, ne nám, ó Pane, ale jménu svému dej slávu.“

Rozšířen byl hlavně ve Francii, kde měli velké statky (v Paříži svůj Templ). Václav I. uvedl je do Čech (1232) a na Moravu (1243); v Praze měli na náměstí sv. Anny klášter „Jerusalem“.

Filip IV., král francouzský, jsa stále v nesnázích o peníze, vymohl na papeži Klementu V. jejich zrušení, aby se mohl zmocnit statků jejich. Na sněmu v iennském zrušen byl jejich řád (1312), ač pomluvy, zlomyslně o nich šířené, nijak nebyly dokázány.

3. Řád rytířů německých. Založen byl německými kupci z Bukovce (Lübeck) a Brém (1128). Původně byl to prostý spolek na ochranu německých poutníků s hospitálem při chrámě P. Marie v Jerusalemě. Teprve později byl povýšen na řád rytířský (1190) a měl hlavní sídlo své v Akkoně. Roucho jejich jest bílé s černým osmihranným křížem.

Rytíři němečtí.

Po dobytí Palestiny přesídlili do Benátek, odkud byli povoláni proti pohanským Prusům (1226); tam založili po 50letém boji panství své. Za Albrechta Braniborského, kterýž stal se lutheránem (1525), vypuzeni byvše z Pruska, uchýlili se do Vírtemberska. Řád byl od Napoleona zrušen (1809), ale později jest zase obnoven. Hlavním sídlem jeho je Vídeň a jeden z arcivévodů domu rakouského jest jeho velmistřem. Do Čech a na Moravu uvedl jej Přemysl I. Otakar (1215).

Řád křižovníků s červenou hvězdou vyšel z hospitálů blahoslavené Anežky Přemyslovny k ošetřování chudých (1234). Členové těchto hospitálův obdrželi od papeže Řehoře IX. výsady Johanitů. Nejspíše po prvním velmistru Albrechtu ze Šternberka dostala se jim odznakem hvězda (1250). Královna Konstancie darovala jim (1235) kostel sv. Petra v Praze, kam přestěhovali i svůj hospitál. R. 1252 přesídlili k mostu Kamennému dokláštera, zřízeného jim od blahoslavené Anežky.

Křižovníci.

Nyní zastávají duchovní správu a jsou rozšířeni i na Moravě, ve Slezsku, v Rakousích a Uhrách.

Náboženský život křesťanů v této době.

57. Vědy a umění.

1. Vlivem papežů šířilo a zvelebovalo se očividně školství mezi křesťanskými národy. Některé ze škol biskupských, farních a klášterních nabyly tak slavné pověsti, že se z nich utvořila učeliště všeobecná neboli university.

University.

University jsou školy všeobecné, t. j. pro kněze i laiky zřízené, na nichž se učilo všem svobodným uměním a naukám; zřizovány byly částečně po vzoru arabském.

Působením církve šířily se vždy víc a více, aby na nich mohli se vzdělávati, kdož po vyšších vědomostech toužili. Církev přispívala i hmotně k jejich rozkvětu; učitelé na nich bývali obyčejně kněží, zvláště mniši.

Nejstarší university byly: lékařská v Salerně (v 11. stol.), právnická v Bologni (1200) a bohoslovecká v Paříži (13. stol.), zvaná Sorbonna.

Schválení k založení university dávali papežové, učitelům a žákům propůjčovali výsady a potvrzovali řády jejich. Zástupcem papežovým při universitě byl kancléř — obyčejně místní metropolita.

Dvojí směr učitelů.

Kolem slavných učitelů shromažďoval se tu veliký počet žáků. Vedli je k Bohu dvojm směrem, učice je Boha rozumem dokonaleji poznávati (scholastikové), nebo rozjímáním vroucněji milovati (mystikové). Nad jiné proslavili se nejen učeností, nýbrž i svatostí života a proto vyhlášení jsou za učitele církevní: Sv. Anselm a sv. Tomáš Akvinský jako scholastikové; sv. Bernard a sv. Bonaventura jako mystikové.

Učitelé církevní.

Sv. Anselm.

1. Sv. Anselm byl arcibiskupem v Canterbury (v Kentberegch, † 1109). Napsal mnoho spisů, svědčících o bystrosti ducha a hluboké učenosti. Nazývá se „velikým světlem církve anglické“.

Sv. Tomáš Akvinský.

2. Sv. Tomáš Akvinský byl dominikánem a největším filosofem středověkým († 1274).

Byl professorem v Kolíně n. R., v Paříži, v Římě a j. Povolán na sněm do Lyona, zemřel na své cestě. Zůstavil mnoho spisů, z nichž zvláště veliké ceny jest Summa theologiae (t. j. souhrn bohovědy). Pro svou hlubokou učenost a čistotu andělskou sluje „učitelem andělským“ nebo „andělem škol“.

Sv. Bernard.

3. Sv. Bernard byl opatem v Clairveaux (Klervó, † 1153).

Vstoupil do přísné řehole cisterciácké, a založiv klášter v Clairveaux, stal se jeho opatem, i zavedl v něm původní tuhou řeholi. Tak stal se sám druhým zakladatelem řádu a klášter jeho vzorem pro jiné. Svou výmluvností, leskem svých ctností a podivuhodnými skutky proslaven, stal se rádcem papežů, panovníkův a miláčkem lidu. Sluje pro svou výmluvnost „učitelem medoustým“.

Sv. Bonaventura.

4. Sv. Bonaventura byl generálem řádu františkánského a kardinálem († 1274).

Stal se ve 34. roce věku svého již generálem řádovým. Od papeže Řehoře X. byl povýšen za kardinála a účastnil se sněmu v Lyoně (1274), kde také uprostřed velkolepé činnosti své zemřel. Pro ohnivost lásky své k Bohu nazván jest „učitelem serafinským“.

Umění.

Sloh románský.

II. Blahodárné působení ducha křesťanského jevílo se i v umění.

Ve stavitelství sloh románský stal se uměním kulturně mladých národů církve západní a dosáhl svého rozkvětu ve stol. 12.

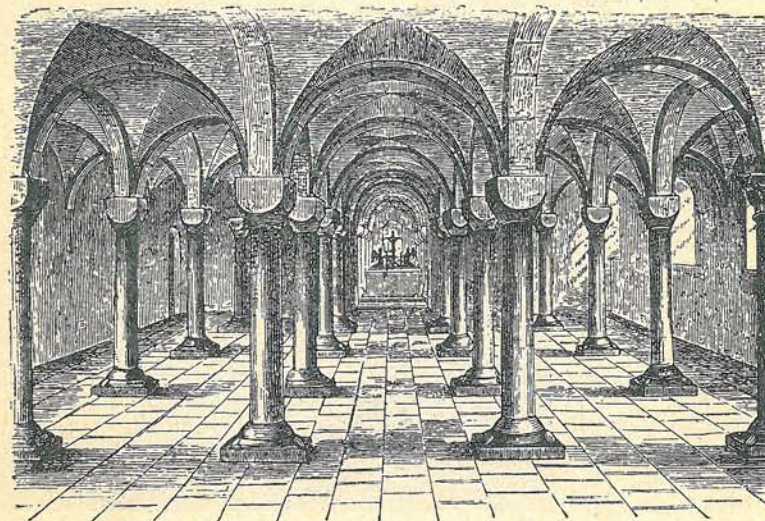
Hlavní známkou jeho jest oblouk kulatý v klenbě (napodobením klenby nebes), v oknech a v portálu. Půdorys zůstává týž jako v basilice. Presbyterium bývá vyvýšeno a pod ním zřizuje se (místo konfese) kapse, krypta zvaná. Užívá se sloupův a pilířů. Místo plochého stropu jest valené klenutí, později křížové. Místo nádvoří chrámového nastupuje menší předsň. Věže se pojí souměrně k celku. Portál bývá bohatě členěn a ozdobován.

U nás.

V Čechách sloh románský, jenž se tu byl vyvinul dosti samostatně, aspoň v počátcích svých, později se vždy více zdokonaloval. Památky jeho jsou, na př. chrám sv. Jiří na Hradčanech, chrám sv. Václava v St. Boleslavi s kryptou sv. Kosmy a Damiána (obr. 15.), chrám premonstrátek v Doksaněch s proslulou kryptou a j. Na Moravě zvláště památný chrám v Řezovicích (1140, obr. 16.) a vzácný chrám přechodného slohu v Třebíči a v Tišnově.

Klenby chrámové a pole stěn byly dosti rozlehlé, aby pojaly vážné malby biblické. Semeništěm umění byl zvláště klášter Sá z a v s k ý. Opat Božetěch dal asi základ k první známé malířské škole české. K o d e x

Malba.

Obr. 15. Románská krypta sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi (1045).

Vyšehradský s překrásnými miniaturami jest vzácnou památkou její. Malba miniaturní česká zaujímá přední místo i mezi výtvořiny jiných národů.

Hudba pokročila, sloužíc ku zvelebení bohoslužby, zvláště při velikých chrámech klášterních, kde byly veliké sbory pěvecké a hudební, a při chrámech katedrálních, kde pely sbory kněží a žáků. O zvelebení zpěvu v Čechách velmi se zasloužil biskup pražský Tobiáš z Bechyně.

Hudba.

Básnictví mělo nadané pěstitelce mezi duchovenstvem a v řeholích, jakož i u lidí světských.

Básnictví.

Krásné hymny psali sv. Bernard (dle domnění „Veni, sancte Spiritus“ = Přijď, ó Duše přesvatý!), sv. Tomáš Akvinský („Lauda, Sion“ = Chval, Sione! „Pange, lingua“ = Zvěstuj těla vznešeného a j.), františkán

Tomáš z Celana († 1260, „Dies irae“ = Den hněvu) a Jacopone da Todi († 1306, „Stabat mater“ = Stála matka).

Písmo sv.

Hojně překládáno Písmo svaté, které v 12. a 13. století jest oblíbenou četbou lidu; analfabetům nahrazovaly četbu „bible chudých“ (obrázkové bible).

Básnictví české.

Ukázky českého básnictví dochovány jsou v posvátných písních. Jsou to zvláště: Píseň svatováclavská, píseň Ostrovská „Slovo do světa stvoření“ a velmi oblíbená píseň o Božím těle „Vítaj, kráľu v šemohúci“, zvaná podle majitelky rukopisu píseň Kunhutina.

Básnictví výpravné vytvořilo koncem 13. stol. epos o „Umučení Krista Pána“, ten však dochován nebyl.

Dějepis český.

Otcem dějepisu českého (kronikářského) je ctihodný

děkan Kosmas († 1125); pokračovateli jeho stali se kanovník vyšehradský, mnich sázavský, opatovický a jiní.

Obr. 16. Románský chrám v Řeznovcích (11. stol.).

(V-čele apsida s obloučkovým vlysem; po stranách apsidy vedlejší; nad zkřížením lodí věž osmihranná s okny po dvou sdruženými.)

58. Nové řády.

Nové řády.

O rozvoj duchovního života velmi se zasloužily nové řády; vyznamenávaly se přísností řehole. K nim náležely:

Kartusiáni.

1. **Kartusiáni.** Zakladatel jejich, sv. Bruno Kolínský, zřídil klášter v divoké pustině, zvané Cartusium (nyní Chartreuse = Šartřez u Grenoble), ve východní Francii (1084). Řád byl velmi přísný; ukládal stále mlčení, ustavičný půst a drsný oděv.

Do Čech uvedeni za Karla IV. (1341); měli klášter na Smřichově, jiný u Litomyšle (1376); na Moravě v Králově Poli (1376) a v Olomouci (1379).

Cisterciáci.

2. **Cisterciáci.** Zakladatel jejich, opat Robert, zřídil klášter v krajině zvané Cisterc (Citeaux = Sitó u Dijonu) v jihovýchodní Francii (1098). Druhým zakladatelem jest oprávec řádu, sv. Bernard; po řeholi jeho slují mniši také bernardiní. Roucho řeholní jest bílé, škapulír a pás černý. Zřizovány jsou také kláštery ženské.

Do Čech přišli za Vladislava II.; měli slavný klášter v Sedlci u Hory Kutné (1143). Až dosud trvají kláštery jejich na severu Čech v Oseku (1203) a na jihu ve Vyšším Brodě (1259). Jiné byly ve Zlaté Koruně a na Zbraslavi (strážci hrobky královské). Na Moravě ve Vyzovicích (1161), na Velehradě (strážci hrobu sv. Methoděje), na Starém Brně (1322, ženský) a j.

Premonstráti.

3. **Premonstráti.** Zakladatel jejich, sv. Norbert, arcibiskup magdeburský, zřídil klášter v Prémontre (u Remeše, 1120). Roucho řeholní a plášť jsou barvy bílé. Zakládány jsou i kláštery ženské.

Do Čech zavedeni byli, a to v Praze na Strahově (1139), kde i zakladatel řádu odpočívá. Později zřízeny byly kláštery v Želivě (1149), v Teplé (1195); ženské kláštery v Doksanech (1141) a v Chotěšově (1196). Na Moravě v Hradišti (1151), na Louce (1190), v Nové Říši (1211), v Kounicích (ženský 1181).

Karmelitáni.

4. **Karmelitáni.** Zakladatel jejich, Berthold z Kalabrie, vedl s druhy svými na hoře Karmel zprvu život poustevnický (1156). Později sestoupili se v řeholi velmi přísnou. K rouchu svému obdrželi také škapulír. Povstaly pak i ženské kláštery té řehole.

Do Čech dostali se za Karla IV. a v Praze měli klášter u P. Marie Sněžné. Ženský klášter, zvaný Barnabitek, nalézá se na Hradčanech, vyznačuje se velmi přísným řádem.

Trinitáři.

5. **Trinitáři.** Zakladateli jejich byli kněz sv. Jan z Mathy a poustevník sv. Felix z Valois ve Francii (1198). Úkolem řádu bylo, vykupovati ze zajetí mohamedánského křesťanské otroky.

Innocenc III. schválil tuto řeholi a předepsal jim roucho bílé s křížem červeným a modrým. Postaveni byli pod ochranu nejvyšší Trojice. Odtud nazývají se Trinitáři.

Do Čech dostali se do Prahy r. 1704; ale za císaře Josefa II. klášter jejich byl zrušen; chrám dosud sluje u Trinitářů.

59. Sv. Dominik a sv. František.

Zvláštní důležitosti vynikly v této době řády zvané žebrovými (mendikanti), poněvadž nesměly míti žádného jmění, odkázány jsouce na almužnu dobrodinců. Byly výborným prostředkem proti bludařům, kteří životem v přísné chudobě zastírali nebezpečné bludy své a mnohé z věřících zavedli; neboť dosvědčovaly, že i v církvi katolické lze těm, kdož by k tomu schopnost cítili, žítí v přísné, ale dobrovolné chudobě a v odříkání.

Byli to zvláště bludaři, zvaní Albigenští podle města Albi v jižní Francii, a Waldenští, podle původce svého Petra Valda, bohatého kupce v Lyoně.

Řády žebrové.

Jsou pak dva řády žebravé:

Řád kazatelský.

1. **Řád kazatelský** neboli **dominikánský**. Zakladatelem jeho byl svatý **Dominik** (1170—1221).

sv. Dominik.

Sv. Dominik pocházel ze Š p a n ě l a stal se řeholním kanovníkem v K o m ě. Horlivě působil mezi bludaři v jižní Francii (Albigenskými) a mnohé z nich uvedl kající do církve. Mocným prostředkem byl mu sv. **růženec**, který zavedl. Roku 1215 založil řád, který, v přísné chudobě žije, měl kázáním obracet bludaře.

Růženec.

Rehola ženská.

Založil také řeholi ž e n s k o u, jejímž úkolem bylo vyučovati dívky křesťanské. — Svátek jeho se slaví 4. srpna.

Do Č e c h a n a M o r a v u dominikáni byli záhy zavedeni; v Praze měli klášter na Poříčí u sv. Klementa (1226), dominikánky pak na Újezdě (1293); na Moravě v Olomouci (1120), ve Znojmě (1222) a j.

Inkvizice církevní.

Dominikánům svěřena byla též inkvizice církevní, úřad, který měl po tajných bludařích pátrati, je poučovati a tvrdošjně trestati.

Že se staly někdy přehmaty, nelze obviňovati církve. Církev toho neschvalovala a proti zlořádům takovým vystupovala. U nás v Čechách vystoupil proti zneužívání moci inkviziční biskup pražský, J a n z D r a ž i c; byl sice proto obžalován u papeže J a n a XXII. v A v i g n o ň ě (Avignoně), ale tam po delším vyšetřování za nevinna uznán a vlasti navrácen (1329).

Inkvizice španělská.

Inkvizice š p a n ě l s k á byl ústav státní, který pátral po tajných mohamedánech a židech, kteří tajně kuli spiknutí proti rodu královskému; do-

obr. 17. Giotto di Bondone: Sv. František přijímá stigmata.

pouštěl se mnohých krutostí, ale s církevní inkvisicí nebyl v žádné souvislosti.

2. **Řád františkánský**. Zakladatelem jeho byl sv. **František z Assisi** (1182—1226).

Řád františkánský.

Sv. František byl syn bohatého kupce v Assisi (v Itálii). V mládí oddával se bujnému veselí, až po těžké nemoci stal se samotářem a oddával se hluboké zbožnosti. Zřeknuv se dědictví otcovského, umínil si založiti řád mužů, kteří by po způsobu apoštolském v chudobě žili a pokání kázali slovem i příkladem. Svě řeholníky nazval *minority* (menšími bratřími).

Zakladatelkou podobného řádu ženského stala se krajanka jeho, sv. **Klára z Assisi**. Sv. František sám sepsal jim řeholi. Po sv. Kláře řeholnice její slují **klarisky**.

Sv. Klára.

Kromě toho sv. František povzbudil i mnohé mimo řád žijící, aby, ve světě zůstávajíce, zachovávali přece jakási přísnější pravidla života křesťanského: jako denně mši sv. slyšeti, prostě se šatiti, častěji sv. svátosti přijímati, divadel a zábav se zdržovati a pod. Sluli pak třetím řádem sv. Františka neboli *terciáři*. Za příkladem sv. Františka učinil podobně i sv. Dominik.

Terciáři.

Nejmilejším místem sv. Františka byla kaple P. Marie, kterou darem obdržel a z almužen opravil; nazýval ji svým podílečkem (= **porciunkulí**; památka toho slaví se v řádu 2. srpna). Byl ještě za živa vyznamenán svatými ranami Kristovými (**stigmaty**, obr. 17.) na těle svém. Záhy po své smrti prohlášen byl za svatého a tělo jeho přeneseno do chrámu v Assisi, ke cti jeho zasvěceného.

Sv. František vymohl, že řád jeho stal se strážcem hrobu Božího. Františkáni stali se odtud původci pobožnosti **křížové cesty**, kterou po způsobu skutečné cesty křížové v Jerusalemě zaváděli i v Evropě.

Pobožnost kříž. cesty.

Pro horoucnost lásky své ke Kristu sv. František sluje **Serafinský** a svátek jeho koná se 4. října.

Jméno.

Do Č e c h františkáni byli zavedeni působením blahoslavené A n e ž k y P ř e m y s l o v n y, a t o u sv. Jakuba v Praze (1232). Později zřídila pro ně klášter na Františku mužský i ženský (1234). Klášter tento lid český nazval klášterem sv. Anežky. Na M o r a v ě dostali se do Brna (1231), do Jihlavy (1241) a j.

Oddíl 3.

Od Bonifáce VIII. — do Martina Luthera (1303—1517).

(Úpadek moci papežské.)

60. Papežové v Avignoně. Sněmy církevní.

I. V bouřlivých dobách bojů s Hohenstaufy papežové utíkali se zvláště do Francie, hledajíce tam ochrany. Tím dostali se pod vliv králů francouzských, jak svědčí zejména volba Francouzů do sboru kardinálův i na stolec papežský. Byl učiněn sice pokus o vymanění z této závislosti za papeže **Bonifáce VIII.**, muže učeného i horlivého, ale nadarmo.

Bonifác VIII.

Filip IV., král francouzský, neostýchal se za to urážeti papeže nejhrubším způsobem a na sněmu zemském žádati za jeho sesazení. Ano, dal jej ztýrati a vězniti. Až lid ujal se papeže a vysvobodil jej; ale Bonifác VIII. následkem ztýrání toho a žalem z potupy sobě učiněné zemřel r. 1303.

Vítězství nad Bonifácem VIII. osmělilo Filipa IV., aby posílil vliv svůj nad papeži. To se mu skutečně podařilo, když brzy poté dosedl na stolicí papežskou arcibiskup francouzský Bertrand de Got (Bertran de Gó), jenž si dal jméno **Klement V.**

Klement V.

Avignon
sídlem
papežů.

Toho král přiměl, že se dal v Lyoně korunovati a usídlil se navždy ve Francii. Za sídlo své i nástupců svých vyvolil **Avignon** (Aviňon), město v jižní Francii. Tím dostali se papežové po dobu sídlení svého v Avignoně (od r. 1309—1378) v úplnou závislost na kráľích francouzských.

Proto nazývá se sedmdesátileté přebývání jejich v Avignoně „z a j e t í m b a b y l o n s k ý m“, které tolikéž let trvalo.

Ukázalo se to hned za prvního papeže Klementa V. Svolal **patnáctý obecný sněm církevní do Vienny** (1311—1312), na kterémž na naléhání kráľovo řá d e m p l a ř s k ý byl zrušen.

Sněm
viennský.

Po Klementu V. ještě šest papežů sídlilo v Avignoně, mezi nimi i **Klement VI.** (Petr Roger), bývalý vychovatel Karla IV.

Návrat pap.

Teprve **Řehořem XI.** vrátili se papežové zase do věčného města Říma.

Následky
přebývání
avign.

Následky přebývání papežů v Avignoně byly velmi smutné:

1. Úcta k papežům a spolu důvěra v jejich nestrannost poklesla; hovělit přáním králů francouzských, jsouce na nich úplně závislí. 2. Papežové nemohli pečovati tak o církev jako dříve, proto množila se nekázeň a život křesťanský bral porušení. 3. Konečně mělo v zápětí i rozkol v hlavě církve.

Rozkol.

II. Po smrti Řehoře XI. (1378) zvolen za papeže **Urban VI.** (1378 až 1389), muž zbožný a přísný. Avšak právě přísností svou rozhořčil kardinály francouzské, kteří na podnět krále francouzského zvolili **protipapeže Klementa VII.**, který se s nimi odebral do Avignonu. I nastal v hlavě církve **rozkol**, který trval po 40 let.

Sněm
písanský.

Učiněn sice pokus na sněmu v **Pise** (1409), odkliditi tento rozkol, ale způsob, jakým se to stalo, zmatek ještě rozmnožil. Byliť oba papežové sesazeni a dosazen nový papež **Alexander V.** a po něm **Jan XXIII.** Ježto ani **Řehoř XII.**, tehdejší papež římský, ani **Benedikt XIII.**, protipapež avignonský, důstojnosti své se nevzdali, stav církve zhoršil se ještě více.

Panovníci i národové se rozdělili, přidržující se hned toho a hned onoho, jak který vyhovoval choutkám jejich. Tím vším život křesťanský poklesl a bludy mohly volně bujati, podřívající pravou víru.

Sněm kost-
nický.

Teprve **šestnáctém obecném sněmu církevním v Kostnici** (1414 až 1418) stalo se urovnání. **Řehoř XII.**, pravoplatný papež, zřekl se dobrovolně hodnosti papežské, **Jan XXIII.** byl k tomu donucen a **Benedikt XIII.** sesazen. Nově pak řádně zvolený papež **Martin V.** uznán byl za nejvyšší hlavu církve za všeobecné radosti všech dobrých věřících po veškeré církvi.

Martin V.

Ale i potom ještě trvaly následky tohoto rozkolu, zvláště pokleslá kázeň církevní. Aby tomu bylo odpomoženo, svolán **sedmnáctý obecný sněm církevní do Basileje** (1431—1438). Sněm byl na konci přeložen do **Ferrary** a posléze **do Florencie** (1439), ale léku nepřinesl.

Sněm
basilejský.

Posledním papežem před reformací byl **Julius II.**, muž zvláště umění milovný. Jest zakladatelem velkolepého chrámu sv. Petra. Za něho svolán **osmnáctý obecný sněm církevní do Lateranu** (V., 1512—1517), kde sice mnohé opravy byly navrženy, ale neprovedeny. Tak neodvratně se blížila veliká ona katastrofa, která stihla církev začátkem nového věku.

Sněm
lateránský V.

61. Církev v Čechách. Karel IV. Arnošt z Pardubic.

1. V Čechách církev rozkvétala utěšeně. O to velkých zásluh dobyt si **Karel IV.** (1346—1378), panovník slynoucí stejně moudrostí jako zbožností. Otec jeho, **Jan Lucemburský**, nepřilnul mnoho k lidu svému. Zato Karel zahrnoval jej péčí a láskou opravdu otcovskou. Lid jej proto nazval „**Otcem vlasti**“ a panování jeho „**věkem zlatým**“.

Karel IV.

Karel byl vychován ve **Francii** od opata Petra Rogera, pozdějšího papeže Klementa VI. Přilnuli k sobě navzájem srdečným přátelstvím. Jen tak stalo se, že Karel vymohl na papeži Klementu VI. povýšení biskupství pražského na **arcibiskupství** (1344).

Arci-
biskupství
pražské.

Tomu podřízeno bylo biskupství olomoucké a nové biskupství litomyšlské, a Čechy s Moravou tvořily jednu provincii církevní. Když biskupství litomyšlské zaniklo, zřízena později biskupství v **Litoměřicích** (1655), v **Králově Hradci** (1664) a v **Budějovicích** (1785). Povýšením olomouckého biskupství na arcibiskupství a podřízením mu nového biskupství v **Brně** (1777) stala se Morava vlastní provincii církevní.

2. Prvním arcibiskupem stal se **Arnošt z Pardubic** a na arcibiskupa pražského přeneseno právo, korunovati krále českého. Právo to potvrzeno později **zlatou bulou** Karla IV. (1347).

Arnošt
z Pardubic.

Právo, korunovati kráľovnu českou, obdržela abatyše svatojirská, které se dostalo titulu: korunovaná kněžna abatyše (právo i titul přešly později na abatyše **Teresiánského ústavu šlechticů v Praze**).

Arnošt z Pardubic byl synem Arnošta z Hostyně a z Pardubic. Narodil se na otcovské tvrzi **Hostyni u Ouhav**. Vysvěcen byv na kněze, stal se kanovníkem a později kapitolním děkanem u sv. Víta. Po smrti Jana z Dražic jmenován byl biskupem pražským. V listopadu r. 1344 nastolen byl na arcibiskupství pražské a hned posvětil na prvního biskupa litomyšlského **Jana**, opata

luckého. Při tom položen byl i základ ke chrámu sv. Víta, k jehož provedení Karel přivedl z Francie Matěje z Arrasu, mistra znamenitého.

Péče
Arnoštova.

Arnošt byl vzorem pastýře obětavého a štědrého, pravým Samaritanem svého stáde. V době moru (1358 a 1359) a hladu (1362) rozdál vše, co měl, a sám přísluhoval svatými svátostmi umírajícím. Každodenně hostil chudé u stolu svého. Na kněžstvo byl přísný a vydal zvláštní předpisy o kázni duchovních; svolával často synody ku povznesení života náboženského. Karlu byl věrným přítelem a rádcem.

Jaké vážnosti požíval v církvi, vidno z toho, že po smrti papeže Innocence VI. (1362) měl býti volen za jeho nástupce. Ale nepřijal toho a vbrzku zemřel na zámku Roudnici (1364). Pochován byl v Kládsku v chrámě P. Marie, kdež se jeho náhrobek, nyní opravený, spatřuje.

Universita.

3. Zásluhou Karla IV. založena v Praze též universita (1348), kterou rozdělil na čtyři fakulty a čtvero národů: český, polský, saský a bavorský.

V zlaté bulle, za tou příčinou vydané, praví, že „je mezi žádoucími věcmi srdce jeho, aby věrní obyvatelé království Českého, kteréž se zvláštní náklonností duše objímá, po ovoci dobrých umění stále lačnější, o cizí almužny žebraři nepotřebovali, alebrž ve svém království stůl k nalévání připravený měli... aby i za slávu si mohli klásti, když by cizince k té libosti vůně, k účastenství takové rozkoše sami do Čech zváti mohli...“

Kancléř
university.

Kancléřem, t. j. nejvyšším představeným university, byl ustanoven Arnošt z Pardubic a po něm býval jím až do převratu vždy arcibiskup pražský. Vedle Karla právě Arnošt a duchovenstvo české bohatě nadali vysoké učení pražské.

Kláster
emauzský.

Karel staral se také o zavedení bohoslužby slovanské v Čechách a založil za tím účelem klášter emauzský, řečený na Slovanech, a spolu chrám ke cti sv. Jeronyma vedle jiných patronů. Opatu vymohl právo odznaků biskupských (1349).

62. Sv. Jan Nepomucký.

Václav IV.

Syn a nástupce Karlův, Václav IV. (1378—1419), byl dobrý hospodář a milovný lidu svého, ale způsobil i mnoho zlého prchlivostí svou. Tak povstal spor mezi ním a arcibiskupem Janem z Jenštejna (1379—1396), při němž král nešetřil ani jeho statků, ba ani osoby. Jan z Jenštejna vedl s počátku život světský a byl proto oblíben u Václava IV. Ale když neštěstím, které stihlo arcibiskupa magdeburského, dojat, se obrátil a přísně se kál za hříchy své, upadl v nemilost. Nejtíže pocítil krutost královu generální vikář jeho Jan z Pomuka.

Jan
z Pomuka.

Jan byl syn Velflína z Pomuka (v kraji klatovském); narodil se r. 1340. V Praze studoval na vysokém učení a byl posvěcen na kněze (1370). Za Jana z Jenštejna stal se arcib. tajemníkem a notářem. Později, povýšen byv za ka-

novníka, stal se i generálním vikářem a zpovědníkem královny Žofie. Václav, oddávaje se životu prostopásmému, žil v nesváru s chotí svou. Rád by byl proto vyzvěděl tajemství její zpovědi, ale byl přese všechny sliby od Jana odmrštěn. Příležitost pomsty na zpovědníku hnedle se mu naskytla.

Král zamýšlel zříditi biskupství v Kladrubech pro milce svého, děkana Hynka Pluha z Rabštejna; ale po smrti opata Racka mniši zvolili ihned nástupce jeho, jenž byl od arcibiskupa potvrzen.

Umučení
Janovo.

Václav dal za to nejpřednější rádce arcibiskupské uvrhnouti do žaláře, mezi nimi též Jana z Pomuka, a večer na staroměstské rychtě sám mučení jeho zvláště se zúčastnil. Potom kázal jej svázaného shoditi s mostu do Vltavy dne 20. března r. 1393 o 9. hodině večerní*).

Tělo světcovo našli pak rybáři na Františku a pohřbeno v chrámě sv. Kříže většího; později bylo slavně přeneseno do chrámu sv. Víta a tam v zemi pochováno (dne 16. května).

Jeho
oslavení.

Bůh oslavil svého mučedníka; když r. 1719 hrob jeho byl otevřen u přítomnosti vyššího duchovenstva, vrchních úředníků zemských a profesorův university pražské fakulty lékařské, jazyk jeho nalezen byl neporušený. Roku 1729 Jan byl slavně kanonisován. Tělo jeho odpočívá nyní v stříbrné rakvi nade dvěma stříbrnými oltáři a jazyk jeho v drahocenném relikviiři uchovává se v pokladě chrámovém u sv. Víta.

63. Jan Wycliff. Mistr Jan Hus.

I. Zmatky, které zavládly v církvi, byly úrodnou půdou pro bludy. Po prvé vystupují ne již jako jednotlivé odchylky od učení pravého, nýbrž jako celé soustavy bludné; byly tak přípravou k potomním převratům ve století 16. Původcem první takovéto bludné soustavy náboženské byl Jan Wycliff.

Wycliff narodil se v Anglii, studoval v Oxfordu a stal se knězem. Byl mužem učeným a přísných mravů. Žel, že užíval učenosti své k hanění a tupení mnichů zebřavých, protože jim musil ustoupiti s místa ředitele v semináři, jež bylo zřízeno pro mnicha.

Později, když královské poselstvo, jehož se také účastnil, u papeže v záležitosti krále svého nepořídilo, Wycliff vystupoval i proti papeži. Vystupování takové líbilo se dvoru královskému a Wycliff povýšen byl za profesora university v Oxfordu. Ale když učení jeho v dalším vývoji ne-

Příčina jeho
vystoupení.

*) Rok smrti jeho byl v jedné zprávě chybně položen na r. 1383, což zavdalo příčinu nespolehlivému kronikáři Hájkovi k domněnce, že byli dva Janové (jeden usmrčený pro tajemství zpovědní, druhý pro hájení práv církve); ale omyl ten opravil kritický dějepisec Dobner. Přes to nepřátelé církve rádi toho užívají jako zlomyslné výtky proti církvi.

bezpečně dotýkalo se i moci královské, byl úřadu zbaven a odešel na svou faru v Lutterworthu. Tam podáváje pod obojí, byl raněn mrtvicí a zemřel (1384). Spisy jeho byly psány latinsky a tudíž bludy jeho doma mezi lidem rozšíření nedošly.

Bludy
Wycliffovy.

Učení Wycliffovo bylo zavrženo na sněmu kostnickém a 45 článků vyřčeno jako bludných; z nich nejdůležitější byly:

1. že jest Písmo sv. jediným pramenem víry; 2. že není proměny chleba a vína při mši sv.; 3. že kněz hříšný nemá neplatně úkony kněžské; 4. že část lidí předurčena jest ke spasení a část k zatracení.

II. V Čechách zato učení Wycliffovo způsobilo velikou bouři, jejíž následky byly velmi smutné. Ujal se ho tu muž, v tehdejší době všeobecnou pozornost na se obracející, **mistr Jan Hus**.

Jan Hus.

Jan Hus narodil se v Husinci (1369) z rodičů chudých. Studoval v Praze, živě se po způsobu chudých studentů přísluhováním a zpěvem při chrámech. R. 1393 stal se bakalářem svobodných umění, po roce bakalářem bohosloví, poté mistrem svobodných umění a r. 1400 posvěcen na kněze. Konečně dosáhl i nejvyšší hodnosti na universitě jako rektor r. 1402. Hus vynikal všemi vlastnostmi, jimiž lze získati všeobecnou náklonnost; byl učený, přísného, bezúhonného života a zanícen proti všem zlořádům. Byl i z povědkem královnyn Zofie a v úctě jak u dvora královského, tak u arcibiskupa Jana a Zbyňka z Hasenburka. Ten dvakráte vyzval Husa, aby svým výmluvným slovem působil na duchovenstvo při synodách v Praze (1405 a 1407) shromážděné.

Hus jako
kazatel.

Hus těžce nesl vše, co se s křesťanským mravem nesrovnávalo. Jako kazatel **kaple betlemské** (1402) na Starém městě vystupoval ostře proti všemu, co za zlé a nenáležitě považoval, a nešetřil ničeho, ani panstva, ani duchovenstva. To se obecnému lidu velmi líbilo; proto přibývalo mu den ode dne posluchačův a velebitelův. Avšak Hus zapomínal, že není dobré, haněti rodiče u přítomnosti dítek a vytýkati jejich chyby, poněvadž se tím ruší úcta dítek k rodičům — že tudíž také není dobré, kárati představené u přítomnosti podřízených, poněvadž se tím ničí vážnost jejich a budí se neposlušnost a odboj proti nim. Býval-li Hus na to od přátel upozorňován, nikoliv se nemírnil, nýbrž tím více se rozpaloval a ještě ostřeji kázal. A že přicházeli ode dvora královského na kázání jeho a libovali si vystupování proti duchovenstvu, Hus obíral si za předmět svých výtek zvláště duchovenstvo. Tím si zjednal na jedné straně přízeň dvora, ale na druhé i mnoho nepřátel v duchovenstvu.

Spisy
Wycliffovy
v Čechách.

Hůře ještě bylo, že v této době dostaly se do Čech **spisy Wycliffovy**. Hus rád je čítal a tak si zalíbil učení Wycliffovo, že je i na universitě studentům vykládal. Když pak to bylo usnesením profesorů zapověděno (1403), Hus poslechl sice, ale přednášel o něm v kapli betlemské. Z toho byly žaloby k arcibiskupovi, ano až k papeži do Říma. Z rozkazu papežova

zapověděno Husovi kázati; ale Hus se nepodrobil a odvolal se od papeže špatně prý zpraveného k papeži lépe zpravenému.

Společně na přízeň dvora i lidu. Zvláště přízně lidu bylo mu mnoho přibýlo, když spolupůsobil, aby Čechové poživali větších práv naproti cizincům na vysokém učení svém. Dekretem Kutnohorským (18. ledna 1409) propůjčeny totiž Čechům na universitě hlasy 3 a cizincům pouze 1, kdežto dříve bylo opačně. Tehdy přes 5000 německých mistrův a studentův opustilo Prahu a založili sobě universitu v Lipsku.

Dekret
Kutnohor-
ský.

Z rozkazu papežova vynesl arcibiskup nad Husem klatbu pro neposlušnost. Z toho povstaly mnohé pohoršlivé výstupy v Praze proti arcibiskupovi a duchovenstvu. Hus ocitl se tím způsobem v odporu s církví a proto mnozí přátelé Husovi, zaraženi jsoouce obratem věcí, odstoupili od něho. Tou dobou odstoupil též arcibiskup Zbyněk a nástupcem jeho stal se Albík z Uničova, dvorní lékař králův (1411).

Hus dán do
klatby.

III. Spor s Husem byl by utuchl, kdyby právě v této době nebyli přišli do Prahy legáti papežští, aby tu, hlásajíce **odpustky**, sbírali příspěvky na křížovou výpravu proti Ladislavovi, králi neapolskému.

Hlásání
odpustků
v Praze.

Hus vystoupil proti takovémuto odpustkům a spolu s přítelem Jeronymem podnikli proti kazatelům odpustkův i studentstvo. To vystrojilo posměšný průvod z Malé strany přes most až na Příkop, kde bully papežské o odpustcích potupně pod pranýřem byly spáleny (1412).

Inferdikt
nad Prahou.

Za to papež vyřkl klatbu nad Husem a interdikt nad Prahou. Hus odvolal se od papeže ke sněmu církevním. Sám král Václav naléhal, aby Hus opustil Prahu. Tento uchýlil se k přátelům svým. Nejprve zdržoval se na Kozím Hrádku u Tábora, potom na Krakovci u Rakovníka, kdež knihy spisoval a po okolí kázal.

Sněm
kostnický.

Roku 1414 svolán byl sněm **církevní do Kostnice** na jezeře Bodamském. Hus, jenž se byl prve k sněmu odvolával, byl tam vyzván. I odebral se tam se svobodným průvodním listem císaře Zikmunda, poručen do ochrany třem pánům českým, **Janovi z Chlumu, Václavovi z Dubé a Jindřichu z Lacemboku**. Když na svobodě nepřestal proti zákazu sněmovnímu mši sv. sloužiti a lidu kázati, byl uvržen do těžkého žaláře. Na zakročení pánů českých převeden byl do vězení na hradě **Gottlieben** u.

Výslech
Husův.

Třikráte byl vyslýchán veřejně; ale Hus osvědčoval neústupně, že chce odvolati jen tehdy, bude-li z Písma lépe poučen. Zapomínal, že již v tom je blud, považuje-li Písmo sv. za jediný pramen zjevení Božího. Sněm prozkoumal spisy jeho a našel 30 bludných článkův; ale Hus jich odvolati nechtěl.

Jeho
odsouzení.

Konečně 1. července r. 1415 osvědčil i písemně, že odvolati nemůže a nechce. Sněm tedy přikročil k odsouzení jeho. Dne 6. července veřejně jest prohlášen za kacíře a podle světského zákona trestního odsouzen

k smrti na hranici. Ortel vykonán ihned. Hus podstoupil smrt statečně a nábožně. Ještě na hranici zpíval: „Kriste, Synu Boží, smiluj se nade mnou...“, po třetím zalknul se dýmem a plamenem. Popel jeho vhozen byl do Rýna. Rok později zemřel týmž způsobem a na témže místě přítel Husův, **Jeronym Pražský** (30. května).

Na místě, kde zemřeli, postaven veliký balvan s letopočtem smrti na jedné straně Husovy, na druhé Jeronymovy.

Důležitější bludy Husovy jsou jako u Wycliffa:

1. že Písmo sv. jest jediným pramenem víry; 2. že církev záleží z předsízení (ke spasení) a hlavou její že jest toliko Kristus; 3. že důstojnost papežská jest původu lidského, nikoliv od Krista; 4. že poslušnost církevní je výmyslem vyššího duchovenstva; 5. že vrchnost světská nebo duchovní pozbývá moci své, je-li ve hříchu těžkém.

Hus dobyt si mnohých zásluh o národ, literaturu a jazyk náš (od něho pochází zjednodušený pravopis český), i bezúhonností svou a rázným vystupováním proti zlořádům; proto si ho vážíme, ale bludů jeho schvalovati nemůžeme. Katolík český lituje, že muž, který mohl velice prospěti náboženství svému, přišel na scesti. Odsouzení však Husovo není ještě zatracením na věčnost a my doufáme, že kající a zbožná smrt jeho, která budila soucit u přítomných, naklonila mu i milosrdenství Boží na věčnosti.

64. Bouře husitské. Čeští bratři.

I. Zpráva o smrti Husově způsobila v Čechách veliké pobouření. Páni z Čech a Moravy sešli se v Praze a podali ke sněmu v Kostnici důtklivou stížnost do odsouzení Husova; 452 páni přivésili pečeti své a sestoupili se v jednotu. Menší část panstva a rytířstva, a mezi nimi rodové nej přednější, zůstali církvi věrni. Tak vznikl dvojí tábor v Čechách: v jednom stáli Husité, v druhém katolíci.

Když se mistr Jan Hus odebral do Kostnice, stál v čele jeho přátel mistr **Jakub** — pro nepatrnost postavy zvaný též **Jakoubek ze Stříbra**. Ten zavedl přijímání také kalicha, t. j. pod obojí způsobou, jako ke spasení nevyhnutelné. I zalíbilo se mnohým přijímání pod obojí a bylo zavedeno v některých chrámech pražských. Husovi se nelíbila s počátku tato novota, ale že přátelé jeho příliš na ní lpěli; více si jí všímal a ji posléze také schvaloval. Sněm učení to zavrhl (sed. XIII.). Ale Husité setrvali při něm, vystříhovali sobě z červeného sukna nebo z plechu podobu kalicha a připěvňovali si jej na prsa, na štítu a na prapory. Nazývali se odtud i **kališníci** nebo „**podobojí**“ (= **utrakvisté**).

Odboj proti církvi v Čechách rostl den ode dne. V Praze již nebylo kališníkům dosti tří chrámů jim postoupených a proto konali veřejné průvody. Takový průvod byl i začátkem **válek husitských**.

Jeronym Pražský.

Bludy Husovy.

Význam Husův.

Bouře v Čechách.

Jakoubek ze Stříbra.

Přijímání pod obojí.

Počátek válek husitských.

Dne 30. července 1419 zběhlý mnich želivský **Jan** uspořádal v Praze průvod z chrámu P. Marie Sněžné ke sv. Štěpánu. Tam násilím se vedrali, chrám zpustošili a pak slavili přijímání pod obojí. Poté brali se k radnici Novoměstské. A že nebylo jim vyhověno, aby provinilci husitští byli odtud propuštěni, došlo k útoku pod vedením **Jana z Trocnova**, jednookého zemana ve službě královské. Purkmistr i konšelé (13) byli s oken svrženi a od rozlíceného lidu ubíjeni. I stal se poplach po vši Praze. Když se to dověděl **král Václav IV.**, dlící právě na hrádku v Kunraticích, rozhněval se náramně a přísahal, že bludaře z kořene vyplení. Ale než to mohl učiniti, byl raněn mrtvicí a zemřel 16. srpna r. 1419.

Jak se proslýchlo o smrti králově, nastalo pustošení kostelů, far a klášterů pražských. Podobně dalo se i po venkově. V Praze vážnější měšťané toho neschvalovali a brzy tomu učinili přítrž.

Neštěstím bylo, že nástupcem krále Václava IV. měl býti **Zikmund**, jemuž Husité připisovali vinu odsouzení Husova. Zikmund, aby je zastrašil, vymohl na papeži prohlášení **křížové výpravy** proti Čechům. Tím urazil i mírnější, poněvadž z toho veliká potupa se dala celému národu českému ve světě křesťanském, a všichni se chystali k brannému odporu. V čelo jejich postavil se **Jan z Trocnova**, řečený **Žižka**, a střediskem stal se **Tábor**, který stoupenci Žižkovi založili a opevnili.

Od té doby jedna strana Husitů slula **Táborité**, druhá slula **Pražané**, podobojí nebo kališníci. Také v učení vznikaly mezi nimi nesrovnalosti; kdežto Pražané spokojovali se s přijímáním pod obojí, Táborité zavrhovali vše, co výslovně v Písmě obsaženo nebylo.

Zikmund vytáhl několikrát proti Čechům, ale byl vždy poražen. Žižka, ač posléze slepý na obě oči, vždy zvítězil, až zemřel náhle morovou ranou u **Přibyslavě** (1424); pochován je v **Hradci Králové** (později v Čáslavi). Po smrti Žižkově stal se nástupcem jeho **Prokop Holý** neboli **Velký**, který se neméně proslavil vítězstvími v boji.

Boje ty však uvalily velikou bídu na zemi, mnoho v nich ukrutností spácháno a mnoho uměleckých památek zničeno. Konečně mírnější strana zatoužila po spojení s církvi. Urovnání se stalo na **sněmu basilejském** (1431—38), ale bylo jen částečné. Táborité a **Sírotci**, jak se jedna strana Táboritů po smrti Žižkově byla přezvala, nemohli smíru přijmouti, protože byli daleko zbloudili od pravé víry. Strana mírnější uspokojila se čtyřmi **artikuli (články) pražskými**.

Tyto artikule byly: 1. **Přijímání pod obojí** způsobou se povoluje, ale spolu jest věřiti, že pod každou způsobou jest Kristus celý přítomen.

2. **Svobodné hlásání** slova Božího se dovoluje za dozoru biskupova kněžím od něho poslaným.

3. **Hříchy smrtelné** buď tež stavovány a trestány skrze ty, na kteréž to sluší (skrze úřady duchovní osob duchovních a skrze světské světských).

Jan ze Želiva.

Jan z Trocnova.

Křížová výprava do Čech.

Táborité a Pražané.

Prokop Holý.

Sněm basilejský.

Artikule pražské.

4. Kněží i chrámy mohou mít statky; avšak duchovní, jsou jen správci zboží církevního, mají je věrně podle nařízení sv. otců spravovati.

Nazývají se také **kompaktáta**. Táborité, kteří na ně nepřistoupili, byli poraženi v bitvě u **Lipan** (1434). Potom **kompaktáta** jednomyslně přijata jsou na sněmu **jihlavském** a **Zikmund** uznán králem českým.

Papež **Pius II.**, špatně jsa zpraven o důležitosti **kompaktát** mezi Čechy a Moravany, později je odvolal (1462).

Čeští bratři. II. Mezi Čechy od církve odštěpenými povstala v druhé polovici 15. století **jednota Českých bratří**. Duchovním původcem jejím byl **Petr Chelčický** († 1460), avšak skutečným zakladatelem je **Řehoř** († 1474), učelivý žák **Jana Rokycany**. **Zatoužil** (podle nauky Chelčického) založiti bratrstvo, které by po způsobu prvních křesťanů žilo; tak povstala první osada v **Kunvaldě** u **Žamberka**. Leč rozvoj jednoty i učení její, nesrovnávající se s řádem veřejným, způsobilo jí mnohé pronásledování.

Nauka Chelčického. Nauka Chelčického zahrnuje totiž všeliké násilí a donucování, a poněvadž stát bez nich se neobejde, jest podle ní stát zřízením hříšným. Pravý křesťan podle Chelčického nemůže býti ani vojákem, soudcem, úředníkem, ani vládařem. Hlavní váhu klade na dobré skutky; jinak přidržuje se bludů Tábořských. Svě zřízení **Čeští bratři** vzali z církve katolické; měli také biskupy, kněze a jáhny.

Zbytky Táboritů přidružily se k **Českým bratřím**. Později někteří z bratří vynikli vzácnou činností literární. Posledním jejich biskupem byl **Jan Amos Komenský** (nar. v Nivnici na Moravě 1592), jenž jako proslulý paedagog dobyt si velkých zásluh o povznesení školství nejen ve vlasti své, nýbrž i daleko za hranicemi. Zemřel 15. listopadu (1670) a pochován v Naardenu ve francouzském kostelíku vallonském.

Jan Amos Komenský.

Správa církve v Čechách. Od r. 1421 až do roku 1560 nebylo v Čechách arcibiskupů pro válečné rozbroje náboženské. Strana katolická měla administrátora, který s konsistoří (horní) spravoval arcidiecezi; také stranu podobojí spravoval administrátor s konsistoří (dolní) při chrámě týnském (později v Emauzích).

Náboženský život křesťanů v této době.

65. Vzkvétání věd a umění.

Humanismus. 1. Živějším stýkáním se s východem probuzena byla láska ke starým památkám klassickým. Studium literatury klassické (řecké a římské) považováno bylo vůbec za pramen lidské vzdělanosti a dostalo odtud jméno **humanismus**. Horlivými podporovateli jeho byli tehdejší papežové. Nové posily dostalo se jeho počátkům po dobytí Cařihradu od Turků.

Bohužel nepravým pěstováním humanismu život křesťanský utrpěl mnohé škody. Neboť mnozí, podivující se krásám památek klassických, vssáli do sebe i zásady pohanské a oblibovali si v nich.

Rozkvět humanismu u nás spadá teprve do 16. stol. Měl dvojí směr: z humanistů jedni psali **latinsky**, jako **Bohuslav Hasišteinský**

z **Lobkovic**, druzí **česky**, jako **Viktorin Kornel ze Všehrd**. Mnoho na zvelebení vzdělanosti přispělo vynalezené **umění knihtiskařské** (1440). Nejprve tištěny bible. V 15. století byly v Čechách tiskárny v Praze, v Plzni a v Kutné Hoře; na Moravě v Ivančicích,

Knih-tiskařství.

Obr. 18. Chrám sv. panny Barbory v Hoře Kutné (z 15. a 16. stol.). (Soustava podpěrných pilířů, zdobených filalami, a dvojnásobných opěrných oblouků; kolem střechy, vyběhající ve tři věže, galerie prolamovaná kružbami.)

Kralicích a Prostějově. Nejstarší bible tištěna 1480 (či 1488), kutnohorská s dřevorezbami 1489.

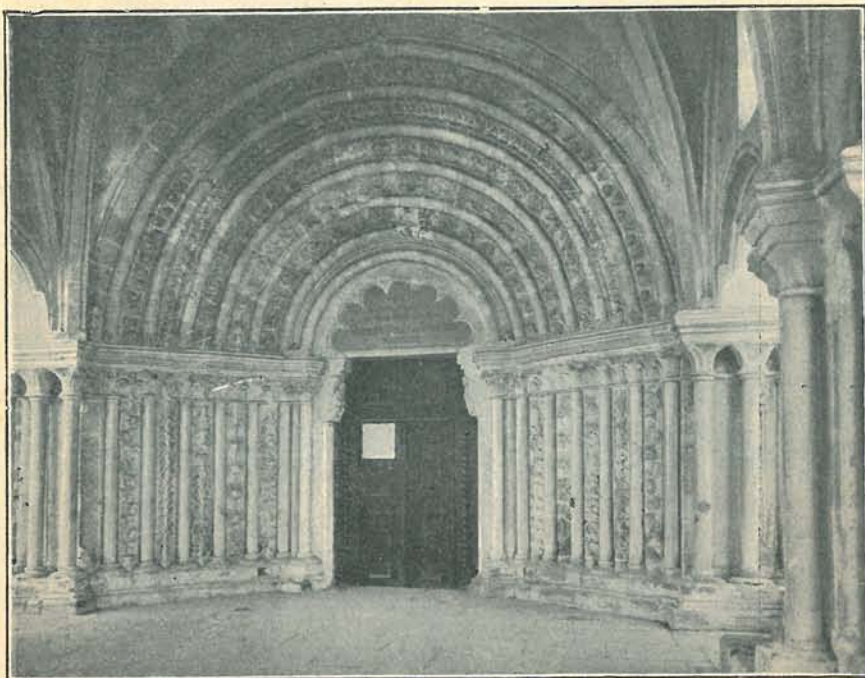
2. **Ve stavitelství** ovládá pole vítězně nový sloh, **gotický** řečený.

Umění.

Sloh gotický vyvinul se z románského. Pilíře učiněny štíhlejší a ve svazek sloupků rozčleněny; z nich do klenby stropní vybíhají žebra, někdy bohatě rozvětvená a klenbu nesoucí. Stěny postranní mizejí v ohromných oknech, takže

jich zdivo podobá se rovněž pilířům meziokenním, které zvenci ozdobně jsou opřeny opěrnými oblouky o mohutné pilíře opěrné. Všecko zdivo vznáší se křepce k nebesům, bohatě zdobeno fialami (vížkami). Okna i stěny jsou pokryty bohatou malbou. Kulatý oblouk vystřídán jest obloukem lomeným v klenbě, v oknech, bohatě kružbou zdobených, a v portálu. Tak gotický chrám zdá se nám býti symbolem tisíců sepiatých rukou, které zbožní věřící vznášejí v modlitbě k nebesům v radostném a zářivém nadšení a s důvěrou v lásku Všemohoucího.

Jméno. Sloh gotický vyvinul se ve 12. století, ale teprve později se rozšířil. Gotickým nazván jest od Vlachů. Chtěli tím naznačiti jeho původ mimo Itálii; vznikl však ne v Německu, nýbrž ve Francii.

Obr. 19. Románský portál býv. opatského chrámu v Třebíči (pol. 13. stol.).
(Široce rozevřené plochy ostění okrášleny sloupy a oblouny s výplněmi sochařské výzdoby.)

U nás. V Čechách slohu toho jsou památky zvláště z doby Karla IV., horlivého příznivce umění, a přední z nich metropolitní chrám sv. Víta v Praze (str. 140); z doby pozdní gotiky zvláště znamenitý jest chrám sv. Panny Barbory v Hoře Kutné (obr. 18.).

Na Moravě památný je chrám v Třebíči a v Tišnově (oba z doby přechodní, obr. 19.), sv. Jakuba v Brně a j.

Staviteli chrámu sv. Víta byli: nejprve Matěj z Arrasu, po něm Petr Parléř a j. Slavnými mistry pozdní gotiky jsou: Matěj Rejsek

z Prostějova († 1506) a Benedikt Rejt, mylně Beneš Lounský zvaný († 1534); na Moravě Ant. Pilgram.

Také **sochařství** kvetlo při bohaté výzdobě chrámů gotických. Petr Parléř byl výborným sochařem; od něho pochází také starobylá socha sv. Václava, nyní v tétož kapli v chrámu sv. Víta. Znamenitou památkou jest i kovová socha jezdecká sv. Jiří, ulitá (1373) od bratří Martina a Jiřího z Klussenberku, v Praze na nádvoří hradu královského (obr. 20.).

Malby chrámové prováděny na čerstvé omítce (al fresco), nebo za sucha (malby temperové). Vedle toho prováděny malby tabulové (na dřevěných deskách lipových).

Ve Florencii vynikli malíři Giotto di Bondone (str. 84, † 1337) a Frà Angelico da Fiesole († 1455). V Čechách povstala škola malířská (1348), jíž v čele stáli mistři Dětřich Pražský (str. 51), Tomáš z Modeny a Wurmser, od nichž jsou proslulé obrazy karlštejnské. Na Moravě se připomíná Hanuš Olomoucký, malíř a sochař.

Také malba na skle došla velikého zdokonalení při stavitelství gotickém. Všecko nářadí chrámové zhotovováno slohově, čímž povznesl se i umělecký průmysl.

Do chrámů vnikla **hudba**, zatlačujíc velebné nápěvy gregoriánské. A povstaly i nové písně duchovní: „Narodil se Kristus Pán“, „Vstalť jest této chvíle“ a j.

66. Poměry náboženské v této době,

Autorita církve valně poklesla a tím rozmohla se i nekázeň a nemravnost. Násilí a pěstní právo bujelo. Utlačování poddaných, loupeživost, lichva byly toho smutné ovoce. Horlivost náboženská utuchala a pověra se šířila, jako alchymie, astrologie, kouzelnictví a j.

Tomu všemu odpírala církev všemožně. Na zamezení bojechtivosti zavedla „mír Boží“, kterýmž zakázáno v jisté dni téhodne (od

Obr. 20. Socha sv. Jiří na hradě pražském (1373).
Dvořák, Dějepis církevní, 6. vyd.

středě do neděle včetně), anebo v jisté doby církevní (advent, půst) všecko válčení. Ze soudů snažila se odstraniti všechny zbytky pohanské, jakož i „soudy Boží“ (ordalie), při nichž dožadováno na Bohu, aby zázrakem zjevil vinu či nevinu obžalovaného; zřizovala **asyly**. Na zamezení lichvy zřizovány **půjčovny** a **zastavárny**.

Mravokárci. V té době nescházelo církvi ani výmluvných **mravokárců**, jako byli sv. Jan Kapistrán († 1456), sv. Bernardin Siennský († 1444) a j. Také v Čechách proslavili se kazatelé: Jan Milíč († 1374), Konrád Waldhauser († 1369), Matěj z Janova († 1394) a j. Účinek tu byl mocný: paní a dívky odkládaly drahocenné šperky, závoje, roucha skvostná a odívaly se prostě; lichva pomíjela; lidé špatné pověsti se káli a dávali dobrý příklad pobožnosti svou. (Milíč založil v Praze kající dům, Jerusalem, pro padlé ženy.)

Ústavy dobročinné. Mnoho učiněno jest se souhlasem církve na ulehčení bídy nešťastných. Zakládány **hospitály**, **nemocnice** a j. **dobročinné ústavy**, jež byly útlukem chudých.

Příčina rozvratu. Ale přes toto úsilí církve rozvrat pokračoval, zejména porušením souladu mezi mocí duchovní a světskou. Tato snažila se učiniti církev na sobě závislou a služkou svou. Z toho vznikla neposlušnost ke stoličce papežské, různé přehmaty ve správě jmění církevního, v obsazování duchovních úřadův a vměšování se do vnitřních záležitostí církevních. Nemožnost nápravy zlomila u mnohých duchovních také horlivost a zplodila jakousi otupělost, čekající všecku pomoc pouze od Boha.

Tak se připravovala půda k oné **veliké roztržce**, která přinesla církvi mnoho hořkosti, pronásledování a škody, ale na druhé straně stala se podnětem k obrození církve.

III. Nový věk.

Oddíl I.

Od Martina Luthera — do míru vestfálského (— 1648).

(Veliký rozkol v církvi na západě; vznik protestantství.)

67. Lutherovo odpadnutí od církve.

Reformátoři. I. Neutěšený stav církve vyvolal mocnou touhu po opravě neboli **reformě**. Ale když pro nepříznivé poměry nebylo možno církvi opravy provésti, pokusili se o to mužové, kteří neměli k tomu ani síly ani schopnosti. Následek toho byl, že chtějíce zlořády odstraniti a nový pořádek po svém rozumu zavésti, stav církve ještě zhoršili a zmatky rozmnožili. Dávají si, ovšem neprávem, jméno **reformátoři**. První z nich byl **Martin Luther**.

Luther. Narodil se v saském městě **Eisleben** (1483) a byl vychován nábožensky velmi přísně, což bylo příčinou jeho úzkostlivosti náboženské a ducha

zasmušilého. Jako student oddával se často bujnému veselí, ale hned zase upadal v zádumčivost a činil si trpké výčitky. Tak se stalo, že když přítel jeho **Alexej** v Erfurtě, kde studoval práva, po boku jeho usmrčen byl bleskem, Luther v náhlém pohnutí kajícími zanechal práv a vstoupil do kláštera augustiniánského. Roku 1507 stal se knězem a po roce professorem filosofie na nové universitě saské ve **Vitěmberce**. Jako mnich činil přísné skutky sebezapírání, neměl však vytrvalosti, hned zase zoufaje nad sebou, když klid se nedostával. Při tom zaměstnával se zvláště četbou Pisma sv. I zdálo se mu, že tam ta mučivá trýzeň našla úlevu; vykládal si mylně některá místa v bibli, jako by víra sama ospravedlňovala člověka a nebylo potřebí skutků dobrých konati. Toto domnění přivedlo jej na cestu bludu; další kroky na cestě té a posléze úplný odboj proti církvi zaviniily jeho pýcha a prudká prchlivost.

Podnět k tomu dala mu r. 1517 bulla papeže **Lva X.** o odpustcích těm, kteří by přispěli penězi na dostavění velkolepého chrámu sv. Petra v Římě. V Německu hlásal tyto odpustky dominikán **Jan Tetzel**, který již dříve s Lutherem ve sporu byl a bludy v učení mu vytýkal. Luther uchopil se příležitosti této, aby mu splatil, a proto dal o vigílii Všem svatých na dveře chrámu ve **Vitěmberce** přibíti 95 vět o odpustcích, o nichž druhého dne měl veřejnou disputaci. Ale již v této učené hádce pronášel mnoho bludův a byl obžalován v Římě, kde se měl do 60 dnů zodpovídati. Jen zakročením kurfirsta saského a prostřednictvím papežského komořího **Karla z Miltitz** (1519) byl na čas sjednán mír. Netrval však dlouho. V učené hádce, kterou měl v **Lipsku** (1519), Luther dal se zavésti prchlivostí svou k bludům ještě povážlivějším. Nesa těžce i orážku tam utrpenou, rozhořčoval se tím více proti církvi a papeži. Když pak papež bludy jeho (41 větů) zavrhl a klatbou mu pohrozil, neodvolá-li do 60 dnů, Luther bullu papežskou, kterou se to stalo, za velikého shonu lidu i studentstva před branou vitěmberskou potupně pod pranýřem spálil a tak dal se na cestu vzpoury proti církvi (1520).

Mnozí z přátel, kteří očekávali opravdové opravy od Luthera, po tom činu odstoupili od něho (**Erasmus Rotterdamský**); za to získal jiné, kteří se radovali z této vzpoury proti církvi, jako byli **Filip Melancthon**, professor ve Vitěmberce, muž jinak velmi učený a bystrý, **Ondřej Karlstadt**, taktéž professor ve Vitěmberce, a j.

Ani na **říšském sněmu ve Vormsu** (1521) Luther neodvolal a proto dán byl do říšské klatby (t. j. všeliké obcování s ním zapověděno, každý, kdo by jej dopadl, měl živého nebo mrtvého dodatí úřadům, přívrženci jeho měli býti pozbaveni statkův a knihy jeho odsouzeny ke spálení). Ale **Bedřich**, kurfirst saský, dal jej pod ochranou svou odvézti na hrad **Vartburk**, kde Luther pobyl rok, zabýváje se překladem Pisma sv.

Za pobytu tamního svědomí činilo mu mnohé výčitky. Sám o tom píše: „Srdce mé chvěje se strachem a klade mi otázku: Jsi ty sám toliko moudrý a ostatní jsou blázni? Což jestli že bloudíš a v blud uvádíš tolik lidí, kteří pak

zahynou všickni! Bývá mi proto smutno a úzko.“ Ale myšlenky takové považoval na konec za mámení ďábelské a ve svém bludu zatvrdil se docela.

Oaří postup
Lutherův.

II. Po roce Luther opustil Vartburk a vrátil se do **Vitemberka**, aby pokračoval ve svém odporu proti církvi. Stoupenci jeho se množili. Na jeho vyzvání mnohá knížata a města říšská zabírala církevní statky, nehodní mniši opouštěli kláštery své, nehodní kněží vcházeli ve sňatky; sám Luther oženil se s uprchlou jeptiškou Kateřinou z Boru (1525).

Sekty.

Mezi stoupenci jeho povstaly zatím mnohé sekty neboli strany, které zašly dále, než bylo Lutherovi milo. Tak **novokřtenci**, kteří chtěli založit tisícileté království Boží na zemi, zatím však podrývali všeliký společenský i mravní řád. Jiní zase, jako sedláci, vykládajíce si **svobodu evangelia**, Lutherem hlásanou, po rozumu svém, vzbouřili se proti pánům a žádali sprostění všech dávek, daní, roboty a p. A když jim vyhověno nebylo, zdvihli **selskou válku** (1525), v níž přes sto tisíc vzbouřenců zahynulo. Lutherovi, kterému dříve byli milými přáteli, byli pak toliko „vzteklými psy, které páni mají bez milosti bít a usmrcovati“.

Selská válka.

Říšský sněm
ve Špýru.

Aby dalšímu šíření neblahých novot v Německu přítrž učinil, císař **Karel V.** svolal sněm do **Špýru** (1529). Tu bylo stanoveno, aby až do svolání sněmu církevního nebyly zaváděny žádné novoty v ohledu náboženském. Stoupenci Lutherovi ohradili se (protestovali) proti tomu; odtud dostalo se jim jména **protestantů**. Byl tedy znovu svolán sněm do **Augsburku** (1530), kde protestanté předložili vyznání víry, Melanchthonem sepsané a zvané **konfesi augsburskou**. Tím dokonáno úplné odtržení od církve a dán základ nové společnosti náboženské.

Říšský sněm
v Augsburku.

Sněm
tridentský.

Konečně byl svolán toužený **sněm církevní do Tridentu**. Ale Luther, ač byl pozván, nezúčastnil se ho a vášnivě bránil i stoupencům svým účastnit se v něm. Než ani s výsledkem reformátorské snahy své nebyl spokojen; viděl, jak vzpoura proti církvi se rozmáhá a nese ovoce, jakého nikdy nečekal a jemuž zabránit nedovedl. Sám doznává, že **zkáza mravů** je větší než pod papežstvím. Trápen jsa výčitkami svědomí a rozhořčen, že již nedbáno ani hlasu jeho, zemřel náhle v rodišti svém (1546).

Mír v Augsburku.

Po jeho smrti teprve byl smluven **mír v Augsburku** (1555), v němž se protestantům dostalo úplné svobody a přiznáno knížatům neblahé právo: „**Či panství, toho i náboženství**.“ (Cujus regio, hujus et religio.)

Bludy
Lutherovy.

Nejdůležitější články bludného učení Lutherova byly: 1. **Člověk hříchem prvotním** byl úplně **zkažen**. Všecky skutky jeho jsou hříchy. **Ospravedlnění** nestává se skutky, ale jen věrou v zásluhy Ježíše Krista. 2. **Zavrhuje tedy odpustky, úctu svatých, očištec, ba i svátosti**. Křest, svátost oltářní (a pokání) jsou pouze znamením víry v ospravedlnění naše. **Ve svátosti oltářní** nestává se proměna, ale tělo Páně stává se, vedle chleba a vína nebo v nich, přítomno ve chvíli sv. přijímání. 3. **Mše sv.** není obětí a proto zavrhuje i kněžství a obřady. 4. **Písmo sv.** jest jediným

pramenem víry a věřící mají právo sami si je vykládati (**evangelická svoboda**, evangelici).

Luther vynikal bystrostí rozumu, živou obrazností, výmluvností **Jeho povaha** a horlivostí. Vlastnosti ty opravňovaly k velikým nadějím do něho kladeným, ale staly se osudnými, vedeny jsouce na scestí jeho prchlivostí a nezměrnou ctižádostí i značnou hrubostí v boji.

68. Zwingli. Kalvin.

Ve Švýcařích započal reformaci **Oldřich Zwingli** a dokončil ji **Jan Kalvin**. Slují proto **reformátory švýcarskými**.

I. **Oldřich Zwingli** byl knězem v **Curichu**.

Zwingli.

Narodil se ve Vildhausích ve Švýcarsku. Patří k humanistům, kteří studováním klasických památek nasákli duchem pohanským; přiznává se sám, že nezůstal mravně bezúhonný.

Zwingli umínil si, za příkladem Lutherovým, zaváděti novoty podobné i ve Švýcarsku. Městská rada v **Curichu** podporovala novoty jeho jednak ze ctižádosti, jednak ze zjištění, aby se obohatila církevními statky. S pomocí její Zwingli vnikl do chrámů, dal odstranit oltáře, sochy, obrazy a varhany, a slavil na stolích tam vnesených večeři Páně jako vzpomínku, požívaje s přítomnými chleba a vína (1525).

Co učinil Zwingli v Curichu, přítel jeho **Jan Oekolampadius** učinil v **Basileji** (1527). K reformaci přidaly se mnohé kantony. Jenom kantony, které kdysi bojovaly za neodvislost svou, zůstaly církvi věrné. Když je Zwingli násilím chtěl donutit k přijetí učení svého, byl poražen v boji u **Kappelu** (1531), kde sám také padl. Podobně zahynul téhož roku i přítel jeho Oekolampadius.

Oekolampadius.

II. Tou dobou **Jan Kalvin** dostal se do **Genevy** (Ženevy) a stal se tu **vrchním kazatelem** a hlavou nové církve.

Kalvin.

Narodil se v Noyonu v Picardii. Studoval v Paříži bohosloví, ale pro snahy novotářské musil opustit Francii a odebral se do Genevy. Byl sice vypuzen odtud pro svou přísnost, ale brzy nazpět povolán (1541), když tu byl s novým učením nastal také mravní úpadek.

Nejdříve zřídil přísný soud k vykonávání dozoru církevního a mravního, **konsistoř** zvaný (ze 6 kazatelův a 12 starších). Souzeny i soukromé řeči a domácí chování. Každý odpor k jeho učení trestán až smrtí; tak španělský lékař **Serve de** byl upálen, Vlach **Gentilis** stat.

Založil také vysoké učení, **akademii**, v Genevě a jejím ředitelem ustanovil **Theodora Bezu** (1558), kterýž stal se i nástupcem Kalvinovým. Slavnou touto akademií učení Kalvinovo šířilo se skrze cizí studentstvo také do cizích zemí. Kalvin zemřel r. 1564.

Beza.

Bludy učení jeho jsou zvláště tyto: 1. **Písmo svaté** má za jediný pramen víry, ale nedovoluje výkladu jednotlivcům; 2. **zavrhuje svátosti** až na dvě:

Bludy
Kalvinovy.

křest a večeři Páně, v nížto prý v duši přijímajícího, je-li předurčen k spasení, splývá jen síla z nebeského těla Kristova; zahrnuje i všechny obřady; 3. část lidí je prý předurčena k spasení a část k zatracení; tyto Bůh sám svádí a nutí ke hříchu, aby na nich spravedlnost svou mohl jednou zjevit.

V chrámech netrpěl obrazů, varhan, ani svic; bohoslužby záležely z kázání, modliteb a zpívání žalmů. Tance i divadla byly zapověděny.

Jméno učení.

Kalvin chtěl učením svým reformovati učení Lutherovo a proto jeho učení sluje **reformované**; podle krajiny (Švýcarsko = Helvetie) sluje také **vyznáním helvetským**.

Naučení.

Naučení. Církev sv. přes mnohé boje zachovala nám neporušené učení Kristovo. Je to učení milosrdenství, lásky a odpuštění. Buďme vděční církvi a hleďme dosáhnouti milosrdenství a odpuštění k životu věčnému!

69. Odpadnutí Anglie od církve.

Anglie.

1. Dějiny reformace v Anglii jsou plny křiklavých bezpráví a krvavých násilností, tak že by měly míti původcem, podle Voltaira (Voltéra), „spíše kata než krále“. Původcem tím byl Jindřich VIII.

Jindřich VIII.

Jindřich VIII. (1509—1547) byl zprvu horlivým obhájcem církve proti Lutherovi a dostalo se mu za to od papeže **Klementa VII.** i čestného názvu „obránce víry“. Ale když mu týž papež nechtěl dáti svolení, aby směl propustiti zákonitou manželku svou, **Kateřinu Arragonskou** — s níž po 17 let byl svorně žil — a v nový sňatek vejíti s dvorní její dámou, **Annou Boleynovou**, stal se úhlavním nepřítelem církve.

Příčina odpadu.

Král proti rozhodnutí papežskému dal se tajně oddati s Annou Boleynovou. Ale papež prohlásil sňatek za neplatný a pohrozil králi klatbou. Tu král na radu nedobrych přátel odtrhl se od církve a prohlásil sebe **hlavou církve** v Anglii. Od té doby stal se tyranem národu svému. Kdo z poddaných nechtěli ho uznati za hlavu církve anebo, jsouce v úřadech státních, zdráhali se skládati na to přísahu (**supremátní**), byli žalářováni a usmrčováni.

Oběti pronásledování.

Tak zemřel biskup **John Fisher** a kancléř **Tomáš More**. Oba modlili se ještě na popravišti za krále. Hlavy jejich upevněny na mostě londýnském na výstrahu; jich příkladu následovala sta věřících, zvláště kněží a řeholníků.

Eduard VI.

Přece však Jindřich chtěl býti jmním katolíkem a **šesti články** vydanými chránil náboženství katolického ode všech změn a bludů. Teprve po jeho smrti za nezletilého syna jeho **Eduarda VI.** (1547—1553) zavedeno učení Kalvinovo do Anglie. Věrní biskupové, kteří se tomu protivili, byli sesazeni a jmění církve bylo zabaveno.

Marie Katolická.

Nástupkyně trůnu **Marie, Katolická** zvaná (1553—1558), zavedla sice v zemi opět náboženství katolické; ale příkořimi od protestantů podnícena, chtěla násilně potlačit protestantismus, čímž církvi poslouženo nebylo.

K plnému vítězství dopomohla protestantismu v Anglii teprve **Alžběta** (1558—1603). Nemajíc podle katolických zásad práva na trůn, přilnula tím více k protestantismu, který jí právo to přisuzoval.

Alžběta.

Mělať podle katolíků nároky na trůn **Marie Stuartovna**, královna skotská a vnučka **Markety**, sestry **Jindřicha VIII.** Proto Alžběta stala se úhlavní nepřítelkyní Marie Stuartovny a ji, ze Skotska vypuzenou, po 19 let věznila, až i na smrt odsoudila (1587).

Vyznání víry.

Alžběta dala prohlásiti **královskou svrchovanost** u věcech víry a sestaviti 39 článků **státní víry**; kdo jim odpíral, byl vězněn a krutě usmrčen. Ze zřízení církve katolické podržena byla hodnost biskupská a některé obřady; proto sluje církev anglická také „**episkopální**“ (= biskupská).

Mši sv. sloužiti a jí obcovati pod trestem smrti zapověděno, na hlavu kněze byla cena vypsána. Mezi mnohými zahynul také blahoslavený **Edmund Kampián**, jesuita, jenž před tím i v Praze působil.

Skotsko. Jan Knox.

2. Ve **Skotsku** zaváděl učení kalvinské **Jan Knox**, dříve galejní odsouzenec a pak kazatel kalvinský. Zosnoval proto vzbouření proti královně **Marii Stuartce**. Ta v nesnázích utekla se k pokrytecké Alžbětě, ale nalezla místo útočiště vězení a smrt.

Za vůdcovství **Knoxova** bořeny chrámy a kláštery, ničeny obrazy a oltáře; tak mnohá vzácná památka umělecká vzala za své. Ještě dnes poutají oko umělcovo trosky velkolepého chrámu katedrálního ve Sv. Ondřeji, na němž po staletí bylo stavěno.

Kalvinisté ve Skotsku zavrhlí zřízení biskupské a mají za duchovní presbytery (= starší) neboli kazatele; odtud slují **presbyteriány** (také **puritány**).

Irsko.

3. V **Irsku** nová víra nechtěla se nijak ujmouti. Přes všechny útlisky se strany králův anglických nenalezeno skoro žádných odpadlíků. Nejhuře bylo za správce **Cromwella** (1649—1660), který přikázal vojsku, aby s Irčany naložili jako Josue s pohanskými Kanaanity. Tehdy mužové byli povražděni, ženy a děti (na 20 tisíc) do otroctví prodány, ostatní pak zbaveni všech práv občanských i soukromých. Irčané však zůstali církvi věrní a teprve v 19. století nabývali zase přirozených a lidských práv svých.

Cromwell.

Naučení. Jak krásným příkladem vytrvalosti a lásky k víře katolické jsou nám Irčané! Katolík poznává poklad víry své teprve, když ji má ztratiti. Važme si tedy víry své a buďme hotovi za víru všechno dáti!

Naučení.

70. Reformace ve Francii a Nizozemsku.

1. Do **Francie** učení Kalvinovo vniklo z blízké **Genevy** a rozšířilo se tu velmi rychle. Stoupenci jeho nazývali se **hugenoté**. Okolnosti byly příznivé; vládlif v té době ve Francii králové slabí a nedospělí: **František II.** (1559—60), šestnáctiletý, a po něm **Karel IX.** (1560—1574), sotva 11letý.

Francie.

Hugenoté.

Jménem tohoto vládl královna-matka, **Kateřina Medicejská**. Bojíc se, by katolíci **Guisové** (Gizové), kteří u krále vlivu požívali, nestali se jí nebezpeč-

Kateřina Medicejská.

ni, podporovala kalvínské B o u r b o n y (Burbony), takže hugenoté nabyli úplné svobody až na Paříž. Ale hugenoté zneužili toho proti katolíkům, boříce chrámy a kláštery a usmrcující kněze katolické i věřící. Z toho byly dlouholeté války náboženské, v nichž nejednalo se ani tak o náboženství, jako spíše o nadvládu jedné z obou stran. Mírem v S t. G e r m a i n e (Sén Žermén) hugenoté nabyli nových výhod — ba náčelníci jejich došli i nejvyšších důstojenství při dvoře královském.

Podnět proti hugenotům.

Královna-matka těžce nesla vzrůstající vliv hugenotských Bourbonů na krále a proto přiměla syna svého Karla IX. k nehodnému činu. Předstírajíc, že hugenoté strojí pikle proti jeho životu, vymohla na něm svolení, aby všichni přední hugenoté byli povražděni.

Příležitost k tomu vhodná naskytla se při svatbě sestry královny Markety a Jindřicha Navarrského, Bourbona, kterou mír mezi oběma stranami měl být utvrzen. Noc, v níž se povraždění stalo, ze 23. na 24. srpen (sv. Bartoloměje) r. 1572, sluje nocí bartolomějskou nebo krvavou svatbou.

Noc bartolomějská.

Z Paříže pronásledování rozšířilo se také na venek. Lid mstil se za všechna přikojí, která mu bylo dříve od hugenotů snášeti.

Není tedy tento nehodný čin ničím jiným než zločinem politickým, při němž padlo i mnoho katolíků, hugenoty ochraňujících. Mezi těmito byli zvláště katoličtí biskupové.

Jindřich IV.

Teprve za krále Jindřicha IV. (Navarrského), který byl přestoupil k víře katolické, vrácena byla hugenotům svoboda náboženská ediktem Ludvík XIV. nantesským (1598). Nechtěje míti v říši své bludařů, král Ludvík XIV. odňal jim zase všechna práva a odvolal edikt nantesský (1685). Tehdy hugenoté opustili zemi a obrátili se dílem do Pruska, dílem do Nizozemska.

Nizozemsko.

2. Nizozemsko náleželo v té době králům španělským. Obchodem nabylo velké zámožnosti a toužilo po větší svobodě, zejména za vlády podezřívavého Filipa II. (1555). Z nepřátelství k vládě popřávali útulku protestantům. Aby vzrůstající se protestantství potlačil, Filip ustanovil tam vladařem krutého vévodu Albu, který svými drakonickými zákony způsobil všeobecné povstání.

Alba.

Vilém z Oranie.

V čelo vzbouřenců postavil se Vilém z Oranie (1568). Podporován jsa i katolíky, jimž svobodu náboženství sliboval, dobyl svobody (1581) a severní část prohlásil za republiku (H o l a n d). Slibů svých však nesplnil, ano zákonem r. 1609 náboženství katolické v zemi bylo zapověděno.

Jižní část (Belgie) zůstala však věrna králi i církvi.

71. Reformace v zemích rakouských a severních.

Země rakouská.

V zemích rakouských šířili novou víru četní kazatelé protestantští, ale přičiněním zejména Ferdinanda II. víra katolická byla jednak obnovena, jednak i posilněna

Do Uher a Sedmíhradska přinášeli novoty náboženské dílem studenty, ve Vittenberku a v Genevě se vzdělávající, dílem kazatelé, tam čteně přicházející. V Uhrách ujalo se více učení Kalvinovo, v Sedmíhradech pak více učení Lutherovo.

Uhry a Sedmíhradske.

Podobným způsobem dostalo se toto i do Polska skrze studenty domorodé, kteří odcházeli na vzdělání do Vitemberka. Ale tehdejší panovník, Zikmund III. (1587—1632), svými nařízeními a před ním již biskup varmienský, Stanislav Hosius, svou horlivostí položili hráz šíření se protestantismu. Tento povolal do země i řád jezuitský.

Polsko.

V Prusku velmistr řádu německých rytířův, Albrecht Braniborský, přijal učení Lutherovo, aby mohl se zmocniti území řádového a sebe prohlásiti vládcem jeho (1525). Za manželku pojal dceru krále dánského. Řádu pak nezbylo než buď přijmouti učení Lutherovo a Albrechta za svého zeměpána uznati, nebo zemi opustiti. Opustili tedy katoličtí rytíři zemi a uchýlili se do Vestfálska.

Prusko.

V Dánsku protestantství bylo zaváděno krvavým násilím za Kristiana II.; ale všeobecně přijato teprve za Kristiana III.

Dánsko.

Ve Švédsku zavedl podobně nové učení Gustav Vása (1527), aby církevními statky mohl posilniti panovnickou moc svou.

Švédsko.

Zřízení biskupské také tam bylo ponecháno i některé obřady katolické. V Norsku bylo zavedeno celkem pokojněji. Zato na Islandě vzbudilo zavádění velikou bouří; když pak někteří katolíci byli popraveni, zavedeno i tam učení lutheránské.

Norsko. Island.

Jen Itálie a Španělsko byly ušetřeny bouří reformačních péčí zejména panovníků svých.

72. Reformace v Čechách a na Moravě.

1. Učení Lutherovo proniklo do Čech velmi záhy. Luther sám dopisoval Pražanům a doporučil jim i Havla Caheru, stoupence svého, za faráře v Týně (1523), jenž horlivě se staral o rozšíření nové nauky. V té době dosedl na trůn český Ferdinandem I. (1526—1564) habsburský rod přísne katolický. Ferdinand zaváděl úsilivně řád náboženský, vydal přísné nařízení proti novotářům. Povolal do země také řád jezuitů (1556), kteří čelití měli dalšímu šíření reformace a otevřeli nové vysoké učení (akademii) filosofické a theologické v Praze (později také v Olomouci).

Čechy.

Ferdinand I.

Za něho dosedl na stolec arcibiskupský, 140 let neobsazený, Antonín Brus z Mohelnice, velmistr řádu křižovnického (1561—1580), muž horlivý, výmluvný a spravedlivý. Zúčastnil se též sněmu tridentského a opravy jeho snažil se v Čechách provésti.

Antonín Brus.

Aby utrakvisty uspokojili, Ferdinand a arcibiskup vymohli schválení kompromát (1564), bohužel, pro Čechy pozdě; protestantismus šířil se dále.

Maxmilian II. Za **Maxmiliana II.** (1564—1576) vymoženo aspoň schválení *k on f e s e č e s k é* (1575), na níž se usjednotili lutheráni s Českými bratry.

Rudolf II. Až konečně za **Rudolfa II.** listem císařským neboli *m a j e s t á t e m* (9. července 1609) dána jim úplná svoboda náboženská a dovoleno jim i stavěti chrámy na statcích královských.

Morava. Na **Moravě** nebylo lépe. Přicházeli tam, jako do Čech, kazatelé z Německa. Zvláště obyvatelstvo německé ve městech horlivě přijímalo lutheránství. Čeští bratři, vypuzeni z Čech, našli na Moravě útulek a ochranu na statcích předních šlechticů. Jejich ochráncem byl zvláště **Karel z Žerotína**.

Tam odpíral protestantským snahám výtečný biskup **Vilém Prusinovský**, slavný zakladatel university olomoucké.

Matyáš. 2. Protestanté v Čechách, zneužívající majestátu, stavěli chrámy i na statcích církevních. R. 1618 na rozkaz císaře **Matyáše**, nástupce **Rudolfova** (1611—1619), chrám v **Broumově** na statcích tamějšího opata byl jim proto zavřen, chrám pak v **Hroběch** (u Teplice) na statcích arcibiskupských zbořen. To bylo příčinou veliké bouře. Protestantští stavové po pohnuté schůzi na Malé straně odebrali se na hrad pražský a císařské místodržitele **Jaroslava z Martinic** a **Viléma Slavatu** s písařem **Fabriciem** vyhodili s oken (1618, defenestrace), protože jim přičítali vinu rozkazu toho. Všichni tři byli však podivuhodně zachráněni. Potom zřízena byla od zbouřenců v zemi vláda 30 direktorů; řád jezuitský vypuzen byl ze země. To byl počátek války **třicetileté**. V začátcích této bouře zemřel **Matyáš** (1619).

Počátek války 30leté.

Na trůn měl nastoupiti **Ferdinand Štyrský**, kterého byli již dříve Čechové a Moravané za svého krále přijali. Ale stavové protestantští, znajíce ho jako horlivého katolíka, nechtěli ho uznati a prohlásili králem českým **Bedřicha Falckého**, kalvinistu. V listopadu 1619 byl také korunován v chrámě sv. Víta.

Bedřich Falcký.

V této bouřlivé době umučen byl od protestantů na Moravě blah. **Jana Sarka a n d e r**, farář v Holešově, pro tajemství zpovědní (1620).

Zatím **Ferdinand**, byv zvolen za císaře německého, zjednal sobě mocné spojence, kurfista saského **Jana Jiřího** a **Maxmiliana**, vévodu bavorského. Spojená vojska vtrhla do Čech proti vojsku protestantských stavů českých. Tito ustoupili až na **Bílou horu**; tam svedena bitva 8. listopadu r. 1620. Vojsko českých stavů protestantských poraženo a **Bedřich**, „zimní král“ zvaný, spasil se útekem z Čech.

Bitva na Bílé hoře.

Statečně počínali si v boji Moravané; šest tisíc jich padlo u letohrádku, jemuž se už tehdy říkalo **Hvězda**.

Ferdinand II. **Ferdinand II.** (1619—1637) přísně potrestal odbojné stavy. Nejpřednější z nich byli odsouzeni k smrti, ostatní pozbaveni statkův a vypuzeni ze země.

Dne 21. června r. 1621 od časného rána konána poprava na 26 pánech českých na Staroměstském náměstí. Umírali statečně. Hlavy dvanácti prvních byly vyvěšeny v koších na věži mostecké na staroměstské straně.

Podle protestantského práva reformačního král začal pak prováděti reformaci katolickou neboli **protireformaci** v Čechách. Vypověděl ze země nejprve kazatele protestantské (1624), universitu odevzdal jezuitům a chrámy vrátil katolíkům. Roku 1627 vydal zákon, aby se protestanti z měšťanův a šlechty buď vrátili do církve, anebo z Čech vystěhovali.

Protireformace.

Na 36 tisíc rodin a mezi nimi 158 rodů české šlechty opustilo zemi na velikou škodu národa, ježto ve statky vystěhovalců (exulantů) uvazovali se cizinci. Mezi vystěhovalci byl také **Jan Amos Komenský**, slavný „učitel národů“ zvaný.

Exulantl.

Po vítězství v Čechách **Ferdinand** obrátil zbraně své proti německým stavům protestantským. Válka trvala dále až do roku 1648; účastnili se jí **Dánové**, **Švédové** a jiní národové.

V době té vojsko nepřátelské vpadlo šestkrát i do Čech a těžce zpusťilo zemi. Ještě v posledním roce vpadli do země **Švédové**, dobyli **Malé strany**, ale **Starého města** dobytí nemohli pro statečnost měšťanův pražských a zvláště studentů. Tyto vedl v boji na **Kamenném mostě** a u **Nové brány** jezuita **Jiří Plachý**. Na památku vítězství toho konán dlouho potom průvod k soše **P. Marie** na Staroměstském náměstí (památný sloup se sochou **P. Marie**).

Vpády do Čech.

Válka skončena byla mírem **vestfálským** (1648). V něm svoboda náboženská přiznána všem vyznáním protestantským. Statky církevní, pokud do r. 1624 církvi byly odňaty, měly zůstati v držení protestantů, čímž církev byla velmi ochuzena.

Mír vestfálský.

Poznámka. Příčiny rychlého šíření se učení reformátorů byly: 1. **slibování opravy** některých zlořádů v církvi, čímž mnozí dali se obloudit; 2. **uvolnění kázně** církevní zrušením nepohodlných povinností, jako nerozlučitelnosti manželství a j.; 3. **časné výhody** knížat, jako obohacování se statky církevními; 4. zvláště pak **vnucování mečem a násilím** a j. — Přes to protestantismus sám v sobě rozpadal se v mnohé sekty blouznivé a proti sobě bojující, jako byli: **Novokřtěnci**, **Unitáři**, **Ochranovští**, **Kvakerové**, **Methodisté**, **Svedenborgiáni**, **Irvingiáni**, **Mormoni** a j. — Vnikáním protestantismu do zemí českých posiloval se tu živel německý.

Příčiny rychlého šíření se protest.

Sekty.

73. Sněm tridentský.

Dlouho očekávaná a toužená oprava v církvi katolické byla konečně provedena **devatenáctým obecným sněmem církevním v Tridentě** (1545 až 1563), který však několikrát z důležitých příčin byl přerušen.

Sněm tridentský.

Protestanti, ač několikrát byli vyzváni, aby se dostavili a otcům sněmovním stížnosti předložili, nepřišli, vědouce, že žádostem jejich vyhověno býti nemůže.

Na tomto sněmu nauka **Kristova** zaskvěla se opět v pravém a čistém světle božskosti, a skutečná oprava, která jen od církve může vyjít, byla provedena. Sněm byl svolán papežem **Pavlem III.**, ale do konce sněmu vystřídal se ještě několik papežův a teprve za **Pia IV.** byl uzavřen.

Jednání sněmu.

Sedění bylo 25 a v každém byly stanoveny nálezy o víře a nálezy o kázni církevní. Nejprve vyloženy pravdy, v nichž reformátoři pobloudili: o Písmě svatém, o dědičném hříchu, ospravedlnění, o svátostech vůbec, o jednotlivých svátostech, o očištění, účtě svatých a odpustcích. Vedle toho mnoho ustanoveno na očištění a zvelebení mravů, kázně a bohoslužby.

Bohužel, že dekreta, učení víry se týkající, byly sice všude přijaty, ne však dekreta oprav mravních a kázně církevní. Tím provedení bylo dílem překaženo, dílem zdrženo.

Tridentské vyznání víry.

Podle snesení sněmu sestaveno bylo **tridentské vyznání víry**, jež bylo pak každému skládati, kdo došel nějakého úřadu duchovního neb akademické hodnosti. Také vzdělán **katechismus tridentský**, o nějž se zvláště Karel Borromejský, arcibiskup milánský, velmi zasloužil.

V Čechách nařízení tridentská provedena péčí arcibiskupa **Zbyňka II. z Dubé** (1605); na Moravě péčí biskupa olomouckého **Stanislava Pavlovského** (1591).

Náboženský život křesťanů v této době.

74. Nové řády.

Nové řády.

Vedle sněmu tridentského také **nové řády duchovní** přispěly velmi k opravdové reformaci v církvi; budily v srdcích lidu lásku k církvi a horlivost v konání skutkův ušlechtilých.

I. **Z mužských řádů** byli to:

Kapucíni.

1. **Kapucíni**. Zakladatel jejich **Matouš de Bassi** (1528) v Itálii obnovil původní přísnou řeholi sv. Františka a také zavedl původní roucho jeho (ostře přihrocenou kápi).

Nový řád věnoval se především službě prostého lidu. Do Čech uveden byl sv. Vavřincem Brindiským za Rudolfa II. (1599); touž dobou dostal se i na Moravu (1604).

Milosrdní bratři.

2. **Milosrdní bratři**. Zakladatelem jejich byl sv. **Jan z Boha** (1545); měli ošetřovati nemocné. První nemocnici zřídil v Granadě ve Španělsku.

Do Čech uvedeni za Ferdinanda II. (1620) a dán jim v Praze špitál při chrámě sv. Šimona a Judy.

Oratorláni.

3. **Oratorláni**. Zakladatelem jejich byl sv. **Filip Nerijský** z Florencie (1574); měli vzdělávati lid modlitbou, nábožným čtením, kázáním a ušlechtilou zábavou.

Scházivali se v oratoriu chrámu sv. Jeronyma v Římě, odkud dostalo se jim jména „otcové oratoria“ neboli oratorláni.

Piaristé.

4. **Piaristé**. Zakladatelem jejich byl sv. **Josef Kalasanský** ze Španěl (1607); měli vychovávat chudou, opuštěnou mládež. Sluli také otcové zbožných škol (= *parum scholarum*).

Na Moravě zřízena jim kolej v Mikulově (1631) zásluhou kardinála knížete Dietrichsteina; v Čechách měli první kolej v Litomyšli (1640).

5. **Trappisté**. Zakladatelem jejich byl **Bouthillier de Rancé** (Butiljé de Ransé), opat v La Trappe (záp. od Paříže, 1636); bylo to obnovení prvotní přísné řehole cisterciácké. Zachovávají přísné mlčení, požívají nejjednodušších krmí, zaměstnávají se tělesnou prací, rozjímáním a modlitbou.

Trappisté.

II. **Ze ženských řádů** byly to:

1. **Voršilký**. Zakladatelkou jejich byla sv. **Angela Merici** z Brescie (Brešje, 1537); měly vychovávat chudou mládež dívčí.

Voršilký.

Sv. Angela nepřijala jména představené, nýbrž podřídila řád sv. Voršile, odkud i jméno řádu. Do Čech přivedeny byly r. 1655.

2. **Milosrdné sestry**. Zakladatelem jejich byl sv. **Vincenc z Pauly** (1618) ve Francii; měly pečovati o nemocné a o vzdělání dívčí mládeže.

Milosrdné sestry.

Sv. Vincenc z Pauly byl pravým apoštolem chudiny. Vykoupil na 1200 otrokův almužnami, které sebral; zakládal chorobince, nemocnice, ústavy pro nalezené, pomatence, poutníky, zanedbané jinochy, zbloudilé matky a p. Památka jeho zůstane u chudých v dobročinných ústavech a spolicích, které sám založil a které za příkladem a ke cti jeho jsou zakládány.

75. Jesuité.

1. Mezi všemi řády, jež v době této povstaly, vynikl zvláště řád jezuitský jak svou rozšířeností, tak i svou činností. Zakladatelem byl sv. **Ignác z Loyoly**. Řád byl nazván „**Tovaryšstvo Ježíšovo**“ a schválen od papeže Pavla III. (1540).

Řád jezuitský.

Sv. Ignác z Loyoly narodil se na oteckém hradě Loyole ve Španělsku. Raně byl při obléhání pevnosti Pampeluny, čítal ve své nemoci horlivě životopisy svatých. I umínil si za jich příkladem obětovati život svůj Kristu. Za příčinou potřebného vzdělání odebral se do Paříže. Tam spojil se ještě se šesti mladými muži, stejně smýšlejícími, a všichni složili slib, že služby své nabídnou papeži a půjdou, kam je pošle. (Byli to: P. Faber, sv. František Xaverský, Lainez, Salmeron, Bobadilla a Rodriguez.) Prvním generálem řádu stal se sv. Ignác († 1556).

Hlavní zásadou řádu bylo: „**Všecko k slávě Boží** (O. A. D. G.)“ Noviciát trval dvě léta a členové řádu věnovali se, k čemu jeví zvláštní nadání. Proto vycházeli z řádu mužové výborní a vynikající v každém ohledu. V čele řádu stál doživotně volený generál. Při výchově kladen byl zvláště důraz na hluboké vědecké vzdělání ve filosofii a v bohosloví.

Řehole.

Řád tento rychle se rozšířil a nabyl veliké moci a bohatství. Do Čech byli přivedeni za Ferdinanda I. (1556). Mezi příchozími byl i **svatý Petr Kanisius**, původce katechismu dlouho pak užívaného. Postavili kolej Klementinskou, zřídili akademii (vysoké učení), gymnasium akademické a seminář.

Do Čech.

Výborný výsledek škol jezuitských přiměl české pány, že založili na svých panstvích jezuitské koleje: v Krumlově, Chomutově, Jindř. Hradci; na Moravě: v Olomouci a Brně. Na čas svěřena jesuitům i universita Karlova.

Činnost
po bitvě
bělohorské.

Po bitvě bělohorské jesuité pracovali pilně pro katolickou reformaci. Násilí neschvalovali a radili k mírnosti; sami působili především poučováním. Odstraňují knihy nábožensky a mravně závadné, starali se o náhradu a přispěli tak i ku pokroku kulturnímu. Mnoho vzácných rukopisů českých zachovalo se nám jen v bibliotekách jejich.

Mezi spisovateli vynikli zvláště: Bohuslav Balbín, Václav Steyer, František Pubička, Stanislav Vydra, Josef Dobrovský a j.

Misle.

2. Velikých zásluh řád jesuitský dobyl si svými **misiemi** mezi pohanů. Nejznamenitější z misionářů jeho byl **sv. František Xaverský**, zvaný tak po oteckém hradě Xavieře v Navaře ve Španělsku.

Sv. František.

Působil ve východní Indii tak blahodárně, že sluje **apoštolem Indie**. Také v Japanu pokřtil mnoho tisíc obyvatelů a byl by pronikl až do Číny, kdyby ho nebyla stihla na této cestě smrt na ostrově Sancianu (2. pros. 1552). Tam pronikli teprve řeholní bratři jeho, kteří domohli se svými vědeckými vědomostmi takové vážnosti u panovníků čínských, že jim bylo dovoleno kázat také víru křesťanskou.

Jeho pokračovatelé.

Později povstalo pronásledování křesťanů v Japanu tak kruté, že křesťané byli takměř vyhlazeni (26 japonských mučedníků 6. února 1597).

V Africe;
v Americe.

Jako misionáři působili i v Africe a v Americe hned po objevení jejím, a to při své podivuhodné horlivosti všude s velikým zdarem.

Vedle jesuitů jako misionáři působili ovšem i jiní řádové, jako **dominikáni**, **františkáni**, **kapucíni**. — V řádu jesuitském vynikl svatostí a panickou čistotou **sv. Aloisius Gonzaga** z rodu knížat mantovských. Zřekl se koruny knížecí, vstoupil do kláštera v Římě a zemřel nákazou, obsluhuje nemocné (v 23 letech 1591); jest patronem školní mládeže.

Sv. Aloisius.

76. Vědy a umění.

Vědy.

1. Protestantismus probudil mezi učenci katolickými nový život, zvláště od sněmu tridentského. Snaha dokázat z Písma sv., z ústního podání a dějin církevních pravdu článků, v nichž protestanti zbloudili, přivedla **vědy bohoslovné** do rozkvětu.

Učenci.

Jako znamenití **učenci** vynikli kardinál arcibiskup **Robert Bellarmín** († 1621), **František Suárez** († 1617) a oratorián **Caesar Baronius** († 1607), dějepisec církevní. Krásné knihy rozjímavé napsali **sv. Ignác z Loyoly**, **sv. Teresie** a **sv. Ludvík z Granady**.

U nás.

V **Čechách** a na **Moravě** vědě katolické nedařilo se valně pro rozbroje náboženské. Přece však připomenouti slušno dějepisce **Václava Hájků z Libočan** († 1552), jen že dílo jeho není dosti věrohodné, zato však se čte lahodně; **Václava Šturma**, obránce víry, a **Tomáše Bavorovského** († 1562), vykladatele písma sv. (Postila česká). Písmo sv. znova vydal **Šebestián Vojtěch Berlička** (nar. 1565).

V této době rozkvétalo u nás zejména písemnictví bratrské (br. **Jan Blahoslav**, † 1571) a byla vydána šestidílná biblí **Kralická** (1593).

2. Vlivem humanismu v době té zápal pro výtvarné umění antické (starořecké a starořímské) a pilné studium jeho stvořily nové umění, zvané **renaissancí** (renesance), jako obrozením umění antického. Avšak přese všecku skvělost a bohatství forem ducha křesťanského postrádá.

Umění.

Ve stavitelství renaissance oblibuje si rozlehlost prostoru, bohatost článkovaní a malebná skupení. Pro stavby chrámové méně se hodí. Roze-

Sloh
renaissanční.

Obr. 21. Renaissanční chrám sv. Petra v Římě (1506—1629).

(Vpředu průčelí, rozčleněné pilastry; sloupová předstí; římsa se štítem a s atikou, dobenou sochami; mohutná kopule nad skřížením lodí s menšími 4 kopulemi vokol.)

znávají pak se renaissanční stavby chrámové dvojí: centrální a obdélné, a jsou zdobeny kopulí. Jinak zachovává se v půdoryse plán basiliky.

Renaissance měla původ svůj v Itálii a její původcem byl **Filip Brunellesco** ve Florencii.

Nejkrásnějším vzorem renaissance jest chrám sv. Petra v Římě (obr. 21.); mezi staviteli jeho nejslavnější byl **Michelangelo** (Anželo).

Do **Čech** renaissance přišla za Ferdinanda I. Na prvních stavbách viděti směs gotiky a renaissance, na př. na chrámě sv. **Rocha** v Praze na Strahově. Výraznějším příkladem jest chrám sv. **Salvatora** v Klementinu v Praze (průčelí bar.); chrám v Staré Boleslavi (obr. 22.).

U nás.

Sochařství. V **plastice** (sochařství) jeví se snaha po pravdivosti a ušlechtilosti tvarů. Předmětem jsou zvláště nádherné náhrobky, oltáře, kazatelny, portály a j.

Jako velduch vyniká tu Michel Angelo Buonarrotti († 1564); byl nejen stavitelem, ale i sochařem, malířem a také básníkem. Nesmrtelným dílem jeho jest Mojžíš na náhrobku papeže Julia II. (str. 11). Malby jeho zdobí kapli sixtinskou.

Malířství. V **malířství** vytvořena díla takměř nepřekonatelná.

Vroucnost náboženská pojí se tu s ideální dokonalostí tvarů.

Umělci. Umělci prvního řádu jsou vedle Michel Angela Leonardo da Vinci a Raffael Santi.

Leonardo da Vinci († 1519), sochař, básník, hudebník, inženýr, fysik, anatom, byl duch geniální, hlubokého vzdělání a citu. Nejznámější obraz jeho jest Večeře Páně v Miláně (str. 23).

Raffael Santi († 1520) vyvrcholil umění malířské. Jeho obrazy Madonn jsou nedostizné. Nejznámější jsou Madona della Sedia (obr. 23.) a Sixtinská. Maloval také síně vatikánské, chodby, chrám a j.

Z ostatních sluší připomenouti ještě Tiziana († 1576, str. 22)

Obr. 22. Chrám poutní v St. Boleslavi (16. stol.). (Průčelí rozčleněno po šířce pilastry a do výšky římsami; ozdobeno výklenky se sochami, portálem a okny; zakončeno lomeným štítem; po stranách presbytáře dvě věže, nahrazující loď příčnou.)

v Benátkách. V Německu vynikl Albrecht Dürer († 1528, obr. 24.), ač formální dokonalosti často se mu nedostává; Lukáš Kranach († 1528), Jan Holbein († 1543).

Hudbu církevní povzněl Palaestrina († 1594), vlastním jménem Jan Pierluigi (Pierluidži), kterýž hudbu zachoval v službě církve pro veškerou budoucnost.

Sv. Filip Neri založil ve svém oratoriu školu hudební, kde zvláště v době postní děje z Pisma sv. za průvodu hudby se představovaly; odtud skladby hudební na biblické (náboženské) texty slují oratoria.

Obr. 23. Raffael: Madona della Sedia.

V **básnictví** Itálie se honosí slavným eposem „Osvobozený Jerusalem“ od Torquata Tassa († 1595); Španělsko má své básníky dramatické: Lope de Vega († 1635) a Calderona († 1687; náboženské hry jeho, autos zvané, přeloženy od Jar. Vrchlického); lyrické: sv. Jana z Kříže († 1591) a sv. Teresii († 1582).

U nás v těchto pohnutých dobách umění ne příliš zkvétalo a pracovali tu hlavně umělci cizí, zejména vláští. Přes to vynikli, jako proslulý kovolitec Tomáš Jaroš z Brna († 1570; kašna v zahradě královské v Praze), Brikcí

z Cimperka, slovný zvonář pražský (reliefy); malíři miniatur a iluminatoři Jan Táborský, Jan Kantor, Fabian Polirar a j.

Obr. 24. Dürer: Slavnost růžencová.

Oddíl 2.

Od míru vestfálského do světové války (1648—1914).

(Nový rozkvět církve.)

77. Předzvěsti revoluce.

Obmezování
moci pap.

Ve Francii.

1. Následky vítězství protestantismu ukázaly se bohužel velmi záhy. Byla to především snaha po **obmezení moci papežské**. Tak ve **Francii** návodem Ludvíka XIV. sestaveny byly články „**galikánské svobody**“ (1682).

V nich vrchní moc papežova popírána nejen ve věcech světských, nýbrž i v duchovních; ano i neomylnost jeho učitelská ve věcech víry a mravů brána v pochybnost.

Jenom neohrožený odpor papežů přiměl krále, aby je za neplatny prohlásil a s církví se smířil.

V **Německu** vznikl (1763) tak zvaný „**Febronianismus**“, který do-
poroučel, aby papež — podle zásad protestantských — měl toliko čestnou
přednost před ostatními biskupy.

Ale původce Mikuláš Hontheim (Febronius), biskup trevírský, ne-
nalezl souhlasu a sám nakonec učení své odvolal.

V **Rakousku** císař Josef II. (1780—90), jsa odkojen zásadami gali-
kánskými a febronianskými, chtěl zříditi jakousi církev státní, oddělenou
vnitř i vně od Říma (josefinismus).

Biskupské stolice obsazovány beze schválení papežského, nařízení papeže
a biskupů podřízena dobrozdání královskému, předpisy bohoslužebné dávány
od císaře, duchovní vychovávání pod dozorem státním (ústřední semináře) atd.

Josef II. neustal ani po návštěvě papeže Pia VI. (1782) ve svých no-
votách, ale sám se dočkal od lidu nevděku a odboje.

2. Jiným důsledkem byl silný **odpor proti řádu jezuitskému**, nejmo-
cnější to opoře papežství a církve v této době. Bojováno bylo proti němu
lži a pomluvami. Jesuité násilím odstraněni z jednotlivých zemí, jako
z Portugalska, z Francie, ze Španělska. Konečně naléháním různých vlád jezuitský řád za **Klementa XIV.** (1773) zrušen, aby
v jejich zemích upokojení zjednáno bylo.

Odpor proti
řádu jezuit.

Jediné protestant Bedřich II. pruský a Kateřina II. ruská po-
skytli vypuzeným ochrany a svěřili jim vzdělávání mládeže v Polsku a
Slezsku, užívající jejich služeb ke svým politickým záměrům.

3. Zrušením řádu jezuitského církev byla vydána na pospas ještě
ostřejším útokům nepřátel i proti samé víře.

Protestantismus zavrhl totiž neomylný úřad církve a učinil Písmo sv.
předmětem volného zkoumání každého jednotlivce. Ovocem toho bylo
popírání nadpřirozeného zjevení Božího a čirá nevěra.

Nevěra.

Ve **Francii** pochybovačnost náboženská poklesla až v popírání Boha
(atheismus) a nesmrtnosti duše (materialismus). Nejhuře řá-
dili „encyklopedisté“, mužové, kteří, vydávající encyklopedii vědění (Naučný
slovník), šířili v něm protináboženské domněnky své. K nim náleželi Voltaire
(Voltér, † 1778), Rousseau (Russó, † 1778), který se lišil od ostatních
aspoň vážností, s jakou zásady své hlásal, a vědeckostí, s jakou je rozbíral, a j.

Ve Francii.

V **Německu** mnozí učenci prohlašovali rozum za jediný pramen po-
znání (rationalismus), všechno nadpřirozené zavrhuje, jako na př.
Kant, Lessing. K nim přidružili se i beletristé, rozšiřující tak nevěru spolu
do všech vrstev, od učence až do posledního čtenáře spisů zábavných a bá-
snických.

V Německu.

Na místo víry nastoupilo rozumářské popírání všeho, co rozum a
přirozenost lidskou přesahuje, a záští ke každému zjevenému náboženství.

Utvořily se i **spolky**, mající za účel, potlačit všecko náboženství vůbec
a katolické zvláště a vyvrátiti všechn posavadní společenský řád, na něm
se zakládající.

Spolky.

Byli to především **s v o b o d n í z e d n á ř i** (freimauři). Založení byvše v Londýně (1717), chtějí s t a v ě t i novou společnost, aby se stala později obecnou církví lidstva. Ta má hlásati pouze zásady rozumu a spojití lidstvo bez rozdílu národností a vyznání v jednu velikou jednotu, „s p o l k e m s v o b o d n ý c h z e d n á ř ů“ zvanou.

78. Revoluce francouzská. Napoleon.

Příčiny revoluce.

1. Ke ztrátě víry a s tím spojené zkáze mravní ve Francii připojil se veliký úpadek národního hospodářství. Byl to následek bezuzdného a nákladného života při dvoře královském za Ludvíka XIV. a XV. A tyto příčiny vyvolaly tam onu velikou vzpouru proti každé nadvládě a rozvrat všech poměrů společenských, mravních i církevních neboli **revoluci francouzskou**.

Pod svůdným heslem: „V o l n o s t, r o v n o s t a b r a t r s t v í“ vůdcové strany snažili se vyhladiti království i církev a zavéstí nový pořádek podle vlastní libosti.

Ludvík XVI.

R. 1789 **Ludvík XVI.**, král velmi dobrotivý, ale slabý, svolal zástupce předních tří stavů, duchovního, šlechtického a městského do Versailles (Ver-sájj), aby se radil o zlepšení finančních poměrův. Ale shromáždění stavové, z nichž poslední měl zástupců tolik jako první a druhý dohromady, prohlásili se za **shromáždění národní**, na králi nezávislé.

Shromáždění národní.

V Paříži nastaly bouře a tvořily se revoluční kluby, v nichž nabýval prvního slova **Robespierre** (Robespjér). Na venku za příkladem Paříže činěny útoky na zámky šlechtické a kláštery.

Ústavodárné.

Národní shromáždění prohlásilo se za **ústavodárné**. To vyhlásilo občanskou ústavu (konstituci), hlavně proti církvi namířenou.

Církevní statky zabaveny na placení dluhů státních; opatství odstraněna a počet biskupství podle krajů obmezen na 83. Biskupové a faráři voleni od lidu bez ohledu na vyznání voličův a měli skládati přísahu věrnosti národu a zákonům jeho. Kdo by se zdráhal přísahati, zbavení úřadu svého.

Papež **Pius VI.** zavrhl usnesení proticírkevní a král, obávaje se nejhoršího, prchl z Paříže; avšak byl vyzrazen, dopraven zpět do Paříže a zbaven všeliké moci.

Sbor zákonodárný.

Místo sboru ústavodárného svolán **sbor zákonodárný** (1791). Ten odsouval do vyhnanství kněze, kteříž nechťeli přísahati na novou ústavu.

Lid, pobouřen proti kněžstvu, vraždil je jako prý zrádce vlasti. V Avignoně jich povražděno na 600, v Paříži na tři sta. Ano ubiječům vyplácena ještě řádná mzda denní 24 fr. (asi 20 K).

Národní konvent.

2. Nový sněm, **národní konvent**, konečně odhlasoval republiku a dal Ludvíka XVI. jako velezrádce (21. ledna 1793) i manželku jeho Marii Antoinettu (Antoanetu, 16. října) guillotinovati (gijotýnovati). Za nimi tisícové nevinných umírali na popravišti.

Král umíral zmužile: „Odpouštím původcům smrti své a prosím Boha, aby krev má, kterou nyní proléváte, nepřišla nikdy na Francii.“

Posléze všechna moc octla se v rukou luzy, která s ukrutností spojovala bezmeznou zuřivost. V čele stáli **Danton, Robespierre a Marat**. (44.000 guillotin pracovalo ve Francii.) Aby památka náboženství docela byla vyhlazena, bohoslužba jest zapověděna, chrámy zavřeny, neděle a svátky zrušeny, všechno posvátné hanobeno. Prohlášeno, že není Boha a že není duše nesmrtelné. Zaveden jest kult rozumu a nemravná ženština jako bohyně rozumu uctívána na oltáři chrámu notredamského písněmi svobody, kadidlem a pak i slavnou hostinou.

Odstranění náboženství.

Konečně padli vůdcové hrůzovlády Marat, Danton i Robespierre (1794) a nastoupila mírnější vláda **direktorů** (1795—1799). Chrámy byly zase otevřeny, bohoslužba dovolena, ale jen od kněží, kteří složili přísahu na ústavu. Církev však trpěla dále; neboť vojsko francouzské odňalo papeži jeho území a staříčků **Pius VI.** (82letý) odvečen do zajetí, kdež následkem útrap zemřel (1799). Nový papež, zvolený v Benátkách, z úcty k předchůdci svému, přijal jméno **Pius VII.** (1800) a vrátil se do Říma.

Vláda direktorů.

Pius VI. a VII.

3. V té době nabýval mezi generály francouzskými veliké slávy svými mnohými vítězstvími **Napoleon Bonaparte**. R. 1799 byl postaven v čelo vlády francouzské jako konsul a konečně dosáhl i koruny císařské (1804). Pius VII. pomazal jej slavně na císaře, očekávaje, že Napoleon popřeje za to církvi míru a svobody. Ale Napoleon, čím více rostla moc a sláva jeho, tím více jařmil církev a konečně sáhl i na území papežské a přivtělil je ke Francii. Papež protestoval, ale marně; byl jat a odveden do zajetí.

Napoleon.

Papeži nedostávalo se v zajetí ani nejpotřebnějšího; šat měl tak chatrný, že Savonští, kde byl držán, dojati až k pláči, sbírkou mu opatřili nový.

Žalostný stav papežův trval až do r. 1814, kdy Napoleon po nešťastné bitvě u Lipska (1813) byl odsouzen a na ostrov Elbu vypověděn. V Římě lid přijal Pia VII. s velikým jásotem a plesáním. Stát papežský byl mu navrácen kongresem vídeňským (1814). Téhož roku papež obnovil také řád jezuitský.

Bitva u Lipska.

Napoleon později odvezen na ostrov sv. Heleny, kde zemřel, smířen s církví (1821).

79. Církev v Rakousku a v Čechách.

1. Nástupci Josefa II. snažili se poněmáhle odstraniti neblahé církevní reformy jeho. **František I.** (1792—1835) zrušil ústřední semináře a vrátil je doзору biskupskému jako i školství. Ještě blahovolenější bylo působení **Ferdinanda V. Dobrotivého** (1835—1848). Za něho vyjednávalo o konkordát **Ferdinand V.** (smlouvu) s církví. Ale bouře r. 1848 to zmařily.

František I.

Ferdinand V.

František
Josef I.

Nástupce jeho císař **František Josef I.** (1848—1916) schválil církevní požadavky biskupů shromážděných ve Vídni; biskupům vrácena volnost styku se stolicí papežskou. A zase počal se utěšeně rozvíjeti život katolický v Rakousku. Biskupové svolávali synody, spolky a řády duchovní obrozovaly se k životu.

Byly sice r. 1868 vydány nové zákony, poškozující církev (o manželství, školství, vyznání), ale panovník, církvi nakloněný, hleděl mírniti co možno nepřátelské požadavky.

Čechy.

Chlum-
čanský.

2. V **Čechách** velmi blahodárně působilo vzdělané kněžstvo; obrozovalo lid nejen nábožensky, ale také národně (**kněží buditelé**). Jim v čele stáli vynikající biskupové, jako arcibiskup **Václav L. Chlumčanský** (1815—1830), otec chudých. Horlivě se ujímal školství a doporučoval zřizovati knihovny; národnímu museu daroval vzácné rukopisy a prvotisky.

Bedřich
Schwarzen-
berk.

Z jeho nástupců vynikl **Bedřich** kníže ze **Schwarzenberků** († 1885) jednak svou neohrožeností ve válce pruskorakouské, jednak horlivostí v úřadu vrchnopastýřském (synody). Jeho vrstevník **Jan Valerián Jirsík** († 1883), biskup budějovický, proslavil se svým vlastenectvím, zbožností a obětavostí.

Jirsík.

V poslední době zasloužil se o církev českou arcibiskup pražský **František de Paula** hrabě ze **Schönbornů** († 1899) jako přítel věd a umění; za něho doplněna česká universita fakultou bohosloveckou a v Římě zřízena kolej česká. Do Čech zavedl **Školské bratry**.

80. Církev katolická v ostatních státech evropských.

Italie.

1. V **Italii** povstala touha po sjednocení a utvoření veliké, mocné Italie. V čele hnutí stáli králové sardinští jako nejmocnější z knížat italských. **Viktor Emanuel** sardinský zmocnil se konečně celé Italie i státu papežského až na Řím a okolí. Po 10 letech (1870) posléze zmocnil se násilně i těchto, prohlásil Řím hlavním městem sjednocené Italie a zvolil Quirinal residenci královskou.

Zabrání
státu papež.

Dány sice zákony garanční, jimiž se papeži svoboda zaručovala, ale papež odmítl důstojně nedostatečné záruky a zůstal v dobrovolném vězení ve Vatikáně, odkud nevycházel. (Vězeň vatikánský.)

Německo.

Kulturní boj.

V **Německu** byly poměry velmi neutěšené. V Prusku **Bedřich Vilém III.** vydal proticírkevní zákony o smíšených sňatcích a výchově dítek. (**Kulturní boj**). Někteří biskupové pro odpor k těmto zákonům byli uvrženi do vězení. Za nástupce jeho poměry byly sice zlepšeny, ale nový kulturní boj zahájil **Bismarck**, kancléř císaře Viléma I. Za něho byly vydány zákony, rušící svobodu církve a nařizující vychovávání duchovenstva pod dozorem státním.

Řehole byly rušeny, majetek církevní zabrán, duchovenstvo odporující vězněno a vypovídáno. Úsilím však papeže **Lva XIII.** poměry se zlepšily (1882).

Francie.

Ve **Francii** zdálo se, že církvi zkvete šťastnější doba za obnoveného císařství přes některé revoluční bouře. Ale po porážce císaře **Napoleona III.** hrůzovláda **pařížské komunity** neštítala se ani krveprolévání (1871). Obětmi byli někteří kněží a arcibiskup pařížský **Duboy** (**Dyboa**). Za republiky vypukl i tam kulturní boj velmi krutý.

Pařížská
komunita.

Řehole jsou potlačovány, práva církve obmezována, školy církvi odňaty, zákony manželské zrušeny. Útisky tyto stupňovaly se až k násilnostem, zvláště na řeholích.

Španělsko.

Ve **Španělsku** duch proticírkevní se šířil ze sousední Francie. Krvavá bouře vypukla za nezletilosti královny **Isabell y;** mniši povražděni, kněží vypovídáni, statky církevní zabráný a spojení s Římem přerušeno. Klid nastal při nastoupení **Isabell y II.** (1843). V době revoluce sice nová příkoří učiněna církvi, ale za nástupce **Isabellina Alfonsa XII.** bývalý řád byl obnoven a civilní manželství, dříve zavedené, bylo zrušeno.

Jako ve Španělsku dalo se i v **Portugalsku:** církvi byla vrácena všecka její práva (1843).

Portugalsko.

Do **Švýcarska** duch proticírkevní proudil rovněž z Francie. V boji mezi katolíky a nepřáteli církve tito opanovali. Nastalo pronásledování duchovenstva i klášterů. Po sněmu vatikánském bylo ještě hůře a naproti Římu podporováno „**starokatolictví**“. Ale i tam zlepšily se poměry za **Lva XIII.**

Švýcarsko.

2. V **Anglii** teprve za krále **Jiřího IV.** (1820—30) dostalo se katolíkům rovného práva. A od té doby tam i ve **Skotsku** roste církev katolická na úkor episkopální. **Pius IX.** obnovil v Anglii katolickou duchovní správu; ustanovil 12 biskupů s arcibiskupem westminsterským v čele (1850).

Anglie;
Skotsko.

Církev anglická honosí se mnohými vzácnými muži, jako byli kardinál **Wiseman** (**Wajsmen**), první arcibiskup, kardinálové **Newman** (**Njumen**) a **Manning** (**Mening**).

Těž **Irsko** domohlo se svobody náboženské i politické (1829) zásluhou „svého osvoboditele“ **Dana O. Conella**, ano dosáhlo konečně i rovnoprávnosti (1868).

Irsko.

V **Holandsku** dostalo se svobody všem vyznáním i katolickému, dříve tak pronásledovanému (1848). **Pius IX.** zřídil tam duchovní správu s arcibiskupstvím v **Utrechtu** (1853). — V **Belgii** byla zaručena svoboda církve novou ústavou, ač ani tam bez bojů proticírkevních nebylo.

Holand.

Belgie.

Na **Rusi** patriarchové moskevští upadli v odvislost od panovníků, čímž se církev změnila v ústav státní, až konečně car **Petr Vel.** prohlásil sám sebe patriarchou církve (1721) a k řízení záležitostí církevních

Rusko.

ustanovil sbor, „s v. s y n o d“ zvaný. Tou příčinou také panovníci ruští podporovali rozkol a pronásledovali katolíky (sjednocené).

Po mnohém útisku, zejména za Kateřiny II. a znova za Mikuláše I., uleveno katolíkům přímluvou Řehoře XVI. Za Lva XIII. dílo smíru valně pokročilo a stav katolíků na Rusi zlepšilo.

Náboženský život křesťanů v této době.

81. Vědy a umění.

Vědy.

1. Přese všechny útoky proti církvi a neblahé proudy nevěrecké církev má hojně nadaných vzdělavatelů **církevních věd**. Zvláště vynikli učeností svou: ve Francii biskup Bossuet (Bossy, † 1704), arcibiskup Fénelon († 1715); tento snažil se povznést i výchovu dívčí. V Neapolsku proslavil se sv. Alfons z Liguri (Liguri).

Ve všech oborech vynikli duchovní řádoví, zvláště jesuité, kteří počali psát jazykem národním.

U nás.

V Čechách jesuitou Matějem V. Steyerem († 1669) založeno bylo „Dědictví svatováclavské“, kteréž mělo účelem vydávat náboženské knihy české. Roku 1670 rozdáno 825, r. 1673 již 3367 knih. Odtud vyšla také slavná bible svatováclavská.

V dějepise vlasteneckém pracovali jesuita B. Balbín († 1688) a světcí biskup pražský Tomáš Pešina z Čechorodu († 1680). Bohuslav Balbín psal dějiny české, Pešina dějiny moravské — oba psali ještě latinsky. Také křížovník Jan Frant. Beckovský († 1725) psal kroniku českou.

Po revoluci francouzské.

Když po revoluci francouzské náboženský život rozkvetl, vědy pěstovány byly ještě horlivěji. Mezi učenci katolickými jsou mnozí obránci neboli konvertité protestantští, jako dějepisec Hurter, hrabě Stolberg, Gfroerer v Německu, v Anglii kardinál Newman, Manning a j.

U nás.

V Čechách a na Moravě proslavili se jako spisovatelé vědeční: J. V. Jirsík, biskup budějovický; Dr. Jan Bílý jako dějepisec; Dr. Frant. Sušil, Dr. Mel. Mlčoch a Dr. Innocenc Frencl jako vykladatelé Písma sv.; Dr. A. Lenz, probošt vyšehradský, a Dr. Ed. Brynych, biskup královéhradecký, jako obránci víry a j. v.

Založena jsou i různá Dědictví, která ku zvelebení věd velmi přispívají: Svatojanské, Svato-prokopské, sv. Cyrilla a Metoděje; k poučení a zábavě dítek Dědictví Malíčkových. Také různé bibliotéky se vydávají, jako vzdělávací, homiletická, katechetická a j.

Umění.
Sloh barok.

2. Ve stavitelství vyvinul se z renaissance v této době **sloh barokový**. V půdoryse zavádí linie zakřivené (vypouklé a proláklé), oblibuje si bo-

haté členění silně vystupujících říms a přepych ve výzdobě figurální a ornamentální. Chrámů bývají buď stavby podélné nebo centrální s kopulí.

V Itálii vynikl Lorenzo Bernini († 1680), původce kolonád a oltáře sv. Petra s točenými sloupy.

V Čechách jest chrám sv. Mikuláše v Praze na Malé straně krás-

U nás.

nou stavbou podélnou (obr. 25.), chrám křížovnický stavbou centrální a j. Na Moravě patří k nejznamenitějším památkám průčelí býv. chrámu sv. Anny v Mikulově, ozdobené krásnými sochařskými pracemi domácích umělců Rigy, Mangoleta, Cirkovce, Virknera a zvláště znamenitého Lengelachra; chrám v Jaroměřicích se skvostnými freskami a j. Jako stavitelé vynikli Křištof Dinzenhofer († 1722) a syn jeho Kilian († 1752); na Moravě Fischer z Erlachu.

Obr. 25. Barokní chrám sv. Mikuláše na Malé straně v Praze (18. stol.). (Vpředu průčelí chrámu rozčleněné pilastry a sloupy po šířce, římsami do výše; vlnité štíty s atikou a balustrádou; bok chrámu, s řadou oken, zdobených vlnitými římsami; mohutná kopule nad skřížením lodí a věž.)

Za vlády rozmařilého Ludvíka XV. ve Francii zavládl sloh „rokokový“. Přešel v přeplněnou drobnou výzdobu a stal se výronem hravé, až divoké fantazie. Pro chrámů byl naprosto nevhodný; výborně hodil se pro vnitřní výzdobu domů.

Sloh rokokový.

Po vyžitém uměleckém opojení 18. věku nastal obrat; skoro otrocké napodobení vzorných (klasických) památek starořeckých a starořímských vytvořilo nový sloh, zvaný **klasicismem (pseudoklasicism)**. Nej-

Klasicism.

většího rozvoje dosáhl ve Francii v době prvního císařství; odtud sluje také slohem **císařským (= empire)**.

U nás. Tento směr byl příliš cizí živému duchu našeho národa a proto se u nás neujal. Chrámů stavěných byly ve způsobu pohanských chrámů řeckých.

Láska k církevnímu umění jeví se tu ponejvíce v opravách starých památek, s velkou pietou prováděných. Opraveny jsou nebo dokončují se: dóm svatovítský v Praze, chrám sv. panny Barbory v Kutné Hoře, chrám sv. Václava v Olomouci. Nové chrámů stavějí se ve slozích dřívějších.

Tak v slohu **románském** vystavěn chrám sv. Cyrilla a Metoděje v Karlíně, v slohu **gotickém** chrám sv. Lidmily na Král. Vinohradech; v slohu **basilikovém** s ušlechtilými tvary vlašské renaissance chrám sv. Václava na Smíchově (stav. A. Barvitijs). V slohu **gotickém** vynikl stavitel při dómu sv. Víta **Josef Mocker**.

Sochařství.

3. V sochařství vyhledává se malebnost a pohyb, více vášeň než vroucnost. V Čechách vynikl **Mat. Braun** († 1738, sochy na mostě Karlově), **Jan Ev. Brokov** († 1718) a ještě více syn jeho **Ferdinand** († 1731, sochy na mostě Karlově). Na Moravě vedle **Lengelachera** vynikl **Ondřej Zahner** (sochy výklenků v dóme brněnském) a znamenitý **Jos. Ant. Frič** († 1770; hřbitov ve Střílkách a „Černá kaple“ v Holešově).

Klasicismus; romantism.

U nás.

I tu pak ovládá napodobení vzorných děl starořeckých a starořímských (**klasicismus**) a po něm napodobení umění středověkého (**romantismus**).

U nás vynikli v onom **Prachnerové** (pomníky na hřbitovech pražských); v tomto vynikl **Václav Levý** († 1870) a bratři **Jos. a Eman. Maxové** (sochy na mostě Karlově, sousoší sv. Cyrilla a Metoděje v chrámě Týnském a jeho modely na Velehradě, str. 58).

Obr. 26. Petr Brandl: Simeon s Ježíškem v náručí.

Novější doby v plastice vynikli: **J. V. Myslbek** († 1922, pomník kard. Schwarzenberka v chrámě sv. Víta, sv. Václava v Praze), **B. Schnirch** († 1901, pom. sv. Václava, Jiřího z Poděbrad v Poděbradech) a **Stanislav Sucharda** († 1916, pom. Palackého v Praze).

V **malbě** jako v sochařství jeví se snaha po efektu a místo vroucnosti uplatňuje se věrné napodobení přírody (**naturalismus**).

Malba.

V Itálii vynikl **Quido Reni** († 1642), ve Španělsku **Velasquez** († 1660) a **Murillo** († 1682, str. 21), jenž honosí se hlubokým pojetím a vroucností. V **Nizozemsku** proslavil se **Rubens** († 1640, str. 50); v protestantském **Holandsku** **Rembrandt** († 1669).

Obr. 27. Václav V. Rainer: Večeře Páně.

V Čechách vynikli za cizími vzory **Karel Skréta** ze Závotic († 1674), **Petr Brandl** († 1735, obr. 26.) a nejpůvodnější **Václav V. Rainer** († 1743, fresky v chrámě křižovnickém v Praze, obr. 27.). Na Moravě vynikl geniální **Jiří Etgens** (fresky klenby v minor. chrámě v Brně a j.), **Daniel Gran** († 1757) a **Pavel Troger**.

U nás.

V ryjectví proslavil se **Václav Holar** († 1677; v britském muzeu a v Rudolfině v Praze nejúplnější sbírka jeho děl).

Ve století 19. zahajuje se i tu návrat k umění klasicismu a od něho ke středověkému. Itálie a Řím jsou umělcům zemí zaslíbenou (**Nazareni**). Mezi Čechy předčí poetický **Jos. Führich** († 1876) a přítel jeho **Jos. Hellich** († 1882); na Moravě **Emil Pirchan**.

Nazareni.

Nár. umění. Nověji svéráznému umění národnímu cestu klestil výtečný Jos. Mánes († 1871), od něhož jsou i obrazy náboženské (obr. 28.), a jemu blízký M. Aleš († 1913); na Moravě J. Ůž a Úprka. Osolitou svérázností vynikl Felix Jennewein († 1905). — O povznesení uměleckého průmyslu získává si veliké zásluhy Křesťanská akademie.

Hudba. 4. V hudbě která po Palaestrinim byla poklesla, zavádí se poslední dobou reforma a pěstuje se zvláště chorál gregoriánský.

Obr. 28. Josef Mánes: Hudba chrámová.

V Německu pěstovali kostelní hudbu Bach, Haydn a výtečný Mozart; v Čechách nejnověji Ant. Dvořák († 1904), na Moravě kněz Pavel Křížkovský († 1885). Písňe církevní pěstovala do Josefa II. zvláště bratrstva literátská. O sebrání písní nábožných zasloužil se jesuita V. Steyer, nově Kamarýt.

Návrat k chorálu zahájily mezi Němci jednoty sv. Cecílie; u nás zaváděny jednoty sv. Cyrilla.

Básnictví. V básnictví, kterému se v ovzduší nábožensky chladném zprvu ne-dařilo, jest obrat k lepšímu. Vroucnost náboženská proniká posléze i tam. Novější doby jsou to: geniální básník Jaroslav Vrchlický († 1912); Legendy o sv. Prokopu, Julius Zeyer († 1901); Mariánská zahrada, Kronika o sv. Brandanu) a j.

V Čechách a na Moravě kněžstvo stojí v čele ruchu literárního; jsou to „kněží buditelé“, na př.: Ant. Jar. Puchmayer († 1820), Josef Vl. Kamarýt († 1833), Vinc. Zahradník († 1836), Karel Vinařický († 1860), Frant. Sušil († 1868), Fr. Doucha († 1884), Beneš Meth. Kulda († 1903) a j. Nazývají se buditelé, protože se snažili spisy svými aneb aspoň rozšiřováním českých knih probouzeti lid k sebevědomí národnímu a k užívání jazyka národního.

Jako pěstitelé povídky vynikli kněží Fr. Pravda († 1904), Václ. Kosmák († 1898) a zvláště vroucně vlastenecký Václav Beneš Třebízský († 1884).

82. Kult. Nové řády.

I. Ku povznesení náboženského života věřících církev svatá zřídila nové svátky a pobožnosti

Nové svátky jsou: Nejsvětějšího jména Ježíš, neděle mezi Obřezáním a Zjevením Páně (na žádost Karla VI. 1721); nejsvětějšího srdce Páně, v pátek po oktávu Božího těla (působením blah. Markéty Alacoque, † 1690). Svátky Mariánské na pamět vítězství nad Turky: slavnost růžencová na pamět vítězství u Lepanta (1571), jména P. Marie, na pamět vítězství u Vídně (1683); svátek Svaté rodiny, neděle v oktávu Zjevení Páně (1893).

Život křesťanský stal se vroucnějším, zvláště úcta k nejsv. svátosti oltární vzrostla a zavedena pobožnost čtyřicetihodinná.

Ke cti nejsv. srdce Páně schválena litanie a zavedena k němu pobožnost; dogma o neposkvrněném početí Panny Marie slavně prohlášeno (1854).

II. Život řeholní ozdoben byl novými řády; byli to:

1. Školští bratři. Zakladatelem byl sv. Jan de la Salle (1680) v Re-meši; účelem jejich jest výchova mládeže především vrstev dělnických.
2. Redemptoristé (také Liguriané). Zakladatelem byl sv. Alfons z Liguri (1732). Úkolem jejich jest konati misie mezi lidem věřícím.

Sv. Alfons narodil se v Neapoli z rodiny šlechtické. Zřekl se světa, stal se knězem a posléze biskupem v městě sv. Agathy († 1787). Vynikl učeností a spisy svými; počten jest za učitele církevního. — O zavedení řádu do Rakouska dobyt si zásluh bl. Klement M. Hofbauer, Moravan a „první český redemptorista“ (1820). Do Čech přišli redemptoristé v polovici 19. stol. (V Praze při chrámě sv. Kajetána.)

Také povstaly četné spolky a jednoty k pěstování opravdového ducha křesťanského. Zejména jsou to spolky sv. Vincence de Pauly k pěstování lásky k bližnímu. V Turině rozvinul požehnanou činnost svou o zanedbanou mládež apoštol Jan Bosko († 1888). Zakládal pro ně dílny, školy, chrámy; zaměstnával je pracemi i hrou, chránil od zlého, vychovával a místa opatřoval. Jest původcem „Salesiánů“, kteří velmi horlivě a úspěšně pracují na díle misijním. (Jméno odvozuje od oratoře sv. Františka Saleského v Turině, kde se scházivali.) Působili zvláště v Americe. Vy-

Kněží
buditelé.

Beletristé

Svátky a
pobožnosti.

Nové řády.

Školští
bratři.

Redempto-
risté.

Spolky a
jednoty.

cházejí i do Patagonie, kde se do té doby misiónářům nedařilo, kde bývali zabiti a snědeni. O ženy a dívky pečuje rovněž od něho založený řád **Sester Panny Marie Pomocnice**.

Na ostrově Molokayi zemřel 1889 jako první dobrovolný ošetřovatel malomocných Petr Damián, kněz a mučedník lásky k bližnímu, slavený i od protestantů.

83. Papežové této doby.

K rozkvětu církve katolické nemálo také přispělo, že měla v dobách nejhrošších neohrožená a slavná papeže, kteří obhájili práva církve i dobyli sobě úcty všeobecné. Byli to zvláště: Řehoř XVI., Pius IX. a Lev XIII.

Řehoř XVI.

1. **Řehoř XVI.** (1831—1846), dříve mnich kamaldolský, byl muž přísných mravů a ducha neohroženého.

Panoval v době všeobecných bojů proticírkevních, ale dovedl moudrým a mužným jednáním zjednatí mír neb alespoň úlevu jak v Prusku, tak v Rusku a jinde. Zřídil mnoho biskupství a v krajinách misijních mnoho apoštolských vikariátů. Jako muž hlubokého vzdělání shromažďoval kolem sebe rád muže učené. České knihy poslal mu také **Josef Jungmann**.

Pius IX.

2. **Pius IX.** (1846—1878) byl muž ducha mírného a shovívavého.

Musil mnoho přetrpěti a veliká příkoří snést. Také on zřídil mnohá biskupství a ujednal mnohé smlouvy neboli konkordáty s různými státy na ochranu a úlevu církve.

Sněm vatikánský.

Důležitým stalo se jeho panování svoláním **dvacátého obecného sněmu církevního do Vatikánu** (1869—1870).

Na tomto sněmu prohlášeno památné dogma a staré učení křesťanské o neomylnosti papežově ve věcech víry a mravů, mluvili jako nejvyšší učitel církve k celé církvi (ex cathedra). — Z odporu proti tomuto dogmatu povstala sekta starokatolíkův, ale brzy uchýlila se úplně na cestu protestantismu.

Zabráni státu papež.

Sněm byl odročen r. 1870 pro náhlý nepřátelský vpád krále sardinského Viktora Emanuele do Říma; když se byl prve zmocnil státu papežského, zabral i město Řím a učinil je hlavním městem Itálie. Pius IX. zůstal odkázán na Vatikán. Po něm stejně i nástupci.

Pius IX. založil také „**spolky Piovy**“ ku povznesení ducha křesťanského; blahorečil **Jana Sarkandra** (svátek 18. bř.), **Aněžku Českou** (svátek 2. bř.). Za ochránce církve prohlásil svatého **Josefa**, pěstouna Páně.

Roku 1877 slavil 50leté jubileum svého biskupství, přijímaje srdečný a nadšený hold milujícího křesťanstva ze všech dílů světa. Zemřel u věku 86 let.

3. Slavnějším ještě svého předchůdce stal se **Lev XIII.** (1878—1903; obr. 29.) Věhlasný svou učeností, známý zbožnou horlivostí pro čest a slávu Boží, požíval úcty u všech národů bez rozdílu vyznání. Pro svou lásku a přízeň k Slovanům nazývá se i papežem slovanským.

Lev XIII.

Obr. 29. Lev XIII.

Roku 1880 listem okružním (= encyklikou) rozšířil úctu sv. apoštolů slovanských **Cyrilla a Metoděje** na celou církev (svátek 5. července). Také prohlásil za blahoslaveného zakladatele kláštera tepelského a chotěšovského **Hroznatu** (svátek 14. července) a **Klementa M. Hofbauera** (svátek 16. bř.). V Římě založil českou kolej promladéduchovníz Čech, jak sám pravil: „K větší cti a slávě Boží, ke vzrůstu katolického náboženství a k ozdobě a užitku slavného království Českého.“ Rozšířil také dovolení slovanské liturgie i na Černou Horu r. 1886 a dal tisknouti mešní knihy glagolicí v papežské knihtiskárně.

Pro Slovany.

Velmi se ujímal pracující třídy ve svých encyklikách a byl zván proto papežem dělní-

Pro dělnictvo.

ků. Vůbec staral se o mírné urovnání protiv sociálních v jednotlivých zemích. — Na povznesení rozvráceného života rodinného zavedl svátek Sv. rodiny.

Povzbuzoval ku pěstování věd a k horlivému studiu. Sám otevřel **Pro studium** archiv vatikánský všem učencům bez rozdílu náboženství k volnému badání.

Jeho snaha o přivedení jinověrců nazpět do církve — zvláště pravoslavných Slovanů, k jichž získání má sloužiti Apoštolát sv. Cyrilla a Metoděje — setkávala se se zdarem; zemřel u vysokém věku (93 let).

Pro sjednocení církve.

Oddíl III.

Od světové války (1914) až na naše časy.

84. Světová válka a její následky.

Světová válka.

Nevýslovné bědy uvalila na národy Evropy válka světová, jak rozlehlostí bojiště a délkou trvání svého, tak i způsobem bojování a zbraněmi, jakými byla vedena.

Panstvíchtivost některých evropských mocností, jako Anglie a Německa, byla příčinou stálého napětí mezi státy evropskými. Bylo potřebí jen jiskry, aby doutnající žárlivost se vznítla v mohutný požár válečný. K tomu také došlo.

Příčina svět. války.

Rakousko totiž pořádalo vojenská cvičení na hranicích srbských v Bosně. Toto jednání podráždilo Srby a jeden z mladých Srbů dal se strhnouti k nepředloženému činu; zastřelil totiž úkladně rakouského následníka trůnu, Františka Ferdinanda d'Este, i s jeho chotí, když tu konal inspekční svou cestu (28. června 1914). Na podnět Německa žádalo Rakousko dosti učinění, jehož Srbsko přijmouti nemohlo. Došlo tedy k vypovězení války. Na jedné straně stály tu tak zvané ústřední mocnosti, Rakousko s Německem, na druhé Srbové a tak zvané státy dohodové, vedle Srbska Francie, Anglie a Rusko. Později ještě Japonsko a Rumunsko, také Itálie a ke sklonku Unie severoamerická. K ústředním mocnostem připojilo se pak Turecko a Bulharsko. Válka takto zasáhla téměř všechny díly světa; odtud sluje „světovou“.

Způsob války.

Za dlouhého trvání svého nabyla hrůzná tvářnost, bylo v boji užíváno na moři „ponorných“ člunů, ve vzduchu letadel a na suché zemi strojních pušek, obrovských děl, obrněných autobusů („tanků“), ano i otravných plynů (po prvé užito Němci u Yprů 22. dubna 1915).

Takto jsouc vedena, vyžádala si nesmírných obětí. Zvláště když proti sobě stojící vojska zaujala pevná stanoviska a válka se takto prodlužovala. Vojska totiž, na ochranu před zhoubnou dělostřelbou a strojními puškami, zakopávala se do země (zákopy) a ohrazovala se ostnatými dráty.

Ale i v zázemí hynulo bezčetně lidu od hladu, zvláště když ponorné čluny německé potopovaly lodí, přivážející obilí a jiné životní potřeby. Potraviny skrovně se úředně rozdělávaly a tvořily se tak zvané fronty čekatelů.

Čechoslováci.

Ve válce účastnili se také Čechoslováci v řadách dohodových za osvobození a volnost své vlasti; z četných zajatců tvořily se totiž tak zvané legie, které rozmnožovali Čechoslováci mimo vlast žijící. Nesly jména sv.

patronů českých (sv. Václava, sv. Cyrilla a Metoděje) neb i jména slavných mužů a hrdinů národních.

Takové se tvořily na Rusku (významenal se udatností v bitvě u Zborova 1917), v Itálii (na Piavě), ve Francii (u Vouziersu, Terronu nad Aisnou, na Marně a j.). Jejich udatnost vzbudila v dohodě vřelé sympatie pro Čechoslováky a připravovala budoucí uznání jejich svobody.

Legie.

V Čechách zatím vláda měla nedůvěru k Čechům, vědoma si dřívějších svých útisků národa českého. Proto, když se s počátku klonilo vítězství na stranu ústředních mocností, zatčení jsou jako vůdci národa vynikající muži Dr. Kar. Kramář, Dr. Al. Rašín a j., jako rukojmí za protirakouské hnutí Čechů v zahraničí. Jsou žalařováni, ano i k smrti odsouzeni. Jiní unikli včas za hranice (1914), aby v cizině pracovali ve prospěch vlasti; tak prof. Dr. T. G. Masaryk, Slovák Dr. Milan Štefánik a j. Odboj Čechů posílilo i prohlášení spisovatelů českých (v květnu 1917) a přísaha zástupců všech vrstev národa (v dubnu 1918) do rukou čelného spisovatele Al. Jiráska.

Poměry v Čechách.

Během války zemřel císař rakouský František Josef I. (24. listopadu 1916) a jeho nástupcem stal se synovec jeho Karel I. (1916—1918), panovník siabý a nerozhodný, jenž promeškal příhodnou chvíli k uzavření míru. K žádosti Rakouska vyzval papež Benedikt XV. válčící národy k míru (28. července 1915), ale bez úspěchu.

Změna na trůnu.

[„Nyní válčícím národům a jejich hlavám! Když jsme beze své zásluhy byli povoláni, převzít na apoštolském trůně následnictví nad míru mírného papeže Pia X., jehož svatý a dobročinný život zkrátila bolest nad bratrovražedným bojem, krátce před tím v Evropě vzplanuvším, cítili jsme též vzhledem na krvavá bojiště muka otce, jenž vidí svůj dům zpustošený zuřící bouří, a zatím co jsme vzpomínali s nevýslovným utrpením našich mladých synů, kteří po tisících byli usmrcováni, naplňovala naše srdce, prodchnuté láskou Kristovou, všecka žalost matek, předčasných vdov a nevěst, a všecka bezútešná starost dítek, oloupených příliš záhy o otcovské vedení...“]

Výzva papežova k míru

Požehnán budiž onen, jenž nejdříve pozdvihne ratolest olivovou a podá pravici nepříteli, nabídne mu rozumné podmínky míru...“]

Tof jest volání míru, jež v tento truchlivý den hlasitěji propuká z naší duše...“]

Benedikt XV. "1

Pokusil se tedy aspoň o zmírnění hrůz válečných návrhy na dočasné příměří a zvláště na výměnu raněných zajatců. Také se přičiňoval, aby se peněžitými dary přispívalo do krajů (v zázemí války), kde zuřil hlad, a aby šlechetně se zacházelo se zajatci. K témuž vyzýval všechno duchovenstvo. Duchovenstvo také ukázalo se milosrdnými samaritány. Tak na př. v Praze šlechetný opat strahovský Dr. P. Method Zavoral ujímal se zvláště rumunských zajatců raněných s takovou láskou, že mu Rumunsko dodnes dojemně vděčí a lne k Československu srdečným přátelstvím.

Návrhy papežovy na zmírnění béd;

Samarit. péče o zajatě.

Woodrow
Wilson.

Posléze zasáhl do války americký prezident **Woodrow Wilson**. Vybral proto mocnosti dohodové, aby oznámily mu, o č se jedná. Odpověděno mu, že mimo jiné jde o osvobození Italů, Jihoslovánů, Rumunů a Čechoslováků. Wilson opověděl poté válku Německu a pak i Rakousku.

Amerika.

Na 42.000 krajanů Čechů a Slováků stálo v americkém vojsku. Katolíci američtí obrátili se memorandem na Benedikta XV., aby se zastal u Wilsona národa čs., apoštolské Stolicí oddaného. Papež tak učinil a pohnul Wilsona, aby se ujal vedle jiných zvláště Čechoslováků.

Wilson prohlásil 14 článků, podle nichž měla býti upravena nová tvářnost Evropy, podle 10. čl. mělo se dostat národům Rakousko-Uherska autonomie (později vůbec svobodného sebeurčení). Císař Karel I. se podrobil. Německo však zůstalo neústupno. Válka světová zatím šla k svému konci. V čelo vojska francouzského postaven vítězný maršál **Ferdinand Foch**, vroucí katolík. Němci vypuzeni jsou z Francie a utrpěli hroznou porážku, a konečně donuceni jsou k míru. O mír jednáno (18. ledna 1919) ve **Versailích**. Různými míry upraven poměr i ostatních zúčastněných států.

Mír
versailleský.

Blažený oddech zavanul širou Evropou. Lid se shromažďoval v chrámech a při děkovných službách Božích vzdával v slzách Bohu své díky. V Anglii při prohlášení míru vyzval dojemně předseda vlády parlament: „Pojďme do chrámu!“

Nové státy.

Válkou světovou se změnila tvářnost Evropy. Na území Rakousko-Uherska vznikly nové svobodné státy. Tak **republika Československá** obsahla vedle Čech, Moravy a Slezska i Slovensko a Podkarpatskou Rus. **Rakousko** samo o sobě prohlásilo se republikou a rod habsburský vypověděn ze země; stejně **Uhry**; Srbové, Chorvaté a Slovinci utvořili společný stát: **království Jugoslavie**. **Rumunsko** rozšířilo své hranice. **Polsku** vráceno území bývalého království polského.

V **Rusku** již za trvání války vypukla revoluce r. 1917. Car přinucen jest vzdáti se vlády a trůnu, zřízen sociální stát a moc se dostala do rukou dělnických a rolnických rad čili „sovětů“. Brzy však nabyli převahy tak zvaní „bolševici“ (= většináři) oproti „menševikům“ (= menšinářům). Car internován v Carském Selu, později zavezen do Tobolska a na konec s celou rodinou krutě vyhlazen (17. července 1918).

Aby na přístě války byly znemožněny neb aspoň obmezeny, zřízena jest **Společnost národů** se sídlem v Ženevě, která by spory mezi jednotlivými národy vyřizovala smírně. Jest to instituce 54 států všech dílů světa, jejíž povinností jest činit opatření, aby nebyl světový mír porušen. Stálým jejím úřadem jest její sekretariát. Předkládají se jí spory mezi národy a k tomu účelu zřízen také stálý „**dvůr mezinárodní spravedlnosti**“ v Haagu (Nizozemsko). Vstoupil v platnost mírem versailleským (v lednu 1920). V Ženevě

Společnost
národů.Dvůr mezi-
nár. spravedl-
nosti.

zřízena také mezinárodní konference pro stejné pracovní podmínky a výhody dělnictva.

Poznámka. V této hrůzné válce zahynulo na 10 milionů mužů. Zajatců v ústředních státech bylo 4,229.000; z nich zemřelo 222.800 — v dohodových státech 4,018.000 zajatců a zemřelo 465.000. Zmračeno na 20 milionů; 9 milionů osiřelo dětí, 5 milionů zbylo vdov. — Válka stála 3 biliony 207 miliard 525 milionů.

Poznámka

Na památku hrdinného boje na **Piavě** 15. června 1918 (a světové války) zřízen v **Roveretu** u Rivy (na Gardském jezeře) ohromný zvon, ulitý z válečných děl; zní každý večer v 1/2 10. na pamět padlých ve světové válce. Jednotlivým národům v určité dni, Čechoslovákům 15. června. — Tamtéž v museu je vyhrazen i sál Čechoslovákům. Jména jejich ve smutečním rámu s vavřínem a čs. stuhou s florem a stolek pro visitky návštěvníků. Na hřbitově na předním místě je oddělení pro † hrdiny čs. U vchodu čte se nápis: „Čs. legionářům, kteří hrdinně padli na naší frontě jako bojovníci za společný ideál a jako strážci svobody a spravedlnosti, zasvěcuje Italie v uznání a věčnou pamět“.

Obr. 30. Roveretský zvon, ulitý z ukořistěných děl, vyzvání vždy 15. června o půl desáté hodině večerní ve výročí osudové bitvy italské, na pamět padlých a popravených Čechoslováků.

85. Církev v Československu.

V Čechách a v zemích spojených čili v **Československu** přijata jest zpráva o svobodě a samostatnosti s nevypsatelnou radostí. Když u pomníku sv. Václava v Praze sdělena tato nejvyšší toužená událost s lidem, jásal lid a objímal se na ulici. Kdo neviděl Prahy toho dne (28. října 1918), neviděl pravé radosti. Lid sice ve vzpomínce na národní útlaky vlády rakouské rozbijel říšské její odznaky jako památky poroby, ale důstojně a uvědoměle všech násilností se zdržel.

V Praze.

Výjimkou se stalo poražení sloupu Mariánského na Starom. náměstí, které se však stalo návodem několika zlotřilců, ale přesto pověst naši v jiných národech, zvláště slovanských, poskvnilo. — Bylo totiž předstíráno, že památný sloup postavili tu bělohorští vítězové, co zatím byl pomníkem největšího vítězství katolické Prahy nad luteránskými Švédy v 17. století.

Národní shromáždění jako zatímní správa zvolilo ze sebe vládu čistě národní, t. j. československou, a v čelo postaven amnestovaný a na svobodu propuštěný Dr. Karel Kramář. Rod habsburský zbaven navždy trůnu a prohlášena svobodná, samostatná republika Československá. Presi-

První vláda.

dentem zvolen jest **Dr. T. G. Masaryk**, vůdce zahraničního odboje. O finanční úpravu jako ministr financí dobyl si velikých zásluh Dr. Alois Rašín.

V ohledu náboženském nenabyl vrchu duch protikatolický a zásada jeho „Řím musí býti souzen a odsouzen“ odmítnuta národem.

Zákony na
újmu církve.

Mnoho utrpěla církev katolická, zákonem o zabrání půdy ochuzena, ale k rozluce církve od státu nedošlo. Také novým zákonem školským doznala křivd a újmy. Ze tříd školních odstraňovány kříže a modlitba před vyučováním a po něm zakázána. Nejvíce však doznala škody zákonem o občanských sňatcích. Během času však poměry ty se zmírnily, ne-li docela napravily zásluhou zástupců církevních v parlamentě.

Vznik církve
českosloven-
ské.

V té době (8. ledna 1920) vznikla v Čechách nová církev, „československá“ zvaná; neměla však úspěchu. Jméno má od své národní liturgie. Násilným zápasem o chrámy katolické zneklidnila na čas poměry náboženské v Čechách; v čele stojí patriarcha.

Sněm zrušil také šlechtictví, tituly a řády jako stavovské výsady.

Styk s Ap.
Stolicí.

Moudrým zásahem církve nedošlo k roztržce. Navázán styk s Apoštolskou Stolicí; prvním zástupcem Říma stal se nuncius Cl. Micara, Na místo Dra Pavla Huyna, který ušel z Čech z obavy před násilím, jmenován Dr. František Kordač arcibiskupem v Čechách († 1934); na Moravě kněz obecně oblíbený pro dobrotu srdce a svatost života Dr. Cyrill Stojan († 1923). **Pro Slovensko** jmenováni biskupy vlastenečtí kněží Dr. Marian Blaho, Dr. Karol Kmeťko, Ján Vojtaššák a Dr. Pavel Jantausch. Vláda posléz poznávala, že k urovnání jistých poměrů náboženských je třeba jednati s Římem. I smluven jest tak zvaný „**modus vivendi**“, to jest důstojný způsob, který by umožňoval přátelské obcování mezi církví katolickou a národem československým.

Modus
vivendi.

V něm se stanoví: že žádná diecése nesmí přesahovat hranic československého území; nesmí býti podřízena biskupství zahraničnímu; řády a kongregace nesmějí podléhati zahraničním představeným provinciálních domů; rektori podléhají přímo generálnímu domu a musí býti příslušníky státu. Osoby, navržené k úřadům arcibiskupů, biskupů nebo jejich koadjutorů, musí býti státně příslušny a schváleny vládou; skládají přísahu věrnosti státu. Zní: „Přisahám a slibuji, jakož sluší na biskupa, věrnost Republice Československé a že nic neučiním, co by bylo proti blahu, bezpečnosti a neporušenosti republiky“.

Strana
lidová.

Mocnou oporou a ochráncem práv katolické církve v Československu jest politická strana lidová v Čechách a na Moravě (v čele kanovník Boh. Stašek a mons. Dr. Jan Šrámek) a na Slovensku strana ludová (v čele vlastenecký kněz mons. Andrej Hlinka). Tam domohla se z měst Brati-

slava (Prešpurk) vůdčího místa. Byly tu sice zrušeny národně důležité školy konfesní katolické, ale zřízena v náhradu řada státních národních škol.

S Jugoslavií a Rumunskem smluven spolek na obranu pod jménem Malá dohoda.

86. Poměry církevní v jiných státech Evropy.

V Itálii: Tam nabýval veliké moci ministerský předseda Benito Mussolini, tvůrce „fašismu“, t. j. národního entusiasmumu, který ohrožoval církve (zápovědi církevních průvodů, katolické akce a j.). Zdálo se, že srážka bude nevyhnutelná. Ale včas poznal Mussolini všesvětový význam církve katolické, a jaký prospěch přináší vlasti italské všesvětové postavení papežovo.

V Itálii.

Z těchto úvah vzešlo smírné jednání mezi Kvirinálem (sídlem královským) a Vatikánem (sídlem papežským). Energické jednání s obou stran mělo šťastný výsledek. Porady začaly 4. října 1926 a skončily oboustranným podepsáním vzájemné smlouvy 11. února 1929. Tím posléze skončilo neblahé ono období dobrovolného vězenství Vatikánského z dob Pia IX. Celý svět přijal smír a uznání suverenity, t. j. samostatné svrchovanosti papežů, s velikou radostí a zadostiučiněním.

Pouti do Říma z katolického všeho světa se velmi rozmnožily a styk s papežskou Stolicí stal se dětsky důvěrnější. Šťastné období pro Vatikán i pro Itálii nastalo, rozmnožilo její význam i prospěch. Samostatný stát papežský nazývá se: „Vatikánské město“ (Città del Vaticano, obr. 31.).

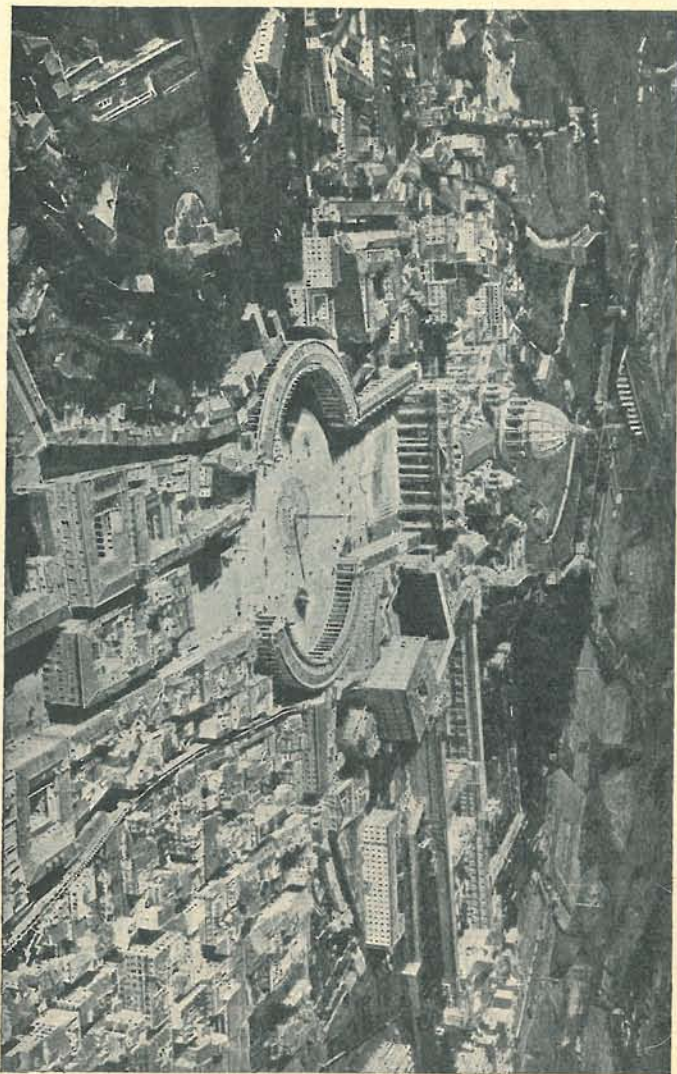
V Německu: Císař Vilém II., necítě se bezpečen, opustil zemi a uchýlil se do Holandu. Německo prohlášeno za republiku a v čelo postaven vůdce vojsk německých ve světové válce P. Hindenburg. S církví uzavřen konkordát (smlouva). Ale sotva se vzpamatovalo z hrozné své porážky, nastalo mocné národní hnutí, které posléze nabylo vrchu a ovládlo celý národ, když říšským kancléřem se stal Adolf Hitler. Za něho hnutí nabylo rázu rasovního, které chce a snaží se vrátit národ k původní rasové čistotě. Živly cizorodé jsou stihány a ze země vypuzovány. Odznakem hnutí toho jest hákový kříž („hakenkrajc“).

V Německu.

Tato snaha se posléze zvrátila i v boj proti zjevenému náboženství Kristovu, jako vyšlému z národa židovského, které má býti nahrazeno náboženstvím přirozeným, t. j. národním.

Nastává boj proti biskupům a kněžím, odpírajícím takovým snahám, kteří jsou žalářováni a zavíráni do pracovních trestných táborů. Kněžstvo osvědčuje hrdinnost prvních křesťanů a odvahu k mučednictví za vedení neohrožených biskupů.

Boj se na div obrací i proti domácímu luteránství a způsobuje, že velký počet pastorů utíká se k Římu a pomýšlí na návrat do katolické církve.

Obr. 31. Vatikánské město (Città del Vaticano).

Na 400 případů vypočítává Vatikán, kdy katoličtí kněží byli napadeni a vězněni.

V Portugalsku.

V **Portugalsku**: Živly protináboženské dosáhly také tu převahy; styky s Vatikánem přerušeny, školy řeholní zavírány, Jesuité ze země vypuzeni a katolíci pronásledováni a žalařováni. Obnoveny sice opět za presi-

denta Senhora Paesa, ale poměr není ideální, ano je těžce snesitelný. Školy řeholní jsou i nadál uzavřeny, a ač nová ústava zapovídá kruté tresty a pronásledování pro víru, zůstávají jesuité dosud ve vyhnanství.

Ve **Španělsku**: V posledních letech vypuklo tu povstání a moc svrchovaná se dostala do rukou komunistických a bolševických. Král zbaven trůnu a vypověděn ze země. Řeholníci vypuzováni, kláštery a chrámy zapalovány a ničeny; průvodci církevní přepadány. Nabývají však vrchu v nové vládě umírněnější živlové a republika dochází na pohled klidnějších zase poměrů, ač klid jest stále ohrožován a pronásledování není vyloučeno. Jednání o „modus vivendi“ se pro neupřímnost vlády zatím rozbilo.

Na Rusi.

Na **Rusi**: Po propuknutí revoluce nastaly v Rusku poměry nesnesitelné a hrůzyplné. Na místo carství utvořil se Svaz sovětských sociálních republik (SSSR). Vlády se domohly živly bezbožecké, „Svaz bezbožných“, které pracují usilovně na úplném vyhlazení všelikého náboženství vůbec. Nesčítelné jsou oběti mučednictví; při tom muka jsou ďábelsky vymyšlena na dlouho trvajícím trápení v podzemních sklepních vězeních. Jsou mezi nimi také kněží a biskupové katoličtí. Trestání vykonávaly mimořádné komise, známé pod hrůzným názvem „črezvyčajky“. Mnoho chrámů a svatyní vyvráceno nebo zavřeno; proměňovány jsou v musea nebo k účelům světským upotřebeny, kde se i v posměch uvádí náboženství. Svěcení neděl a svátků zakázáno, obcování službám Božím trestáno. Do škol zaveden neznabožský katechismus. Mravnost hluboce poklesla. Mučedníků počet jde do nesčíslna.

Ale všechna bezbožecká snaha se rozbíjí o stálost věřících. I přes tresty — ba, tím hojněji při svém utrpení, účastní se na náboženských úkonech: hledají útěchu v odevzdávání se Bohu.

Kniha ruská „Nynější stav boje proti náboženství“ uvádí úřední zkoumání ve 2 okresech: 23% obyv. prohlásilo náboženství za užitečné a potřebné; 30%, že nikomu neškodí a jen 18% bylo proti; zbytek byly odpovědi vyhýbavé. V jednom z okresů nalezeny v 98% případech ikony (obrazy svatých), 41% narozených pokřtěno, 55% zemřelých církevně pochováno.

Papež s vroucím účastenstvím sleduje osudy jejich a snaží se je zmírniti vhodnými prostředky a zákroky.

V Anglii.

V **Anglii**: Hnutí Oxfordské, založené před sto lety (1833), v jehož čele stáli anglikánští theologové (Newmann, pozdější kardinál, Tusey a j.) utěšeně rozkvétá. Počet konvertitů roste a množí se. V Oxfordu byla před 40 lety ještě jen prostá kaple sv. Ludvíka a dnes je tu 16 katol. chrámů a kaplí. R. 1890 nebylo na oxfordské universitě ani jednoho katol. profesora, dnes je jich několik a tři řeholníci přednášejí filosofii sv. Tomáše Akv. a církevní dějiny.

V posledních dnech se připomínalo padesáté výročí, co byla vysvěcena v jedné čtvrti (Bramptionu) svatyně katolická; vzbudilo to úžas obyvatel, stalo se to zásluhou katol. vůdců Newmanna a Fabera.

Arcibiskup canterburský dr. Lang adresoval Svatému Otci žádost, aby převzal vedení křesť. církvi ve spolupráci k uplatnění křesť. ducha jako účinné moci při řešení světové krise. „Jsem jist, že ujme-li se slova Svatá Stolica se svým jedinečným vlivem a se svou autoritou, všechny církve poslechnou jejího hlasu“.

Ve Skotsku. Ve Skotsku bylo 1851 jen 130 tisíc katolíků, 1881 vzrostli na 320 tisíc a 1933 na 645 tisíc, t. j. 16% všeho obyvatelstva. Je to následek přístěhovatelství Irů do Skotska.

87. Poměry církevní mimo Evropu.

V Americe: V severoamerické Unii rozšířila se víra hlavně působením benediktinů a jezuitů. Jsou tu dobře spořádané obce náboženské, mají horlivé kněze a biskupy. Ve Washingtonu zřízena za Lva XIII. katolická universita. V době světové války osady české s vroucím, až ideálním zanícením a zájmem účastnily se na našem osvobození i hojnou podporou peněžitou.

Arcidiecesi a diecesi jest 105, takže nemají všechny diecese svých seminářů. Vel. seminářů jest 93. V roce 1932 vysvěceno kněží 1011 o 99 více než 1930 (335 řeh., 676 svět.; bohoslovců 4928, z nich 1665 řeh. Profesorů 341 řeh., 211 svět. kněží, 15 laiků).

Střední. Ve střední Americe brání volnému rozvoji církve proudy protikřesťanské.

Jižní. V jižní rozkvetla nejvíce církev v Ecuadoru.

Brasílie. V Brasílii působí se zdarem evropští misionáři a církev zapouští tu hlouběji své kořeny; k boji proti církvi podněcují hlavně svobodní zednáři.

Mexiko. V Mexiku: Církve byla tu krutě a krvavě pronásledována. Právě v těchto našich dobách vypuklo nové pronásledování. Calles, guvernér státu Sonora, nařídil zavření kostelů a zapověděl služby Boží, že bylo protestováno proti racionálnímu vyučování ve školách. Calles je syn generála a bývalého předsedy vlády mexické, který tu už před lety vyvolal krvavé pronásledování křesťanů. Tisíce kněží, věřících, ba i nevinných dětí tehdy povražděno. Ale i tu jako jinde osvědčují věřící hrdinnou mysl a věrnost své církvi.

V Africe: Zdárnému působení misionářů překáží jednak hrubá nečestnost pohanů, jednak Evropanům nezvyklé podnebí. V severní Africe blahodárně působil kardinál Lavigerie a jeho „bílí otcové“. Misionáři pronikají až do střední Afriky. O černoších podává zprávu mons. Hinsley:

„Dlouho se bránili, až nyní se setkáváme i tu s nejradošnějšími úspěchy. Statistika za rok 1844 udávala jen 45 tisíc katolíků — kapka v moři. Dnes čítáme přes 4 miliony. Posledním rokem přijato přes 100 tisíc z nevěřících obrázců. Usilovná to práce kněží, bratří a řeholnic. Katechumenát trvá tu dlouho, ale přesto velmi svědomitě se zachovává“.

Ve východní Africe se čítá 1.339 černošských seminaristů s 234 bohoslovců. V Ugandě (vikariátě) obstarávají správu duchovní 52 domorodí misionáři; čítá se 12 hlavních stanic.

Nová ženská kongregace založena jest r. 1918. Má již několik domorodých sester. Vybuďovala školu a sirotčinec pro opuštěné děti, jichž jest tam velmi mnoho.

V Asii: V přední Asii jest mnoho útlaku zakoušeti křesťanům od tamějších domácích náboženstev, zejména islamu. Nejvíce to stihá křesťany v Armenii, kde byli v krvavých řežích hromadně vražděni.

V Syrii stávají se veliké přestupy do církve katolické. Pro obrácení zřízen pomocný výbor, protože se obrácením na víru ocitají obrázcenci (konvertité) v bídě.

V Přední Indii dal biskup malabarský na oslavu konce svatého léta vykopení (1933) zřídití křížovou cestu vně kostela. A církev má tu i své mučeníky.

Indočína má katolíků 1,430.000 (domorodých 1,392.721, katechumenů 55.679). Je rozdělena na 15 církevních oblastí, jedna má už své domorodé duchovenstvo. Seminářů menších je tu na 18 a jeden velký.

Také v Japonsku činí církev velké pokroky. Tak bylo na př. v r. 1820 pouze 10 tisíc věřících, dnes přes 170.000. Japonská katolická mládež konala v Tokiu sjezd, na němž promlouval sám apoštolský zástupce Sv. Stolica, zvlášť k tomu delegovaný.

V Australii misie kvetou již od Pia VII. R. 1842 byla zřízena metro-pole v Sidneyi. Původně jediný kněz se staral ještě roku 1830 o duše deportovaných (vyvezených) Irčanů. Dnes tvoří Australie s Novým Zee-landem mohutnou katolickou provincií s 1,200.000 katolíků, 9 arcibiskupy, 16 biskupy, 2.200 chrámů a s 1.500 kněžími.

Na ostrovech Tichého Oceánu bylo zřízeno v posledních 100 letech 22 vikariátů (okrsků), 6 apoštolských praefektur a duchovní správu mezi 270.000 katolíků obstarává 600 misionářů.

[Přehled. V Evropě jest té doby 201,855.000 katolíků čili 48% (vedle nich 234,529.575 nekatolíků, t. j. 50% a 31,340.816 nekřesťanů).

V severní Americe jest katolíků 52,513.320, t. j. 33% (vedle nich 85 milionů nekatolíků, t. j. 54% a 18 milionů nekřesťanů).

V jižní Americe jest katolíků 78,050.585 (a pouze 541.084 nekatolíků vedle 1,500.000 nekřesťanů).

Afrika. V Africe jest 5,387.867 katolíků (vedle nich 9 milionů nekatolíků a více než 125 milionů — 89% nekřesťanů).

Asie. V Asii jest katolíků 17 milionů (vedle nich 9,480.545 nekatolíků a 970,354.614, t.j. 97% nekřesťanů, pohanů).

Percent. svět podle vyznání; Percentuálně jest z obyvatelstva všeho světa katolíků 19%, moslemínů 13%, stoupců nauky Konfuciovy 16·4%, hindů 12·1%, budhistů 10·8% protestantů 8·9%, schismaticů pravoslavných 7·1%, animistů 6·6%, bez náboženství 4·1%, israelitů 0·9%.

U nás podle vyznání obyvatelstva vůbec. V Čechách (1930): 5,316.340 katolíků, na Moravě a v Slezsku 3,061.679; na Slovensku 2,386.264 a na Podkarpatské Rusi sjednocených (uniátů) řeckokatolického ritu (obřadu) 69.140; celkem 10,833.423 řím. katolíků a 585.406 řeckokatolíků. —

V republice jest obyvatel (1933) 15,017.300; na Čechy připadá 7,197.700; na Moravu-Slezsko 3,611.600; na Slovensko 3,440.520; na Podkarpatskou Rus 767.300.]

Ústavy misijní. Tyto úspěchy vděčí Církev po Bohu nedocenitelným zásluhám svých misionářů. Velmi přispělo k rozkvětu misii založení ústavu propagandy v Římě Řehořem XV. († 1623) a koleje propagandy pap. Urbanem VIII. († 1644), kde se duchovní vzdělávají k budoucímu úřadu. K nim přistupují nové koleje, spolky a domy misijní. Apoštolát misijní se rozrůstá podivuhodně přes všecky nesnáze cest, utrpení, odříkání a posléze i mučednictví.

Jest nyní náležitě zorganizován ze svého ústředí v Římě. Dílo misijní, založené v Lyoně (1882—1922), přeloženo Piem XI. do Říma. Od r. 1922—32 sešlo se na darech 463,947.622 liry (Amerika přes 235 mil., Evropa přes 220); z evropských zemí nejvíce Francie, přes 59 mil. Almužna misijní je nejvýznamnější.

Zvláštního významu něžného je spolek dítek křesťanských „Sv. dětsství Ježíšova“ na záchranu zase dítek pohanských, od rodičů pohazovaných a prodávaných.

Náboženský život křesťanů v této době.

88. Vědy a umění.

Unionismus. Velmi k oživení ruchu vědeckého v náboženském směru přispělo snazení **unionistické**, které má za účel sjednocení církví východních, které se byly v dávnověku odtrhly od původní mateřské církve římskokatolické, zejména pravoslavi.

Byl to v Čechách především ušlechtilý biskup Dr. Ant. Podlahy v Praze a obecně vážený Dr. Ant. Cyrill Stojan (později arcibiskup) na Moravě. K nim se pojili i jiní učení kněží, jako Dr. Jos. Vajs, Dr. Jan Sedlák, Dr. Jos. Vašica, Slovinec Dr. Frant. Grivec a jiní mnozí. Sám

papež projevuje velikou účast na ušlechtilém snažení a na společných jednáních; k sjezdům Velehradským vysílá svého zástupce.

Pořízen i vzorný překlad Písma sv., a to Starého zákona Moravem prof. Dr. Janem Hejčlem a Nový zákon prof. Dr. Janem Sýkorou s hojnými poznámkami. Vědeckým úkolům věnují se horlivě také řeholníci, zvláště dominikáni a františkáni. Tvoří sdružení na překládání děl veleduchů katolických, jako na př. sv. Tomáše Akvinského.

Také na Slovensku pořízen překlad Písma sv. Nejnověji „Spolok sv. Vojtecha v Trnave“ podjímá se velkého nákladného díla, vydání slovenského překladu Řím. misálu a jednotného církv. zpěvníku. Po stránce literární pracoval na zpěvníku mons. Ján Pöstényi s kruhem předních spisovatelů, po stránce hudební Mikuláš Schneider-Trnavský. Vědecký ruch podporuje v Čechách „Časopis pro katol. duchovenstvo“ (založ. kan. Kar. Vinařickým 1828), udržovaný hmotně i duchovně péčí biskupa Dr. Ant. Podlahy. Vychází i Vzdělávací knihovna katolická (založ. Dr. Jos. Tumpachem a Dr. Ant. Podlahou), jakož i podnětem týchž široce založený Český slovník bohovědný.

O povznesení krásné literatury velmi se zasloužila Katolická moderna, z jejíhož středu vyšlo více vynikajících básníků a spisovatelů. Vrcholem dochází v Otokaru Březinovi, básníku světového významu. V beletrii nalezla ušlechtilého a sourodého s Benešem Třebízským povídkáře v Jindřichu Baarovi († 1925) a skvělého novelistu a romanopisce v Jarosl. Durychovi. V literatuře cestopisné vynikl cestovatel a badatel Dr. Alois Musil.

V hudbě se řadí důstojně k velikánům českých hudebních skladatelů i svými duchovními skladbami J. B. Foerster, pres. Akademie (oratoria: „Sv. Václav“, „Stabat mater“).

O úpravu jednotného Kancionálu se zasloužil Dr. Dobroslav Orel po stránce hudební, Vladimír Hornof po stránce literární. O novou úpravu chorálu gregoriánského dobyt si zásluh sám papež Pius X. U nás vzorně se pěstuje v klášteře emauzském benediktinů, kam přicházejí i cizinci, aby se obdivovali jeho čistotě a ryzosti krásy.

Umění **výtvarné** sešlo na cesty, kde se ho nedá využít i k výzdobě chrámu (kubismus, surrealismus). Zato s velikým zdarem se opravují chrámy, kde se dochází k radostným objevům starých nástěnných maleb, fresek a k pozoruhodným nálezům uměleckým. Je to jako náhrada za ztráty, které utrpěly v době války. Byly k účelům válečným zabírány zvony, křtitelnice, nádoby cínové, porušovány i varhany (píšťaly) a j.

Písmo sv.

Překlady.

Casopisy a díla.

Krásná literatura.

Hudba.

Kancionál.

Umění výtvarné. Opravy chrámů.

Přední místo zaujímá tu chrám sv. Víta, který posléze dospěl k své dostavbě. Zásahu o to má v přední řadě zmíněný už biskup Dr. Ant. Podlaha († 1932) a s ním i pokračovatel a dokonatel dostavby, architekt Kamil Hilbert († 1933).

Obr. 32. Dóm svatovítský po své dostavbě.

Stavitelství.

Církevní **stavitelství** samo, pokoušejíc se o nové cesty, a to v duchu světského stavitelství, nevytvořilo nového důstojného typu. Stavby postrádají ducha náboženského a budí zevně spíše odpor a vnitř chlad. (Sloh konstruktivní.) Ve Velké Praze na př. chrám nejsv. Srdce Páně na Vinohradech (autor Josip Plečnik) nebo ve Vršovicích chrám sv. Václava (autor Jos. Gočár).

Sloh konstruktivní.

Obr. 33. Chrám sv. Václava ve Vršovicích.

V **sochařství** vynikl Frant. Sochařství.

Bílek svou hloubkou citu a původností (oltář skrucifixem v chrámě sv. Víta — dřevořezba; pomník Třebízského na Vyšehradě), Lad. Šaloun (pomník M. Jana Husa); Jan Štursa († 1925, poprsí v triforu sv. Víta) a j.

V **malířství** docházejí zase Malířství. oblíbená barevná okna chrámová (malířství na skle). Tak i hojně ho užito při obnově a dokonání chrámu svatovítského. Návrhy k těmto oknům pocházejí od předních umělců českých: Maxe Švabinského, Alf. Muchy, Františka Kysely a jiných. Ideové náměty pocházejí většinou od prof. Dr. Jos. Cibulky.

Bronzová vrata v portálu jsou bohatě ozdobena krásnými polovypouklými plastickými obrazy podle návrhu V. H. Brunnera a Ot. Španiela.

89. Katolická akce. Kult; jubilejní památky.

1. V úmyslech a snahách papežů rozvíjí se spolkový život s velkým Katol. akce. zdarem. Věřící se sdružují, aby zásady křesťanské vnikaly všude a život se křesťanský obrozoval (**Katolická akce**).

Katolická akce záleží v tom, aby i věřící spolupracovali na díle apoštolském, zvláště když počet kněží značně poklesl — ač v posledních letech počíná se opět utěšeně rozmáhati výchovou dorostu při klášterech a seminářích.

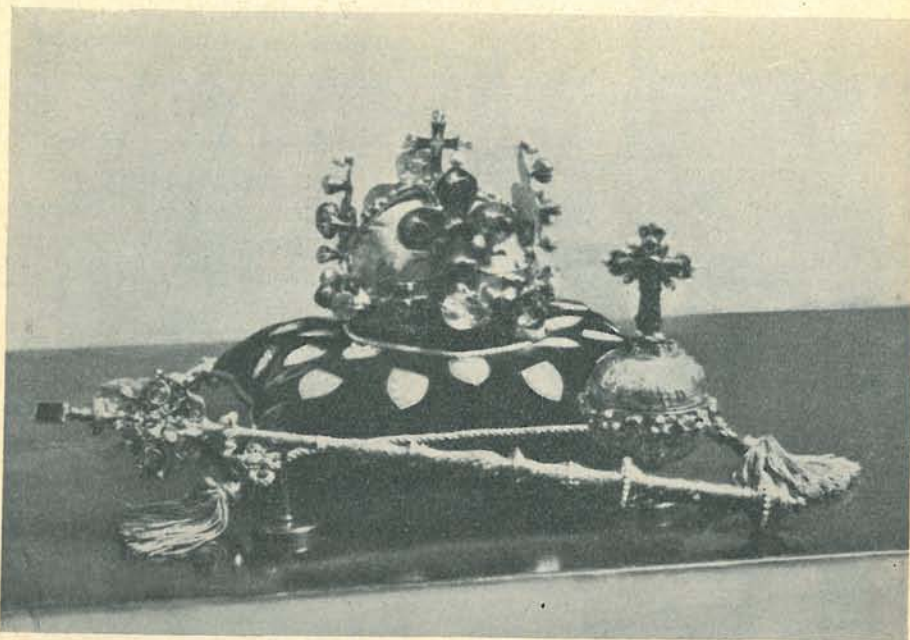
2. Mnoho přispěla k rozkvětu náboženského života výzva papeže Svátosti. Pia X. k častějšímu sv. přijímání a časné přípuštění „**maličkých**“ ke stolu Páně. Pod dvěma ovšem podmínkami: stav milosti a dobrý úmysl.

Zaveden svátek Krista Krále na poslední neděli v říjnu před svátkem Věch Svatých a Památkou dušiček; měl mocně nabádati, aby rozrůzněné národy sklonily se pod líbezného Kristovo. Zavedena misijní

neděle, aby se věřící všichni účastnili na díle lásky bliženské, obrázení na víru a věčné spáse bloudících bratří.

Svatořečení. Také hojnější svatořečení za posledních papežů stalo se velmi nabádavé. „Příklady táhnou“ platí i zde.

Mezi svatořečenými zvláštní pozornosti zasluhuje sv. Terezička od Ježíška. Její úcta rychle se rozšířila po křesťanském světě. Také svatořečení **D o n a B o s k a**, apoštola mládeže, zakladatele salesiánů, budí v srdcích vroucí ohlas,

Obr. 34. České korunovační klenoty. (Koruna svatováclavská.)

Čechové se těší blahou nadějí na svatořečení blahoslavené Anežky Přemyslovny; její památka jest hluboko zakotvena v českém národě. Nejnověji se činí pokusy, aby † arcibiskup A. Cyr. Stojan byl blahorečen.

Jubilea.

3. Rovněž památná **jubilea** působila v Čechách nabádavě na zbožnou mysl lidu. Byla to především tisíciletá památka smrti sv. Lidmily (1921) a ještě slavnější tisícileté výročí smrti sv. Václava (1929), spojené s výstavou svatováclavských památek a slavným veřejným průvodem v Praze (29. září) s Vyšehradu k sv. Vítu; v průvodu nesena i korunovaná lebka sv. Václava. Koruna s korunovačními klenoty, vystavená v chrámě sv. Víta působila hlubokým dojmem vzpomínkou na nedávný převrat a vyproštění národa z třistaleté poroby (obr. 34.).

Byl to důkaz jasně přesvědčivý a k slzám pohnutlivý, že naši otcové byli katolíci a že všechna jiná vyznání, tak zv. křesťanská, jsou pouhá po-blouzení od víry katolické, původní a ryzí — cyrilometodějské.

Byl to vpravdě triumfální průvod, který působil mocně na české mysl všeobecně u vědomí tisíciletého trvání českého státu.

Mocně k tomu přispěla i dostavba velechrámu sv. Víta a jeho slavné posvěcení (12. května 1929) a otevření (v září 1929; obr. 32.).

Na Slovensku připadla tisícjednostoletá památka a slavnost prvního chrámu v Nitře za knížete Pribiny (833) jako svědectví staré křesťanské kultury Slováků. S dojemným nadšením pojila se tu srdce Slováků, Čechů a Moravanů. Kostelík byl zasvěcen ke cti sv. Emerama, Svorada a Benedikta a posvěcen byl od Adalrama, arcib. solnohradského. Na Slovensku.
Nitra.

„Byl to důležitý dej pro Slováky,“ jak dí biskup Dr. Karol Kmetko.

„Mnohé národy len vtedy začaly opravdive vystupovať v dejinách, keď prijaly kultúru kresťanskú. — Prvý taký významný dej, ktorý nám historia o Slovákoch nepopierateľne a zreteľne zachovala, je stavba prvého kresťanského chrámu v Nitre slovenským kniežatom Pribinom a jeho posviacka so Inohradským arcibiskupom Adalrámom okolo r. 830...“

90. Papežové poslední doby.

Pohnutá doba, zvláště pak válka světová, dala církvi z Boží prozřetel-nosti vynikající a důstojné papeže, jakých vyžadovala. Byli to:

1. **Pius X.** (1903—1914). Dojemnou prostotou srdce a láskou k chudým získal si srdce věřících po všem oboru země. Heslem si učinil slovo sv. Pavla: „Všecko obnoviti v Kristu“ (K Ef. 1. 10.), jak svědčí jeho okružní list. Upravil církevní svátky i chrámový zpěv — gregoriánský chorál — aby byl v souladu se vznešeností obřadu a povznášel mysl k ná-božnosti a k Bohu.

Vycítil důležitost spojení s Bohem a proto doporučil častější sv. při-jímání, i denní, neboť odtud jen očekával vroucnější splynutí s Kristem a obnovu srdce skrze Krista. S úspěchem vystoupil proti tak zv. modernis-mu, jenž zaváděl k novým bludům a k nevěře, které zavrhoval. Popíraly jsoucnost Boží a božství Kristovo, základy všeho zjeveného náboženství. Velmi jej sklíčovalo pronásledování církve, zvláště v Portugalsku a na Rusi.

Za něho vypukla strašná světová válka, která naplňovala duši jeho bolestí a hrůzou; vědomí, že jí zabrániti nelze, zlomilo posléz srdce jeho, příliš citlivé a něžné. Skonal neočekávaně 20. srpna 1914. Pověst svatosti jde o něm.

Benedikt XV.

2. Nástupcem jeho stal se **Benedikt XV.** (1914—1922). Zvolen jest prostřed zrušící války (8. září 1914) jako ten, který, prostoupen mírumilovnými zásadami, měl býti mírnitelem hrůz válečných a prostředníkem míru. Ve svých okružních listech (1914, 1915), vyzývá proto všechny věřící k modlitbě a ku pokání, nebo z hříšných zdrojů vyplývá válka.

Péče o zajatce a invalidy.

Když se mu to nepodařilo, hleděl aspoň kruté následky války zmírniti: navrhl stavení boje aspoň v hlavní svátky Páně. Velkou péčí měl o zajatce, vybídl k péči o ně (bez ohledu na vyznání) své duchovenstvo všeho světa a vymohl, aby k boji neschopní (invalidé) zajatci byli navzájem vyměňováni a dostali se k svým rodinám. Tak se i stalo; v únoru 1915 — tisíce invalidů vráceno svým vlastem a domovu. Zasazoval se také o právo malých národů, zvláště Čechů, a doporučoval jejich tužby se zdarem šlechtnému prezidentu Wilsonovi při jeho návštěvě Evropy.

Péče o hladovějící; o vdovy a sirotky.

V péči samaritské neustal ani po válce a dvakráté výzvami plamennými vybízel věřící k milodarům pro vdovy a sirotky. Miliony peněz prošly tak jeho rukama na zmírnění hladu a nedostatku ve zpustošených krajích. To vše se dalo bez ohledu na vyznání víry, nebo do své péče zahrnoval stejně i jinověrce, do své dobročinnosti a milosrdí opravdu křesťanského.

Krásný doklad toho podávají Cařihradští, sami jako jinověrci. Postavili mu pomník; představuje Benedikta XV. v papežském jeho hávu a nese nápis: „Dobrodinci národů bez rozdílu národnosti a vyznání u vděčně vzpomínce nekatolický Orient“. Pomník postaven s vyloučením součinnosti katolíků.

Kodex.

Veliké zásluhy dobyt si úpravou kodexu (sbírky) práva církevního.

Vysady Čechům.

V době převratu utvořila se v Československu „Jednota katolického duchovenstva“, která usilovala o povýšení Československa na patriarchát a o liturgii v jazyku lidu (čs.) v duchu cyrilometodějském. Úsilí tomu papež sice nevyhověl, ale dovolil prostřednictvím episkopátu, aby při mši sv. zpívané vedle epištoly a evangelia latinského zpívaly se ještě v jazyce českém nebo slovenském; obřady pohřební dovolil české, v pamětných pak chrámech, aby se ve významných svátcích konala při mši slavné liturgie staroslovanská; připojil pak i slib ještě jiných výsad, k nimž už nedošlo.

Právem jest Benedikt XV. zván hlasatelem míru a apoštolem křesťanské dobročinnosti. Dotvrdil tak pravdu svého jména papežského „Benedictus“, což jest „Požehnaný“. Zemřel r. 1922.

Pius XI.

3. Po něm nastoupil **Pius XI.** (1922—). Přijal jméno Pius, aby v době tak bouřlivé zdůraznil poslání své: „Pius jest jméno míru, proto je chci nésti.“ Poslán byv jako nuncius do Polska (Varšava), viděl na vlastní oči spousty bolševismu. Když před jejich hordami sama vláda i diplomaté prchali, vytrval hrdinně a po odrazu nepřátel procházel kraji, hladem zamořenými, uváděje biskupy v jejich úřady. Stal se pak arcibiskupem

v Miláně a posléze kardinálem. Papežem zvolen po několikeré volbě v Konklave (uzavřené místnosti volební) dne 5. února 1922. (Obr. 35.)

V známém starobylém proroctví označuje se jeho charakter „víra neohrožená“ (fides intrepida).

R. 1922 vydal okružní list, jehož obsah jest založen na hesle „Mír Kristův v království Kristově“. Aby rušivé vlivy evropské nevnikaly do nových misijních krajů, světlí domorodce v misijních územích, jako v Číně na př. a v Japonsku na kněze a biskupy, aby tím spíše také pronikali k srdcím krajanů. R. 1925 prohlašuje svátek Krista Krále.

Obr. 35. Pius XI.

Prohlásil řadu blahoslavených a svatých. Horlivě zajímá se o dílo unionistické (sjednocení odtržených církví) a usilovně zavádí akci katolickou — laický to apoštolát v celém světě.

R. 1925 vyhlásil Svaté léto neboli rok jubilejní. Tehdy ukázala se láska a přichylnost věřících všeho světa k Svaté Stolicí. Ze všech dílů světa hrnuli se zástupové věřících, osvědčit papeži dětinnou lásku.

Rok poté připadla sedmi-setletá památka smrti sv. Františka z Assisi, která měla zdůrazniti požívačnému světu, aby v odříkání hledal pravou křesťanskou spokojenost. Spolu pořádána výstava misijní; ukázala v skvělém světle zásluhy církve o lidstvo všeho světa a jeho pravou spásu.

Za něho konečně vyrovnán smírnou cestou spor mezi vládou italskou a Stolicí papežskou, totiž spor o Řím papežský, prohlášením státu papežského (Città del Vaticano; str. 134). Papež se stal neodvislým vládcem smlouveného území, aby mohl svobodně vykonávat svůj nejvyšší úřad jako hlava církve universální, prost všeho vlivu světských vladařů. Zajištěna jeho suverenita (svrchovanost) občanská i církevní v státě Vatikánském.

Československu osvědčoval vždy svoji lásku. Vyslal do Prahy nuncia (Ciriaci), aby smluvil konečně modus vivendi s papežskou Stolicí (1928).

Okružní list.

Svatořečení. Unionismus.

Svaté léto.

Péče o misi.

Stát papežský.

Láska k Čechům.

Strádajícímu duchovenstvu československému a churavému dostává se od něho podpory. Přispívá i dary na zřízení chrámů na periferii (předměstí) Prahy i průmyslových měst pro dělnictvo a chudší třídy.

Zájem o Čechy. Zvláštní zájem projevuje pro československé bohoslovce v Římě a umožňuje postavení nové důstojné koleje pro ně, zvané „Nepomucenum“.

Osamostatnění Československa podporuje a vítá srdečně (modus vivendi).

Encyklika. Ještě r. 1932 vydal novou encykliku, jež byla vysílána rozhlasem vatikánským, v níž vyzývá všechny k jednotnosti v boji proti zlu, jež tíží lidstvo a jež bylo způsobeno touhou po pozemských statcích. Za tou příčinou žádá, aby svátek Nejsvětějšího Srdce Ježíšova byl dnem prosebným. Roku 1933 vyhlásil Sváté léto k uctění památky našeho vykoupení, které pak rozšířil na dvě léta (—1935).

K jeho nastávajícímu jubileu chystají se Čechové a Slováci, aby co nejskvěleji mu osvědčili svou lásku a oddanost. —

Naučení. Naučení. Sama okolnost, že Církvi dostává se, zvláště v dobách těžkých, takových vynikajících a svatých papežů, dosvědčuje, že Kristus své církve neopouští a zůstává s ní do skonání světa. „Může být zmitána, ale neutone.“ „Kristus včera i dnes a na věky.“ „Brány pekelné církve jeho nepřemohou.“

Svoji lásku a oddanost papeži jako nejvyšší hlavě církve osvědčujeme při slavnostech a v památných dnech i hymnou papežskou. Zní:

„Tam kde strmí církve týmě,
v staroslavném, věčném Římě,
národů všech jazykové
souhlasejí v písni nové:
Bože, Pia Jedenáctého
žehnej a nám zachovej!“ (1. sloka.)

Hierarchie čsl. [Pod jeho nejvyšší správou řídí církevní provincii ve svobodném státě československém, a to:

V Čechách: arcibiskup Dr. Karel Kašpar v Praze, s ním pak biskupové: v Litoměřicích: Ant. Alois Weber; v Hradci Králové: Dr. Mořic Pícha; v Budějovicích: Šimon Bárta.

Na Moravě a ve Slezsku: arcibiskup Dr. Leopold Prečan v Olomouci; biskup Dr. Josef Kupka v Brně.

Na Slovensku biskupové: v Nitře: Dr. Karel Kmetko; v Báňské Bystřici: Dr. Marian Blaho; v Spiši: Ján Vojtaššák; v Košicích: Josef Čárský; v Trnavě: apošt. administrátor Dr. Pavel Jantusch; v Rožnavě: Michal Bubnič.

Na Podkarpatské Rusi (řeckokatolické) biskupové: v Prešově Dr. Pavel Gojdič; v Užhorodě (Mukačevské biskupství): Alexander Stojka.

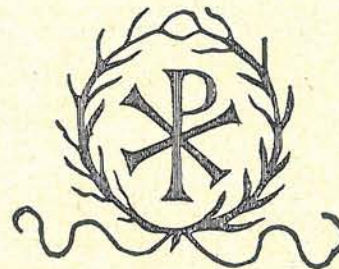
Zásluhou československého episkopátu konán jest I. celostátní sjezd katolíků ČSR. v Praze (27.–30. června 1935) za účastenství na 500.000 shromážděných. Papež Pius XI. vyslal k němu jako legáta svého kardinála, arcibiskupa pařížského, J. Verdiera, osvědčeného přítele Čechů a Československa. Skvělým výsledkem sjezdu přiřadilo se Československo k předním státům katolickým Evropy a světa!]

Závěr. Pán Ježíš hořce zaplakal nad potlačenou vlastní svou, nad porobeným národem, z něhož vyšel podle člověčenství svého. Miloval vroucně vlast svou a národ. Miluj i ty za jeho příkladem oddaně vlast i svůj národ, nyní osvobozený a svobodný. Bůh žehnej a zachovej nám kvetoucí Československo, naši drahou vlast do věků věčných. (Modlitba Třebízkého za vlast.)

Své češství a slovenství osvědčujme vždy upřímně a hrdě také svou národní hymnou; zní:

„Kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalínách,
v sadě skví se jara květ,
zemský ráj to na pohled;
a to jest ta krásná země,
země Česká, domov můj!

Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú:
zastavme sa, bratia, veď sa ony ztratia,
Slováci ožijú!“

Obr. 36. Monogram Kristův z katakomb.

OBSAH.

Strana		Strana
	Úvod.	
1	1. Pojem a přehled katolického dějepisu církevního	
	Dějepis biblický.	
	I. Děje Starého zákona.	
	<i>1. Nejdávnější dějiny lidstva.</i>	
2	2. Stvoření a prvotní stav prvních lidí	20
3	3. Hřích prvních lidí a zhoubné jeho následky pro potomstvo	26
4	4. Kain. Potopa. Stavění věže babilonské. Modlářství	28
	<i>2. Vyvolení národa israelského.</i>	29
5	5. Abraham	24
6	6. Isák a synové jeho	30
7	7. Josef a jeho bratři	31
9	8. Mojžíš	33
12	9. Josue. Soudcové	
12	10. Králové israelské před rozdělením říše	
	<i>3. Úpadek říše.</i>	
14	11. Rozdělení říše. Proroci	
15	12. Zajetí assyrské. Tobíáš	
16	13. Zajetí babilonské. Daniel	
17	14. Návrat ze zajetí	
18	15. Židé pod vládou králů syrijských	
	II. Děje Nového zákona.	
	<i>Ježíš Kristus, Vykupitel.</i>	
20	16. Mládí Pána Ježíše	20
22	17. Jeho působení veřejné	26
23	18. Jeho utrpení a smrt	28
24	19. Jeho oslavení	29
	Dějepis církevní.	
	I. Starý věk.	
	Oddíl 1.	
	<i>Od založení církve až do Konstantina Velikého (— 313).</i>	
25	20. Ustavení církve	25
26	21. Působení sv. apoštolů, zvláště sv. Petra a sv. Pavla	26
28	22. Pronásledování církve od židů	28
29	23. Zkáza Jerusalema	29
30	24. Příčiny pronásledování křesťanův od pohanů	30
31	25. Císařové římské pronásledovateli křesťanů	31
33	26. Následky pronásledování. Obráncové víry	33
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>	
35	27. Bohoslužba a kázeň církevní	35
38	28. Správa církve. Otcové apoštolští	38
40	29. Vznik mnišství	40
	Oddíl 2.	
	<i>Od císaře Konstantina Vel. až do císaře Karla Velikého (313—8. století).</i>	
41	30. Konstantin Veliký. Zákony ve prospěch křesťanů. Sv. Helena	41
42	31. Zákony ve prospěch křesťanů za nástupců. Julian Odpadlík	42
43	32. Křesťanství v Asii a v Africe	43
44	33. Křesťanství v Německu. Sv. Bonifác	44
45	34. Islam a jeho rozšíření	45
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>	
47	35. Sněmy církevní	47
49	36. Církevní učitelé	49
52	37. Bohoslužba. Umění	52
54	38. Další rozvoj mnišství. Sv. Benedikt	54

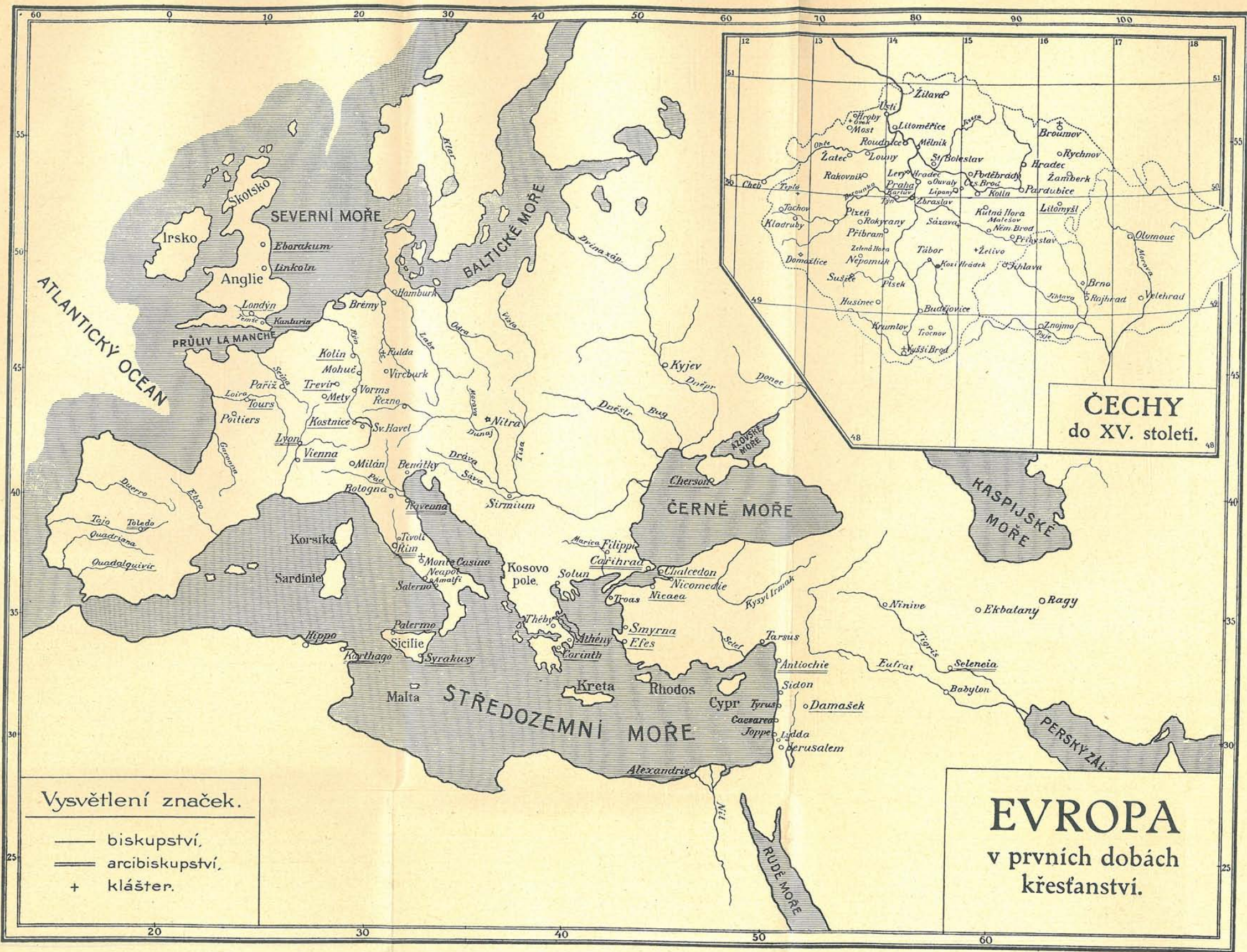
	Strana
II. Střední věk.	
Oddíl 1.	
<i>Od Karla Vel. až do Řehoře VII. (-1073).</i>	
55	39. Založení státu církevního
56	40. Karel Veliký
57	41. Obrácení Moravanů. Sv. Cyrill a Metoděj
60	42. Arcibiskup Metoděj
61	43. Obrácení Čechů. Sv. Lidmila a sv. Václav
63	44. Zřízení biskupství pražského. Sv. Vojtěch
64	45. Sv. Prokop
65	46. Pokřesťení ostatních Slovanů
67	47. Pokřesťení Maďarův a severních národů
68	48. Obrazoborství
68	49. Rozštěpení církve východní od západní
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>
70	50. Bohoslužba. Vědy a umění
71	51. Zřízení církevní
	Oddíl 2.
	<i>Od Řehoře VII. až do Bonifáce VIII. (1073—1303).</i>
72	52. Řehoř VII. Boj o investituru
74	53. Boj církve s Hohenstaufy
75	54. Církev v Čechách ve 12. a 13. stol.
76	55. Křížové výpravy
78	56. Řády rytířské
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>
79	57. Vědy a umění
82	58. Nové řády
83	59. Sv. Dominik a sv. František
	Oddíl 3.
	<i>Od Bonifáce VIII. až do Martina Luthera (1303—1517).</i>
85	60. Papežové v Avignoně. Sněmy církevní
87	61. Církev v Čechách. Karel IV. Arnošt z Pardubic
88	62. Sv. Jan Nepomucký
89	63. Jan Wycliff. Mistr Jan Hus
92	64. Bouře husitské. Čeští bratři
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>
94	65. Vzkvétání věd a umění
97	66. Poměry náboženské v této době

	Strana
III. Nový věk.	
Oddíl 1.	
<i>Od Martina Luthera až do míru vestfálského (1517—1648).</i>	
98	67. Lutherovo odpadnutí od církve
101	68. Zwingli. Kalvin
102	69. Odpadnutí Anglie od církve
103	70. Reformace ve Francii a Nizozemsku
104	71. Reformace v zemích rakouských a severních
105	72. Reformace v Čechách a na Moravě
107	73. Sněm tridentický
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>
108	74. Nové řády
109	75. Jesuité
110	76. Vědy a umění
	Oddíl 2.
	<i>Od míru vestfálského do světové války (1648—1914).</i>
114	77. Předzvěsti revoluce
116	78. Revoluce francouzská. Napoleon
117	79. Církev v Rakousku a v Čechách
118	80. Církev katolická v ostatních státech evropských
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>
120	81. Vědy a umění
125	82. Kult. Nové řády
126	83. Papežové této doby
	Oddíl 3.
	<i>Od světové války (1914) až na naše časy.</i>
128	84. Světová válka a její následky
131	85. Církev v Československu
133	86. Poměry církevní v jiných státech Evropy
136	87. Poměry církevní mimo Evropu
	<i>Náboženský život křesťanů v této době.</i>
138	88. Vědy a umění
141	89. Katol. akce. Kult. Jubilejní památky
143	90. Papežové poslední doby

Seznam vyobrazení.

<p>1. Pohled na stánek Boží (str. 10).
 2. Mich. Angelo: Mojžíš (str. 11).
 3. Pohled na chrám Šalomounův (str. 14).
 4. Chrám Herodův (str. 19).
 5. Murillo: Pastýři u jeslí (str. 21).
 6. Tizian: Peníz daně (str. 22).
 7. Leon. da Vinci: Večeře Páně (str. 23).
 8. Vnitřek katakomby sv. Kalista (str. 36).
 9. Rubens: Sv. Ambrož a Theodosius V. (str. 50).
 10. Dětfích Pražský: Sv. Augustin (str. 51).
 11. Vnitřek basiliky sv. Klementa v Římě (str. 52).
 12. Vnitřek chrámu Moudrosti v Cařihradě (str. 53.)
 13. Em. Max: Sousoší sv. Cyrilla a Metoděje (str. 58).
 14. Kaple sv. Martina na Vyšehradě (str. 70).
 15. Rom. krypta sv. Kosmy a Damiána (str. 81).
 16. Rom. chrám v Řeznovicích (str. 82).
 17. Giotto di B.: Sv. František přijímá stigmata (str. 84).
 18. Chrám sv. p. Barbory v Hoře Kutné (str. 95).</p> | <p>19. Rom. portál op. chrámu v Třebíči (str. 96).
 20. Socha sv. Jiří na hradě pražském (str. 97).
 21. Ren. chrám sv. Petra v Římě (str. 111).
 22. Chrám poutní v St. Boleslavi (str. 112).
 23. Raffael: Madonna della Sedia (str. 113).
 24. Dürer: Slavnost růžencová (str. 114).
 25. Bar. chrám sv. Mikuláše v Praze (str. 121).
 26. Petr Brandl: Simeon s Ježíškem (str. 122).
 27. V. V. Rainer: Večeře Páně (str. 123).
 28. Jos. Mánes: Hudba chrámová (str. 124).
 29. Lev XIII (str. 127).
 30. Roveretský zvon (str. 131).
 31. Vatikánské město (str. 134).
 32. Dóm svatovítský po dostavbě (str. 140).
 33. Chrám sv. Václava ve Vršovicích (str. 141).
 34. České korunovační klenoty. Koruna svatováclavská (str. 142).
 35. Pius XI. (str. 145).
 36. Monogram Kristův z katakomb (str. 147).</p> |
|--|---|

- Mapy: I. Palestina po vydobytí země.
 II. Evropa v prvních dobách křesťanství, Čechy do XV. stol.
 III. Evropa do časů Hohenstaufů.
 IV. Československo.

EVROPA

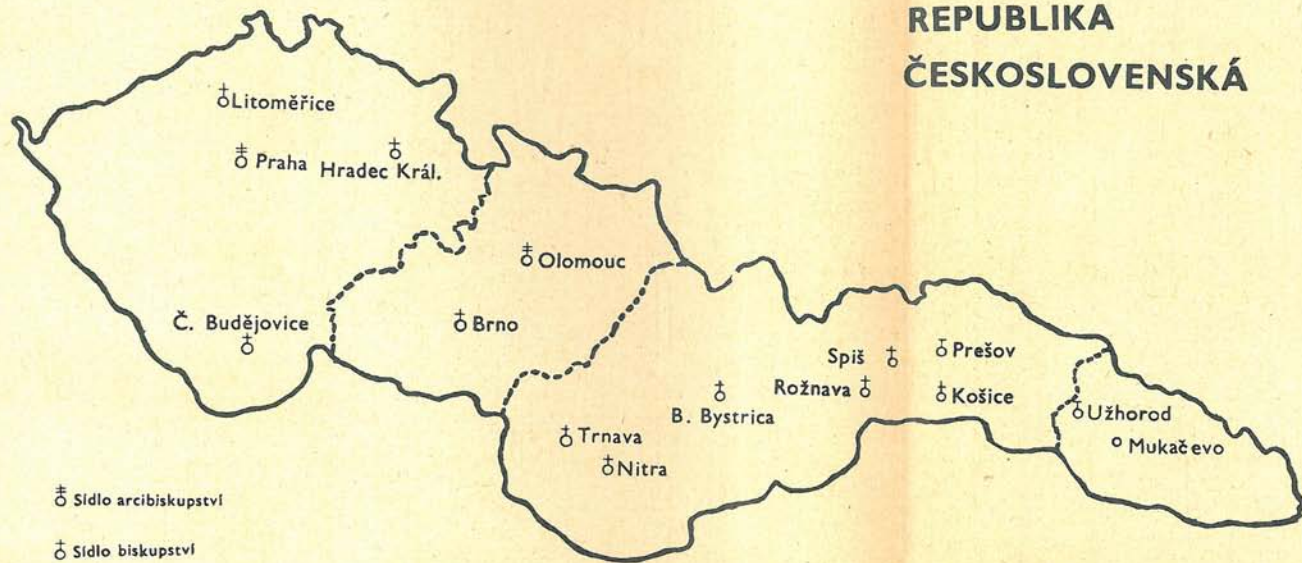
do časů
HOHENSTAUFŮ.

Vysvětlení značek.

- biskupství,
- == arcibiskupství,
- + klášter.

REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ

⊕ Sídlo arcibiskupství

⊙ Sídlo biskupství

⊖ Sídlo řeckokatol. biskupství